

Ketabton.com
د اقتصاد پير تر ټي

د هغو کسانو لپاره بڼه لارښود چې غواړي، په ماسټري امتحان کې کامیاب او یا د اقتصاد په پوځه
ماهیت ځان پوهول غواړي.

JULY 28, 2022

WWW.YAREEDUCATIONALCOMPANY.COM
Afghanistan, Nangarhar, Chaparhar, Dawlatzai

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

<http://photoshop20.ir>

فهرست

2	فهرست
3	د پيل خبري
4	ډالۍ
5	مننليک
6	د اقتصاد عمومي معلومات
7	کاروبار پيژندنه
7	کوچنی اقتصاد
22	لوی اقتصاد
29	عامه اقتصاد
34	احتمالات
35	د بشري منابعو مدیریت
51	منطقي (سيميز) اقتصاد
58	تهيه او تدارکات
62	بررسی او کنترول
68	سټراتیژیک مدیریت
75	تمويل
82	مالي محاسبه
103	مالي مدیریت
109	کویک بوکس quick books
110	د مصارفو سنجش
113	اقتصادي سیاستونه
125	د عامه مالي چارو بنسټونه
137	احصایه
142	نړیوال اقتصاد
147	د نړیوال اقتصاد دوهمه برخه
156	اسلامي اقتصاد
156	برېښنايي تجارت
166	عامه بودجه
180	بودجوي سياست
186	بودجوي سياست بله يعني دوهمه برخه په لنډه توگه
190	مارکيټينگ (بازار موندنه)
200	پولي (پيسو) اقتصاد
206	سټنډرډ
211	د اقتصادي پرمختيا تيوري
221	پانگه اچونه
223	منجمنې (مدیریت)
234	اداره
236	بانکداري
242	د تشيکاتو مدیریت
251	د څيړني ميتودولوژي

د پیل خبرې

ددې لیکنې لیکل مې د شوق او ضرورت له امله وه په دې معنا چې شوق مې داوه غوښتل مې یو اثر ولیکم او ضرورت مې داوه چې هیله مې درلوده چې کله مې اړتیا پیداشي چې زه په خپل بخش کې یو موضوع وپلټم نو باید چې نژدې او په خپل موبایل یا کمپیوټر کې په اسانۍ سره یې پیداکړم ، انگیزه یې داوه چې یوه ورځ ما یو امتحان لپاره څه خلص نقاط د کتاب نه راټول کړي وه ، نو هغه مې یو ټولگیوال ته وښودل هغه راته وویل دا د ځان سره ساته په راتلونکې کې به دې په کار شي نوماهم داسې وکړل او د هرکتاب نه به مې چې خلص نقاط اخیستل هغه به مې په یو څو ورقو کې رالښودل او دامتحان لپاره به مې لوستل او ددې کتاب نوم ځکه (د اقتصاد لکچر نوټې) ایښودل شوی دی چې ددې کتاب زیاتره برخې د استادانو لکچرنوټې دي . هره لیکنه کمی لري دا چې انسان فطرتاً کمزوری پیدا شوی دی نو له مخکې یې بڅښنه غواړم او له تاسو هیله چې د لابنه والي لپاره یې رانه مشورې ونه سپموی.

په درنښت یارمحمد شیرزی

ڊالی

گرائي نيا جاني، او خپلو خوږو زيارکښو، مينه پالو ، او مهربانه
والدينو(مور او پلار) ته مې چې د ژوند په هيڅ سختۍ کې يې يواځي
نه يم پريښی.

منلیک

مننه کوم له درنو: ورونو، خویندو، ملگرو او دوستانو چې د کتاب چمتو کولو په وخت کې یې لازمي لارښوونې رانه ونه سپمولې .

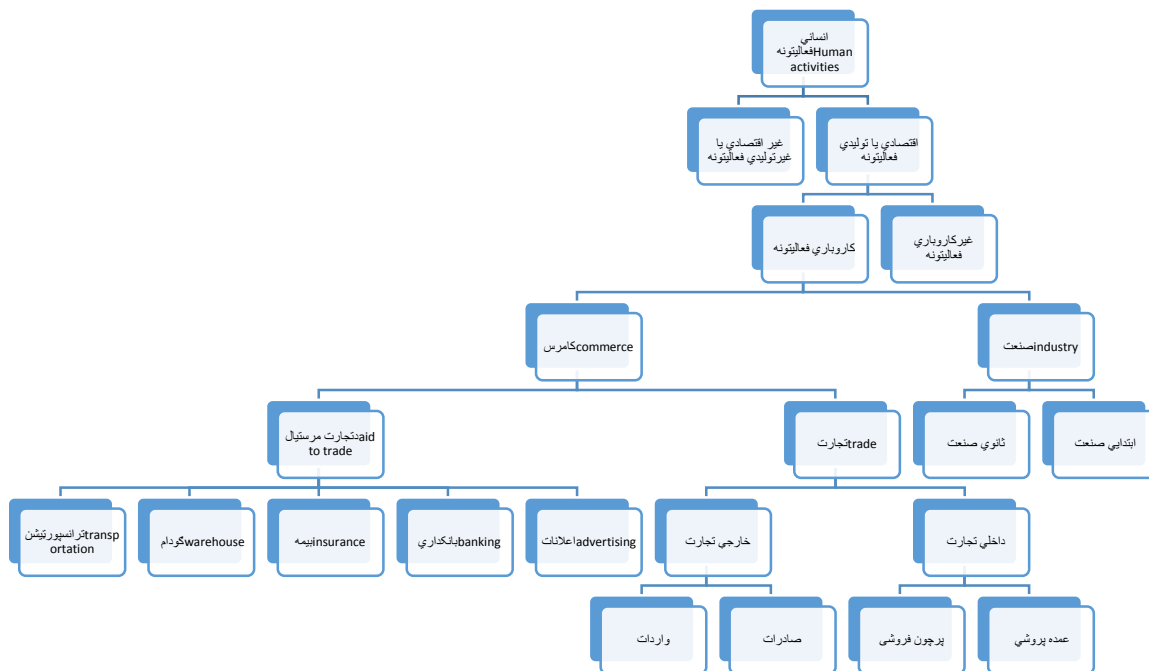
د اقتصاد عمومي معلومات

اقتصاد د انساني ژوند سره سم رامنځ ته شوی دی که وگورو هیڅ انسان حتی حیوان هم نه شي کولای بغير د غذا څخه ژوندی پاتې شي، نو کله چې غذا (خواره) تر لاسه کوو نو کار ته اړتیا لرو او کار د اقتصاد د علم یوه اهمه موضوع ده، نو ویلای شو چې اقتصاد د ژوند سره سم پیدا شوی. د اقتصاد علم په ټوله کې په دې بحث کوي چې څنگه د محدودو منابعو ځینې لامحدودې اړتیاوې پوره کړو او څنگه کولای شو په ټولنه کې ټولنیزه رفاه، مساوات، د عاید عادلانه ویش، اوداسې نور په درست ډول برابر کړو .

لاندې د ځینو مشهورو اقتصاد پوهانو نومونه ذکر کوم :

Warlus, Karl Markx, J.S. Mill, malthus, Ricardo, Pigou, Jevons, pareto, Marshal, Bawerk, Tinbergen, Hicks, Robbins, Keynes, Schumpeter, Artherlewis, Tobin, Leontief, Kuzentes, Kindle Berger Milton Friedman, Rabertlucas, Stiglitz, Solow, Samuelson, Robert aumann, J. Stigler Nash, Stiglitz, Vernon smith, Amartyakumarsen, todaro, Granger, M.S. Sholes. Paul Krugman Robert Mundell, Schelling.

کاروبار پیژندنه

په کاروبار پیژندنه کې په دغه پورته مسایلو بحث کيږي چې دا ټول بیا په راتلونکو مضامینو کې راځي دلته یې نه ذکر کوم .

کوچنی اقتصاد

کوچنی اقتصاد د کوچنیو مسایلو په اړه څیړنه کوي لکه د افرادو، د تصدیو او کورنیو په اړه وند. تقاضا او عرضه : تقاضا د یو جنس دغوښتنلو او د هغه د تادیې له توانايي څخه عبارت ده په عادي ډول کله چې قیمت ټیټ وي خلک زیات شیان اخلي او کله چې قیمت لوړوي خلک لږ شیان اخلي په دې خاطر د قیمت او تقاضا دمقدار ترمنځ معکوسه رابطه لیدله کيږي اودغه ارتباط ته د تقاضا قانون وايي . عرضه د یو جنس هغه مقدار چې تولیدونکي یا خرڅونکي ددې رضایت ولري چې په مختلفو قیمتونو یې په خرڅلاو ورسوي. په عادي توګه که قیمتونه پورته لاړشي تولیدونکي غواړي چې زیات شیان خرڅ کړي عرضه له قیمت سره مثبت ارتباط لري.اقتصادي ماډل: اقتصاد پوهان خپل مطالعات داقتصادي ماډلونو په واسطه تنظیموي، اقتصادي ماډل دیو حقیقي حالت څرګند تصویر دی په کوم کې چې ډیر مهم عوامل یا متحولین د مطالعي لپاره انتخابيږي .،اوله نورو څخه صرف نظر کوو.لکه په بازار کې دجنس لپاره تقاضا شاید دډیرو عواملو په واسطه متاثره شي (په زیاته یا کمه اندازه متاثره شي)خو دخپلي مطالعي دممکن کیدو په خاطر دافرض کوو چې قیمت ډیر مهم عامل دی چې تقاضا مقدار تعینوي . نور عوامل لکه عاید ثابت پاتې کيږي یا کم تاثیرات لري چې

د صرف نظر وړ وي، د بازار د تقاضا دغه څرگند تصویر ته د تقاضا ماډل وایي. **Abstraction** خیالات: اقتصادي تیوريگاني ټول خیالات دي، فکري وجود لري او د ژوند مکمل واقعي حالات نه بښي، خیالات تیوريگاني نه اغیزمنوي. حقیقت ډیر پیچلی دی معنا لرونکي نتایج ترې ترلاسه کړو. د خیالاتو په مرسته د غیر اقتصادي او نامربوطه حقایقو دلري کولو په واسطه تشریحات کموو. اویا په دې توانیږو چې د ژواندانه له مغلقو حقيقي حالاتو څخه له مانا ډکه پوهه حاصله کړو. فرضیات: د اقتصاد د علم د مطالعې یو مهم بخش دی. د حالاتو داسې اړیکې او پوهې په خاطر اقتصاد پوهان ځینې فرضیات رامنځ ته کوي چې عوامل داسې فرض کيږي چې نه خو تغیريږي او یا د مطالعې لاندې مسلط باندې کم تاثیر لري. همدارنگه شامل عوامل داسې فرض کيږي چې په مشخصه لاره کې رفتار وکړي. مثلاً د یو جنس لپاره تقاضا د زیاتو عواملو په واسطه متاثره کيږي، مگر د مطالعې د ممکن کیدو په خاطر داسې عوامل فرض کوو چې تقاضا په مقدار کې تغیرات یواځې د قیمت له وجې رامنځ ته کيږي او نور عوامل ثابت او یا کم تاثیر لرونکي فرض کيږي. کلي نتیجه: **Generalization** کلي نتیجه هغه بیان یا وضعیت څخه عبارت دی چې یوه مشخصه مطالعه په عامه اصطلاحاتو کې وینودله شي. نو دغه داسې نورو ورته حالاتو ته هم تطبیق کیدای شي. زموږ د ژوند د زیاتو مشکلاتو لپاره په انساني ډول ناممکنه ده چې په هغه وخت کې چې حادثه پېښيږي مطالعه او مشاهده شي. نو یواځې څو حالتونه (چې نمونه ورته ویلای شو) وروسته بیا دغه اصول په عامه بیانیو کې تنظیم کيږي، چې ټولو داسې ورته حالاتو ته تطبیق کیدای شي. اقتصاد **economy** یا اقتصادي وضعیت: اقتصاد یو ټولیز سیستم دی چې په کې اقتصادي فعالیتونه په کارلویدلي وي. همدارنگه په یوې مشخصې ساحې یا هیواد کې د اقتصادي فعالیتونو مجموعې سره تړاو لري. اقتصادي فعالیتونه د اجناسو او خدماتو تولیدولو او مصرفولو پورې مرتبط دي. کله چې اقتصاد په خراب یا بڼه حالت کې توضیح کوو دا د اقتصادي حالت مفهوم ارایه کوي یعنې بڼه یا بد اقتصادي حالت. دغه ساحه شاید په هره اندازه وي او هر څومره خلک په کې شامل وي په دې اساس د محلي اقتصاد، (کلي) یا ملي چې ټول هیواد احاطه کوي (د افغانستان اقتصاد) یا دنړۍ اقتصاد چې دنړۍ اقتصاد چې دنړۍ ټول هیوادونه په کې شامل دي، څخه خبره کوي. چې نور شیان ثابت وي **ceteris paribus**: اقتصاد پوهان دنورو ساینس پوهانو په څیر غواړي چې مطالعات یې ساده او د کنترول ورواوسي دوی غواړي چې له اشتباهاتو څخه مخنیوی وکړي او گټوره پوهه حاصله کړي. دوی په یو څو شیانو تمرکز کوي او د **other things being equal** یا **ceteris paribus** یا **other things constant** فرضیه قبلوي چې مفهوم یې که نور شیان ثابت پاتې شي یا نور شیان ثابت وي څخه عبارت دی. داپه دې معنا چې اقتصاد پوهان ټول متحولین له هغه یو څخه پرته چې تر مطالعې لاندې وي ثابت فرض کوي. مثلاً، کله چې دخلکو داخیستلو د سلوک په باره کې حالات تحلیلوي داسې فرض کوي چې یواځې قیمت او

مقدار تغییر کوي په داسې حال کې چې مستهلک عاید، ذوقونه اودنوروشیانو قیمتونه چې نورشیان ورته ویل کیږي تغییرنه کوي. په یاد ولری چې ساینس پوهان په فزیک، کیمیا، اوداسې نورکې نور عوامل ثابت ساتي، مگر اقتصاد پوهان یواځې نور عوامل ثابت فرض کوي کله چې یو فزیک پوه وغواړي چې دگاز په اندازه باندې دحرارت تاثیر مطالعه کړي فشار ثابت ساتي. غوښتنې **wants**: داقتصاد دعلم شروع کیدونکې نقطه دانساني غوښتنو مفهوم دی او دهغو شیانو او خدماتو دحاصلو څخه عبارت ده چې افاده ولري. غوښتنې مختلف اقسام لري لکه دغذا، سرپناه، کالیو او داسې نورولري، دغوښتنو دتسکین لپاره خلک باید کوبښ وکړی او یو څه فزیکي یا دماغي کاروکړي. دغوښتنو ډیره مهمه برخه ځانگړنه داده چې لامحدوده وي. مستهلک **consumer**: هغه شخص چې دخپلو غوښتنو دمستقیم رضایت لپاره اجناس یا خدمات اخلي مستهلک ورته ویل کیږي، کله چې په هیواد کې داجناسولپاره دتقاضا څخه خبره کیږي مستهلکینو ته کورنی هم ویله کیږي. **firm** (تصدی (فابریکه) یو اقتصادي واحد دی چې دگټې دلایسته راورلو په خاطر اجناس او خدمات تولیدوي اودتولید اوداجناسو دبازار موندنې په باره کې په کارکولو او تصمیم نیولو کې مستقل دی. قلت (کمبود) **scarcity**: قلت داقتصاد دعلم یوه بنسټیزه اصطلاح ده او له هغه حالت څخه عبارت ده، په کوم کې چې انساني غوښتنې تر موجوده منابعو زیاتې وي. دمنابعو قلت زمونږ دژوند یو تریخ حقیقت دی. ډیرکم شیان چې خلک یې غواړي وریا دي (لکه هوا). متداومه هڅو ته ضرورت دی چې منابع پیدا او غوښتنې پرې تسکین شي. داقتصاد علم داسې یوه مطالعه ده چې څرنګه خلک دکمو منابعو دموثر استعمال په واسطه لامحدوده غوښتنې تسکین کړي. منابع **resources**: منابع هغه عوامل دي چې دهغو شیانو او خدماتو دتولید لپاره استعمالیږي چې خلک یې غواړي. شیان او خدمات کم دي ځکه چې منابع کمی دي. منابع په څلوربخشونو ویشلي کیږي. ۱- ځمکه: چې ټولې طبیعي منابع په کې شاملې دي لکه هوا، اوبه، نباتات، اومنرالونه. ۲- کار: چې انساني هڅې او ضروري مهارتونه په کې شامل دي چې دعملې استعمال لپاره په کې طبیعي منابع په کار یږي. ۳- پانګه: مخکې تولید شوي شیان: په کې شامل دي چې (دنوروشیانو دتولید لپاره استعمالیږي) لکه تعمیرات وسایل، او انساني مهارتونه. ۴- دخلکو تشبثاتي توانايي او مدیریتي مهارتونه: دکومو په واسطه چې دوی نورې منابع ترکیبوي چې گټور اجناس تولید کړي. همدارنګه منابعو ته دتولید عوامل هم وایي. دمنابعو تخصیص **allocation of resources** دمختلفو مقاصدو لپاره دمنابعو استعمال او توزیع ده. دبازار لوړ قیمت منابع دکم ارزښت له استعمال څخه دلور ارزښت استعمال ته جذبوي. اجناس او خدمات **Goods and services**: هر هغه فزیکي شی چې خلک یې غواړي استعمال کړي دجنس څخه عبارت دی. خدمات هغه انساني فعالیتونه دي چې دنورو خلکو غوښتنې تسکین کوي. کله چې خلک کارکوي دوی اجناس او خدمات تولیدوي. ثروت **Wealth** هغه شیان یا منابع چې دانساني غوښتنو دتسکین لپاره ضروري مگر

وړيا نه وي ثروت بلل کيږي. تعادل equilibrium: دپوشې تعادل په دې معنا دی چې په اوسني حالت کې يا خو تغير نه کوي او يا په يوه مقدار او اندازه تغيير کوي په اقتصاد کې مونږ دغه لفظ بيا بيا استعمالوو. د بازار تعادل څخه مونږ هغه وخت خبري کوو کله چې د عرضې او تقاضا څو اگونه سره مساوي او يو متعادل قيمت رامنځ ته شي. اود مستهلک د تعادل څخه هغه وخت خبري کيږي کله چې مستهلک دخپل عايد څخه اعظمي تسکين حاصل کړي او دخپل داخيستني دپلان دتغيير غوښتنه ونه لري. همدارنگه د firm تعادل دملي عايد تعادل دپيسو بازار تعادل اونور تعادلونه وجود لري. فرصتي مصارف: داقتصاد د علم مرکزي اصل: دمصارفو دسنگولو په وخت کې اقتصاد پوهان د فرصتي مصرف مفهوم استعمالوي ديو شي فرصتي مصرف عبارت له هغه څه څخه دی چې ديو شي د حاصلولو په خاطر يې له لاسه ورکړي وي. د منابعو د قلت له وجې خلک هرڅه چې غواړي لاس ته يې نه شي راوړي، نو دوی بايد دانتخاب ياد تصاميمو معامله وکړي چې يو مقصد لاسته راوړي او بل له لاسه ورکړي. که يو شخص په تعليم زياتې پيسې مصرفوي هغه بايد په کاليو لږې پيسې مصرف کړي او همدارنگه ټولنه هم داسې انتخاب کوي. په انگليسي ژبې کې اجناسو ته commodities هم استعماليږي او مختلف طبقه بندي لري د مثال په ډول داستعمال مطابق او د قلت مطابق وغيره. استهلاکي اجناس: هغه اجناس دي چې دانساني غوښتنو د تسکين لپاره په مستقيم ډول استعماليږي. دغه اجناس افاده لري او ډوډۍ، موټر، قلم اونور په کې شامليږي. توليدي يا سرماييوي اجناس: هغه اجناس دي چې دنورو اجناسو د توليد يادعايد دلاسته راوړلو لپاره استعماليږي. د سرماييوي اجناسو پرته کارگر ديره لږه اندازه اجناس توليدولای شي دغه اجناس په درې ډوله دي ۱- خام مواد لکه فلزات لرگي نفت وغيره ۲- نيمه توليد شوي اجناس (نيم کاره) لکه فولاد، اوبدل شوي وړۍ اونور ۳- توليد شوي اجناس (کار تمامه اجناس) لکه ماشينري، کمپيوټرونه اونور. اجناس د قلت په مفهوم سره په لاندي ډول تقسيم شوي ۱- وړيا ۲- اقتصادي. عامه اجناس او خصوصي اجناس: عامه چې ټول خلک ورته استفاده کولای شي او خصوصي چې څوک تاديه کوي ورته استفاده کولای شي او که نه، نه شي کولای چې استفاده ترې وکړي. افاده: افاده ديو جنس يا خدمت هغه توانايي ده چې انساني غوښتنې ته تسکين ورکوي. لکه کله چې تږی وي او به وڅکي تنده دي (بي) ماته شي دي ته افاده وايي يعني دده لپاره افاده لري او قلم دهغه چا لپاره افاده لري چې دليکلو غوښتنه ولري. اقتصاد تعريفات: کلاسيکه نظريه... د ثروت علم بنسټگر ددي علم ادم سميت دی ۲- نيوکلاسيکه... دمادي سوکالی علم نظريي يا علم بنسټگر الفرد مارشال دی ۳- اوسنی نظريه... د قلت علم. دغه نظريه درابنډ ده. هغه وايي ((اقتصاد هغه علم دی چې انساني رويه دغوښتنو او کمو منابعو ترمنځ ديوې رابطې په څير چې متبادل استعمال ولري مطالعه کوي)) اقتصاد علم يو لوی علم دی چې زياتې څانگې لري په هر حال اقتصاد په دوو اساسي برخو ويشل شوی چې جزوي (کوچنی اقتصاد) او لوی اقتصاد (کلي اقتصاد) څخه

عبارت دي. جزوي اقتصاد: داقتصادي سيستم دبرخو تحليل اوارزونه کوي. جزوي اقتصاد داقتصادي کوچنيو برخو مطالعه اوارزونه کوي چې دمستهلک ، تصدی او کارپيگرانو درويو سره په انفرادي يا گروپي شکل سروکار لري . دغه واضح کوي چې هغوی څرنگه اقتصادي تصاميم نيسي او څنگه په مارکيت کې متقابل عمل ترسره کوي اودځنگل په شان نه بلکه دونو په شان مطالعه ده. دپروفیسور بولډينگ boulding له نظره جزوي اقتصاد ديوې مشخصې کارخاني ، مشخصې کورنۍ ، انفرادي قيمت، مزد، عايد او صنعت مطالعه ده . جزوي اقتصاد دقيقت تيوري په نوم هم ياديږي داځکه دبحث موضوع يي داجناسوپه قيمت پورې اوهمدارنگه مولدو منابعو پورې چې په مارکيت کې عمل ترسره کوي اړه لري. په کوچني اقتصاد کې لاندي موضوعات شامل دي. ۱-دمستهلک درويي تيوري: لکه دانساني غوښتنو ماهيت، دافادي قوانين ، اومصرف کوونکي تقاضا. ۲-دقيمت تيوري : په دې موضوع کې دعرضي اوتقاضا دځواکونو متقابل اثر داجناسو او عاملينو په مارکيت کې اودقيمت مشخص کول په رقابتي اوانحصاري مارکيتونو کې شامل دي. ۳-دتوليد تيوري : دتوليد مفهوم ، دتوليد عاملين ، دبیرته راگرځيدو قانون اودپانگې اودکارستونزې په کې شاملېږي. ۴-دتصدی تيوري: دتصديو انواع ، دتوليد مصرف، عايد اود تصدی دقيقت ستراتيژي ترڅو خپله گټه اعظمي حد ته ورسوي په کې شامل دي. ۵-دعايد دويش تيوري : په دې کې دتوليد دعواملو دقيقت ټاکلو اساسات ، دکرايي مشخص کول ، مزد سود او گټه شاملېږي. کلي اقتصاد : اقتصادي سيستم په کلي شکل يا مجموعي مقدار سره ترمطالعي لاندي نيسي لکه ملي عوايد، مصارف، داستخدام مجموعي سطحه په يو هيواد کې او دقيقتونو مجموعي سطحه . په خلاصه ډول کلي اقتصاد لکه دځنگل څيرنه ده نه دوني . کلي اقتصاد دعايد تيوري په نوم هم ياديږي، په دې علت چې دکلي اقتصاد يوه لويه برخه په عايد کې تغيير اومشخصاتو سره اړيکه لري . لاندي برخې په کلي اقتصاد کې ترڅيرني لاندي نيول کيږي. ۱-دعايد او استخدام تيوري: دمثال په ډول دملي عايد دسطحي مشخص کول، استخدام ، ملي پس انداز اوپانگه اچونه، کاروباري دوران اواقتصادي وده. ۲-پيسې او بانکداري : دمثال په ډول دپيسو دندې ، دپيسو عرضه اوتقاضا، دپيسو ارزښت، دسوداگريزو بانکونو دندې او دمرکزي بانک پولې پاليسې . ۳- عامه تمويل : لکه دحکومتي عوايدو اومصارفو پاليسې ، دمالیاتو اساسات، عامه قرضونه او دحکومت بودیجه. ۴-دنيوال تجارت: لکه دنريوال تجارت تيوريگانې ، دتجارت گټې اوزيانونه، ديوهيواد دتادياتو بيلانس ، دپيسو دتبادلې نرخ، نريوال سازمانونه لکه دپيسو وجهي صندوق، نريوال بانک. داقتصاد دعلم په مطالعه کې قياسي او استقرايي ميتودونه: ددوو طريقو داستعمال په واسطه يو اقتصاد پوه داقتصاد ځيني اړخونه مطالعه اوبدستيز اقتصادي اصول اوقوانين رامنځ ته کولای شي. ۱-قياسي طريقه : په دې طريقه کې دقاعدي په څير ځيني اصول وجود لري اودمنطقي دلايلو په واسطه ځيني غير امتحان شوي اصول(چې فرضيې ورته ويل کيږي) تري

استخراجیږي. دغې پروسې ته ماډل جوړونه وايي دمثال په ډول داسې یو عام اوبنسټیز اصل دی چې خلک غواړي چې پیسې په بڼه ډول استعمال کړي. له دې څخه دانتيجه اخیستلې (قیاس کولای) شو کله چې قیمت ټیټ وي خلک دمجموعي افادې دزیاتوالي په خاطر دهمدغه جنس زیاته اندازه اخلي. دغه استنباط شوي اصل ته دتقاضا قانون ویل کیږي. غیږي امتحان شوي اصل(فرضیه)مخکې تر دې چې اقتصادي قانون وبلل شي باید په تکراري او سیستماتیک ډول امتحان شي. ۲- استقرایي میتودیا inductive method: دغه میتود له حقیقت څخه دتیوري په طرف انتقالیږي کله چې حقایق جمع او په سیستماتیک ډول تنظیم شي نو دممکن کیږي چې دمشاهده شویو حقایقو ترشا ځینې اصول وپېژندل شي دغو اصول ته په حقیقت کې عمومیات ویل کیږي چې دمشاهدې شویو حقایقو ترمنځ دموجوده ارتباطاتو په اساس رامنځ ته شوي وي. کله چې یو اقتصادي اصل دټولو په واسطه ومنل شي او دحقایقو په مقابل کې وازمویل شي نوبیا ورته اقتصادي قانون ویل کیږي. دمثال په ډول کله چې دتولید په پروسه کې کاریگر زیات شي مجموعي تولید په کمیدونکې نرخ باندې زیاتیری نو دنهايي تولید په اړه په عمومي عبارت کې په دې ډول غږیږو چې که له یو مشخصې نقطې وروسته په کاروبار کې زیات کاریگر و؟؟؟ نهایی تولید کمیږي او دغه عبارت ته داقتصاد دعلم قانون ویل کیږي. دغه دواړه میتودونه دپلټنې (څیړنې) تکمیلوونکې تخنیکونه دي هغه فرضیې چې دقیاسي میتود په واسطه ترتیب شوي دي داقتصاد پوه لپاره دارقامو په جمع اوري اوددوی په سیستماتیک ترتیب تنظیم کې مرسته کوي له بل اړخه په حقیقي نړۍ کې دمشاهده شویو حقایقو لپاره په کارده چې په یوه تیوري کې تنظیم شي او هغه تیوریگاني چې له حقیقت سره تړاو ونه لري بڼې تیوریگاني نه بلل کیږي. مثبت(حقیقي) اودستوري(هدایتي) اقتصاد: اقتصادي مطالعات مثبت اودستوري دوه اړخه لري مثبت اقتصاد له حقایقو اوددوی ترمنځ له ارتباطاتوسره لکه څرنګه چې وجود لري سروکارلري. دعلم الحقیقت په څیر اقتصاد یواځې چې شیان څرنګه دي واضح کوي. مثبت(حقیقي) عبارتونه یواځې حقیقي معلومات ذکر کوي اودارزښتي تفلوتونو مخه نیسي لکه په افغانستان کې دکرنې په سکتور دبوختو کسانو فیصدي مخه په کمیدو ده چې یو مثبت عبارت دی او حقیقت ښایي. دستوري اقتصاد دارزښتي قضاوتونه او اقتصاد باید داسې وي په باره کې شخصي نظریات استعمالوي یا دکومي مشخصې پالیسي سپارښتنه باید وشي. چې دښه او یا بد اخلاقي پوښتنې په کې شاملې دي. کله چې له داسې پوښتنو لکه څه شی باید اړومرو وشي، سره سروکارولري دغه ته دستوري یا هدایتي اقتصاد ویل کیږي. دمثال په ډول داپوښتنه چې داریي باندې مالیه وضع شي او که نه دستوري اقتصاد لاندې راځي چې ترزیاته حده پورې په ارزښتي قضاوت اوشخصي نظریاتو پورې تړاوولري. درابنزه په څیر اقتصاد پوهان اقتصاد ته یواځې دعلم الحقیقت بڼه ورکوي چې څرنګه ددغه کمی منابع دانفرادي اشخاصو اوتولنو په واسطه دتخصیص سره ارتباط لري. که څه هم زیات

اقتصادپوهان له دې محدودې نظريې سره اختلاف لري دوی وايي چې اقتصاد د علم الحقيقت او علم الهدايت دواړه بني لري. دوی په دې فکر دي چې اقتصاد پوهان دانفرادي اشخاصو او دولتونو لپاره بايد دښې پاليسي توصيه او رهنمايي وکړي. دمثال په ډول اقتصاد په يواځې بايد دامطالعه نه کړي چې په خلکو باندې دماللي بار څرنگه کميري بلکې له ده څخه ددې توقع هم کيري چې ددې پيشنهاد وکړي چې په ثروتمندو باندې بايد دماللي لوړه اندازه وضع شي. په خلص ډول ويلای شو چې : مثبت اقتصاد له مشاهده شوي اقتصاد سره سروکار لري اودستوري اقتصاد له مطلوب اقتصاد سره سروکار لري. مثبت اودستوري عبارتونه: مثبت عبارتونه داقتصادي اړخونو په باره کې ليدونکي او دتايد اودرسیده گي ور حقايق دی هغه که صحيح او يا غلط هم وي. مثلاً په افغانستان کې %۱۰ وزگارتيا وجود لري دايو مثبت عبارت دی ، دا کيدای شي چې صحيح او يا غلط وي مگر وزگارتيا %۱۰ ته درسيدلو ورده . دستوري اقتصاد ذهني او ارزښتي قضاوتونه ښايي. دغه عبارتونو ته رسیده گي په ځينو حالاتو کې ناممکنه وي او همدارنگه دتايد وړ هم نه وي . تيوريکي او عملي اقتصاد : بعضي وخت اقتصاد په نظري يا تيوريکي او عملي دوو برخو ويشل کيږي کله چې حقايق دمشخص شکل دحلولو په ځای په اقتصاد کې دفعاله بنسټيزو اصولو دمطالعي لپاره جمع اوري او تحليل شي تيوريکي اقتصاد بلل کيږي. له بلې خوا که يو مشخص اقتصادي مشکل وجود ولري او دپاليسي دجوړولو او دمشکل دحل لپاره معلومات جمع اوري شي نوډي ته عملي اقتصاد ويل کيږي. تجربوي مطالعه: تجربوي مطالعي څخه مرام، داحصايوي ميتودونو دتطبيق په واسطه دمشکل په باره کې دحقايقو او معلوماتو جمع اوري دی. وروسته له ساحې څخه دحقيقي ارقامو په اساس دمنطقي دلايلودتطبيق په واسطه نتايج ترلاسه کيږي. اقتصادي بنسټونه: اقتصادي بنسټونه څخه مفهوم دقوانينو تاسيس يا اقتصادي موضوعاتو په باره کې دتمرين کولو څخه عبارت دی. بازارونه، بانکونه، کمپنۍ، کرنيز فارمونه، دماللي سيستم ، کارگري اتحاديي ، دفابريکو سيستم، کورنۍ، زکات، اونور داقتصادي موسساتو (بنسټونو) مثالونه دي. کورنۍ ډيره مهمه اقتصادي او ټولنيزه موسسه(بنسټ) ده. اقتصادي بنسټونه دهر اقتصادي سيستم يو بخش تشکيلوي. عملي طريقه: اقتصاد ته ځکه عمل ويل کيږي چې دمطالعي علمي طريقه تعقيبوي دغه طريقه په يو تعداد مراحلوباندې مشتمله ده: ۱- دځينو ښکارندو (پديدو) په باره کې دحقايقو مشاهده او دارقامو راټولونه ۲- حقايق تحليل کيږي اوبيانيه ورته جوړيږي چې په ممکنه ډول دعلت اوتاثير ترمنځ دمشاهده شويو حقايقو ترمنځ اړيکه تشریح کوي. ۳- دځينو وړاندويوني رامنځ ته کيږي اودپيښو دپرتلي په اساس دغه فرضيي منل کيږي، رد کيږي او يا بدلون په کې راوستل کيږي. اقتصاد دعلم او هنر په توگه : علم دپوهې سيستماتيکه تنه(وجود) دی. که اقتصاد له دې تعريف سره پرتله کړو نوبې له شکه چې اقتصاد علم دی . اقتصاد پوهان هم علمي طريقې استعمالوي لکه څرنگه چې په فزيک ، کيميا، اونورو علومو کې استعماليږي. دوی يو له بل سره په ارتباط کې حقايق

مطالعه کوي او کوبښن کوي چې ددوي ترمنځ د علت او تاثير اړيکه وپيژني او اقتصادي قوانين تنظيم کړي. که څه هم اقتصاد دراتلونکو پيښو په باره کې په خپلو قوانينو او وړاندوينو کې ځيني محدوديتونه لري. قوانين يې دقيق نه دي او وړاندوينې يې دکيميا، فزيک اونورو طبيعي علومو په څير صحيح نه وي اودغه اشتباه هم هغه وخت له منځه تللی شي که دغه په ياد ولرو چې علوم په دوه ډوله دي. طبيعي علوم ۲- ټولنيز علوم علوم په لاندې ډول هم طبقه بندي کيږي علم الحقيقت او علم الهدايت: علم الحقيقت يواځې (څه دي) واضح کوي يعنې په بې طرفه ډول حقايق لکه څرنګه چې وجود لري مطالعه کوي مثلاًشاید دمختلفو اجناسو اومختلفو خلکو لپاره د ماليي دنرخ يو جدول وجودلري. او علم الهدايت وايي: چې څه شی بايد څرنګه وي. يعنې په اقتصادي حالاتو کې دصحيح او غلط په باره کې قضاوت کوي. که په هيواد کې د ماليي دنرخ په باره کې معلومات ولرو شاید په ضعيفو نقاطو کې يې بحث وکړو اودپرمختګ لپاره يې ورته وړانديز وکړو. اقتصاد دهنر په توګه: هنر ديو مضمون عملي اړخ دی. لکه څرنګه چې په اقتصاد کې هم اوس اقتصاد پوهان په دې موافق دي چې دهنراړخ لري، اقتصاد دقلت دستونزې په شاوخوا راڅرخي. کله چې خلک هر هغه څه چې غواړي تر لاسه نه کړي نو انتخاب کوي اوتر اوسه خلک تصميم ته درسيډلو په خاطر شخصي قضاوت استعمالوي. نو اقتصاد هنر هم ګرځي. په همدې خاطر اقتصاد له طب سره پرتله کولای شو دطب يو شاګرد دامراضو اوددرملو په باره کې بنسټيز حقايق زده کوي او وروسته دډاکټر په څير دناروغانو په علاج کې خپله طبي پوهه په کار اچوي. همدارنګه اقتصاد پوه هم لومړی داقتصاد دعلم اصول زده کوي او وروسته خپله زده کړه دخلکو داقتصادي ستونزو دخل پيدا کولو لپاره په کار اچوي. وزګارتيا، غربت، انفلاسيون، وروسته پاتې والی، او نورې هغه ستونزې دي چې اقتصاد پوه بايد ورته حلونه وړاندې کړي نوځکه اقتصاد يواځې علم نه بلکې هنر هم دی. کله چې اقتصاد ته دعلم په نظر کتل کيږي نونسبتا يو لږ تعداد اصول لري او که دهنرله اړخه ورته وکتل شي نوبياډيرمغلق دی. او ښه تصور، توجه، اودنوروانساني علومو لکه سايکولوجي، سوسيولوجي پوهې ته ضرورت لري چې اقتصادي اصول په کاميابه ډول تطبيق اود عملي ستونزو لپاره حلونه پيدا کړي. مګر دايو مشکل هنر دی چې داټول شيان په صحيح نسبت استعمال او يوه ښه اقتصادي پاليسي تنظيم کړي نو اقتصاد پوهان يواځې دهنر په اړخ کې يوله بل سره زيات اختلافونه لري. لکه څرنګه چې دډرامې يو ليکوال نادرشاه وايي چې که ټول اقتصاد پوهان څنګ په څنګ کيښي بيا به هم يوې نتيجه ته ونه رسيږي. اقتصاد دعلم دڅيړنې ساحه: داقتصاد ماهيت په باره کې دپوهې دزياتوالي لپاره بايد ددې مضمون دڅيړنې ساحه وپيژنو. اصلي موضوع: اقتصاددانساني رويي مشخص اړخ چې دمنابعو له کمبود اوانامحدوده غوښتنو څخه راولاړيږي مطالعه کوي. اقتصاد دمطلوب حد مطالعه ده چې دبهتر امکان په مانا ده. دمطلوب حد لپاره غوښتنه اقتصادي حالت بلل کيږي په لنډ ډول

ویلاي شو چي اقتصاد له هغو تصمیمونو سره سروکار لري چي کوم اجناس باید تولید شي څرنگه په ډیر اقتصادي ډول تولید شي او دچا لپاره تولید شي (یعني څرنگه توزیع شي) د اقتصادي مطالعاتو لويي ساحي : پیسې اوبانکداري، داخلي اوبهرنی سوداگري ، وزگار تیا، او انفلاسیون، قیمتونه، بازارونه، ملي عاید ، اقتصادي وده او پرمختیا، د تصدی عواید اومصارف اوملي بودیجه د اقتصاد برخي دي د اقتصاد د علم د څیړني ساحه دهمیشه لپاره ثابته نه وي، دوخت په تیریدو اودخلکو دتولنیز ژوند په بدلون سره نوي ساحي او موضوعات په اقتصاد کي شاملیږي. د اقتصاد د مطالعي مرحلي : هغه میتودونه چي اقتصاد یي په خپلو مطالعاتو کي استعمالوي دري مرحلي لري. ۱- د اقتصادي ستونزو په هکله د حقایقو وضاحت ۲- د حقایقو تحلیل چي اساسي اصول رامنځ ته کړي ۳- دستونزي د حلولو لپاره دپالیسیو وړاندې کول له دغو دریو اقتصادي فعالیتونو څخه د اقتصاد دري څانگي ظهور کوي. ۱- تشریحي اقتصاد: ۲- اقتصادي شننه یا اقتصادي تیوري ۳- اقتصادي پالیسي (سیاست). تشریحي اقتصاد: اوسنی نظریه د اقتصاد په اړه داده چي علم دی او ټول علوم عملي اړخ لري یعنی په حقایقو باندې بناوي. مگر اقتصاد یو ټولنیز علم دی او دانفرادي اشخاصو اوتولنو درويي سره چي د اجناسو په تولید، تبادلې ، او مصرف کي بوخت وي ارتباط لري. لکه څرنگه چي اقتصاد پوهان دغه انساني فعالیتونه واضح کوي په حقیقت کي ورته ضرورت لرو . مگر هر مشکل په هکله د معلوماتو رایوځای کولو او هغه څه چي غواړو مطالعه یي کړو یو اسانه کار نه دی. حقیقي نړی ډیره پیچلي ده چي دیو بل سره په تړلي شکل ډیري پېښې په کي وجود لري . اقتصاد پوهان باید ډیر محتاط وسي او یواځي هغه حقایق انتخاب کړي چي ډیر مهم او تربحث لاندې مشکل سره ارتباط ولري لږ مهم او غیر مربوطه معلومات باید له نظره وغورځوي ، کله چي حقایق دمخکي ټاکل شوي مقصد لپاره راټول او په سیستماتیکه طریقه یي مواد وړاندې شي نودامعني ورکوي چي باید وویل شي چي دي ته تشریحي اقتصاد ویل کیږي. اقتصادي تیوري یا اقتصادي اصول: تیوريگاني او اصول حقایق مرتب اومعنا داره کوي. د اقتصادي ستونزي په هکله یواځي د حقایقو راټولول اوړاندې کول کافي نه دي ، ددې په خاطر چي وگورو چي ددوي معنا څه ده اوددوي ترمنځ صحیح ارتباط وپیژنو نوتیوريگانو ته ضرورت پېښیږي. Boulding له نظره ((تیوريگاني له حقایقو پرته بي ډوله اوبي گټي وي او حقایق له تیوريگانو پرته بي مفهومه اوبي معنا وي)) لومړی اقتصاد پوه په مشاهده شویو حقایقو کي موجوده مشخصه نمونه یا اصل له ځان سره یادابنت کوي وروسته دنورومشابه مشکلاتو دمطالعي په واسطه کله چي مطمین شي چي مشخص متحولین همیشه په اټکل شوي لاره عمل کوي. نوبیا دمتحولینو ترمنځ خپل ارتباط دیوي اقتصادي تیوري یا اصل په شکل وړاندې کوي. اقتصادي تیوري د اقتصادي متحولینو د ارتباط په هکله یوه عامه بیانیه ده. اقتصادي سیاست: اقتصادي حقایقو او ارقامو له مونږ سره د اقتصادي اصولو او تیوريگانو په جوړولو کي مرسته کړي ده چي

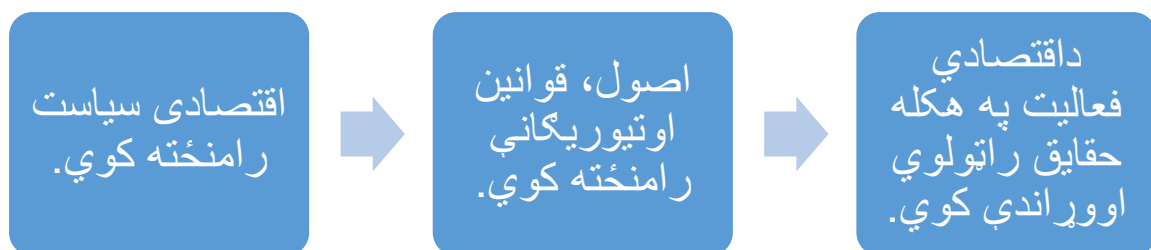

دمختلفو متحولینو ترمنځ دارتباط ماهیت واضح کوي او اوس په داسې حالت کې قرار لرو چې دغې پوهې په استعمال سره داقتصادي ستونزو دحل لپاره مناسب سیاستونه وړاندې کړو . داقتصاد دغه بخش چې د عملي اقتصادي ستونزو لپاره ځواب برابروي د اقتصادي سیاست په نوم یادېږي. مثال : فرض کړئ چې په افغانستان کې وزگارتیا ستونزه مطالعه کوو، نو په ښاري او اطرافي او همدارنگه په مختلفو زونو کې دوزگارو نارینه او ښځینه تعداد په باره کې ارقام راټولوو او وړاندې کوو یی. چې دې ته تشریحي اقتصاد وايي . وروسته دغه ارقام تحلیلوو اوممکنه عواملو ترمنځ چې دوزگارتیا لامل شوي ارتباط رامنځ ته کوو. فرض کړئ چې وزگارتیا ډیرمهم عامل چې د دولت دمصارفو کموالی دی پیداوو، چې اقتصادي تیوري ورته ویل کېږي. په اخر کې دوزگارتیا دستونزې دحل لپاره مشخص مراحل وړاندې کوو . نو دابیا د اقتصادي سیاست په نوم یادېږي. داقتصاد دغه درې بحثونه له یوبل سره نږدې اړیکې لري اودیوشان اهمیت څخه برخورداره دي. که حقایق راټول نه شي نو ددې لپاره دتیوري رامنځ ته کول چې د اقتصادي متحولین څرنگه یو له بل سره ارتباط ولي مشکله کېږي. همدارنگه که د اقتصادي تیوري یا اصل باندې چې دمختلفو متحولینو ترمنځ ارتباط ښایي ونه پوهیږو. نویو ښه اقتصادي سیاست به رامنځته نه کړای شو . شاته په کتلو سره داهم باید په نظر کې ونیسو چې اقتصادي اصل چې په متحولینو کې تغییرات واضح کوي په نظر کې نیولو پرته معلومات او حقایق په صحیح ډول راټولولی شي. ددغو دريو بخشونو ترمنځ ارتباط په لاندې ډول ښودلای شو.

اقتصادي سیاست

تیوریکي اقتصاد

تشریحي اقتصاد

څرنگه چې په اقتصادي تيوري پورې مربوط ده ، اقتصادي پوهان يو له بل سره په اسانۍ موافق کيږي. خو کله چې داقتصادي سياست ساحي ته داخل شي ډير و لږ يو له بل سره موافق کيږي. که څه هم دوى ملامت نه دي ځکه يوه اقتصادي ستونزه ډيرو علتونو له وجې رامنځته کيږي. دسياست درامنځ ته کولو په وخت کې شايد يو اقتصاد پوه يوه مهم عامل ته اوبل يوه بل مهم عامل ته ډير اهميت ورکړي نوددوي وړانديزونه بايد يوله بل سره متفاوت وي. مطلوبيت هغه درضايت درجه ده چې اشخاص يې داجناسو اوخدماتو دمصرف څخه ترلاسه کوي. يو تږى شخص داوبو څخه ارضا ترلاسه کوي نووايو چې اوبه ددې شخص لپاره مطلوبيت لري. قيمت کله چې ديو جنس ارزښت په پولي توگه وښودل شي همدغه پولي ارزښت ته ددغه جنس قيمت ويل کيږي. عايد : دبدلي يا معاوضي هغه مقدار دى چې يو شخص يې ديوخدمت اويادخپل ملکيت دخدمت په مقابل کې ترلاسه کوي. عايد په دوو برخو تقسيميږي ۱- دکار په واسطه ترلاسه شوى عايد: دهغه مقدار پيسو څخه عبارت دى چې خلک يې دکار په مقابل کې ترلاسه کوي لکه ديوه کارگر مزد ۲--Unearned income دهغه مقدار پيسو څخه عبارت دى چې ديو شخص يې له خپلې داربې او ثروت څخه ترلاسه کوي کله دتعمير کار په ، دبانکي حساب سود او نور. عايد اوانتقالي تاديات : عايد دهغه تادياتي څخه عبارت دى چې داجناسو اوخدماتو په توليد کې دبرخي اخيستلو په مقابل کې ترلاسه کيږي. که يوشخص له کوم توليدي خدمت پرته تاديات ترلاسه کړي په اقتصاد کې ورته عايد نه بلکې انتقالي تاديات ويل کيږي. زکات ، تحفي اوداسي نور. ملي عايد : ديو مملکت دټولو افرادو مجموعي کلني عايد ته ملي عايد ويل کيږي. پوهيرو چې دعاید پيداښت داجناسو او خدماتو په توليد پورې تړلى وي، نودتوليد شويو اجناسو ارزښت او دهغو خلکو عايد چې داجناسو په توليد کې مرسته کوي دههميشه لپاره مساوي وي. ملي عايد په بل ډول هم تعريفولای شو . په يومملکت کې دټولو نهايي توليد شويو اجناسو اوخدماتو پولي ارزښت ديوکال په جريان کې ملي عايد دى. ثروت wealth: هر هغه څه چې خلک يې استعمالوي او په وړيا ډول نه پيدا کيږي ثروت نومول کيږي. په عاميانه ژبه کې ثروت دپيسو ، سروزرو ، سپينو زرو په معنا استعمال کيږي. مگر په اقتصاد کې ثروت يوه پراخه معنا لري ، په ثروت کې ټول شيان لکه کور ، ځمکه ، ماشين الات، سره زر ، پيسې ، جامي و کتابونه اوديو کمپنۍ سهم اوداسي نور شامل کيږي. ثروت په څلور ډوله دى ۱-انفرادي يا شخصي ثروت ۲-عامه يا ټولنيز ثروت : دا هغه شتمني دي چې دعامة خلکو دگټولپاره رامنځته شوي وي اودټولي ټولني عامه داريي ده لکه دولتي تعميرات، سرکونه، دولتي پارکونه، اوداسي نور په کې شامل دي ۳-ملي ثروت ديو ملک طبيعي منابع لکه سيندونه ځنگلات اونور ۴-نړيوال ثروت : په دې ډول ثروت کې ټول هغه اجناس ياطبيعي منابع شامل کيږي چې په ټول بشريت پورې اړيکه نيسي اودټولو ملکونو په واسطه استعماليدى شي

لکه: هوا، بحرونه، اونور. مترقي مالیه: په دې مانا چې دزیات عاید لرونکو دمالیې ورکړي اندازه زیاته وي. کله چې دیو شخص عاید لوریري دپیسو نهایی مطلوبیت یې کمیري، که یو لور عاید لرونکي شخص دیو غریب شخص په څیر یوشان مالیه تادیه کړي هغه لږ بار احساسوي نو ددې په خاطر چې عدالت رامنځته شوي وي، دثروتمنده خلکو لپاره باید دمالیې اندازه لوړه وي. مارکیټ توکری اصطلاح ددې لپاره استعمالوو چې داجناسو گروپونه یوپه بل برتر وښودل شي. مارکیټ توکری دیو یا ډیرو اجناسو دمقدارونو یو خاص لست دی. مارکیټ توکری کې کیدای شي داجناسو مختلف ډولونه شامل وي. دبیلگې په توگه دیو میاشتي په دوران کې هغه اجناس چې یو مستهلک یې پیري لکه غذایی مواد، کالی، اونور دضرورت وړ مواد. دکار خوځښت: عبارت له پورته دډیروسټونزو دکارگرانو نوي دندو موقوفونو او ځایونو بدلولو توانایي او ظرفیت ته دکار خوځښت وایی په ۴ ډوله دی ۱- دکارجغرافیوي خوځښت ۲- دکار مسلکي خوځښت ۳- دکار افقي خوځښت ۴- دکار عمودي خوځښت. دکاردخوځښت عوامل عبارت له: دمزد دکچو توپیر ۲- دکار شرایط ۳- جاه طلبی ۴- صلحه او امنیت ۵- دترانسپورت او اړیکو مسایل ۶- تعلیم. دکار مفهوم: عبارت په اقتصاد کې دکارویش څخه مقصد داسې یو ترتیب دی چې دهغې په وسیله یو وخت کې دبیلابیلو افرادو بیلابیلې دندې سرته رسوي ۱- ساده یا وظیفوي یا ټولنیز دکارویش ۲- دکار تخنیکي ویش ۳- دکار ارضعي ویش. دکارویش دتصدی په مولدیت کې زیاتوالی راولي ۲- دتصدی دوسایلو او تجهیزاتو په سم ساتلو کې مرسته کوي ۳- دتصدی په تولیدي مهارت کې زیاتوالی راولي ۴- دتصدی په وخت کې سپما رامنځ ته کوي ۵- دتصدی په اختراعاتو چانس زیاتوي ۶- دتصدی په مشغولیت کې تنوع رامنځ ته کوي ۷- دتصدی سره دسم تشخیص په ټاکنه کې مرسته کوي. پانگه: عبارت دځمکې نه بغیر ټولې هغه شتمنی چې عاید لاسته راوړي پانگه ده او ځانگړتیاوي: ۱- پانگه دکار په پایله کې رامنځ ته شوی ۲- پانگه یو غیر فعال عامل دی ۳- پانگه په تولید کې مرسته کوي ۴- پانگه فرسایش کیري ۵- پانگه دلیرد وړتیا لري ۶- پانگیزه توکو نه په مستقیمه توگه گټه اخیستل کیري. دپانگې شکلونه عبارت دي له: ثابته پانگه ۲- دوراني پانگه ۳- خاصه پانگه ۴- لامبوو هونکې پانگه ۵- فردي پانگه ۶- ملي پانگه ۷- کورنی پانگه ۸- بهرنی پانگه ۹- مادي یا حقیقي پانگه ۱۰- انساني پانگه ۱۱- پولې یا مالي پانگه. دپانگې جوړښت پروسه عبارت د په جزوي کچه دیوې تصدی له جهته دپانگې جوړښت څخه مقصد دیوې تصدی دحقیقي یا فزیکي پانگې مقدار کې زیاتوالی دی. اداره یا تشبث: دمتشبت دندې دخطر اتو زغمل دمالی سرچینو تهیه دابتکاراتو کې رامنځ ته کول دکاروبار اداره. اداره دتولید څلوم عامل دی چې دمتشبت په وسیله عرضه کیري. تولید په عامیانه ژبه کې ورڅخه مقصد دتوکو رامنځ ته کول دي خوبیا په علمي ادبیاتو کې دانساني غوښتنې دپوره کولو او ارضا لپاره ټولې هغه کړنې چې دتوکو او خدماتو رامنځ ته کولو لپاره سرته رسیري او انسانان هغوی ته دیو قیمت دتادیې اراده ولري تولید دی. تولید په دوو شکلونو سره

صورت نيسي : ۱- دتوکو تولید ۲- دخدماتو تولید . تولید له درې برخو څخه جوړشوی دی ۱- لومړي صنایع ۲- دوهمي صنایع ۳- دريمي صنایع . دتولید عوامل عبارت له ټولې هغه تولیدي منابع چې ديوې ټاکلې محصول تولید يا رامنځ ته کولو لپاره اړینې وي دتولید عوامل بلل کيږي. په څلورو برخو ويشل کيږي ۱- ځمکه ۲- کار ۳- پانگه ۴- اداره يا تشبث. ځمکه مفهوم عبارت له : له ټولې هغه بهرنۍ طبيعي سرچینې چې ديو انسان په خدمت کې وي ځمکه ده يعنې هغه طبيعي منابع چې انسان ورته لاس رسې لري . ځمکه يا طبيعي سرچينو کې شاملیږي ۱- ځانگړتياوې عبارت له ۱- ځمکه دطبیعت يوه مفته ډالۍ ده ۲- دځمکې اندازه ثابته ده ۳- ځمکه متنوعه ده ۴- په جغرافيوې مانا سره غیر قابل يې ليرد ده ۵- ځمکه يو دايمي تولید عامل دی ۶- ځمکه يو غیرفعال تولیدي عامل دی ۶- دځمکې مولدیت ارتجاعي دی . دکارمولدیت نه هدف ديو کارگر تولیدي ظرفیت دی يعنې دکارگر په وسيله په اوسطه توگه په في واحد دوخت کې دتولید اندازې ته دکارمولدیت وايي.

په عمومي ډول هغه مقدار پیسې چې ددغه عواملو دلاس ته راوړلو لپاره مصرف شوي وي دتولید دمصارفو په نوم یاديږي. حقيقي مصارف : عبارت ذهني او بدني کارونه چې ديو جنس دتولید لپاره قرباني کيږي دجنس دحقيقي مصارفو په نوم یاديږي. محاسبوي مصارف : هغه تناديات دي چې تصديو کې دبشري يا غيرې بشري عواملو لپاره ترسره شوي. فرصتي مصارف: دهغه تبادلوی جنس له ارزښت څخه عبارت دي چې ددغه جنس دتولید له امله له لاسه وځي. اقتصادي مصارف : عبارت له هغه مصارفو څخه دي چې ديو اقتصادي فعالیت درامنځ ته کولو له وچې پرې ټولني ته اوږي. دمصارفو تيوريگاني : په دوه برخو ويشل شوي ۱- عنعنوي تيوري يا زره تيوري ۲- دمصادفو نوي تيوري. دbrowning په اند مجموعي مصارف ديو ټاکلې اندازې دتولید لپاره دثابتو او متغيرو مصارفو له مجموعي څخه عبارت دي . ثابت مصارف : دتولید دثابتو عواملو مصارفو ته ثابت مصارف وايي. دفرگوسن په اند مجموعي ثابت مصارف په يو تصدی کې بنسټه او پټو دواړو مصارفو له مجموعي څخه عبارت دی . داوسط مصارفو مفهوم عبارت دتولید ديو واحد مصرف ته اوسط مصارف وايي . په لنډه موده کې داوسط مصارفو منحنی مفهوم عبارت دي له په يو ټاکلې نقطې څخه مخ په بنسټه راځي يو اصغري نقطې ته رسيږي او بيا پورته ځي داچې ددشکل منحنی لري چې په لنډه موده کې داوسط مصارفو منحنی لاندې شي؟؟؟دمؤثر اعظمي تولید هغه تولید ته ويل کيږي دتولید هغه اندازې ته ويل کيږي چې دفي واحد تولید مصرف په اصغري اندازه کې وي. نهايي مصارف عبارت له مجموعي مصارفو کې زياتوالی کله په تولید کې ديو واحد په اندازه کې زيا توالی راشي. اوسط او نهايي مصارفو ترمنځ اړیکه عبارت دي له ۱- په اقتصادي تحليلونو او بلخصوص دتولید لپاره دقيمت په ټاکلو کې داوسط مصارفو او نهايي مصارفو ترمنځ تفصيلي اړیکې لري څيرل ډير داهمیت وړدي. داوردې مودې اوسط مصارف : هغه ممکنه اصغري مصارف دي چې دفي واحد تولید لپاره په مختلفو مقدارونو

دتولید کې په اوږده موده کې ټاکل کېږي. داوږدې مودې اوسط مصارفو لپاره لاندې نومونه یادېږي. ۱- چاپېرونکې منځني ۲- دپلان جوړونې منځني. دمصارفو دمنځني گانو اهمیت ۱- دتولید په اړه تصمیم نیول ۲- دصنعتونو انتخاب ۳- دتولید لپاره تعادل ټاکل ۴- دگټې او تاوان اټکل کول. د بازار دکومې مهمې ځانگړتیاوې لري ۱- یو سطحه ۲- یو جنس ۳- اخیستونکي او خرڅونکي ۴- داخیستونکو او خرڅونکو ترمنځ ارتباط. دوخت په اساس بازارونه عبارت دي له ۱- ورځني بازار ۲- دلنډې مودې بازار ۳- اوږدمهاله بازار. دموقیعت په اساس بازارونه عبارت دي له: محلي بازار ۲- سیمه ایز بازار ۳- ملي بازار ۴- نړیوال بازار. دجنس دماهیت په اساس بازارونه په دوه ډوله دي ۱- عام بازار ۲- خاص بازار. عام بازار هغه بازار ته ویل کېږي چې هرډول اجناس په کې پلورل او پیرودل کېږي. خاص بازار: هغه بازار ته ویل کېږي چې مشخص اجناس او خدمات په کې پلورل او پیرودل کېږي. خاص بازار په لاندې بازارونو ویشل کېږي ۱- عامل بازار ۲- دپانگې بازار ۳- دپیسو بازار ۴- دخارجي اسعارو بازار ۵- دنموني بازار ۶- ددرجو بازار. د بازار جوړښت یا کونکي عوامل ۱- دخرڅونکو ماهیت تعداد ۲- داخیستونکو دتعداد ماهیت ۳- دتولید ماهیت ۴- ددخول او خروج شرایط ۵- دمقیاسونو اقتصادیت. درقابت په اساس بازارونه عبارت دي له ۱- مکمل رقابتي بازار ۲- نامکمل رقابتي بازار ۳- انحصاري بازار ۴- دمکمل رقابتي بازار ځانگړتیاوې عبارت دي ۱- داخیستونکو او خرڅونکو زیات شمیر ۲- دتصدیو دخول او خروج ازادې ۳- همجنسه تولید ۴- دمصنوعي بندیزونو عدم موجودیت دگټې اعظمي کول ۵- داجناسو او عواملو مکمل انتقال ۶- دبازار دشرایطو په هکله پوره معلومات ۸- دترانسپورت دمصارفو نشتوالی ۹- دخرڅلاوو دمصارفو نشتوالی.

دتولید دمقیاس مفهوم عبارت دی له داقتصاد په علم کې دتولید دپیماني نه هدف دتولید داندازې اعظمي حد دی. دتولید مقياس ټاکونکي عوامل عبارت له ۱- مالي سرچینې ۲- دتولید تخنیک ۳- دترانسپورت او اړیکو وسایل ۴- دبازار وسعت ۵- دتشبث استعدادونه. دتولید مقياس په دوه ډوله دی ۱- دتولید کوچنی پیماننه ۲- دتولید لویه پیماننه. دتولید دکوچنی پیماني (مقياس) گټې اوزیانونه عبارت دي له ۱- شخصي دلچسپي او سم نظارت ۲- دمستهلیکینو سره مستقیمه اړیکه ۳- کارگرانو سره اړیکه ۴- فوري پریکړه ۵- د تقاضا دبدلون په مقابل فوري عکس العمل او زیانونه ۱- تمویلي سرچینې ۲- دتولیدي تخنیکونو وروسته پاتې والی ۳- ضمني تولیداتو کې ستونزې ۴- ناسم حالات ۵- پیرودلو او پلورلو لوړلگښت. دتولید دلوی مقياس (پیماني) زیانونه عبارت دي له ۱- دځانگړو غوراویو له نظره غورځول ۲- په شخصي نظارت کې ستونزې ۳- دزیاد تولید امکانات ۴- کارکوونکو سره نږدې شخصي اړیکې ۵- دتقاضا دتغییراتو په مقابل کې بطي عکس العمل ۶- دانحصاراتو درامنځ ته کیدل ۷- په بهرنیو بازارونو کې انکار. دمقياس صرفه جویاني: هغه حالت ته ویل کېږي چې یوه تصدی په کې خپل محصول ددوه چنډو نه لږ مصرف په وسیله دوه چنده کولای شي. دپیماني صرفه جویاني

په دوه برخو ویشل کيږي ۱-دپيماني دا صرفه جوياني ۲-دپيماني خارجي صرفه جوياني .
دمقياس داخلي صرفه جويي عبارت له هغه حالت څخه دی چې ديوې تصدی خپل دتوليد کچه
کې ددوه چنډو نه لږ مصارفو په وسيله دخپل توليد دپيماني دپراخوالي له امله دوه چنډه
کولای شي او نومونه يی عبارت دي له ۱-تخنيکي صرفه جوياني ۲-اداري صرفه جوياني
۳-مالي صرفه جوياني ۴-دبازارموندني صرفه جوياني ۵-سوداگريز صرفه جوياني ۶-
دخطرزغملو صرفه جوياني. دمقياس عدم صرفه جوياني هغه حالت دی چې ديو تصدی
توليد دوه چنډه کول په کې دوه چنډه نه زيات مصارف غواړي او داهم په دوه برخو ویشل
کيږي. دتوليد تابع عبارت داوردي مودې دتوليد تابع او دلندي مودې دتوليد تابع سره لري
دتوليد تابع عوامل دهرټاکلي ترکيب لپاره حاصل تمرين مقدار څرگندوي. په لنډه موده کې
ځکه دکار عوامل په زياتولو سره په شروع کې دمحصول په زياتيدووي ځکه په لنډه موده
کې دتوليدې عواملو يو عامل ثابت او بل عامل متحول يادبدلون وړدی. څرنگه چې پانگه په
مادي اومالي شکلونو پيژندل کيږي. ۱-کله چې مونږ دپانگې فزيکي يا مادي شکل په نظر
کې ونيسو نو دپانگې مولديت څخه هدف دتوکو او خدماتو هغه مجموعي مقداروي چې ديو
واحد پانگې په مرسته لاسته راوړل کيږي. کله چې مونږ دپانگې مالي شکل په نظر کې
ونيسو نو دپانگې مولديت څخه هدف به دپه کاروړل شوي مالي پانگې دپيا اعادي نرخ وي .
ايزو کوانټ: دتوليد دعواملو دمختلفو ترکيبونو له يو ځای والي څخه لاسته راغلی هغه
منحني ده چې په مساوي تعداد محصول ورڅخه لاسته راځي. کله چې په يو گراف کې څو
ايزو کوانټونه يو ځای بنودل شوي وي دي گراف ته دايژوکوانټ نقشه وايی. دپيسو هغه
مقدار چې دپيسو په شکل ديو جنس په توليد کې په مصرف رسيري دپيسو په واسطه دټاکل
کيدونکو مصارفو په نوم ياديږي. دپيسو په واسطه ټاکل کيدونکي مصارف عبارت دي له ۱-
مزدورانو لپاره دمعاش تاديه ۲-پرقرض باندي سود ۳-په ثابتو شتمنيو کرايه ۴-دخامو موادو
او ماشينونو مصارف ۵-بيمه ۶-مالیات ۷-دبريښنا انرژي او تيلو مصارف ۸-دترانسپورت
مصارف او داسي نور. دمصرف تابع ديوې تصدی دتوليد دتابع او هغو قيمتونو چې دغه
تصدی يي دتوليد لپاره يي تاديه کوي دمصرفو دتاديه په نوم ياديږي. او سطر ثابت مصارف
: دفي واحد ثابت مصارف څخه عبارت دی . مؤثر توليد دتوليد دهغه اندازې ته ويل کيږي
چې دفي واحد توليد مصارف په اصغري اندازه وي . اورده موده هغه دوران دی چې په کې
توليد ټول عوامل متحول په دې جريان کې تصدی کافي اندازه وخت لري يا په بل عبارت
داوردي مودې مفهوم دپلان جوړوني لپاره يو ه سطحه ده . انحصاري بازار هغه حالت ته
ويل کيږي چې دتوليد يواځې يو خرڅونکی په کې وجودلري اودنورو دخرڅونکو بازار ته
دخول په وړاندي خنډونه پراته وي. دانحصار درامنځ ته کيدو علتونه: انحصار هغه وخت
رامنځ ته کيږي کله چې يوه تصدی په مشخصو موادو لکه تيل برونز طلا اونورو کنترول
ولري . انحصار هغه وخت هم رامنځ ته کيږي کله چې يوه تصدی دمشخص جنس دتوليد

لپاره خاص تخنیکونه له ځان سره ولري. انحصار هغه وخت ممکن کيږي کله چې دولت دخلکو درفاه په خاطر دتوليد حق يوي مشخصي تصدی ته ورکړي چې د انحصار دې ډول ته طبيعي انحصار ويل کيږي. کله دولت يو شخص يا تصدی ته دهغه داخترع حق ورکړي په دې اساس هم انحصار رامنځ ته کيږي. د انحصاري بازار ځانگړتياوي. په انحصاري بازار کې د مشخص جنس يو توليدونکی يا خرڅوونکی وجود لري او د تصدی او صنعت ترمنځ توپير موجود وي په انحصاري بازار کې تصدی چې خپله يو صنعت وي. دمکمل رقابت او انحصار پرتله ۱- درقابتي او انحصاري دواړو تصديو هدف داوي چې گټه اعظمي کړي ۲- د دواړو لپاره د تعادل يو شرط يو ډول دی $MR=MC$ ۳- په دواړو حالتونو کې قيمت بازار د عرضي او تقاضا د تقاطع په واسطه ټاکل کيږي ۴- دواړه رقابتي او انحصاري تصديگانې دمصارفو يو شان منحنی گانې لري ۶- توپيرونه ۱- دمکمل رقابت په صورت کې په صنعت کې زياتې تصدی شاملې وي او قيمت د دوی مجموعي عمل په واسطه ټاکل کيږي. انحصاري رقابت د بازار هغه جوړښت دی چې زيات توليدونکي انحصار کوونکي توليداتو کې د فرق په اساس يو له بل سره رقابت کوي او توليدات لږوي مگر مکمل تعويضي نه دي. د انحصاري رقابت ځانگړتياوي. ۱- د خرڅوونکو زيات تعداد ۲- د توليد توپير ۳- د تصدی اختياري ځواک ۴- د توليد گروپ ۵- انحصاري ځواک ۶- د تصديو دخول او خروج ازادي ۷- مستقله رويه ۸- خرڅلاو مصارف ۹- په بيو کې د سياليو نه شتون ۱۰- اشتهارات. دمکملو رقابتي او انحصاري رقابتي بازارونو پرتله ۱- د تصديگانو تعداد ۲- د توليد ماهيت ۳- درقابت ماهيت ۴- دوه اړخيزه او څو اړخيزه انحصار. څو اړخيزه انحصار د بازار د جوړښت هغه شکل دی چې يو څو خرڅوونکي په بازار کې همجنسه يا توپير لرونکي توليدات خرڅوي په دې بازار کې د تصديو تعداد؟ په شاوخوا کې وي او که يواځې دوه تصديگانې په بازار کې وجود لري نو بيا د دې بازار يو خاص شکل د دوه اړخيزه انحصار په نوم رامنځ ته کيږي. په څو اړخيزه کې تصديگانې همجنسه توليدات خرڅوي دخالص يا همجنسه څو اړخيز انحصار په نوم ياديږي. د څو اړخيز انحصار د رامنځ ته کيدو عوامل: ۱- زياته پانگه اچونه ۲- داندازې صرفه جويانې ۳- د مشخصو خامو موادو مالکيت ۴- دکوچنيو تصديو ادغام. د څو اړخيز انحصار ځانگړتياوي. ۱- کم تعداد خرڅوونکي ۲- په تصميم نيونه کې ترلټيا ۳- اشتهارات ۴- دخول خنډونه ۵- د تصديو په اندازه کې تغير.

لوی اقتصاد

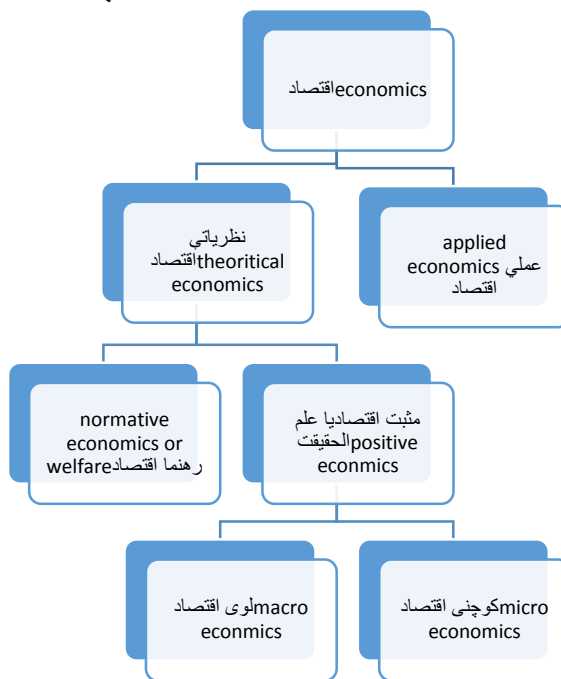
اقتصاد هغه علم دی چې د شتمنيو پيدايښت، د شتمنيو مصرف، د شتمنيو ویش او د شتمنيو تبادلې ترڅيرني لاندې نيسي. نوی کلاسيک وایي اقتصاد د مادي خوشالي علم دی دلندن مکتب بنسټ ايښودونکی (رابنز) وایي اقتصاد د محدوديتونو او انتخاب علم دی او اقتصاد دري مکتبونه لري. ۱- نیوکلاسيک ۲- کلاسيک ۳- دلندن مکتب: دلندن په مکتب کې لاندې خصوصيتونه

ذکر شوي. ۱- نامحدود ضرورتونه ۲- ضرورتونو کي داهمیت له نظره تفاوت ۳- دوسایلو محدودوالی ۴- دوسایلو متبادل استعمال پروفیسور رابنز اقتصاد په لاندې ډول تعریفوي: اقتصاد علم د ضرورتونو او محدودیتونو متبادل استعمالیدونکو وسایلو ترمنځ انساني روش د ارتباط په توګه څیړي. ۱- کلاسیک مکتب بنسټ ایښودونکی ادم سمیت دی ۲- دنیو کلاسیک بنسټ ایښودونکی الفرد مارشال دی. ۳- او د لندن مکتب بنسټ ایښودونکی رابنز دی. ټول هغه وسایل چې په مستقیم او غیر مستقیم ډول سره ضرورتونو په پوره کیدو کې مرسته کوي توکي او خدمات بلل کیږي. توکي په عمومي ډول په دوو ډولو ویشل شوي ۱- وریا توکي ۲- اقتصادي توکي. ۱- هغه توکي چې د انسان له خوا پرې کارنه دی ترسره شوی او په پریمانه توګه په طبیعت کې د خدای تعالی له خوا پیداشوی او دهرچا په اختیار کې قرار لري. لکه هوا لمر رڼا اوداسې نور. ۲- هغه توکي چې په پریمانه اندازه نه دي او دهرچا لپاره په اختیار کې قرار نه لري همدارنګه درامنځ ته کیدلو په خاطر یې فعالیت ته ضرورت لیدل کیږي اقتصادي توکي بلل کیږي. د اقتصادي توکو ډولونه ۱- مادي او غیرمادي توکي (خدمات) ۲- مادي توکي هغه توکي دي چې دلمس او لیدل کیږي لکه موټر ډوډی او وغیره ۲- مادي توکي هغه دي چې مستقل وجود نه لري خو نتایج یې احساسیږي. لکه دانسان کار، بیمه بانکي خدمات او نور ۲- لګښتي او پانګه ایز توکي ۱- لګښتي توکي هغه دي چې په مستقیم ډول په مصرف رسیږي لکه غذایی مواد میوه جات او نور ۲- پانګه ایز توکي یا تولیدي توکي هغه توکي دي چې په مستقیم مصرف نه رسیږي بلکه دنورو توکو د تولید لپاره کارول کیږي. او په غیري مستقیم ډول په مصرف رسیږي. په عمومي توګه هغه څه چې د کار د اچولو په نتیجه کې یو انسان ګټه ترلاسه کوي اقتصادي سرچینو کې شاملیږي. ټولې هغه سرچینې چې دلاسته راوړلو لپاره یې باید قیمت ادا شي اقتصادي سرچینې بلل کیږي. اقتصادي سرچینې په دوو برخو ویشل شوي ۱- وریا ۲- قیمت لرونکي سرچینې. اقتصادي سرچینې د لاندې برخو څخه تشکیل شوي دي. — بشري سرچینې :- دانسان دماغ او فزیکي فعالیت په دي ډول سرچینو کې شاملیږي او په عمومي توګه کارنومول کیږي. طبیعي سرچینې: د ځمکې په مخ او دننه په ځمکې کې موجود شیان او طبیعي منابع او په عمومي توګه د ځمکې په نامه یادول کیږي. فزیکي منابع: هغه څه چې انسان یې په مرسته توکي او خدمات تولیدوي لکه سامان الات ماشینونه سرکونه او نور او په عموم کې ورته پانګه ویل کیږي او دا دري ډوله د تولید عوامل ګڼل کیږي. قانون په عمومي توګه دیو دولت لخوا صادر شو ی حکمونه دي چې منل یې په ټولو لازم او سرغړونه ترې جرم ګڼل کیږي او سزا لري په علمي اصطلاح سره هغه عمل چې په تکرارولو سره یې واحد نتیجه ترلاسه کیږي او په هر حال کې د تطبیق وړاوسي قانون ګڼل کیږي. اقتصادي قانون په عمومي توګه د خلکو اقتصادي روش باندې دلالت کوي اقتصادي قانون په ټولنه کې داوسیدونکو ټول اقتصادي فعالیتونه پیشبیني او رهنما او روښانه کوي. د (نیوین nevin) له قوله اقتصادي قانون د ټاکلو

لامونو اسباب په نتیجه کې رامنځ ته کېدونکو تمایلاتو څرګندونکې دی. دډاکټر مارشال په قول اقتصادي قانون د ځینې ټاکلو شرایطو لاندې په ټولنه کې د اوسیدونکو د عمل خاص ډول دی. د نورو قوانینو سره اقتصادي قوانینو پرتله --- الف درسمي دولتي قوانینو سره : رسمي قوانین د خلکو لخوا ترتیب کېږي دا قوانین د کاغذ په مخ لیکل کېږي او دهغې پابندې د هیوادوالو مکلفیت او نه پابندې یې جرم ګڼل کېږي ولې اقتصادي قوانین دخلکو اقتصادي تمایلات څرګندوي. ب د طبیعي علومو سره د اقتصادي قوانینو پرتله : --- د طبیعي علومو سره لکه د کیمیا او فزیک قوانین د بې روحه شیانو یعنی مادیاتو خصوصیات او حالتونه بیانوي کوم چې په لابراتوار کې تجربه شوي او همیشه ثابت ګڼل کېږي مثلاً که هر وزن لرونکی جسم په هوا کې خوشې شي نو دځمکې جاذبې قوې له اثر ځمکې ته راغورځېږي یا (ایچ دوه او) فورمول همیشه اوبه دي او داسې نور ولې اقتصادي قوانین دانسانانو د اقتصادي فکرونو او تمایلاتو څرګندونه کوي او د بې روحه مادې سره سر او کار نه لري. داخلاقو د قوانینو سره : --- اخلاقي قوانین عمدتاً په مذهبي قوانین په برکې نیسي. په ټولنه کې خلکو ته دځینې کړنو دکولو او دځینو دنه کولو لارښوونه کوي څوک چې په ټولنه کې اخلاقي قوانین مراعات کړي په ټولنه کې دقدر وړ ځای لري او څوک چې اخلاقي قوانین ترک کړي نو په ټولنه کې خپل ځای له لاسه ورکوي اقتصادي قوانین دانسانانو روش څرګندوي دکوم عمل دکولو او منع کولو هدایت نه کوي. اقتصادي قوانینو خصوصیات: ۱- اقتصادي قوانین شرطیه شکل لري ۲- عمومي شکل نه لري د اقتصاد ځینې اساسي څانګې :- --- ۱- مثبت یا علمي اقتصاد positive economics or scientific economics ۲- سهولت یا رهنما اقتصاد welfare or normative economics په مثبت او رهنما اقتصاد د اقتصادي نظریې عمده برخې تشکیلي دڅیړنې په وخت کې د هغوي ترمنځ فرق کول ضروري بریښي چې مونږ یې دلته لنډ ډول روښانه کوو: په لوی اقتصاد کې اقتصاد په مجموعي توګه سره مطالعه کېږي. لوی اقتصاد د ټول اقتصاد عمومي اوسطونو او مجموعو سره سروکار لري. په لوی اقتصاد کې دڅیړنې مهم مسائل عبارت دي ۱- دملي عاید او کسب کار نظریه ۲- د اقتصادي فعالیتونو دنوسان نظریه ۳- د پیسو نظریه ۴- دنړیوال تجارت نظریه ۵- د اقتصادي پرمختیا نظریه کوم قوانین او نظریات چې د نظریاتي برخې له خوا وړاندې کېږي د یو معلوم هیواد په حالتو کې دهغې تطبیق کول عملي اقتصاد دی.

د اقتصا د تصا د د ر و پ ب ن د ي

د اقتصاد د دري اساسي مسایل ۱- د تولید د مقدار ټاکل یعنی څه شی باید تولید شي ۲- د وسایلو ټاکل او د تولید منظم کول یا څه ډول باید تولید شي ۳- د حاصلاتو ویش، او د چا لپاره باید تولید شي . د اقتصادي سیستم مفهوم: څخه هدف ټول هغه قوانین ، اداري رواجونه او روایتونه دي چې دهغي په رڼا کې یوه ټولنه د اقتصادي اساسي ستونزو حل پریکړه کوي ۱- د بازار اقتصاد یا پانگوال نظام داسې نظام دی چې هغي کې ځانگړي مصرف کوونکي او کاروباري ادارې د اساسي اقتصادي مسایلو د حل لپاره د بازار له لارې اړیکه ټینگوي. د بازار اقتصاد عمده خصوصیات په لاندې ډول دي ۱- شخصي مالکیت ۲- د انتخاب ازادي ۳- شخصي گټې رول ۴- سیالي ۵- د قیمت نظام ۶- د حکومت درول کموالی. اشتراکي یار هبري شوی اقتصاد په دې نظام کې د تولید په وسایلو باندې خصوصي ملکیت له منځه ځي او ټول وسایل د خلکو په نمایندې گي د دولت په ملکیت کې قرار نیسي څرنگه چې په وسایلو ټولنیز ملکیت وجود لري نو ټول وسایل د ټولنیزې پرمختیا او ټولنیزو ضرورتونو د پوره کولو لپاره تخصیص کیږي. د رهبري شوي اقتصاد عمده خصوصیات ۱- د تولید په وسایلو د حکومت ملکیت ۲- د مرکزي پلان کمیته ۳- د عوایدو بهترویش ۴- یوشان امکانات او ټولنیز مصونیت ۵- د خلکو په عایداتو کې افراطي تفاوت له منځه ځي او په محدودو لاسونو کې د دولت جمع کول چې دپانگه وال نظام خصوصیت دی له منځه ځي. مخلوط اقتصادي نظام دپانگه وال او اشتراکي نظام خصوصیاتو درلودونکي نظام ته مخلوط نظام ویل کیږي او په دوه عمده برخو باندې تکیه لري ۱- عمومي سکتور ۲- خصوصي سکتور: ----- د اسلام اقتصادي نظام اسلام د ژواندانه موخي روښانه

کوي اوددي موخو دترلاسه کولو لاري چاري انسانانو ته بنيايي دشخصي او ټولنيز ژوندانه دټولوخواوو په مکمله لارښوونه کوي داسلام داقتصادي نظام خصوصيات: ۱- دحلالو او حرامو فرق کول ۲- دشخصي ملکيت حق ۳- درزق دوسايو پيداينست ۴- فطري غيري مساوات ۵- ددولت مصرف کولو اصول ۶- ددولت تمرکز ممانعت ۷- دضرورت لرونکو لپاره اسانتياوي برابرول. ددولت دمصرف کولو په برخه کې اسلام په لاندې ډول لارښوونه کوي ۱- په ساده گي، پاکي او پرهيزگاري سره ژوند تيرول ۲- په جايرو ضرورتونو باندې لگښت کول ۳- ددبل، پيسو او زرو جمع کول او پرستش منع کول ۴- دضرورت څخه دزيات لگښت او اسراف څخه ډډه کول. اقتصاد په يوه ټولنه کې دمحدودومنايعو دمديريت زده کړه ده. د اقتصاد څلور اصله ۱- هيڅ شی مفت نه ترلاسه کيږي ۲- دهرشي تمام شوی قيمت له هغه څه سره برابر دی چې دهغي دلاسته راوړلو لپاره پريکړه کوو ۳- عاقل خلک په اخرو(نتيجو) فکر کوي ۴- خلک تحرک په نظر کې لري ۵- دسوداگري څخه هر يو گټه پورته کوي ۶- داقتصادي فعاليتونو دسازمندنه لپاره ښه لاره مارکيت ده ۷- ځيني وختونه دولت د بازار په نتيجه کې ښه والی راولي ۸- په يو هيواد کې دژواندانه کچې اندازه دتوکو او خدماتو دتوليد په برخه کې دهغوی توانايي پورې اړه لري ۹- کله چې حکومت زياتي پيسې نشر کړي قيمتونه پورته ځي ۱۰- ټولنه دلنډې مودې لپاره دانفلاسيون او وزگارتيا ترمنځ انتخاب کوي. په ازاد بازار باندې متکي اقتصاد کې دخلکو اقتصادي عملونه داسې منسجم کيږي چې داجناسو او خدماتو له درکه دملي اقتصاد دټولو منسوبينو دضرورتونو رفعه کيدو سبب گرځي. په هيواد کې ديو کال په جريان کې رامنځ ته شوي عوايدو ته ملي عوايدو وايي. دملي عايد مفهومونه ۱- ناخالص ملي توليد ۲- خالص ملي توليد ۳- ناخالص داخلي توليد ۴ملي عايد يا دعواملو تمام شوی قيمت ۵- داشخاصو عايد ۶- داشخاصو دتعرف وړ عايد ۷- سري سر عايد. ناخالص ملي توليديا(چې اين پي) ديوکال په جريان کې د هيواد دتوليد دعواملو په مرسته دنورو توليد شوو نهايي اجناسو او خدماتو پولي ارزښت څخه عبارت دی. په تعريف کې درې مهم ټکي ۱- وخت ۲- پولي ارزښت ۳- نهايي اجناس او خدمات. هغه توکي او خدمات چې گټه اخيستني ته آماده او دخرڅلاوپه خاطر بازار ته عرضه کيږي. خالص ملي توليد(اين اين پي): يادبازار په قيمت ملي عايد هم ورته ويل کيږي دتوليد په جريان کې کاريدونکي ثابتې شتمنی داستعمال په اثر استهلاك کيږي او په ارزښت کې يې کموالی راځي کله چې داکموالي يا داستهلاك اندازه (جي اين پي) نه ليري شي نو (اين اين پي) لاس ته راځي (ډيپريسيشن) څخه هدف د فرسايش څخه ساتل شوي پيسې دي چې د ماشين مکمل استهلاك په صورت کې پري ماشين نوی کيږي دلته يوازي داستعمال له نظره استهلاك په نظر کې نيول کيږي. ناخالص داخلي توليد: --په ټاکلي وخت کې په هيواد دننه توليد شوو نهايي اجناسو او خدماتو له بازار قيمت څخه عبارت دی. ملي عايد: -- ديوکال په جريان کې دتوليد دعواملو له خوا ترلاسه شوي عوايدو مجموعي ته ملي عايد وايي. داشخاصو عايد: --- د يو

هيواد اوسيدونكو له خوا دټولو منابعو څخه ترلاسه شوو عوايدو څخه عبارت دی. داشخاصو دتصرف وړ عوايد: کله چې د اشخاصو دعوايدو څخه په اشخاصو باندې وضع شوي ټکسونه لري کړای شي نو پاتې مبلغ دتصرف وړ گڼل کيږي چې لرونکی يې په مستقيم ډول سره کارولی شي دتصرف وړ عوايد دشخص د غوښتنې مطابق په مصرف رسول کيږي دعاید کومه برخه چې مصرف نه شي سپما کيږي. سړي سرعاید کله چې ملي عاید دنفوسو په تعداد وويشل شي سړي سر عاید لاسته راځي. دتوليد طريقه په دې طريقه کې ملي عاید ديو کال په جريان کې د نورو توليدشوي نهايي اجناسو او خدماتو پولي ارزښت په توگه سنجول کيږي ۲- دعوايدو طريقه په دې طريقه کې ديو کال په جريان کې د توليد دعواملوله خوا ترلاسه شوي بدله په نظر کې نيول کيږي دلگښتونو طريقه: دلگښت په طريقه کې ملي عايدپه يوکال کې دنهيايي اجناسو او خدماتو په خريدارۍ باندې شوي لگښت په توگه په نظر کې نيول کيږي. د يو هيواد په کچه دلگښت ۴ عمده ډولونه ۱- په لمړنيو ضرورتونو لگښت ۲- پانگه اچونه ۲- ددولت له خوا داجناسو او خدماتو خريداري ۴- داجناسو او خدماتو صادرات. دهر اقتصادي واحد سپما دهغويي دجاري عوايدو څخه په جاري ضرورتونو باندې شوو لگښتونو په لري کولو سره لاسته راځي. دملي اقتصاد دسپما درې عمده اندازه گيري شتون لري ۱- شخصي سپما ۲- ددولت سپما ۳- ملي سپما. انفلاسيون په اقتصاد کې د قيمتونو په عمومي کچه کې زياتوالی دی. وخت دملي توليداتو لپاره بايد وخت معلوم وي چې عموما يوکال په نظر کې نيسي. پولي ارزښت ټول توکي او خدمات دي چې گټې اخيستنې ته آماده او دخرڅلاو په خاطر بازار ته عرضه کيږي. داجناسو او خدماتو مجموعي قيمت دهغوی دمقدار او قيمت دضرب کولو په وسيله لاسته راوړو يوازي د نهايي توکو او خدماتو دقيقت دسنجولو سره ددوه ځل حساب مخنيوی کيږي چې دا طريقه د پايډل گوډز ميتود په نوم ياديږي. دملي عاید په سنجولو کې ستونزې ۱- احصايوي اصلي ډيټا معلوماتو ارقامو نشتوالی ۲- ديو شي تکرار حساب ۳- ددوستي او ثواب په نظر کې نيولو سره خدمات ۳- دفرسایش لپاره دقيق ارزښت نه موجوديت ۵- دخدماتو څخه پرته عاید ترلاسه کول لکه تقاعد ، تحفه خيرات ۶- جنس په جنس تبادله ۷- دتور او غيري قانوني بازارونو شتوالی. سپما په خالصه شتمني کې د زياتوالی سبب گرځي خصوصي سکتور سپما ته خصوصي سپما ويل کيږي ۲- کله چې دولت خالصو عوايدو څخه ددولت له خوا داجناسو او خدماتو خريداري منفي شي نو ددولت سپما لاسته راځي ۳- دملت په کچه مجموعي ملي سپما دخصوصي او دولتي سپما مجموعی ته ويل کيږي. په ملي عاید باندې زيات عوامل اثر کوي ۱- دتوليد دعواملو ذخيره ۲- طبيعي منابع ۳- بشري منابع چې د رهبري کولو مهارت يا استعداد ده جاري عاید :- --- کله مصرف ته متوسط الميلاډ دعوايدو هغه برخه ده چې داجناسو او خدماتوپه خريداري باندې مصرف کيږي مصرف لپاره متوسط ميلان گڼل کيږي. مصرف ته متوسط ميلان د عاید او مصرف دنسبت څخه عبارت ده ۳- راتلونکی عاید خالصه شتمني :- --- لکه

چې مخکې وویل شول دمجموعي شتمنيو څخه دپورونو په لري کولو سره خالصه شتمني لاسته راځي ۴-دسود په اندازه کې دزياتوالي انتظار پانگه اچونه دلگښت اساسي عنصر دی دپانگې داستعمال لگښت په يوه معلومه زمانه کې دپانگې دواحد داستعمال حقيقي پېښيدونکي مصارف ديعمه برخي ۱-استهلاک ۲-سود . دپانگې اچونې او ملي عايد نسبت ته دپانگې اچونې متوسط ميلان وايي پانگې اچونې ته نهايي ميلان په پانگه اچونه او ملي عايد کې دتغيراتو نسبت ته د پانگې اچونې نهايي ميلان ويل کيږي. د کنز په نظر کې د پانگې اچونې عوامل دوه دي ۱-دپانگې نهايي استعداد ۲-دسود اندازه .دپانگې په نهايي استعداد باندې دوه لاملونه اثر کوي ۱- لاسته راتلونکې عايد ۲ دشتمني دتېهي قيمت. دلوی او کوچني اقتصاد ترمنځ توپيرونه کوچنی اقتصاد دافرادو کورنيو او تصديو په وړاندې دارونده اقتصادي مسايل او تقسيمات تر څيرني لاندې نيسي. دبيلگې په توگه په کوچني اقتصاد کې دغوښي وريجو ماشين الاتو او داسې نورو په څير دځانگړو توکو بازار ترکنتي لاندې نيول کيږي په بل عبارت کوچنی اقتصاد دکورنيو تصديو په څير د اقتصاد د کوچنيو واحداتو فعاليتونه او اقتصادي سلوک تر کنتي لاندې نيسي او يا کوچنی اقتصاد په يوه شرکت کې دتوليد د بيلابيلو بازارونو کې دتوکو دنرخونو دثبات په يوه کارځای کې د کارگرانو دمزد او معاش ديوي کورني دعايد او مصرف درقابتي او انحصاري هغو په څير دبازارونو د مختلفو ډولونو عرضي او تقاض او داسې نورو په څيرمسائل څيري او لوی اقتصاد داقتصادي کړنلاري له مخې په عمومي کچه اقتصادي قوانين او مسايل ترڅيرني لاندې نيسي. په لوی اقتصاد کې دنرخونودتورم يا انفلاسيون بيکاري دکچې ملي توليدلو مصرف سرمايه گذاري سپما او داسې نورو مسايلو شننه څيرنه په توليزه توگه تر بحث لاندې نيسي چې ځيني خلک يي د ملي اقتصاد په نوم يادوي ماخذ پوهاند ډاکټر جورج ژبارونکی دوديال اونورمل کوچنی اقتصادملي اقتصاد له هغه علم څخه عبارت چې د يو هيواد دسياسي قلمرو په ساحه کې تر مطالعي لاندې نيول کيږي او اقتصادي عمده مسايل ترارزيابي او مطالعي لاندې نيول کيږي. په اقتصادي دوران کې تصدی او کورنی مستقيمه اړيکه لري مثلاً کورنی خپل توليدي عوامل او خدمات تصديو ته ورکوي او تصدی بيا په خپل وار سره خپل توليدي شوي اجناس او خدمات بيرته دتوليدي عواملو په بدل کورنيو تع ورکوي همدارنگه کورنی دتوليد عوامل دولت ته سپارياو دولت ته په سيده توگه ماليه ورکوی دولت دکورنيودتوليد عوامل په وړاندې هغه ته عايد ورکوي او له پرته يو شمير بلاعوضه مرستي هم ورسره کوي او دتوليزواو فاميلي کومکونو په بڼه ورته مرسته کوي. کورنی خپل يو اندازه عايد سپما کوي چې دغه پاتې شوي عايد له تولي کورنی څخه دپانگې دجوړيدو په موخه راتوليري تصدی هم دولت ته سيده ماليات (پرمفادو ماليات) ناسيده ماليات(په توليد او خرڅلاو په دوران باندې ماليات) ورکوي. دولت تصديو ته څخه دخپلي اړتيا وراجناس او هدمات پيري او له دي پرته دوي ته سيده او ناسيده مرستي رسوي. دتصديو پس اندازه او استهلاکات دپانگې دجوړيدو

لپاره کارول کيږي . د دولت فرسایشات داستهلاک او پس اندازونه هم دپانگې جوړیدو خوا ته لیردول کيږي. له جوړې شوي پانگې څخه بیا دوباره دتصديو او دولتي موسساتو دتمویل لپاره کاراخیستل کيږي . کورنی خپل دتولید عوامل دتصديو په واک کې ورکوي. کورني دخپلو تولیدي عواملو د عرضی په بدل کې دتصديو څخه د عوایدو په بڼه عوض یا جبران ترلاسه کوي.

عامه اقتصاد

د عامه اقتصاد دلوستلو موخي : دمضمون دمطالعي څخه وروسته باید محصلین په دې وتوانیږي چې ۱- عامه سکتور ۲- عامه اقتصاد ۳- عامه اقتصاد پیدایښت ۴- عامه اقتصاد موضوع او ماهیت ۵- دمعاصر دولت دندې ۶- وې عامه سکتور ته اړتیا لرو ۷- دمؤثریت څخه اوبنتون یا انحراف، دولت مالي او پولې وسایلو په کاراچونه اداره او تهیه د دولت داقتصادي فعالیتونو تحلیل او تشریح د عامه مصارفو تاثیرات او بررسی په اقتصاد کې د مالیاتو انواع او دمصرف کوونکو او تولید کوونکي درفاه سطحه د عامه اقتصاد د بحث موضوعات تشکیلوي. د دولت دعایداتي سرچینو او لگښتونو په اړه مالي سیاستونه د عامه اقتصاد دوسایلو څخه شمیرل کيږي چې دانکشافی او دتولنی درفاه دسطحي دلوروالي په خاطر په کارورل کيږي. په ۱۸۶۰ م لسيزه کې عامه اقتصاد دکلي اقتصاد څخه خپل جهت جداکړ او داقتصاد دعمومي بخش په نوم مطرح شو. د ۲۰ قرن په ۸۰ لسيزه کې دغه عمل په نوي شکل انکشاف وموند او هغه نظريې چې په هغه وخت کې یې په دې اړه انکشاف وموند د عامه اقتصاد په نوم ونومول شوه. په ۱۹۲۴ م کال کې دلومړي ځل لپاره (کویرټ) یو کتاب داقتصاد دعمومي بخش په نامه ولیکه او عامه اقتصاد یې په داسې شکل تعریف کړ: ټول خدمات او تولیدات چې دهیواد غړي یې په بشپړه توګه دحکومت د فعالیتونو او کړنو څخه لاسته راوړي عامه اقتصاد بلل کيږي. د عامه اقتصاد دموضوع ماهیت: عامه اقتصاد هغه علم دی چې د دولت د مالي او پولې وسایلو په کاراچولو اداري او تهپې څخه بحث کوي . عامه تمویل کارل فیلهیم (karlphellem) وایي عامه تمویل هغه فعالیتونه او کړنې څیږي چې په ترڅ کې یې د دولت دارینو او مهمو دندو د ترسره کولو په خاطر وسایل راجمع کيږي. Herlylost عامه تمویل: ددولتي دندو د ترسره کولو په خاطر دوسایلو تهیه ویش او اداره ده. د عامه تمویل او خصوصي تمویل ترمنځ فرق: دلگښتونو او عواید تنظیم ۲- دوخت واحد ۳- ذاتي تمویلي منبع ۴- دپیسو نشر ۵- دراتلونکې لپاره دتصامیمو تهیه کول (نیول) ۶- په عامه تمویل کې لوی قصدي تغییرات ۷- د بودجي تعامل. د عامه تمویل ماهیت: عامه تمویل ساینس وي ځکه دلته دحکومت عواید او لگښتونه عموماً په برکې نیسي کوم چې حقیقت دی او ساینس په تجربو او حقیقت ولاړ دی. ساینس په دوه ډوله دی علم الحقیقت او علم الهدایت . علم الحقیقت په حقیقت ولاړوي او علم الهدایت نظریات څیږي او دهغه څخه په خپل روزمره کارونو کې کاراخلي

دعامه تمويل اصول: دټولني داعظمي مفيديت اصل ۱-دمتوازني بودجي اصل ۲-دارتجاعت اصل ۳-داقتصاديت او تصويب اصل ۴-داقتصاديت او تصويب اصل. دمعاصر دولت دندې : ۱-خارجي يرغل او تاوتريخوالي په مقابل کې دخپلو وگړو دفاع، حمايت او ساتنه ۲-دداسې ادارې تاسيسول يا رامنځ ته کول چې کولای شي په ټولنه کې عدالت رامنځته کړي ۳-درسمي او عامه کارونو دپروگرامونو دپيل کول کوم چې په ټوليزه توگه دټولني لپاره گټور وي . عامه سکتور ته ددې اړتياو له مخې ضرورت لرو ۱-دټولني دارتيا ورشيانو او خدماتو په عرضي کې دمارکيت پاتيوالی ۲-دعايد توزيع کې مارکيت پاتې راتلل ۳-په عمومي استخدام کې او قيمتونو ثبات په لاسته راوړنه کې دمارکيت پاتې راتلل. داجناسو او خدماتو پولي ارزښت ته چې په يوکال کې په يو هيواد کې توليديري ملي عايد وايي. دولتونه هغه سازمانونه دي چې په باصلاحيته توگه دټولني دوگړو سره يوځای ژوند کوي فعاليتونه او کړنې ترسره کوي او اړين او لازم خدمات چمتو او تمويلوي. سياسي ادارې ياسازمانونه قوانين او عمومي منل شوي پروسيجرونه ته پراختيا ورکوي ترڅو دامعلومه کړي چې دولت څه کوي او دولت دخپلو لگښتونو دتمويل لپاره دکومو لاروچارو څخه استفاده کوي. مثالونه دسياسي ادارو ۱-داکثريت رايي اچونې ورکول ۲-دولتي نماينده the allocation between government and private use شخصي (p): غذا ۲-هوسينگ housing ۳-موټرونه ۴-جامي Government.clothing: ملي دفاع عامه سکول(مکتبونه)؟فوليس. مخلوط اقتصاد بازار اوسياستونه. خاص يا فيور مارکيت ايکونومي ،ورچولې ال کورډنس اينډ سرويس ار سفليډ باي فارفرايټ فراويټ فيرم-سفلي اينډ ديمانډ . ديټرمين فرايټ: عامه اجناس : هغه اجناس دي چې دهغي څخه منع کيدل ناممکن يا ناشوني وي. ددې ډول اجناسو مثال ملي دفاع ده . ديو هيواد پوځ چې خارجي هيواد يرغل په مقابل کې دخپلو وگړو دفاع او ساتنه کوي او همدا دملي دفاع په دندو کې يوه دنده ده ،کله چې يو جنس دمنع کيدو لپاره هيڅ درجه ونه لري نوهمدي اجناسو ته عامه اجناس وايي دعامه اجناسو ځانگړتياوي. ۱-غيرسياليز: ددې خاصيت څخه موخه داده چې که چيرې يو شخص يو جنس استعمالوي نو دانه شي کولای چې ديوبل شخص په خوشحالی او افاده کې کموالی راولي. ۲-نه منع کيدونکي : هيڅ شخص نه شي کولای چې ديو جنس استعمال څخه بل شخص منع کړي حتی که چيرې نوموړي شخص دهغه توکي په مقابل کې تاديه هم نه وي کړي. عامه اجناس : هغه اجناس دي چې دبازار اقتصاد دعدم علاقمندي او نورو دلایلو په نسبت او دټولني نیازمندي له مخې يی دولت توليد او عرضه په غاړه لري. لکه ملي دفاع ، قضايی نظام او داسې نور. Samuelsson: عامه اجناس داسې تعريفوي: عامه اجناس هغه اجناس دي چې خلک ورته په عام ډول استفاده وکړي اوديو نفر لگښت دبل نفر لگښت کې کموالی رانه ولي. عامه اوخصوصي اجناس ددوه خصوصياتو په اساس سره بيلولای شو . غيري سياليز ۲-نه منع کيدونکي. سوچه عامه اجناس : دلته هيڅ دمنع کيدلو توانمندي شتون نه لري او نه دده دگټو

دتر لاسه کولو لپاره کوم سياليز حالت شتون لري. ۲- سوچه خصوصي اجناس: په دې حالت کې په واضیح ډول دعدم ممانعت درجه يا دنه منع کولو درجه شتون ولري او سربيره پردي رقابتي يا سياليز حالت هم وجودلري. دچمتو کولو نهايي لگښتونه: ديو بل کس نهايي لگښتونه دسوچه عامه اجناسو څخه دگټې اخيستنې لپاره صفردي ددې څخه وروسته دنورو وگړو دعامة استفادي لپاره شتون لري يعنې نوروگړي هم کولای شي چې ديو عامه جنس څخه استفاده وکړي ځکه دهغې نهايي لگښتونه صفر يا ثابت وي په داسې حال کې چې په لوړه کچه دعامة اجناسو مقدار دزياتوالي لپاره اضافي سرچينو ته اړتيا ده يعنې که چيرې وغواړو چې په لوړه کچه عامه اجناس توليد کړو نو بايد چې اضافي سرچينې په کار واچوو. مثال ډوډۍ دتودوخي په مقابل کې ډوډۍ په بشپړه توگه خصوصي جنس دی ځکه دلته دسوچه خصوصي اجناسو دوه حالته شتون لري. ۱- الف دمنع کيدو درجه شتون لري ۲- ب سياليز حالت شتون لري. تودوخه په بشپړه توگه سوچه عامه جنس دی ځکه دلته دسوچه عامه اجناسو دوه حالتونه شتون لري. الف دنه منع کيدوب-غيرسياليز حالت. هم شتون لري. price excludable عامه اجناس هغه عامه اجناس دي چې دقيمت په وضع کولو سره وگړي دهغې داستفادي څخه منع کيږي. او په ډيرې اسانۍ سره تري وگړي منع کيږي لکه. ټلويزون کيبل، دتفريح او ورزش ځايونه. Congestible: عامه اجناس سياليز وي مگر دمنع کيدلو وړنه وي. دلته دعامة اجناسو يو بل ډول هم شته چيرې چې ديو مودې يا وخت څخه وروسته دلگښت کونکو لخوا تر لاسه شوي گټه دگنه گوني له امله کمه شي. دي ډول اجناسو ته congestible عامه اجناس وايي. بيلگې: سرکونه، پارکونه. دسوچه خصوصي او عامه اجناسو تقاضا: دسوچه خصوصي اجناسو لپاره تقاضا دمقدارونو په جمع کولو سره په هرقيمت کې تر لاسه کيږي يا پيدا کيږي. دسوچه خصوصي اجناسو په صورت کې مقدارونه په افقي محور جمع کوو ددې لپاره چې مجموعي يا د بازار تقاضا پيدا کړو. دسوچه عامه اجناسو لپاره دمؤثر يا مساعد مقدار پيدا کول: دعامة اجناسو لپاره مساعد يا مؤثر مقدار دهغه مقدار څخه عبارت دی چيرته چې ټولنيزي نهايي لاسته راوړنې دگټې دټولنيزو نهايي لگښتونو سره برابر وي msb=msc ليندال وايي چې وگړي دعامة اجناسو دعين مقدار لپاره مختلف قيمتونه تاديه کوي دليندال دقيمتونو مجموعه (p) بايد دعرضه شويو عامه اجناسو دلگښت سره مساوي وي. باندېني اغيز کونکي هغه وخت رامنځ ته کيږي کله چې ديوه اقتصادي عامل پريکړه او تصميم دبل اقتصادي عامل په گټه مستقيم اغيز ولري اودخپل نفوذ لاندې يې راولي. مالي باندېني اغيزي دغيرې مالي باندېني اغيزو په مقابل کې ځيني وخت اقتصادپوهان دمالي باندېني اغيزو او غيرې مالي باندېني اغيزو ترمنځ توپير کوي او وايي چې دمالي باندېني اغيزوونکو او غيرې مالي باندېني اغيزوونکو ترمنځ توپير شته په مالي باندېني اغيز کونکي يو اقتصادي عامل د بازار دنرخونو په بدلولو سره نور اقتصادي عاملين او وگړي ترخپل اغيز لاندې راولي. ددې برعکس که چيرې يو اقتصادي عامل يا

وگړی نور اقتصادي عاملين يا وگړي دقيمت دبدلون داغيزو څخه پرته دنورو تاثيراتو او اغيزو له امله ترخپل نفوذ لاندې شو؟ نو په دې صورت کې بيا مونږ دغیرې مالي باندېني اغيز کونکو څخه خبرې کوو. اقتصادي سيټمونه په ۴ ډوله دي ۱- دازاد بازار اقتصادي سيستم ۲- مرکزي پلان جوړونې اقتصادي سيستم ۳- مخلوط اقتصادي سيستم ۴- اسلامي اقتصادي سيستم. ازاد بازار اقتصادي سيستم دا نظام په شخصي گټو زيات پوکس کوي چې په دې نظام کې قيمتونه دبازار دعرضې او تقاضا په اساس ټاکل کيږي چې ددولت مداخلې ته په کې اړتيا نه ليدل کيږي. او يواځې دڅارونکي رول لوبوي. ۲- مرکزي پلان جوړونې سيستم: په دې نظام کې هرڅه په دولت پورې اړه لري حتی واده کول هم په دولت پورې اړه لري چې دانظام زيات عمومي گټو ته ژمن دی. دعامه اقتصاد وسایل: ددولت عايداتي سرچينو او لگښتونو په اړه مالي سياستونه دعامه اقتصاد دوسايلو څخه گڼل کيږي. دمفت خور مشکل اکثره دعامه اجناسو په وجه منځ ته راځي. دايجورټ بکس په طريقه او ددې په مرسته باندې مونږ دوه اشخاص او يا هم دوه هيوادونو ترمنځ دتوکو تبادله په خاطر دايجورټ بکس څخه استفاده کوو. ايجورټ بکس دوه اساسي عناصر يا اجزاووي لري نوددې نه معلوم کيږي چې دايجورټ بکس دوه مختلفې منځني گانې لري البته بي تفاوته منځني گانې لري. دپريټو ايفيشنسي: څخه مطلب داده چې ديو کس بايد گټه ترلاسه کړي خوبيدون ددې چې بل کس ته توان ورسويږي. دپريټو دتبادله مؤثریت نقطه هغه نقطه ده چې په هغې کې دوه مختلفې منځني گانې سره يو ځای شوي وي. غير مؤثره تبادله دا دتوکو مشخصه اندازه ده مگر دتجارت څخه وروسته ده نو په دې حالت کې يو زياته اندازه افاده ترلاسه کوي او بل شخص کمه افاده ترلاسه کوي. initial endowment: دا هغه حالت دی چې دتجارت څخه مخکې وجود لري اولته دتوکو مشخصه اندازه رابښي. پريټو داسې وضعيت ته اشاره کوي چې يوکس رفاه داعظمي کيدو لپاره نشي کولای چې دبل چا څخه ناوره گټه ترلاسه کړي. په ښه ډول دمنابعو استعمال ته اقتصاد وايي. دلينډال تعادل څه ته وايي: دا يوه نظريه ده کوم چې مونږ ته تشریح کوي چې انفرادي اشخاص دخپلو نهايي گټو په خاطر دعامه اجناسو دتوليد يادتهيې لپاره تاديه کوي. ددې لپاره چې مونږ دعامه اجناسو دتوليد او دتهيې لپاره مساعد او مطلوب مقدار پيدا کړو دتعادل په حالت کې ټول وگړي عيني مقدار عامه اجناس په لگښت رسوي مگر امکان لري چې دوی دمختلفو قيمتونو سره مخامخ شي. دلينډال تعادل دسويډني عالم: ايریک لينډال لخوا وړاندې شوی دلينډال قيمت: نهايي نتيجه ده کوم چې دانفرادي اشخاصو په واسطه تاديه کيږي دعامه اجناسو دلاسته راوړلو لپاره دلينډال قيمت دي دا هغه قيمت دی کوم چې دانفرادي اشخاصو لخوا دعامه اجناسو دترلاسه کولو په خاطر تاديه کيږي. دلينډال دقيمتونو مجموعه بايد دعامه اجناسو دعرضې دلگښت سره مساوي وي. لکه ملي دفاع. دلينډال دتعادل يو بنسټيزه ستونزه داده چې مونږ په دقيقه نه پوهيږو چې هر شخص څومره ارزښت دعامه جنس څخه ترلاسه کړی کوم چې ددې

نظريې تطبيق په حقيقي نړۍ کې ستونزمن کاردی. مفت خور مشکل هغه وخت رامنځ ته کېږي کله چې يو کس يا گروپ گټه لاسته راوړي بلکې مانع ماليه وي او تاديه دماليې نه کوي. عامه اقتصاد دوه اساسي دلايل وړاندې کيدلای شي چې دعامه سکتور رول اصلاح کوي چې دا دوو عنوانونو دموثريت او تعادل لاندې گروپ بندي کيدلای شي. مۇثريت په هغو دلايلو پوري ارتباط پيدا کوي چې دلوېو اقتصادي فعاليتونو دکچې سره ارتباط لري حال داچې تعادل يا مساوات اقتصادي گټو ویش ته اشاره کوي اود هغې څخه بحث کوي. دملکيت دحق پرته دجانبينو يا قرارداد کوونکو ترمنځ دتوکو تبادلې په باوري ډول او داعتماد په فضا کې نشي ترسره کيدلی. هرکله چې افراد دخپلو گټو لپاره يو ډبل سره په جگړه اخته شي نودامسله بيا Hobbes په نوم پيژندل کيږي نو په داسې حالاتو کې کاروباري افراد دولت ديو ټولنيز قرارداد په حيث رامنځ ته کوي ترڅو دولت خلک له انارشۍ يا خپل سرۍ څخه خلاص يا تينستې ته مجبور کړي. هغه حالت چې مداخلې ته په کې ممکن اجازه ورکول شوي وي په دوو ډولونو ويشل کيږي. ۱- هغه حالت دی چې مارکيت په کې بريالی وي ۲- هغه حالت دی چې مارکيت په کې بريالی نه وي. دبازار دناکامۍ څخه علاوه ددولت مداخله دمشاهدې او نظارت له مخې هم رامنځ ته کيږي دامداخله کيدای شي چې په مختلفو برخو کې لکه دعوايدو نانډولي په شتمنيو کې نانډولي او نورو کې وي. دپورته ستونزو دله منځه وړلو په خاطر دولت په اقتصاد کې مداخله کوي او دولت مداخله خورا اړينه او ضروري ده حتی که اقتصادي گټورتوب يې هم کم وي په داسې حالتونو کې داقتصادي رفاه اود دولت په واسطه رامنځ ته کيږي، او دجوړشويو او وضع شويو سياستونو په مرسته هڅه کوي ترڅو دا نانډولي راکمه کړي. گټورتوب او مساوات...

واکمن دحکومتي لگښتونو دزياتوالي په پدیده باندې خبرې کړي. همدارنگه واکمن په دې عقیده وه چې ددولت دکړنو دوام بايد په ملي عايد کې زياتوالی راولي ځکه دملي عايد په زياتوالي سره داقتصادي ودې او ترقي لپاره لاره هوار کيږي. اگر چې دواکمن نظريه يواځې دانه تصدی قوي چې دعامه لگښت زياتوالی دملي عايد په فيصدي سره دی. واکمن په ۱۹ پيړۍ کې يو اقتصاد پوه وه نوموړي خپلې څيړنې ددولتي لگښتونو په برخه کې دخو اروپايي هيوادونو جاپان او دامريکا متحده ايالاتو څخه په راټول شوي معلوماتو باندې بشپړي کړي نوموړي وويل چې دعامه سکتور ونډه په GDP ډيره لوړه ده اودوخت په اوږدو کې په کې خورا ډير زياتوالی راغلی دی دواکمن دقانون محتويات ددې تمايلاتو تشريح وه اووراندیز يې وکړ دابه دوام وکړي ۲- پروفيسور فيگو وايي چې دولتي لگښتونه عامه سکتورونو بايد ملی عايد په زياتوالي سره وده وکړي اوده خپل دلايل په لاندې توگه وړاندې کړي دي ۱- که يو ه ټولنه غواړي چې واقعا پرمختگ وکړي نو بايد چې وگړي يې دولت سره اوږه په اوږه خپل لگښتونه دخپلو اړتياو اوضرورتونو له مخې ترتيب کړي يا په بل عبارت دوی بايد خپلې پيسې داسې په لگښت ورسوي لکه چې مخکې به قانوني پيسې په لگښت

رسیدلي. ځینې وختونه دگټورتوب دپالیسی په نسبت دمسوات پالیسی مهم بلل کيږي ترڅو داقتصادي کړنو په وړاندې کوم خنډونه او موانع موجود وي هغه لري کړي داستدلال لپاره اخري دلیل به داوي چې دبیلگې په توگه دمسوات په سیاست کې یو یا څو لگښت کوونکي یو شان رول لوبوي په داسې حال کې چې دوی ش مسلې په کې نه رامنځته کيږي چې همدغه سیاست یواځې او یواځې دمسوات څخه پرته گټورتوب په نظر کې نیسي نودنوموري سیاست پورې اړوند ټول وسایل دقیق تحلیل او مطالعې ته اړتیا لري. بازار دناکامۍ څخه علاوه ددولت مداخله دمشاهدې او نظارت له مخې هم رامنځ ته کيږي دامداخله کیدای شي چې په مختلفو برخو کې لکه عوایدو نانډولي په شتمنیو کې نانډوالي او نورو کې وي نو دپورته ستونزو دله منځه وړلوپه خاطر دولت په اقتصاد کې مداخله کوي اوددولت مداخله خورا اړینه او ضروري ده حتی که اقتصادي گټورتوب یې هم کم وي . دعامه سکتور دودې تشریح کولو فرضیه : لکه څنګه چې ددولت کړنې ورځ په ورځ پراخوالی مومي نوپه دې توگه ددولت په لگښتونو کې هم زیاتوالی راغلی دی پروفیسور پیگوPigou وايي چې دولتي یاعامه سکتوررونه باید ملي عاید په زیاتوالی سره وده وکړي.

احتمالات

احتمالات: احتمال په لغت کې د ممکن یا شوني په معنا ده. دااحتمالاتو په هندسي مفهوم کې دوه شرطه ډیر ضروري دي ۱-باید (سطحي) یو دبل مساوي وي ۲-تعداد باید سره مساوي وي. کلاسیک نظر په ۱۷ م پېړۍ کې یو عالم چې لاپلاس نومیده دااحتمالاتو لپاره نظر وړاندې کړو. هغه ویل چې ټول انساني فعالیتونه په ټولنه کې د بعضي فکتورونو له امله متاثر کيږي او ثابت نه شي پاتې کیدای یعنې ټولې هغه پېښې چې په کمې ډول رامنځ ته کيږي. دااحتمالاتو مشخصات ۱- دیوې اتفاقي حادثې دظهور چانس د همیش لپاره دیو څخه کوچنی او دصفر څخه لوی دی ۲- دیوې یقیني حادثې دظهور چانس دهمیش لپاره د یو سره برابر وي ۳- دیوې اتفاقي حادثه دظهور اونه ظهور مجموعه مساوي دیو سره ده ۴- که چېرې (ای) اتفاقي حادثه (بی) اتفاقي حادثې یوه برخه وي نو (بی) اتفاقي حادثه هم (ای) اتفاقي حادثې دظهور یوه برخه ده. دااحتمالاتو دسنجش قواعد یامیتودونه ۱- وي اور یو(اتحاد) چې دیا په معنا ده ۲- سرچپه وي عدد یعنې پښتو ۸ عدد غوندي یا یا سرچپه یویا تقاطع د او په معنا ده . اتفاقي حادثه په دوو برخو ویشل شوي کيږي ۱- مستقله اتفاقي حادثه ۲- غیرمستقله اتفاقي حادثه. مستقله اتفاقي حادثه عبارت له هغې اتفاقي حادثې څخه ده چې دیوې اتفاقي حادثې په ظهور سره دسیت دنورو عناصرودظهور چانس تغیر ونه ښوري یعنې دټولو دظهور چانس ۱۰/۱ (یوپه لس وي). غیر مستقله اتفاقي حادثه عبارت دهغې حادثې څخه ده چې دسیت دیوې اتفاقي حادثې په ظهور سره دسیت دنورو عناصرو د ظهور چانس تغیر وښوري. دمستقله اتفاقي حادثاتو داتحاد قانون: کله چې په یو سیت کې ددوه یا څو اتفاقي حادثاتو هم

زمان ظهور امکان ونه لري او يواځي دوه يه څو اتفاقي په منځ کې د يوي اتفاقي حادثې د ظهور امکان برابروي نو ددې ډول اتفاقي حادثې د چانس معلومولو لپاره مونږ دمستقله اتفاقي حادثاتو داتحاد دقانون څخه استفاده کوو. د مستقله اتفاقي حادثاتو د تقاطع قانون کله چې په يو سيټ کې ددو يا څو اتفاقي حادثاتو هم زمان ظهور امکان برابر وي او غواړو چې په هکله يې د باور درجه پيدا کړو نو ددېته د تقاطع قانون يا ميتود وايي. توزيع تابع: که چيرې ايکس يو اتفاقي متحول وي او ايکس ۱، ايکس ۲، ايکس ۳، ..... ايکس اين د نوموړي اتفاقي متحول ممکنه قيمتونه وي د ايکس اتفاقي متحول احتمال چې د يو معين ايکس اې څخه کوچنی او مساوي (ايکس لوی مساوی د ايکس اې) قيمتونه واخلي عبارت دتوزيع تابع څخه ده. متمادي اتفاقي متحولين: هغه متحولين دي چې په داخل ديو انټروال يا معلومه ساحه کې نهايت زيات تام او کسري اعدادو قيمتونه اخيستلای شي. لکه دحرارت درجه ۲- غيرمتمادي يا مجزا اتفاقي متحولين: هغه متحولين دي چې په يوه معلومه ساحه کې يواځي دتام اعدادو قيمتونه اخستلای شي: لکه دکورنۍ دغړو تعداد. احتمالاتو تابع که چيرې ايکس يوا اتفاقي متحول وي او (ای بي سي) يې دتحول ساحه وي نو دتحول ساحې د ظهور چانس عبارت داحتمالاتو تابع څخه ده. يا په بل عبارت که چيرې ايکس يو اتفاقي متحول وي او يوه معلومه د تحول ساحه ولري داچې دتحول په ساحه کې کوم قيمت اخلي دنوموړي قيمت دظهور چانس عبارت داحتمالاتو د تابع څخه ده. هر هغه انساني فعاليت چې نتيجه يې دمحيطي عواملو د اغيزو له پلوه په دقيق ډول سره دسنجش وړ نه وي يوه اتفاقي تجربه چې لږ تر لږه ممکنه نتايج لري. لاپلاس په نظريو اتفاقي تجربې هر ممکنه نتيجه داتفاقي حادثه ده چې دهغې ظهور او نه ظهور په مطمئن ډول سره سنجش کيدای نه شي خو دهغې دظهور او نه ظهور په هکله دباور درجه دسنجش ورده.

د بشري منابعو مدیریت

د بشري منابعو پيژندنه: ټولي انسانان، دهغوی استعداد، مهارت، کاري ځواک او داسې نور د بشري منابعو څخه عبارت دي. دبشري منابعو مدیریت عبارت له هغه پروسې دی چې د ۴ عمده او مهمو فعاليتونو څخه تشکیل شوی چې عبارت له (بشري منابعو لاسته راوړل، دهغوی پرمختگ، دهغوی تشويقونه، او همدارنگه دهغوی دساتنې څخه ده. ديوي اداري لپاره کارکوونکي تر ټولو بڼه شتمني ده ديوي اداري کيفيت او اغيزمنتوب د هغه د وگړيو په واسطه تعينيري چې په کارگمارل کيږي. داکثرو ادارو بریا دمهارت لرونکو کارکوونکو په پيدا کولو باندي اتکا لري چې ترڅو غوښتل شوي دندې په برياليتوب سره ترسره او دکمپنی (اداري) اوږدمهاله موخي ترلاسه کړي. دبشري منابعو مدیریت پيژندنه: سکات کلوتير او سپريگل (scott clothier and sprigel) دبشري منابعو مدیریت دارنگه تعريف کړی دی: ---- دمديريت هغه برخه چې په کارکوونکو (ستاف) باندي مسوله وي او ده عملياتو

هغه اړخونه چې دمدیریت اړیکې دکارکوونکو سره او دکارکوونکو اړیکې دکارکوونکو سره او همدارنگه دفردي او گروپي پرمختگ سره تړاو لري بنسټیزه توجه کوي. (دبشري منابعو مدیریت په کارکې دبوختو وگړيو او يوې ادارې سره دهغوی اړیکو ته توجه کول دي. دبرطانيه داریکو مدیریت اداره) دفرینچ ویندل (French wendel) له نظره : دبشري منابعو مدیریت ديوې ادارې پواسطه د بشري منابعو گمارنه، انتخاب، پرمختگ، گټه اخیستنه مزدورکونه چې دکارې قوې په ارتباط سرته ورسیري ترڅو وکولای شي لاندې درې ډوله اهداف ترلاسه کړي ۱- شخصي موخي ۲- اداري موخي ۳- ټولنيزي موخي او همدا درې ډوله موخي لري هم ۱- شخصي اهداف : داشخاصو حقوق ساتل او دهغوی دتربیې څخه عبارت ده ۲ ادارې اهداف : د ادارې اهداف څه دي ؟ او د څه لپاره جوړه شوي ده؟ د ادارې یواځینې موخه گټه لاسته راوړل دي ۳- اجتماعي اهداف: په ټولنيز او اجتماعي ډول اداره مسولیت لري هغه ضرورتونه چې یوه ټولنه یې لري دهغې په رڼا کې باید خپل فعالیتونه سرته ورسوي او جامعه باید متضرره نه شي. شخصي اهداف: دکارمندانو څخه اعظمي استفاده کول ۲- دکارمندانو د ضروریاتو معلومول او دهغوی د ضروریاتو مطابق دهغوی تشویق کول ترڅو د ادارې کارخپل مسولیت وگني او په مؤثر ډول کار سرته ورسوي داد کارمندانو په ذهني تقویت پورې اړه لري مثلا هغوی ته احترام کول په هغوی باور کول او دهغوی نظریاتو او خبرو ته غور کيښودل دخپل تولید دموثریت دزیاتوالي په خاطر کارمندانو ته تریننگونه ورکول لارښونه او معلومات ورکول او دهغوی سره مشوره کول. او ټولې هغه لارې چارې چې د کارمندانو روحیه تقویه کوي په کاراچول دکارمندانو دشخصي اهدافو څخه شمیرل کيږي . دبشري منابعو دمدیریت ځانگړنې ۱- ذاتي یا ارثي ځانگه دمنجمنت ده ۲- دټولو وظیفوي ساحو بنسټ ۳- په وگړو تمرکز ۴- شخصي فعالیتونه یادندې ۵- دوامداره پروسه ۶- په بشري روابطو اتکا. دبشري منابعو دمدیریت وظایف ۱- مدیریتی ۲- عملیاتي دمدیریتی او عملیاتي ترمنځ فرق په دوو نقطو کې دی چې مدیریتی مفهومي وظایف دي او لوري سطحی منیجرانوکاردی او عملیاتي وظایف فزیکي دي او دتیبتي سطحی مدیرانو په واسطه سرته رسیري. لاندې ۴ ډوله وظایف د مدیریتی وظایف له جملې څخه شمیرل کيږي ۱- پلان جوړونه ۲- تنظیمونه ۳- لارښونه ۴- کنټرولونه پلان دراتلونکي کارونو لپاره یوه پیش بینی ده پلان جوړونه یوه پروسه ده چې د هغې په پایله کې پلان جوړیږي. دبشري منابعو پلان جوړونه: هغه پروسه ده چې په هغه کې دبشري منابعو (قوي) ضرورتونه مشخص او بیا دهغې دترلاسه کولو لپاره وسایل یا لارې چارې په کاراچول کيږي ترڅود ادارې جامع(مرتبط) پلان مخ په وړاندې لارښي پلان جوړونه دمدیریتی وظایفو لومړی دنده پلان جوړونه ده چې په دې کې دا مشخص کيږي چې اداره په کومه اندازه دکارمندانو ضرورت لري بیا دهغوي لپاره پروگرامونه او پالیسي گانې جوړیږي چې څومره او څه ډول مهارت لرونکي کارمندان باید استخدام شي . تنظیمونه : داهم دمدیریتی وظایفو څخه ده چې

کارمندان په کې په عملي ډول تنظیمیږي یا دلته دپرسونل تنظیمول دی چې په خپلو خاصو ساحو یا د عملیاتي دندو داسې ترتیب کول دی ترڅو د هر شخص ونډه د ادارې په اهدافو کې په اعظمي ډول وي او داد پرسونل او کمپنی د فزیکي کاروبار ترمنځ ارتباط دی او لاندې فعالیتونه په تنظیم کې ضرور دي ۱- ددندې لپاره د کاري قوې آماده کول ۲- د هریو شخص ته د کار د ساحې معلومول ۳- integration of the effort of the task force و دوظیفې ځواک دهڅو انضمام. ۴- د یو فرد همغږي دهغه د مربوطه دپیارتمنت سره. ۳- لارښوونه: --- رهنمایي کول د تنظیم کرای شو فعالیتونو په تحرک او لاسته راوړنه کې مرسته کوي ۴- کنترولونه: --- دا هم مدیریتي دندو څخه ده چې دلته د هغه معیارونو په اساس چې په پلان کې ټاکل شوي دي کنترول سرته رسیږي او ددندو تحلیل او اجراتو کنترول لپاره چې تر څو مؤثر کیفیت رامنځ ته شي دمختلف تخنیکونو څخه استفاده کیږي یا هم کنترول دپلان دوامداره څارنه دکنترول په معنا ده ۲- عملیاتي وظایف: په لاندې برخو کې شاملې دي ۱- دپرسونل آماده کول ۲- پرمختګ ورکول ۳- تشویقونه ۴- ساتنه دکارمندانو ۵- ثبت یا ریکارډساتل ۶- دپرسونل پلان جوړونه او د هغوی ارزونه. دپرسونل آماده کول: دادعملیاتي وظایفو لومړۍ دنده ده چې مناسب کارمندان په مناسب شمیر چې اداره ورته داهدافو په لاسته راوړلو کې ضرورت لري ولرو. ۲- پرمختګ ورکول: دادعملیاتي وظایفو څخه شمیرل کیږي چې لاندې څلور فعالیتونه په بر کې نیسي کارمند ته پرمختګ ورکول: دلته دکارمند مهارتونو ته پرمختګ ورکول کیږي. لکه ادراکي تخنیکي ارتباطي او نور ۲ مدیریټ ته پرمختګ ورکول: دلته د ادراکي توانایي لاینه کول دي او دهغې د ارزښت لوړول دي او پراختیا ورکول دي او کارمند تعلیمي کچې لوړول دي ادارې ته پرمختګ ورکول او دلته په پلان کې جوړونه او تنظیمونه کې نوي پرمختګونه رامنځ ته کول دي او په هغې کې تغیر راوستل دي ۴- مسلک ته پرمختګ ورکول: --- دلته بلاخره اوږدمهاله لاسته راوړل دي یعنې داهدافو پرمختګ رامینځ ته کیږي چې دا ټولې لاسته راوړنې د ادارې کارمندانو په وسیله ترسره کیږي ۳- تشویقونه: دکارمند تشویقونه داهم دعملیاتي وظایفو له جملې څخه ده او دلته کیدای شي کارمند د لاندې دوو لارو څخه تشویق شي ۱- مادي ۲- معنوي. مادي: په معنا چې کارمند ته دژوند بڼه سهولت برابرول او معنوي تشویقونه: په دي معنا چې کارمند ته په داخل د اداره کې تشویق ورکول لکه د هغه رتبې لوړول معاش زیاتول او داسې نور. ۴- دکارمند ساتنه: --- داهم دعملیاتي دنده چې دلته دکارمندانو د کاري حالت په نظر کې نیولو او معلومولو سره دهغوی لپاره خدمات برابرول او هغوی ته گټه ورکول ترڅو هغوی تشویق شي او اداره ترک نه کړي. ۵- ثبت یا ریکارډ کول: --- داهم دعملیاتي دندو څخه ده چې دلته دکارمندانو په هکله ریکارډ برابرېږي او دکارمندانو او کارونو په هکله یې معلومات ثبتیږي چې په ارزیابي کې مرسته کوي ۶- دپرسونل پلان جوړونه او دهغوی ارزیابي: داهم

د عملیاتی دندو څخه ده چې په اداره کې سرته رسیري. په دې کې د کارمندانو ارزښاتي ترسره کیري او دغه ارزښاتي عموماً د لوري سطحې مدیر په واسطه سرته رسیري.

د بشري منابعو مدیریت اهمیت :

1-it helps management in the preparation adoption and continuing evaluation of personal program and policies
2-it supplies skilled workers through scientific selection process
3-it ensures maximum benefit out of the expenditure on training and development and appreciate the human assets
4-it prepares workers according to the changing needs of industry and environment
5-it motivates workers and upgrades them so as to enable them to accomplish the organization goals
6-through innovation and experimentation in the fields of personal ,it helps in reducing costs and helps in increasing productivity
7-it contribute a lot in restoring the industrial harmony and healthy employer –employee relation
8-it establishes mechanism of the administration of personnel services that are delegated to the personnel departments.

بشري منابعو مدیریت خنډونه یا ننگونې ۱-محيطي ننگونې ۲ اداري ننگونې ۳-انفرادي ننگونې نوبت په ځینو کتابونو کې دغه خنډونه یا ننگونې دوه ډوله هم راغلي (راتلی) شي چې عبارت ده ۱-خارجي ۲-داخلي ۱-محيطي ننگونه : دا هغه ننگونې دي چې د کمپنۍ خارجي ځواکونو ته راجع کیري چې د ادارې د کنترول نه بهر دي مگر د ادارې په اجراتو باندې مستقیم مثبت یا منفي تاثیر اچولای شي او په لاندې ډول دي: ۱-نړیوال توب ۲-د کارگرانو اتحادیه ۳- دولتي قوانین ۴-اقتصادي حالت یا شرایط ۵-د ادارې موقعیت ۶- د کارې قوې نه ورته والي یا دیورسیتی ۷- ټکنالوژي ۲- د ادارې په وړاندې ننگونه : دا هغه اخطارونه دي چې په اداره کې داخل کې ورسره مخامخ کیري او کنترولیدونکي دي چې په لاندې ډول دي ۱- ستراتیژي ۲-د ادارې کلتور ۲-د کارې قوې گروپ ۴-د ادارې په کامیابی کې مرستندویه ونډه ۵-رقابتي حالت ۶ عدم مرکزیت ۷-د کارکوونکو راکمول ۸-د ادارې دوباره جوړښت ۹- ټکنالوژي ۳-انفرادي ننگونې : --- داهم د افرادو په وړاندې د ایچ ار ایم یو چیلینج دی چې دلته باید دوی ته توجه ورکړل شي ترڅو پرمختگ رامنځ ته شي او بلې ادارې ته لارنه شي او اداره دناکامۍ سره مخ نه کړي نو دایو چیلینج ده چې باید قبول شي. د بشري منابعو مدیریت مهارتونه: -- ۱-د بشري منابعو مدیر باید روښانه فکر ولري (as intellectual) چې حالت تحلیل کړي communicate,articulate,understand ۲-د بشري منابعو مدیر باید

يو مدرس وي ۳-دبشري منابعو مدير بايد توپير کونکي وي ۴-بشري منابعو مدير بايد داجراتو توانايي ولري ۵-دبشري منابعو مدير بايد واقعي رهبر وي ۶-بايد بشردوست وي ۷- بايد لرليد لرونکي وي. دبشري منابعو دپلان جوړوني اهميت او ضرورت:--په دې معنا چي يوه اداره کي کوم ډول خلک او په څومره تعداد په کوم ځای او په کوم وخت کي دځان سره ولري. اهميت دبشري منابع دادی چي صحيح تعداد خلک په مناسب وخت او ځای کي ولري . دبشري منابعو دپلان جوړوني موخي ۱-دبشري منابعو څخه اعظمي استفاده ۲ - په دې باور ترلاسه کول چي بشري منابع په مناسب ځای کي تخصیص او ځای په ځای شوي دي ۳-ددي په وسيله پيش بيني په ښه ډول ترسره کول ۴-دکنترول لپاره معيارونه تعينول ۵- دبشري منابعو دتولواړخونو دمصارفو کنترول ۶-دتبديلی او ارتقا دپالیسيو فورمول بندي کول.

دبشري منابعو پلان جوړوني مراحل:--

human resource planning: is a process by which an organization ensure that it has the right number and kinds of people at the right place right time capable of effectively and efficiently completing those tasks that will help the organization achieve its overall strategic objectives. Coleman: has defined HR planning as the process of determining manpower requirements and the means for meeting that requirements in order to carry out the integrated plan of the organization. Needs and importance of HR planning ? objectives of HR planning: the major objectives of human resource planning in an organization are to 1-ensure optimum use of human resource currently employed 2-avoid imbalances in the distribution and allocation of human resources 3-assess or forecast future skill requirements of the organization overall objectives 4-provide control measure to ensure availability of necessary resources when required 5-control the cost aspects of human resource 6-formulate transfer and promotion policies.

دوه مراحل لري چي دغه مراحل په خپل وار سره زیاتو برخو ته شامل دی په لاندې ډول سره دي ۱-موجوده بشري منابع ارزول یا تحلیل ۲-دبشري منابعو راتلونکي ضرورتونه پوره کول یا دهغي پيش بيني.

Assessing current human resources: 1-HR planning starts with determining the current status of human resource. this is an internal analysis of the manpower available within the organization. it includes an inventory of the people and the skills available. A comprehensive job analysis is mandatory to understand the jobs and the skills required for each 2-the inventory includes a list of names of employees on the rolls, their education, training, prior employment, capabilities, and special skills. 3-this inventory is use full in determining (skills available, new opportunities, selection, training and executive development. transfers, promotion, career planning and management. 3-the human resource inventory provides crucial information for identifying current and future manpower problems.

Job Analysis: a start point for identifying manpower is to first understand what are all the jobs available in the organization and the knowledge, skills and ability of required for each. This is possible through a good job analysis. let us see what it is?

Job Analysis: job analysis defines clearly the job within the organization. the behavior needed to perform these Job is also identified. job analysis obtains information about all jobs in the organization. this information is used to develop job description, job specifications and to conduct job evaluation. these are useful to identify individuals suitable for recruitment. it also provides information about training needs of employees. it is valuable for performance appraisal, career development and compensation administration. a good job analysis provides up to date, accurate information on the tasks, duties, scope and position of employees.

Job Description: job description is a written record of the duties, responsibilities and requirements of a particular job, it is concerned with the job itself and not. With the work. It is a statement describing the job

in such terms as its title. Location, duties, working conditions and hazards. in other words, it tells us what is to be done and how it is to be done and why. It is a standard of function, in that it defines the appropriate and authorized contents of a job

1-job identification (job title, alternative title, department, division. plant and code number of the job)2-job summary3-job duties4-relation to other jobs 5-supervision 6-working conditions (cold, heat, dust, wetness, moisture, fumes, odor, oily condition)

Job specification: the job specification indicates the minimum qualifications that the jobholder must possess to perform the job well. it identifies the knowledge, skill, and abilities needed to do the job effectively.

A:physical characteristics , which includes health strength endurance, age-range, body size height, weight , voice, eye, hand and foot coordination.B:psychological characteristics or special aptitudes which include such qualities as manual dexterity mechanical aptitude , ingenuity, judgment, resourcefulness ,analytical ability and mental concentration C:personal characteristics trait of temperament such as personal appearance good and pleasing manners emotional ability , leadership, cooperativeness, initiatives and drive skill in dealing with others. D: responsibilities which include supervision of others responsibility for production, process and equipment responsibility for the safety of others responsibility for generating confidence and trust responsibility for preventing monetary loss. E-other features of a demographic nature which are age, sex education experience and language ability.

موجوده حالت داده چي مونږ بايد دادرک کړو چي مونږ اوس وخت په کومه اندازه بشري منابع لرو او په کومه ساحه کې دغه بشري منابع موجودې دي او دکوم مسلک لرونکي دي يعني دلته مونږ ته بشري منابعو ذخيره بنايي چي په کوم اندازه يا څومره مسلکي دي څومره

مهارت لرونکې دي او څومره تعليم يافته دي چې دلته ددې درک او تحليل کيږي او داهم تحليل کيږي چې وظيفه څه شی دی او دوظيفي د ترسره کولو لپاره کوم قسم خلکو ته(مهارت لرونکي ليسانس، ماسټر، دوکتور) ضرورت دی او دکارمندانو په اړه بايد خبرې وکړو چې په وظيفه کې کوم قسم کارمندانو او نورو ته ضرورت دی نو مونږ بايد دلته د جاب اناليسيس څخه استفاده وکړو ددندې په تحليل کې دوه شيان ډير مهم دي ۱-دوظيفي معلومول (لايحه) ۲-دوظيفي سرته رسونکي مشخصات معلومول. ددندو په لايحه کې دا معلومېږي چې د وظيفي عنوان څه شی ده کوم کارونه په دغه وظيفه کې سرته رسيږي مثلاً د محصلانو معاونيت، دوظيفي دعنوان په معنا ده او په دې کې بيا نور کارونه سرته رسيږي لکه دپوهنتون ريس ته دمحصلاکو په اړه مشورې ورکول دکانکور دکاميابانو ليسانسونه ليرل مربوطه پوهنځيو ته . ياهم دمحصليانو سهولتونه برابرول. جاب سپسيفيکيشن يا دوظيفي ترسره کونکي توانايي او نور خصوصيات په نظر کې نيول کيږي مثلاً فزيکي، روحي، او همدارنگه دسلوک دلحاظه. ۲-دراټلونکي لپاره پيشبيني کول :

Meeting future human resource

future human resource needs are determined by organization's mission, goals and strategies. demand for employees is a result of demand for the organization's products or services.

کله چې لومړې مرحله پاي ته ورسېږي نو دوهمه مرحله د بشري منابعو پلان جوړونه کې منځ ته راځي چې هغه هم (دراټلونکي لپاره پيش بيني ده) په دغه مرحله کې داتخمين کيږي چې مونږ بايد څرنگه ؟ دچاپه واسطه؟ اوچيرته ؟ څه کار وکړو. دپيش بيني لپاره د؛ گولز، ويژن، ميشن او سټراټيژيانو په نظر کې نيولو سره لاندې ۵ طريقې کارو.

۱-تاريخي مقايسه historical comparison

in this technique. past trends are used to project the future. trends are meaningful when organizations are exposed to stable conditions. yet. in a dynamic competitive environment past trends may not provide an accurate prediction of the future.

۲-دماهر خلکو څخه جوړه کمیټه

Experts committee: in this approach, experts familiar with employment trends estimate the organization's future needs. these estimates are

based on their experience and judgment of the future prospects of the organization.

۳-رابطه

Correlation: human resource requirement is observed to fluctuate I the same pattern as some other variable (for example demand).it is possible to forecast the human resource requirement by correlating it to demand

۴-ماډل جوړونه:

deciscion model: More particularly quantities ones, can be used for demand forecasting linear programming are used widely to predict human resource requirements these models consider the relationship between a number of variable.

۵-دوظيفي تحليل

Task analysis: each job is analyzed to determine tasks or duties expected of it. It clearly identifies what needs to be done on the job. this method is tedious, takes time and is costly .it useful to identify shortage of skills required within the organization.

دبشري منابع جلبول يا ريكروټمنټ او انتخاب: كله چې د سازمان ايچ ار دخپل سازمان دبشري منابعو د موجوده حالت او اړتيا معلومې كړي نو بيا كولاى شي ايچ ار منابعو دكموالي او زياتوالي په اړه تصميم ونيسي كه چيري په يوسازمان كې يو خالي بست رامنځ ته شي نو ريكروټمنټ له لارې كولاى شو ددې بست لپاره مناسب اشخاص تشويق وپلټي او جذب كړي برعكس كه چيري ايچ ار پلانينگ په بشري قوه كې مازاد وبنځي نو مدير به ددې ريكروټمنټ له لارې دهغه دكمولو لپاره هڅه وكړي. له تخنيكي لحاظه جلبول هغه پروسه ده چې د هغې په واسطه ديوي دندې لپاره وړ اشخاص ورته وهڅول شي چې نوموړي دندې لپاره درخواست وكړي. ايډوين بي پليفو له نظره جلبول هغه پروسه ده چې دهغې په واسطه اشخاص ديوي دندې دترلاسه كولو لپاره تشويق او اگاه كړي يعنې له تيوريكي له نظره خلك دپته هڅول چې ددې پوست لپاره داخلي وكړي يا په ساده الفاظو داستخدام لپاره كواليفيد يا وړ نوماندانو دموندلو او جذبولو پروسه ده پدې برخه كې ديوي دندې دخلكو پلټنه ترسره كيري چې له دغه نوماندانو څخه داستخدام لپاره انتخاب ترسره كيري او ځيني ممكن چې

ددندي دغو بننتو سره برابر نه وي رد شي . دجلبولو اهداف: ۱-دپوه او ور نومانانو جذبول: له دې څخه هدف دادی چې داسې اشخاص چې مربوطه بست سره مطابقت ولري پیدا کول ترڅو وهڅیږي ددندي لپاره درخواست وکړي ۲-هغه نومانان چه دې بست سره برابر نه وي دهغوي ردول. دریکروتمنت لپاره منابع په دوه ډوله دي ۱-داخلي ۲-خارجي.داخلي منابعو په طریقه کې دسازمان له داخل څخه خپل پخواني کارمند ته ترفیع ورکوي او په ور بست یې گماری چې په نتیجه کې دکارکونکو مورال هم لوړیږي داطریقه دمنځنی سطحې او لوړې سطحې منیجرانو لپاره ډیره مؤثره ده. ددې طریقي نیمگرتیا: لکه سازمان ممکن دشخص کیفیت ډیرپه پام کې ونه نیسي او یو شخص ته په داخل کې پرمختگ ورکړي . دداخلي ریکروتمنت ډیرې مهمې او عمده سرچینې په لاندې ډول دي ۱-په داخل کې پرمختگ ورکول ۲-دنوي پوست رامنځ ته کول ۳-دکارمندانو رجوع کول employee referrals ادارې ته. گټې یې ۱-لږ مصرف ۲-سازمان دداخلي خلکو په اړه او خلک دسازمان په اړه بنه معلومات لري ۳- داخلي کارمندانو ته دپرمختگ په واسطه هغوی تشویقیري چه په راتلونکې کې ډیر بنه کارونه وکړي ۴-دسازمان وفاداري خپل کارگرو ته او دکارگرو وفاداري خپل سازمان ته زیاتیږي. تاوانونه : ۱- زړه پدیده دکارونو د کولو ۲-تنگ نظري رامنځ ته کوي (هغه خلک چې فرموت شوي نه وی) ۳-دکاندید اوسنی کارکیدای شي مؤثر یا اغیزمن شي (ځکه هغه ددې نوي بست کې دځان راوستلو لپاره خواري کوي) ۴-په دې کې سیاست(سیاست مداران) غټ رول لوبوي ۵-دروحیې دلاسه ورکولو مشکل هغه خلک چې نه دي فرموت شوي ۶-دنوي استعداد لرونکو خلکو دنه مقررولو له امله چانس له لاسه ورکول ځکه هغوی نوو مفکورو سره یوې ادارې ته راځي او غواړي چې په اداره یا ادارو کې دوظایفو او کارونو دانجامولو په وخت کې دنویو طریقو څخه استفاده وکړي. ۲-خارجي منابع: له هغو منابعو څخه عبارت دي چه دسازمان پورې اړه نلري . پدې طریقه کې دسازمان څخه بیرون وراشخاص استخدام پروسې ته راوستل کیري بهرني محیط څخه ریکروتمنت ځینې مهمې طریقي په لاندې ډول دي ۱-مستقیم جلبولو طریقه ۲-پخوانیو سي وي گانو ته کتنه ۳-درسنیو له لاري اعلانات ۴-کارگري اتحادیې ۵-دمنجمنت مرسته کونکي ۶- دتعلیمی ادارو څخه جلبول ۷-انټرن شپې: هغه طریقي څخه عبارت دی چې زده کونکي ډیوې موقتي دندې لپاره یوې ادارې ته معرفي کیري ۸-سپار بننته ۹-دکارگرو تړون. دخارجي استخدام گټې: دخارجي استخدام په نتیجه کې نوي مهارت لرونکي او نوي تجربه لرونکي د ادارې لپاره ترلاسه کیري ۲-کافي تجربه لرونکي شخص د ادارې لپاره استخدامیري یا جلبیري ۳-compliance with reservation policy become easy ریزرویشن دپالیسی اسانتیا ۴-avoided. دخارجي ریکروتمنت نواقص ۱- په دې کې دسازمان داخلي افرادو ته توجه نه کیري نو دداخلي خلکو عدم تشویق سبب گرځي ۲-دخارجي استخدام پروسه پرمصرفه پروسه

ده ۳-دلته كيدای شي صحيح كې غلط يا غلط كې صحيح راشي) ۴-دنويو مامورينو د اداري سره (قوانينو، ماحول، خلكو، وسايلو...) برابر بنټ يا اشنايي ډير وخت غواړي. دريگروټ منټ په وړاندي چيلينجونه ۱-حداقليت استخدام ۲-دټولو خلكو لپاره داستخدام مساويانه شرايط ۳-داستخدام دصحيح طريقي څخه استفاده ۴-دصحيح كانديد انتخابول.

Definition of selection: to select means to choose selection is a part of the recruitment function. it is the process of choosing people by obtaining and assessing information about the applicants (age, qualification, experience, and qualities) with a view of matching these with the job requirements and picking up the most suitable candidates. the choices are made by elimination of the unsuitable at successive stages of the selection process.

Purpose of selection

1-to pick up the most suitable person who would match the requirements of the job and the organization 2-a secondary objective in selection could be to choose the best person available.

Criteria of selection

1-selection decisions are usually based on how an applicant is rated (rather, predicted) in terms of the likelihood of success on the job 2-job analysis and job description provides the basis for determining relevant criteria 3-frequently educational qualifications, technical skills and achievements 4-integrity loyalty, initiative/drive. Resourcefulness and intelligence/mental alertness.

Selection process: the selection process covers the period from the job specification and initial contact with the applicant to his final acceptance or rejection.

Key steps in selection process: 1-completion of application form 2-initial screening 3-employment test A-written tests B-performance stimulation tests C-work sampling D-assessment centers 4-comprehensive

interview5-background investigation 6-physical examination7-final job offer.

Socialization: it is a process of adaption. The socialization process1-prearrival 2-encounter3-metamorphos: positive outcomes, productivity, commitment, loyalty, low turnover.

Training: Definition of training: Edwin B. Filippo: training is the act of increasing the knowledge and skills of an employee for doing a particular job training involves changing knowledge. Skills and attitudes it also involves changing social skills to suit organizational needs training is confined to operatives.

Objectives of training: the primary objective of training is 1-to prepare employees –both new and old, for promotions to positions which require added skill and knowledge2-to bridge the gap between existing performance ability and desired performance.

Need and Importance of traning1-increasing productivity 2-improving quality3-helping a company fulfill its future personnel needs4-improving organizational climate5-improving health and safety 6-obsolescence prevention 7-personel growth

Training methods1-on-the-job training2-off-the-job training. On the job training: this is perhaps one of the most popular methods of training. the employee observes other at their job the employee then learns by doing the job. Two popular on the job training techniques are: 1-apprenticeship programs2-job instruction training.

On the job training 1-apprenticeship programs: learning of skilled trades is facilitated through apprenticeship training the apprenticeship period usually extends to a year. For more complex trades the periods may have extended longer the apprentices are usually paid a stipend which is much lower than the pay of a regular employee at the end of the

apprenticeship they may be absorbed into a regular post during the period of apprenticeship. The apprentice trains under the guidance of a superior.

On the job training: job instruction training: this is a systematic on the job training developed during the world war 2nd. It facilitated training of operatives by their supervisor. it consists of four steps they are 1-familiarizing the trainee about the job this reduces anxiety about uncertainties 2-giving key information about the job and clear instruction about doing it 3-practice sessions to ensure that the trainee has understood the job. 4-working on the actual job. In case there is a problem a pre-designed superior helps out. This method is found to improve productivity and reduce risk of rejects. it also improves the quality of the output. Even today. It is used in the manufacturing organization as an effective method to train workers.

Off-the-job training: in this method, the training is done always from the workplace. there are a number of techniques used in this method of training. while some are very easy and use simple equipment some other are complex and require sophisticated equipment. Four popular off-the-job training techniques are 1-lecture 2-films 3simulation. case exercise, experiential learning, vestibule training, complex computer modeling

Process of designing a training program

Process of designing a training program: training programs are costly propositions. they are time and energy consuming too. Hence the training programs should be framed with great care and caution. the following steps should be taken while developing a training program these steps usually involve a considerable amount of dialogues between personnel department professional and other supervisors and managers. 1-determining the need and priority for training. Mc.Guhee and Thayer have recommended the following three-steps approach in

order to determine training need A-organizational Analysis-B-man analysis-c-operational analysis

Process of designing a training programs: 2translating needs into objectives and establishing training goals and objective: once the training needs have determined, the next important step is to translate the skills needed into specific training objectives or desired outcomes of training objectives. these training objectives or goals are then used to determine the specific courses that will be offered. training objectives should include such matters as specific skills to be taught, the number of people to be trained and from which units, and the period within which such training should take place.3-selecting trainees: selecting individuals or groups for training is A very complex decision for the firm and the individuals chosen. form the firm's perspective. Providing the right training to the right people can help to create and maintain a well-trained and stable work force.4-making the curriculum and choosing training methods after-deeming training objectives and translating into specific course areas, the trainees are identified and evaluated management will be in in a position to decide the overall curriculum I.E. the arrangement of courses to be offered. the curriculum is a sort of grand plan of what training is to be presented and with what frequency. however, apart which must be added to this grand plan is the matter of training method will the training be on the job. Off the job, prior to employment, or prior to a formal assignment? will it be done by lecture computer assisted, or carried out by some other method? will it be long-term or short-term? 5-preparation of training budget6-selecting trainers and providing training to trainers7-using selected training technique8-evaluation system of training program1-determining whether a program meets its objectives or goals 2-identify strengths and weakness in the training process 3-caculate the cost-benefit ration of a program4-

determine who benefited the most from a program and why 5-establish a data base for further decision about the program.

Development:

Management or executive development is an educational process utilizing a systematic and organized procedure by which managerial learn conceptual and theoretical knowledge for general purposes.

Training and development compared

No	Point of distinction	Training	Development
1	Contents	Technical and mechanical operation	Conceptual and philosophical concepts
2	Participants	Non managerial personnel	Managerial personnel
3	Time period	Short one short affair	Long-term continuous process
4	Purpose	Specific –job related skill	Total personality
5	Initiative	From management – external motivation	From individual himself-internal motivation
6	Nature of the process	Reactive process to meet current need	Proactive process to meet future needs

Performance appraisal

Definition of performance appraisal

Performance evaluation, progress rating, merit evaluation

According to Yorder

Performance appraisal refers to all formal procedure used in working organization to evaluate contributions and potential members

Performance appraisal is the systematic evaluation of each employee with respect to his performance on the job and his potential for development

Performance appraisal

Definition of performance appraisal

Various name of PE: performance evaluation, progress rating merit rating, merit evaluation

According to Yorder

Performance appraisal refers to all formal procedures used in working organization to evaluate contributions and potential of group members.

Performance appraisal is the systematic evaluation of each employee with respect to his performance on the job and his potential for development

Nature of performance appraisal

1-it is a process of evaluating the performance of employees 2-it is the systematic examination of an employee's strength and weakness in terms of the job requirement 3-it is an ongoing or continuous process wherein the appraisal is done periodically according to a definite plan 4-criteria 1-knowledge of work 2-ability to do the work 3-quality and quantity of output 4-relations with superior's peers and junior 5-personnel qualities like dependability adaptability, initiative, leadership, etc.

Objective of performance appraisal

1-to provide a record of each employee's performance for the purpose of determining wages and incentive pay. 2-to identify the employees who have been placed on wrong jobs to transfer them to the job for which they are better suited 3-to know the quality of performance of each employee and identify their strength and weakness 4-to design training program for the improvement the quality of personnel 5-to facilitate the employee to know his performance level and take steps to develop himself 6-to locate employees who have adequate potential for promotion and devolvement 7-to serve as the basis of personnel decisions like transfer and promotion.

Significance of performance appraisal

1-it provide data about past present, and expected performance of the employees which is helpful in taking decision on selection, training and development, increase in pay, promotion, transfers etc.

2-benefits of performance appraisal are as follows

1-it helps the supervisor to evaluate the performance of his employees systematically and periodically. it also helps s him to assign that work to individuals for which they are best suited 2-it helps in guiding and correction of employees 3-it can be used as a basis of sound personnel policy in relation transfer and promotion

4-it can be used to evaluate the effectiveness of training program 5-it will prevent grievances and develop a confidence among the employees.

منطقي (سيميز) اقتصاد

سيمه ايز اقتصاد: تعريف داقتصاد دعلم يوه ځانگه ده چي ديو اقتصاد جغرافيي ساختار(بنه) ترڅيرني لاندې نيسي په تيره بيا په سيمه کي صنعتي موقيعت (industrial

(location)، سیمه ایز پرمختیا، بناریتوب، مهاجرتونه (migration) او دځمکې څخه گټه اخیستنه. سیمه (region) څه ته وايي؟

دځمکې یا اوبو یوه متوسطه پیماننه ساحه ده چې د فزیکي، انساني، او وظيفوي مشخصاتو پر بنیاد سره بیلیري. فزیکي مشخصات: په دغه مشخصاتو کې ځنگلونه، سطحې (ځمکې)، منرالي سرچینې او اقلیمي فکتورونه گډون لري. انساني مشخصات: په دغه مشخصاتو کې تاریخي، توریستي او مذهبي سیمې گډون لري. وظيفوي مشخصات: په دغه مشخصاتو کې دکاروبار جریانات، میدیا، او داسې نور فکتورونه گډون لري. ولې سیمه ایز اقتصاد مطالعه کیري؟ لکه څرنګه چې پوهیزو هره سیمه بیلابیلې ځانګړنې لري پس دهرې سیمې اقتصادي او سیمه ایز مشکلات هم سره توپیر لري پس نو سیمه ایز اقتصاد ته اړتیا لیدل کیري ترڅو چې دنوموړي علم څخه په گټه اخیستني سره دهرې منطقي لپاره پلان جوړ او داسې نور اړین ګړنې ترسره شي. بیلابیلې برخې چې منطقي اقتصاد پوهان په کې څیرنه کوي ۱- د صنعتي موقعیت مشخصات (په ملي او منطقي کچه) ۲- د تصدیو دورود او دولتو سیمه ایز اقتصادي تاثیرات ۳- دکورني مهاجرتونو مشخصات او دځمکې څخه په گټه اخیستنه کې تغيرات ۴- سیمه ایز تخصص ۵- داقتصادي او ټولنیز تغيراتو محیطي تاثیرات ۶- داقتصادي او اجتماعي شرایطو جغرافیایي اتحادیې. دلایات وضاحت لپاره مونږ کولای شو چې سیمیز اقتصاد محتویات په دريو اساسي پوښتنو کې خلص کړو.

What (څه): څه راجع کیري ټولو اقتصادي فعالیتونو ته یعنی نه یواځې په تصدیو، فابریکو، او کانونو کې تولیدي ظرفیتونو تاسیسات بلکې د سوداګریزو، کورنیو، خصوصي او عمومي اداراتو کې هم تاسیسات په برکې نیسي.

Where (چیرته): چیرته داقتصادي فعالیتونو موقعیت په برکې نیسي او په دې برخه کې د فضایي ځایونو (بیلګو) دنږدیوالي، متمرکزیت، انحراف، ورته والي او توپیر پوښتنې گډون لري.

Why (ولې) ولې کې په پورتنیو مسایلو کې داقتصاد پوهانو تیوریګانې او تحلیل شامل دی.

د سیمه ایز اقتصادي انضمام مفهوم او پیژندنه: د تعریف نه شتون ستونزه نه ده (مګر متناقص تعریفونه) سیمه ایز اقتصادي انضمام: په یو جغرافیایي سیمه کې دیوګروپ هیوادونو ترمینځ تړون چې موخه یې داچناسو او خدماتو او تولیدي عواملو انتقال په لاره کې د تعرفوي خنډونو راکمول او په پای کې دهغوی له منځه وړل وي. هغو ترتیباتو چې دهغې په ترڅ کې دیوې سیمې هیوادونه هوکړه کوي ترڅو خپله سوداګري، مالي او یا پولي پالیسي سره همغږي کړي. پراخه مفهوم: دموقعیت په اساس په یوه معلومه جغرافیوي سیمه کې دولتونو دا اتحادیې څخه عبارت دي چې موخه یې دغرو هیوادونو خونديتوب او ترقي وي

داسې يوه اتحاديه چې مناسبات يې ديو تړون په اساس تنظيم شوي وي. دسيمه ايز اقتصادي انضمام مفهوم او پيژندنه: د انضمام موخي كيداى شي د اقتصادي څخه نيولي تر سياسي پورې وي خو په وروستيو كې دغه موضوع د سياسي اقتصاد په چوكاټ كې داخله شوي كوم ځاى كې چې سوداگريزې موخي د لوړو سوشيوپوليتيكي اهدافو د لاسته راوړلو لپاره يوه وسيله گڼل كيږي. ملي انضمام (د يوهيواد دولائتونو ترمنځ) نړيوال انضمام (د نړۍ د ټولو هيوادونو ترمنځ) سيمه ايز انضمام (د څو هيوادونو ترمنځ) سكتوري انضمام (د دوه يا څو هيوادونو د ځانگړو سكتورونو لکه بريننا، ترانسپورت، مخابرات، معادن، اوداسې نورو ترمنځ) لکه اروپايي اتحاديه (EU)(NAFTA) د شمالي امريكا د ازاد تجارت تړون (APEC) د اسيا فائنيك د اقتصادي همكارۍ سازمان او داسې نور.

اقتصادي انضمام په ۵ ډوله ويشل شوی دی ۱- د ازاد تجارت سيمه (ساحه) ۲- گمرکي اتحاديه ۳- گډ بازار ۴- اقتصادي اتحاديه ۵- سياسي اتحاديه.

5 types of economic integration

- 1- Free trade area
- 2- Customs union
- 3- Common market
- 4- Economic union
- 5- Political union

Regional economic integration

1- Free trade area

All barriers to the trade of goods and services among members are removed each member country can determine its own trade policies with regard to non-member countries

Example: EFTA (European Free Trade Association) NAFTA (North American Free Trade Agreement) Include USA, Canada and Mexico

2-customs union: Eliminate trade barriers between members adopts a common external trade policy: Example: Andean community. Includes Bolivia, Colombia, Ecuador, Peru and Venezuela establishes free trade among member countries and

imposes a common external tariff (5%20%) on products imported from outside.

3-common market: has no barriers to trade between members has common external trade has common external trade policy allows factors of production to move freely among members. Example: MERCOSUR include Argentina, Brazil, Paraguay and Uruguay aim to eventually establish itself as a common market. =custom union + free movement of labor and capital.

Economic union: allows free flow of products and factors of production between members-has common external trade policy2-has common currency-harmonization of member's tax rates-has common fiscal and monetary policy-example: European union consists of 27 European countries. However, not all members adopted the Euro (currency of the EU) and difference in tax rates across countries still remains.

5: political union: the move towards economic raises the issue of political union coordinates the economic, social and foreign policy of the member states EU is on the road towards at least partial political union. Example European Parliament is elected by citizens of the EU countries.

1-economic case for integration

۱-اقتصادي انضمام په غرو هيوادونو کې ودې ته لاره هواروي .

۲-اقتصادي انضمام دمستقيمي خارجي پانگې اچونې دزياتوالي سبب گرځي.تخصيص countries specialize achieves additional gains from free trade beyond the international agreements such as WTO.

2. political case for integration: economic interdependence ( ) creates incentives for political cooperation--- reduces potential for violent confrontation(جنگ)Example: after world war 2nd, the European nation-states were no longer large enough to hold their own in world markets

and world politics a united Europe was needed to deal with the United States and the politically alien Soviet Union the European community (EC) was established (the forerunner of the EU)

Impediments to integration د اقتصاډ په مخ کې مواع

Integration is hard to achieve and sustain for 2 reasons:

1 nation may benefit but groups within countries may be hurt example: under NAFTA, Canadian and US firms moved production to Mexico

2 potential loss of sovereignty and control over domestic issues Example; Great Britain remained using its British currency instead of the Euro.

داقتصاډي انضمام مهم شرطونه. د اقتصاډي انضمام د موجودیت لپاره درې مهم شرطونه وړاندې شوي چې عبارت دي له : ۱- د کارویش (division of work) ۲- خوځښت (Mobility) ۳- عدم تبعیض (Non discrimination)

د سیمه ایز انضمام پروسه : په بریالی توګه د انضمام د پروسې د عملي کیدو لپاره باید لاندې عمده ټکي په نظر کې ونیول شي. ۱- دروېښانه ګډو اهدافو ټاکل ۲- ګام په ګام پرمخ تلل ۳- دروېښانه او عملي لیرد وړ څیزونو (Deliverables) معرفي کول ۴- د یوکاری چوکاټ رامنځته کول.

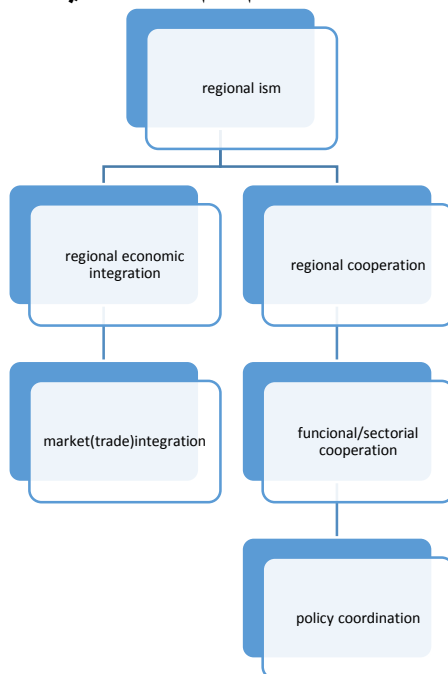
داقتصاډي انضمام مهم شرطونه

د انضمام یوه منظمه پروسه ددې ایجاب کوي چې یو لړ پرله پسې پړاوونه تعقیب شي چې په لاندې ډول دي . لمری پړاوو: د انضمام د کچې ټاکل د انضمام د شپږو بیلابیلو کچو څخه ورسته څیرل شوی باید یوه کچه وټاکل شي. لکه د آزاد بازار تجارت سیمه ، ګډ بازار... او داسې نور. دوهم پړاوو: د سیمه ایز انضمام لپاره د غړو هیوادونو ټاکل. دنورو معیارونو ترڅنګ د هیوادونو ساینز او عدم تجانس درجه د هیوادونو د ټاکلو لپاره مهم ګڼل کیږي. دریم پړاوو د پروسې د یوځایوالي د کچې ټاکل. څلورم پړاوو: د پروسې د انعطاف پذیرۍ د ځانګړنو ټاکل . د انعطاف پذیرۍ څخه موخه داده چې ایا دغه تړون نوي غړي مني او که نه؟

د سیمه ایز انضمام او سیمه ایزې همکارۍ ترمنځ توپیر: سیمه ایزه همکارۍ او سیمه ایز اقتصادي انضمام یوشان نه دي ان داچې ددې دواړو ترمنځ ډیر لږ اړیکه لیدل کیږي. کیدای

شي ځيني هيوادونه په خپل مينځ کې دگن شمير مسايلو په برخه کې دهمکارۍ لپاره هوکړي ته رسيدلي وي خو پرته له دې چې يو بل ته دسوداگريزو امتيازاتو قايل شي دسوداگريز انضمام چې د بازار انضمام هم بلل کيږي دسيمه ايز اقتصادي انضمام عمده

ځانگړنه ده او وظيفوي اوسکتوري همکاري دسيمه ايز همکارۍ ځانگړنه ده په داسې حال کې چې دپاليسيو همغږي کول دسيمه ايز اقتصادي انضمام اوسيمه ايزي همکارۍ گډه ځانگړنه شميرل کيږي.

پاتې دسيمه ايز اقتصادي انضمام څخه يواځې هغه وخت کيداي شي چې دسيمې دهيوادونو ترمنځ دسوداگري په اړه ځانگړي تړونونه صورت ونيسي چې لمرنۍ موخه يې دسيمې په کچه دسوداگري په وړاندې دشته خنډونو لري کول وي.

دسيمه اقتصادي انضمام عمده دندې که څه هم هر سيمه ايز انضمام دخپلو اړتياوو په بنسټ خپلې ځانگړي موخې تعقيبوي خو په عمومي توگه د Van Lange house په اند هر سيمه ايز انضمام بايد لږ ترلږه اته مهمې دندې ترسره کړي

۱- په سيمه کې دسوداگريزو اړيکو پياوړتيا ۲- دخصوصي سکتور دپرمختيا لپاره دمناسب چاپيريال رامنځته کول ۳- داقتصادي او سيمه ايز انضمام پرمټ دزيربنايي پروگرامونو پرمختيا ۴- ددولتي سکتور د ادارو پرمختيا او بنه حکومت داري ۵- دتولنيزي انزوا راکمول او ديوې هراړخيزې مدني ټولني رامنځته کيدل ۶- دسيمې دسولې او امنيت په چاپيريال ساتني

پروگرامونو جوړول ۷- په سیمه ایزه کچه د چاپیریال ساتنې پروگرامونو جوړول ۸- دنړۍ دنورو سیمو سره د اړیکو پیاوړي کول.

د سیمه ایز اقتصادي انضمام پړاوونه

داچه سیمه ایز انضمام یوه اوږده پروسه ده نودغه پروسه عموماً پنځه یا شپږ پړاوونه /پولونه طی کوي چې عبارت دي له : ۱- د امتیازي تجارت تړون preferred trade agreement ۲- د ازاد بازار تجارت سیمه free trade area ۳- گمرکي اتحادیه customs union ۴- گډ بازار common market ۵- اقتصادي اتحادیه economic union ۶- سیاسي اتحادیه political union

د اقتصادي انضمام پړاو	د غړو هیوادونو ترمنځ د تعرفو له منځه وړل	یوشان گمرکي سیاست	د تولید د عواملو ازاد انتقال	یوشان اقتصادي سیاستونه
امتیازي موافقه	هو	نه	نه	نه
د ازاد تجارت سیمه	هو	نه	نه	نه
گمرکي اتحادیه	هو	هو	نه	نه
گډ بازار	هو	هو	هو	نه
اقتصادي اتحادیه	هو	هو	هو	هو
سیاسي اتحادیه	هو	هو	هو	هو

دوام ....

که څه هم ددغه پړاوونو رډیف بندي په همدې ډول سره چې پورته ورڅخه یادونه شوي لازمي نه ده خو بیا هم تجربې بنیایي چې د اقتصادي انضمام په خاطر لمری باید دنظرور هیوادونو ترمنځ د اجناسو او خدماتو د تجارت په وړاندې خنډونه لري شي. په داسې حال کې چې هر هیواد دنورې نړۍ څخه په وارداتو تعرفي په لږولو کې ازاد لاس ولري چې د ازاد تجارت د سیمې مشخصه ده په دوهم پړاو کې د لمرې پړاوو ترڅنګ گمرکي سیاستونه یو شان شي چې د گمرکي اتحادیې مشخصه ده چې بیا د تولید د عواملو د تحریک په ازادیدو سره یو گډ بازار او بلاخره دنورو اقتصادي پالیسیو په یو شان کیدو سره د اقتصادي انضمام وروستي پړاو چې د اقتصادي یا سیاسي اتحادیې څخه عبارت دی رامنځ ته کیږي. داچې دولتونه د اقتصادي انضمام په اړه په ازادانه ډول سره خبرې اترې کوي او دهغه تړونونه لاسلیکوي چې دهغوی دولتونو لپاره عملي او گټور دي او ځینې وخت دغه تړونونه د پورته یادشو پړاوونو څخه دهیڅ پړاوو په چوکاټ کې په پوره ډول سره نه راځي چې دایو ډول تشکال رامنځ ته کوي. دبیلګې په توګه کاناډا، متحده ایالات او مکسیکو د ازاد تجارت د سیمې غړي

دي خو NAFTA ځيني داسي اصول هم لري چي دهغي له مخي دنوموړو هيوادونو ترمنځ دپانگي او کارگرو انتقال په قسمي ډول سره ازاد دی چي داد گډبازار يو عنصر دی.

دسيمه ايز اقتصادي انضمام اقتصادي او حقوقي اړخونه

الف: دسيمه ايز اقتصادي اړخونه

دسيمه ايز انضمام اغيزي effects of regional integration

کله چي په يو ټاکلي سيمه کي څو هيوادونه سره يوځای کيږي او يو سوداگريز بلاک جوړوي نوبې له شکه دغه تړون دغړو هيوادونو پراقتصاد او سوداگري باندې په ځانگړي ډول او دنړۍ په کچه په عام ډول يو لږ مثبت او منفي اغيزي واردوي ددغه اغيزو دڅيرلو په منظور عموماً گډ بازار (common market) د اقتصاد پوهانو لخوا دسيمه ايز انضمام په استازيتوب څيرل کيږي دسيمه ايز انضمام اغيزي بيا په دوه برخو ويشل کيږي چي داقتصادي او غير اقتصادي اغيزو څخه عبارت دي.

سيمه ايز سازمانونه

په دې ځای کي دسيميزو سازمانو څخه بحث کيږي لکه داروپا اتحاديه، ناقتا، سارک، شانگهای او داسي نور.

تهيه او تدارکات

تهيه او تدارک څه شی ده؟ تهيه او تدارک يوه پروسه ده چي په مرسته يي سازمانونه دارتيا وړ مواد په درست کيفيت او درست کميت سره ددرست عرضه کوونکي څخه په درست نرخ او په درست وخت کي تهيه کوي او ترڅنگ يي دتهپې او تدارک پروسه دموادو دعرضه کوونکو مديريت کوي، اودسازمان (کمپنۍ) دستراتيژي دعلمي کيدو لپاره کارکوي. تهيه او تدارک دکاروبار دمديريت يوه دنده ده چي ديو سازمان دارتيا وړ منابع (چي اوس يا په اينده کي ورته ضرورت لري) په گوته کوي درانيولو مدارک ورته پيداکوي، لاسرسی ورته پيداکوي او هم يي ددې منابعو مديريت کوي ترڅو دسازمان ستراتيژيکي موخي ترلاسه شي.

دخریداری (پير) او تدارک توپير purchasing and procurement

پيرونده Purchasing

Acquiring goods/services to satisfy organizational needs.

Its role is to buy goods/services at best price, and to ensure consistent and reliable flow of goods (from market to organization)

تدارک Procurement

Is identifying right needs, conducting purchasing, and managing suppliers. Procurement is an umbrella term which covers purchasing. the process of procurement is also broader than purchasing. it includes few activities prior to and few activities after actual purchasing. purchasing is more like a making a transaction, whereas procurement deals with creating and maintain fruitful long-term relationship with suitable suppliers.

دسازمان دپيروودني په پروسه كې برخه اخيستونكي - دپيروودني مركز

Participants in the organizational buying process –the buying center

په ننني پرمختللي تكنالوژيكي اداره كې دپيروودني پروسه پيچلې شوي ده په دې اساس ديوې ادارې يا سازمان دپيروودني په پروسه كې مختلف اړخونه برخه اخلي چې په لاندې ډول ويشل كيږي

۱- ابتداكونكي initiator

ديوې ادارې په هره سطحه كې كيداى شي يو پرابلم درك كړي او يا يو فرصت وويني چې ددواړو نقطو څخه په استفاده دپيروودني ابتدا كيونكي بلل كيداى شي.

۲- استفاده كيونكي users

په اداره كې ديوو جنس څخه استفاده كيونكي دهغه جنس داخستلو په پيرونه كې هم برخه اخيستلاى شي او هم پري اثر كوي .

۳- اغيز كيونكي influencer

دمعلومات لرونكي يا دمتبادلو اجناسو ارزيايي كيونكي، لكه دپيلوټ يا الوتني انجينران چې دانجن په انتخاب كې ونډه اخلي .

۴- دمعلوماتو كنترولونكي Gatekeepers

Control the flow of information to other people involved in purchasing process.

۵-پيرو دونکي Buyers

The person who actually place the order

۶-پريکړه کوونکی Decider

Person with final authority

۷-کنترولونکی controller

The person who determine the budget.

دتهيه اوتدارک رول the role of procurement

Purchasing as a factor in profitability is very critical because:

- 1- Bought-out items form a high proportion of total expenditure
- 2- Short-run prices fluctuate
- 3- Markets for the finished products are highly competitive.

تهيه اوتدارک دسازمان دگټورتيا(دگټې دزياتوالي)له پلوه ډير اهميت لري ځکه چې :

۱-دمواد خريداري دکمپنيو دمصارفو لويه برخه جوړوي ۲-دموادو نرخونه بدلون کوي ۳-
 دتوليد شوي محصولاتو لپاره بازار ډير رقابتي دی. دتدارک اهداف: دتولونه لومړی هدف
 دتدارک چې ترلاسه کړي صحيح کيفيت والا مواد په صحيح وخت او په صحيح کميت
 دصحيح منبع (توليدونکي نه)په صحيح قيمت دی اويا ورته پنځه صحيح ويلاى شى.

صحيح کيفيت right quality

صحيح کميت right quantity

صحيح وخت right time

صحيح قيمت right price

صحيح منبع (supplier) right source

نور اهداف additional objectives

دسازمان دارتيا په نظر کي نيولو سره دموادو جريان
 to supply the organization
 with a flow of materials and services to meet its needs

To ensure continuity of supply by maintaining effective relationship with existing sources and by developing other source of supply, to buy په مؤثره توگه خریداري ، دهرې مصرف شوي افغانی غوره ارزښت په لاس راوړل.

to select the best supplier in the market

دمعاصر خرڅلاو ځانگړتياوي

Characteristics of modern selling

دخرڅلاو دپروسې پړاونه

۱-دمشترې پيداكول دمشترې دپيداكولو تخنيكونه prospecting for customer

۲-داريکو جوړول دپېچيده يا گران بيه خرڅلاو په صورت کې پاليسي جوړونه opening
۳-the relations دمشترې ټاکل ۱-ايا مشترې زما توليداتو يا خدماتو ته اړتيا لري ۲-ایامونډ
غوښتنو ته ځواب ویلای شو؟ ۳-ایادگتي وړخرڅلاو دی؟qualifying the prospect-۴
دخرڅلاو پیغام وړاندې کولpresenting the sale message-۵-دخرڅلاوترسره
کول closing the sale : closing the sale refers to obtaining a final agreement

to purchase ۶-دمشتری خدمت کول how with B2B.2-how serving the account: how with B2C?
with B2C?

دتهیې او تدارک پروسه the procurement process

- 1- Understand need and develop a high level specification
- 2- Market/commodity and options (including make or buy assessment)
- 3- Develop strategy/plan
- 4- Develop documentation, PPQ/detailed specification
- 5- Supplier selection to participate in ITT/RFQ/negotiation
- 6- Issue ITT/RFQ
- 7- Bid/tender evaluation and validation
- 8- Contract award and implementation
- 9- Contract performance review and continuous improvement
- 10- Asset management and lesson learnt.

بررسی او کنترول

کنترول: د ترسره شوو فعالیتونو مقایسه د پلان شوو فعالیتونو سره عبارت د کنترول څخه ده مثال تخمین شوي فعالیتونه په یو کال کې هدف ۵۰٪ ---- ۵۰٪ بودیجه مگر حقیقي فعالیتونه په یو کال کې هدف ۴۰٪ ۵۰٪ ۶۰٪ بودیجه ۱۰٪ منفي خلا په دې معنا چې دلته باید منفي بدله ورکړل شي × کړنې درستي نه دي × هدف لور ټاکل شوی دی ریویو باید ترسره شي يعني هدف باید ټیټ ټاکل شوی وه او که ټیټ ټاکل شوی وي ریویو باید ترسره شي يعني هدف باید لوړ شي. بررسی دخلاو کتل او دهغوی اداره کول د بررسی په نوم یادېږي. د کنترول ډولونه ۱- نظر ځای یا موقیعت ته کنترول د بازار کنترول عبارت له هغه کنترول څخه دی چې د ادارې په خارج کې ترسره کېږي چې اداره یې د قیمتونو د میکانیزم کتو په موخه ترسره کوي ۲- بروکراتیک یا اداري کنترول: عبارت له هغه کنترول څخه دی چې د ادارې په داخل کې ترسره کېږي چې اداره یې د کارکوونکو د صلاحیت او مسولیت ته کتو موخه په یې ترسره کوي. ۳- طایفوي کنترول: عبارت له هغه کنترول څخه ده چې د ادارې په داخل کې ترسره کېږي، اداره یې د کارمندانو د سلوک او رویې او دلچسپې په موخه ترسره کوي .

مدیریت : دمنابعو څخه په مؤثره توګه استفاده ترڅو د اداري اهداف په مټمره توګه ترلاسه شي. نظر کړنو ته کنترول : ۱- ابتدایي کنترول : عبارت دهغه کنترول څخه ده چې دفاعیت د شروع نه مخکې ترسره کيږي او په دې خاطر ترسره کيږي چې دغلطیو مخنیوی وشي ۲- جریاني کنترول : عبارت دهغه کنترول څخه ده چې دفاعیت په جریان کې ترسره کيږي او پدې خاطر ترسره کيږي چې د موجوده غلطیو مخنیوی وشي ترڅو غلطیو پراخوالی ونه مومي ۳- وروستنی کنترول : عبارت دهغه کنترول څخه ده چې دفاعیت په اخر کې ترسره کيږي او په دې خاطر د اړول کنترول ترسره کيږي چې ایا هدف د پلان مطابق ترلاسه شوی او که نه ۵۰٪ --- چې هدف په درې حالتونو کې ترلاسه کيږي ۱- خراب ډول ۴۰٪ ۲- عادي ډول ۵۰٪ ۳- ښه ډول ۶۰٪ بررسي د مالي حسابونو امتحانول د بررسي په نامه یاديږي. ولې تفتیش ترسره کوو جواب: مالي حسابونو په هکله دنظرو وړاندې کولو په خاطر ترسره کيږي چې د محاسبې اصولو مطابق دي او که نه . دنظرياتو وړاندې کول لاندې ډولونه لري ۱- غیر معتبر (unqualified) نظر ۲- معتبر (qualified) نظر ۳- رد (disclaimer) نظر ۴- مخالف (adverse) نظر. مالي حسابونه د (gaap) په اساس جوړيږي چې عمومي قبول شوي د محاسبې اصول ورته وايي . ۱- غیر معتبر نظر: په دې کې په مالي حسابونو کې غلطی نه لیدل کيږي ۲- معتبر نظر: په دې کې په مالي حسابونو کې غلطی لیدل کيږي (ګیف gaap) نو په اساس یې د اړول نظر وړاندې کيږي ۳- رد شوی نظر: په دې کې د تفتیش څخه وروسته نظر نه وړاندې کيږي ۴- مخالف نظر: په دې کې د تفتیش څخه وروسته غلطی زیاتي موجودې وي داسې نظر وړاندې کيږي ۲- کله (when) تفتیش کله ترسره کيږي. تفتیش د داخلي مدیریت د اجرا څخه وروسته د مالي حسابونو د تحلیل په خاطر ترسره کيږي ۳- څوک (Who) تفتیش کوونکی باید څوک وي: عبارت دهغه شخص څخه دی چې دنظر په وړاندې کولو کې ازاد وي ۴- چیرته (Where) : چیرته خپل نظر وړاندې کوی شي. د تفتیش په راپور کې باید خپل نظر وړاندې شي . د (ګیس GAAS) په اساس ترسره کيږي (جنرال اکسپیتید اکونټینګ سټینډرډس) ورته وائي او درې برخې لري ۱- عمومي معیار (genral standard). (TIP) ۱- ټریننګ او سوپروویژن ۲- ازادې ۳- مسلکي وي ۲- ساحوي معیار (field standard). (PIC) ۱- پلان مطابق باید لار شي (planing) ۲- داخلي کنترول ۳- کافي اندازه ثبوت (coroborative) ایوډینس evidence ۳- د راپور جوړونې معیار ۱- د محاسبې د عمومي اصولو مطابق ۲- ثبات یعنی په ترتیب سره باید لار شي ۳- واضح وي د مقابل جانب راپور باید د محاسبې د عمومي اصولو مطابق وي ۴- ګیس زموږ راپور باید د ګیس مطابق وي یا express opinion. تفتیش د ازاد شخص لخوا د مالي حسابونو تحلیل یا کټل یا امتحانول د تفتیش په نامه یاديږي. تفتیش د مالي حسابونو کتنه یا امتحانول د تفتیش په نامه یاديږي. audit د اډیټ د لاتیني کلمې audire څخه اخستل شوی چې معنا یې اورول دي. په دې معنا چې کله به یو کاروبار یو

شخص د تفتیش ترسره کولو په غرض راغوبنښتو او غلطی به یې مالک او محاسب دواړو ته اورولې. بررسي په رسمي ډول د مالي حسابونو کتنې پروسې ته تفتیش ویل کیږي. د مالي حسابونو دوباره کتنې پروسې د صحیح والي تصدیقولو په موخه ترسره کول د تفتیش په نامه یادېږي. د کنترول څخه وروسته ادیت ترسره کیږي. په رسمي ډول د مالي حسابونو کتنې پروسې ته تفتیش ویل کیږي --- رسمي ورته ځکه وايي چې په رسمي توګه تفتیش کونکي ادارې ته ځي او دهغوی حسابونه ګوري. (spicer and pigler) سپسر او پیګلر وايي: تفتیش د یو کاروبار مالي حسابونو او مالي سندونو کتنه او امتحانول دي. (mautz) میوتز: د مالي حسابونو کتنه یا ارزیابي کول ددې په خاطر چې د مالي حسابونو صحیح والی معلوم کړي چې ایا صحیح دي او که نه چې هغې په اړه نظر وړاندې کوي. (the international audit comitee) د انټرنیشنل ادیت کمیټي) یې داسې تعریفوي ۱- تفتیش ازاده لیدنه ده د ټولو ادارو چې ګټه کوي او که نه چې د ادارې د شکل سره هم تړاو نلري ۲- خپل نظر وړاندې کول د مالي حسابونو په اړه. جامع تعریف: تفتیش عبارت له هغه ازادې لیدنې څخه ده چې د ټولو ادارو چې ګټه لري او که نه لري او همدارنګه د ادارې د شکل سره هم تړاو نه لري او د هغوي د مالي حسابونو په اړه نظر وړاندې کوي چې ایا غلطې لري او که نه. د مختلفو وجوهاتو له امله نظر نه وړاندې کیږي. لکه ۱- په مالي حسابونو نه پوهیدل ۲- د معلوماتو نه ورکول د مقابل جانب لخوا. تفتیش کونکي هغه ازاد او باصلاحیته شخص دی چې په رسمي توګه یوې ادارې ته ځي او دهغوي مالي حسابونه تفتیشوي. تفتیش کونکي کیدای شي چې ۱- عامه سهامي شرکت وي ۲- خصوصي سهامي شرکت وي خو په دې شرط چې د عامه سهامي شرکت نماینده ګي وکړي او همدارنګه دا باید دري میلیون هندي روپۍ پانګونه ولري. تفتیش کونکي باید د (ای سي سي اي ACCA) ولري یعني چارټرډ اکونټینټ وي تفتیش کونکي باید (Quality Control کوالیټي کنټرول) ریویو پاس کړي یا ولري: د تفتیش ساحه: د کاروبارونو د پراخوالي سره پراخوالی مومي او همدارنګه د عامه تمویل په نتیجه کې هم د تفتیش ساحه پراخوالی مومي. چې تفتیش یواځې مالي حسابونه په برکي نه نیسي (association of chartered certified accountants اسوسیشن اف چارټرډ سرټیفید اکونټانټس) د تفتیش او تحقیق ترمنځ توپیر: تفتیش په مالي علومو کې ترسره کیږي + تفتیش د مالي حسابونو حقیقت بنسټګاره کوي + تفتیش د مشخصې موده په جریان کې ترسره کیږي + تفتیش د کاروبار د مالکانو او همدارنګه هغه اشخاصو لخوا چې مستقیماً کاروبار څخه متاثر کیږي ترسره کیږي. تحقیق: تحقیق د یو مشخص هدف لپاره ترسره کیږي + تحقیق په دوامداره توګه ترسره کیږي + تحقیق عموماً د بهرني افرادو لپاره ترسره کیږي + په ټولنیزو علومو کې ترسره کیږي. د تفتیش اهمیت: ۱- تفتیش د مالکانو او مدیرانو ترمنځ یو تسکین دی چې د مالکانو او مدیرانو ترمنځ شخړې هواروي یعني کاروبار په غټېدو سره مالکان او هم مدیران جلا کیږي چې ددوي ترمنځ د

شخړي رامنځ ته کيږي چې تفتيش ددوي دواړو ته تسکين ورکوي. دتفتيش اهداف: ابتدايي اهداف ۲- دوهمي اهداف. ابتدايي اهداف: دنظر وړاندې کول چې ايا مالي حسابونه د(GAAPگيف) داصولو مطابق دي او که نه ---دمالي حسابونه دهيواد دداخلي اصولو مطابق دي او که نه ۲- دوهمي اهداف: دغلطيو مخنيوی : تفتيش کونکي دمختلفو ميتودونو په مرسته محاسبې ريكارډونو کې غلطې په گوته کوي +ددر غليو په گوته کول:تفتيش مديريت مختلفې درغلي په گوته کوي +دتيروتنو مخنيوي دداخلي مؤثر چيک په واسطه دغلطيو مخنيوی لري +ددر غليو مخنيوی : تفتيش نه په استفاده ددر غليو مخنيوي وکړي.(errorپرر) غلطې عبارت له هغه کړنو څخه ده چې په قصدي توگه نه وي ترسره شوي او همدارنگه دمديريت په کې څه غرض هم نه وي.---(fraudفراډ) درغلي : عبارت له هغه کړنو څخه ده چې په قصدي توگه ترسره شوي او همدارنگه دمديريت په کې غرض موجود وي.دغلطيو ډولونه ۱-دحذف کولو غلطې داډول غلطې په مالي حسابونو کې دمعاملاتو دثبت کولو په وخت کې رامنځ ته کيږي يعني(۱)دواړو مالي معاملاتو يو اړخ پاتې کيدل نو پيدا کول يې اسانه کار ده(۲)دواړو مالي معاملاتو اړخونه پاتې کيدل دي نو دهغي پيدا کول مشکل کار دی. ۲- دغلط ثبت کولو تيروتنه: کله چې دمحاسبې په کتاب کې مالي معاملي دواړه او يايو اړخ غلط ثبت شي نو داوميشن omissionغلطې په نامه ياديږي: مثال: محاسبه کول، غلط انتقال، غلط معامله ثبت کول، داموالو انتقال کې غلطې ۳- دجبران کولو غلطې: کله چې يو کاروبار کې دوه يا ددوو څخه زياتې غلطې يو دبل سره په توازن کې ترسره شي دجبران کولو غلطې په نامه ياديږي.مثال: په يو ځای کې مو ۳۰۰ په ځای ۲۰۰ رسولي چې بيا په بل ترانزکشن کې ۲۰۰ په ځای ۳۰۰ رسوي نو دجبران کولو دغلطې په نامه ياديږي.اصول په دوه ډوله دي ۱-نړيوال اصول ۲-ملي اصول ۴-داصولو غلطې : عبارت له هغه غلطې څخه ده چې محاسب په دي نه پوهيږي چې داټرانزکشن څنگه ثبت کړي نوداسي غلطې داصولو غلطې په نامه ياديږي. يعني داصولو دنه مراعات کولو په وجه رامنځ ته کيږي . ۵- دليکلو غلطې : هغه غلطې چې دمحاسب دغورۍ له وچې محاسبې په کتاب کې رامنځ ته کيږي =+دتيروتنو ځای په ټريل بيلانس کې دغلطيو په گوته کول چې دتفتيش کونکي دنده دغلطيو اصلاح کول نه بلکې دغلطيو په گوته کول دي او دهغي په اړه نظر وړاندې کول دي.*دغلطيو په گوته کولو په خاطر لاندې پروسيجر ترسره کول (۱) بيلانس شپېټ چيک کول ۲- دډيبيټ او کريډيټ دبرخي ستونو سره مقايسه کول ۳-داکونټ نومونه چې په امتحاني بيلانس کې بنکاري:دليجر اکونټ سره درست دي او که نه. ۴-دمحاسبې ډاکونټونو دمجموعي بيلانس چې امتحاني بلانس ته انتقال شوي چيک کول چې ايا صحيح دي او که نه ۵- دمحاسبې مختلفو ژونالونو څخه ليجر کتابونو ته پوست شوي تجارتي معاملاتو کتنه ده . دوکي يا ددرغلي ډولونه: ۱-دنقدو ناسمه ارايه يا بنودنه: دادر غليو پيژندل شوی شکل دی کوم چې عموماً دسازمان په نغده ډيپارټمنټ کې رامنځ ته کيږي مطلب داچې د نغدو

ډيپارټمنټ له لوري رسيدات کم او تادييات زيات بنيايي : مثال حقيقت نه لرونکي مزدوران، بنکاره کول ۲- داجناسو ناسمه ارايه : دتوکو ناسمه بنودنه څخه مراد دهغو اموالو ريکارډ کول چې اخيستل شوی نه وي دغه ډول غلطې لپاره دگدام ريکارډ چيک کول ۳- دحسابونو غلطه بنودنه: يا حسابونو کې لاسوهنه د خپلې خوښې مطابق په حسابونو کې تغيير راوستل دحسابونو غلطې بنودنې درغلي په نامه ياديري چې دغې غلطې دلوري سطحې مديرانو لخوا رامنځ ته کيږي* حقيقت څخه دگټې کم بنودل لاندي مقاصدو لپاره يې مديريت ترسره کوي ۱- رقابت کوونکو ته غلطو مالوماتو ورکولو په خاطر ترڅو کاروبار پرمختگ وکړي ۲- د ماليې کمولو په موخه ۳- دکاروبار داسه هامو په ټيټ قيمت اخيستلو په خاطر. له حقيقت څخه د: گټې زيات بنودل لاندي مقاصدو لپاره ترسره کيږي. ۱- دلوري گټې بنودنې سره کيدای شي اسهام داسهام په بازار کې په لوړ قيمت وپلوري ۲- له بانک څخه په اسانه دقرض اخيستلو په خاطر ۳- دپانگوالو د جذب کولو په خاطر دزياتي گټې بنودل . دتفتيش او محاسبې ترمنځ توپير: ۱- محاسبه د مالي حسابو نو ترتيب سره سروکار لري مگر تفتيش د مالي حسابونو دچيک کولو سره ۲- محاسبه داوسنی او تيري زماني فعاليتونو سره سروکار لري مگر تفتيش يواځې پخوانی تياره شوي ډيټا سره ۳- محاسبه ديو سازمان مالي حالت بنکاره کوي مگر تفتيش ديو سازمان د مالي حسابونو صحيح والی په گوته کوي ۴- محاسبه دتجارتې معاملاتو د ثبت سره پيليري او په نهايي مالي حسابونو ختميري مگر تفتيش د مالي حسابونو دکنټي سره پيليري او په نظور راندي کولو سره ختميري ۵- محاسبه دهرې ادارې لپاره ضروري ده مگر تفتيش دهر کاروبار لپاره ضروري نه ده ۶- محاسبې رپورټ ته ضرورت نه شته مگر په تفتيش کې نهايي رپورټ ته ضرورت ليدل کيږي. دتفتيش گټې : ۱- دتيروتنو په گوته کول ۲- ددرغليو په گوته کول ۳- دضعيفو نقاطو اصلاح کول ۴- د ماليې ورکړه کې اسانتيا يعنې د مالي حسابونو دوباره کتنې ته ضرورت نشته ده ۵- داخلي کنترول کې بهتر والی ۶- داسه هامو خاوندانو ته دحقوقو څخه ساتنه ۷- دقرضونو ورکونکو له حقوقو څخه ساتنه. دتفتيش ډولونه: خارجي تفتيش عبارت له هغه تفتيش څخه ده چې دقانون له مخې يوه اداره خپل مالي حسابونه او نور تفتيش ترسره کړي چې دا تفتيش ديوې خارجي ادارې دتفتيش کوونکي په واسطه ترسره کيږي ۲- داخلي تفتيش: عبارت دهغه تفتيش څخه ده چې د ادارې دداخلي شخص په واسطه دخپل مالي حسابونو تفتيش ترسره کوي ۳- جاري تفتيش : عبارت له هغه تفتيش څخه ده چې تفتيش کوونکی ديوې ادارې مالي حسابونه په دوامداره توگه تفتيش کوي. دجاري تفتيش گټې: ۱- تفتيش لپاره دکاروبار اسناد هروخت تياروي ۲- دکم وخت په خاطر دوامداره تفتيش ترسره کيدل ۳- دکاروبار داخلي کنترول کې ښه والی راځي ۴- د ادارې مالکانو لپاره هروخت مالي تفتيش شوي حسابونه موجود وي او هغوی ورڅخه استفاده کوي ۴- منځ مهاله تفتيش: عبارت له هغه تفتيش څخه دی چې د مالي دورې په مينځ کې ترسره کيږي ياد مالي حسابونو د بندولو څخه مخکې تفتيش ترسره کيږي ۵- نهايي تفتيش

عبارت له هغه تفتيش څخه ده چې دمالي دورې په اخر کې ترسره کيږي يا دمالي حسابونو ده بندولو څخه وروسته ترسره کيږي ۶-دمصارفو تفتيش: عبارت له هغه تفتيش څخه ده کوم چې يواځې دمصارفو دمحاسبې دکتابونو سره سرواکار لري ۷-دمديريتي کړنو تفتيش: په يوه اداره کې دمديرانو عملياتي فعاليتونو کتنه دمديريتي کړنو تفتيش په نامه ياديږي چې يا به بشري منابعوپه برخه کې تفتيش کوي او يا هم دفزيکي شيانو په برخه کې تفتيش کول دي ۸- جزوي تفتيش: عبارت له هغه تفتيش څخه ده چې په اداره کې دمالي حسابونو د ځانگړې برخې تفتيش کول دي هغه کيدای شي بيلانس شپت، اينکم ستيت مينت وي او يا هم کوم بل مالي حساب وي ۹-قانوني تفتيش: که چيرې قانوني وي نو تفتيش کونکي کولای شي هروخت تفتيش ترسره کړي او برعکس که تفتيش قانوني نه وي نو تفتيش کونکي نه شي کولای چې تفتيش ترسره کړي. دداخلي او خارجي تفتيش پيژندنه : دعلت له مخې داخلي او خارجي تفتيش دکومو موخو لپاره کوو*داخلي تفتيش ددې لپاره کوو چې په اداره کې په داخلي فعاليتونو کې بهتروالی راشي*خارجي تفتيش په دې خاطر ترسره کوو چې دکاروباردمالي حسابونو په اړوند خپل نظروراندې کړو.===راپور چاته ارايه کوو۱-داخلي تفتيش کونکي خپل تفتيش راپورداخلي ډيپارټمنټ ته وړاندې کوي او خپل راپور تفتيش کميټې ته هم وړاندې کوي ۲خارجي تفتيش کونکي خپل راپور دسهم خاوندانو ته وړاندې کوي چې هغوي ورباندې وپوهيږي چې ايا کاروبار په سم ډول روان دی او که نه دی===تفتيش دکاروبار دکومو برخوسره اړيکه ساتي ۱-داخلي تفتيش دکاروبار عملياتي کړنو پورې تعلق ساتي ۲-خارجي تفتيش: دکاروبار مالي حسابونو پورې تعلق ساتي===تفتيش دچا په واسطه ترسره کيږي*داخلي تفتيش دداخلي کارکونکو لخوا ترسره کيږي چې دکاروباردايمي کارمند وي*خارجي تفتيش دخارجي ازاد شخص لخوا چې دکاروبارفشار پري نه وي ترسره کيږي. دتفتيش ډپل څخه مخکې چمتوالی ۱-دکاروبار په نوعيت ځان پوهول ۲-دکاروبار په وظيفو ځان پوهول او دتفتيش داجرا څخه مخکې دکاروبارمالي حسابونه بندکړي ۳-دکاروبار دداخلي تفتيش اغيزمنتوب ارزيايې کول چې څنگه وي ۴- دکاروباردمالکينو په صلاحيت ځان پوهول ۵-دهغو کتابونو يا حسابونو يو ليست کاروبار ته ليرل چې تاسو يې تفتيش کوی ۶-دتيړکال دتفتيش راپور بايد تفتيش کونکي له ځان سره ولري.دتفتيش پروگرام: دهغه تفصيلي پلان څخه عبارت دی چې مونږ ته مشخصوي چې دمالي حسابونو هرې برخې دوباره کتنې او تصدیقولو په موخه کې کوم پرسويجرونه اساسي او په څومره وخت کې ترسره شي دتفتيش پروگرام په نوم ياديږي.گټې : په سيستماتيک ډول تفتيش کونکي ته دوظايفو په اړوند لارښوونه کوی ۲-کاري ساحې په منظم ډول ویشي ۳-تفتيش کونکي په اسانۍ سره کولای شي چې دکړنو جريان کنترول او وڅاري ۴-ترسره شوو کړنو لپارشاوهد دي ۵-اينده تفتيش لپاره رهنمود دی ۶-داتضمينوي

چي دفتيش سيستم باندې روان دی ۷-ديو تفتيش کوونکي درخصت په مقابل کي بل تفتيش کوونکي ته دندي انتقال اسانه کوي ۸-دکړنو دتکرار مخنيوی کوي.

ستراتيژیک مدیریت

ستراتيژیک مدیریت دهغه پلانونو قوانینو اقداماتو پریکړو ستراتيژيو پالیسیو مدیریتي کړنو او هڅو څخه عبارت دی چې ديو سازمان د بنسټيزو موخو دلاسته راوړلو لپاره ترتیبيري. ستراتيژیک مدیریت له هغه سیستم څخه عبارت دی چې دستراتيژیکي پلان جوړونې او تصميم نيونې اړیکه له ورځنیو عملیاتي کارونو سره پیداکوي ((Gluck, Kaufman, and Walleck)) ستراتيژیک مدیریت هغه پریکړو او اجراتو ته ویل کيږي کوم چې دسازمان دموخو دترلاسه کولو په منظور اغیزمنې ستراتيژياني رامنځ ته کوي ((jauch and Glueck1988)) ستراتيژیک مدیریت له هغو پریکړو او اجراتو څخه عبارت ده چې دهغي په نتیجه کي داسې ستراتيژياني جوړيږي چې سازمان پرې خپلې موخي لاسته راوړي ۱۹۸۸ ((روبینس او پیکر robins and peacre)) ستراتيژیک مدیریت له هغه تکراري پروسي څخه عبارت دی چې سازمان دخپل چاپیریال په نظر کي نیولو سره دخپلو اهدافو دلاسته راوړلو لپاره ترسره کوي ۱۹۹۵ ((cetoro and peter)) ستراتيژیک مدیریت تاریخچه : ستراتيژي کلمه دیوناني کلمې ستراتيژیا څخه اخیستل شوي چې دقوماندې او لارښوونې په معنا ده دا کلمه دمیلاد څخه ۴۰۰ کلونه وړاندې دلبنکرکشي او نظامي چارو دښه سمبالښت او لارښوونې په موخه کارول شوي ده. فرید اریوید وایي چې په ۱۹۶۰ او ۱۹۷۰ کلونو کي یو خیال وه په ۱۹۸۰ کي یې ځانگړې X تغییرات رامنځ ته کړل او په ۱۹۹۰ کال کي یې عملي بڼه غوره کړه. دستراتيژیک مدیریت پنځه دندې: ۱- دیوکارو بارموخي ټاکي او دلاسته راوړلو لپاره یې لرلید او ماموریت روښانه کوي ۲- دکارو بار ستراتيژي عملي کولو لپاره اقدام ۳- دکارو بار ستونزې مطالعه کول او دلمنځه وړلو لارې چارې ټاکل ۴- دبدلونونو په وړاندې سازمان اداره کوي ۵- دبدلونونو او وړاندوینو په وړاندې دټولو پوښتنو ځوابول. ستراتيژیک مدیریت ځانگړتیاوي ۱- دارجاعیت خاصیت درلودل ۲- دیو بشپړ پلان طرحه کول ۳- په فعالیتون کي چټکتیا پیدا کول ۴- دنوښتونو راپیدا کول ۵- اوردمهاله پلانونه طرحه کول ۶- دپلانونود عملي کولو لپاره لارښوود دنده اجرا کول ۷- بدیلونه ټاکي ۸- دچاپیریال په اړه پاملرنه کوي. ستراتيژیک مدیریت پروسه درې پړاونه لري. ۱- دستراتيژيو جوړول ۲- دستراتيژيو عملي کول ۳- دستراتيژيو ارزونه او کنترول. پالیسي دفعالیتونو د اجرا له هغي اغیزمنې لارې څخه عبارت ده کومه چې په ځانگړي اصولو ولاړه وي اود سازمانونو دعمومي موخو دلاسته راوړلو لپاره ترتیبيري. کاروباري پالیسي ټول کاروباري سازمانونه دخپلو موخو دلاسته راوړلو لپاره بیلابیلې پالیسي گانې ټاکي او دهماغه ټاکل شویو پالیسیو په وسیله یادو اهدافو ته ځان رسوي. ددی

پالیسی عناصر: ۱- داصولو عمومي بيانیه ۲- داوردي مودې لرلید ۳- اوردمهاله موخو لاسته راوړل ۴- دتکراري فعالیتونو لپاره لارښود ۵- دمراتبو سلسله ۶- دتصمیم نیوني پروسه. ستراتیژي: هغه بشپړه واحده لاره ده چې دهغې په وسیله دیو سازمان موخو ته ځان رسول کیري. دکاروبار پالیسی دتصمیم نیوني فکتورونه په دوه ډوله ویشل کیري ۱- داخلي ۲- بهرنی. په داخلي کې لاندې فکتورونه شامل دي ۱- دکاروبار ماموریت ۲- دکاروبار موخي ۳- سرچینې ۴- مدیریتی ارزښتونه. بهرنی فکتورونه: ۱- صنعتي جوړښت ۲- اقتصادي چاپیریال ۳- سیاسي چاپیریال ۴- ټولنیز چاپیریال ۵- تکنالوژي. دستراتیژیو ډولونه: ۱- دبازار موندنی ستراتیژي ۲- دبشري سرچینو دمدیریت ستراتیژي ۳- مالي ستراتیژي ۴- اطلاعاتي ستراتیژي ۵- عملیاتي ستراتیژي ۶- دخرڅلاو ستراتیژي ۷- دپرمختیا ستراتیژي ۸- رقابتي ستراتیژي ۹- دتولیداتو ستراتیژي ۱۰- مشارکتی ستراتیژي. کاروباري ستراتیژي عبارت د هغه ستراتیژي څخه ده چې دکاروبار دپرمختگ په موخه رامنځ ته کیري او یو کاروبار په دې قادروي چې دخپلو سیالانو سره پرې سیالي وکړي. دستراتیژی او پالیسی ترمنځ توپیر: ۱- پالیسی دوامداره مگر ستراتیژي دلنډ مهال لپاره وي ۲- پالیسی په سازمان کې دلوري کچې مدیرانو پورې تړاو لري مگر ستراتیژي دجوړولو مسولیت دمنځنی سطحی مدیرانو پورې تړاو پیداکوي ۳- پالیسی دا څرگندوي چې کوم کار باید انجام شي او کوم نه ، خو ستراتیژي هغه میتود دی چې دپالیسی مطابق دټاکل شویو موخو ترلاسه کولو په منظور کارول کیري ۴- پالیسی په فکر او عمل دواړو پورې اړه لري مگر ستراتیژي یوازي دعمل پورې اړه لري ۵- ستراتیژي یوه پراخه طرحه ده چې دسازمان دموخو دترلاسه کولو لپاره طرحه کیري او پالیسی داصولو لارښود څخه عبارت ده چې سازمان ته دمنطقي پریکړي نیولو توان ورکوي ۶- ستراتیژي ارتجاعي خاصیت لري او پالیسی په ځینو استثنايي حالتو کې ثبات له لاسه ورکوي ۷- ستراتیژي یو عمل دی خو پالیسی بیا تصمیم نیونه ده ۸- ستراتیژیو ترتیبول دلوري سطحی او منځنی سطحی مدیرانو دنده ده او پالیسی یوازي دلوري کچې مدیران تهیه کوي. ستراتیژیکه تصمیم نیونه : دیو سازمان داوردمهاله اهدافو دلسته راوړلو په اړه تصمیم نیول دستراتیژیکي تصمیم نیوني په نامه یادیري. دستراتیژیکي تصمیم نیوني اهمیت: ۱- دکاري ځواک وړتیا ۲- کارگرانو په حاصل باندې اغیزې ۳- دتیتي کچې مدیرانو او کارکوونکو لپاره لارښود دی ۴- دوخت ضایع کیدو مخنیوی کوی ۵- دچټکو فعالیتونو په اړه چټکي پریکړي کوي . دستراتیژي ارزونه په اوس وخت کې یو څه ستونزمنه ده ځکه چې ۱- چاپیریال پیچلتیا او په محیطي عواملو کې ستونزې ۲- راتلونکي فعالیتونو لپاره دوراندویني ستونزې ۳- دسازمانونو په فعالیتونو کې دداخلي او نریوالوپینو اغیز ۴- دستراتیژیو څخه متوقعه اطمینان لپاره دوخت کموالی. دپالیسیو دارزوني او کنترول اهمیت: دبیلابیلو ادارو ترمنځ همغږي ۲- دسرچینو څخه دگټې اخیستنې اسانتیا ۳- عملیاتي لارښود ۴- دکارکردگی لپاره اسانتیا ۵- دکارکوونکو هڅونه ۶- دمسولیت ادا کول. دستراتیژی دارزوني پروسه ۱- معیار

٢- ٢٠٠٠-دریښتینو کړنو اندازه کول ٣- هغه فعالیتونه موندل چې ناسم ترسره شوي دي ٤- فعالیتونو دناسم ترسره کیدو تحلیل او تجزیه ٥- اصلاحی لارښوونې . دستراتیژیک تصمیم نیونې پړاوونه: ١- دستونزو مالومول او روښانه کول ٢- دمعلوماتو راټولول ٣- دمعلوماتو تحلیل او تجزیه ٤- دبدیلونو پیدا کول ٥- دبدیلونو ارزول او انتخابول ٦- دپریکړو عملي کول ٧- دپایلي ارزونه. تصمیم نیونې ډولونه : ١- پروگرام شوي او ناپروگرام شوي تصمیم نیونه ٢- عادي تصمیم نیونه ٣- عملیاتي او تاکتیکی تصمیم نیونه ٤- شخصي اوسازماني تصمیم نیونه ٥- کوچنی او بنسټیزه تصمیم نیونه ٦- انفرادي او گروپي تصمیم نیونه. د عادي او تکراري مسایلو په اړه تصمیم نیونه دپروگرام شوي تصمیم نیونې په نوم یادېږي. دنویو موضوعاتو په اړه تصمیم نیول دناپروگرام شوي تصمیم نیونې په نوم یادېږي. انفرادي دهغه څخه عبارت ده چې دیو شخص لخوا نیول کیږي. او گروپي چې دیو گروپ اشخاصو لخوا نیول کیږي. دستراتیژي پریکړه نیونکي اشخاص: ١- دلوري کچې مدیران ٢- منځمهاله مدیران او کلیدي غړي ٣- مدیره هیت. پلان جوړونه : دموخو تعینول او موخو ته درسیدو لپاره وړاندوینه پیدا کول او دهغې څخه استفاده کول دپلان جوړونې څخه عبارت ده. پلان هغه کړنلاره او سیاست ده چې یوه تصدی اداره او وگړی دخپلو فعالیتو په تنظیم کې له هغې څخه پیروي کوي. ستراتیژیک پلان جوړونه عبارت له هغه پلان جوړونې څخه ده کوم چې دسازمان دموخو سرچینو څخه دگټې اخیستنې په مقابل کې دسازمان داوردمهاله موخو دلاسته راوړلو په خاطر ترسره کیږي. دستراتیژیکو پلانونو ډولونه ١- دموخو له پلوه پلانونه: ١- دمشریانو او تولیداتو لپاره ځانگړي پلانونه ٢- دخدماتو په اړه پلانونه ٣- دصنعتي تصدیو د بازارموندنې په اړه پلانونه (٢) دوخت له پلوه پلانونه : اوردمهاله ٢ لنډمهاله ٣ منځمهاله (٣) دپلانونو دمیثودونو له پلوه پلانونه: ١- دښکته څخه پورته خوا ته پلانونه ٢- دپورته نه ښکته خوا ته پلانونه ٣- ترکیبي پلانونه. دستراتیژیک پلان جوړونې عناصر: ١- داریکو ستراتیژي ٢- دکاري ځواک لپاره ستراتیژي جوړول ٣- لرلید ٢اکل ٤- ماموریت ٢اکل ٥- موخي ٦- ددندوپېژندنه ٧- دستراتیژیک پلان پلي کول ٨- دستراتیژیک نظارت کول . دستراتیژیک پلان جوړونې پروسه: ١- ماموریت اولرلید ٢- دموخو ٢اکل ٣- دچاپیریال څیرنه ٤- دستراتیژيو ترتیب او عملي کول ٥- دستراتیژيو نظارت ، ارزونه او کنترول. دستراتیژیکو پلانونو اهمیت ١- اوردمهاله موخو په اړه معلومات راټولول ٢- له معلوماتو څخه یو ښه پلان جوړول ٣- دښري سرچینو څخه اغیزمنه استفاده ٤- دچاپیریال دبدلون سره ځان عیارول ٥- درقابت کولو وړتیا ٦- دکاروبار په رهبري باندې بي باوري کیدل ٧- په مولدیت کې زیاتوالی. کاروباري پلان لیکل --- کاروباري نظریه رامنځ ته کول ٢- کاروباري نظریې ته پراختیا ورکول. دکاروباري نظریې هیله ښونکي عناصر په څو بیلابیلو برخو ویشو ١- دمشریانو ارزښتونو ته پام کول ٢- په بازار کې دسهم درلودل ٣- دنوښتونو دتسکین درجه ٤- کاروباري نظریه باید اسانتیاوي ولري ٥- دکاروباري نظریې خونديتوب ١- کاپي کوونکي اشخاص باید ستاسې معلومات تر

لاسه نه کړي ۲-پانگوالو ته دکاروباري نظريې وړاندې کول. کاروباري پلان عبارت له هغه پلان څخه ده چې په هغې کې دکاروبار ساحه ، موخي او پروسيجرونه تشریح کيږي. دکاروباري پلان ځانگړنې : ۱- دکاروبار تگلاره په روښانه بڼه بيانوي ۲-دمالي اړتيا په اړه واضح بيان ورکوي ۳- دکاروبار مارکيټ روښانه کوي ۴- درقابت کوونکو په اړه معلومات لرل ۵- کاروباري پلان د خطراتو معلومونکی دی ۶- دکاروباري پلان ديو کاروبار لنډيز ده ۷-دمالي سرچينو داستعمال په اړه معلومات ورکول ۸- څومره وخت بايد ونيسي. دکاروباري پلان ساختار او بنسټيز عناصر ۱- اجرايوي لنډيز ۲- توليد او خدمات ۳- دمديريت ټيم ۴- بازار او سيالي ۵- بازار موندنه او خرڅلاو ۶- کاروباري سيستم اوسازمان ۷- وخت بندي ۸- فرصت او خطرات ۹- مالي پلان: کاروباري چاپيريال هغه داخلي او بيروني ځواکونه دي چې دکاروبار فعاليتونه تر اغيز لاندې راولي دکاروباري چاپيريال په نامه ياديږي. چې په دوه ډوله ده ۱- داخلي ۲- خارجي. داخلي چاپيريال عبارت له هغه چاپيريال څخه ده چې ديو کاروبار فعاليتونه مستقيماً تر اغيز لاندې راولي چې کاروبار کولای شي کنترول يې کړي چې لاندې عوامل په کې شامل دي ۱- لرليد ماموريت او موخي ۲- مديريت ۳- بشري سرچيني ۴- فزيکي سرچيني ۵- مالي سرچيني ۶- دبازار موندنې سرچيني ۷- توليداتي سرچيني ۸- څيرنه او پرمختگ ۹- دمعلوماتو او اطلاعاتو سيستم. خارجي چاپيريال عبارت له هغه چاپيريال څخه ده چې په کاروبار په مستقيم ډول اغيز نه غورځوي بلکه په غيري مستقيم ډول اغيز غورځوي او کنترول يې دکاروبار په واک کې نه دی مگر کاروبار بايد ځان ورسره عيار کړي چې دادوه برخې لري ۱- کوچني کاروباري چاپيريال لکه عرضه کوونکي مشتريان رقيبان ۲- لوي کاروباري بهرنې چاپيريال لکه اقتصادي سياسي قانوني ټکنالوجي تاثيرات اوداسې نور. د عرضه کوونکي په ټاکنه کې لاندې لارښوونې په نظر کې ونيسئ. ۱- چټک عرضه کوونکی انتخاب ۲- دباکيفيته موادو عرضه کوونکی انتخاب کړئ ۳- دټيټ قيمت عرضه کوونکی ۴- دښواريکو لرونکی عرضه کوونکی انتخاب کړئ. دمشتري په ټاکلو کې مهم ټکي: ۱- هغه شيان توليد کړو چې مشتري ورته اړتيا لري ۲- دمشتريانو ذهن کې ښه انځور جوړول ۳- دمشتريانو سره دوامداره اړيکي ۴- دتوليداتو دکيفيت ترڅنگ ټيټ قيمت ايښودل ۵- دمشتريانو سره دښواريکو درلودل ۶- دخرڅلاو بهتره ستراتيژيانو تهيه کول ۷- دتوليد په اړه دمشتريانو څخه پوښتنه کول. رقيبان. په رقابت کې لاندې ټکي بايد په نظر کې ونيول شي ۱- دخلکو په ذهن کارکول ۲- په بازار کې ځانگړی ټارگيټ برخي لرل ۳- دمسلکي کسانو گمارل ۴- خپل راتلونکی په نظر کې نيول ۲- دکاروبار لوی بهرنی چاپيريال : اقتصادي ځواکونه : هغه ځواکونه دي چې په نه موجوديت کې کاروبار هم پرمختگ نه شی کولای لکه: انفلاسيون، پولي او مالي پاليسيگانې دسود نرخ دبودجي کسر ، ماليات، دتبادلې نرخ ، اقتصادي رکود، اوداسې نور ۲- ټولنيز کولتوري او ديموگرافي ځواکونه : هغه ځواکونه دي چې دټولني عنعناتو او فرهنگ پورې تړلي دي چې دبايد کاروبار په نظر کې ونيسي. ديموگرافي

دیوهیواد دنفوسو اندازه دیوی ټولني دژوند کچه دنفوسو ویش مړینه د عمر اوږدوالی او داسی نور په نظر کې ونیول شي. دمدیریت دپیاوړي ټیم لاندې ځانگړتیاوې لري ۱-مشترک لرلید درلودل ۲-قوي نقطې او بشپړي ځانگړني لري ۲-لږترلږه دري تنه په کې موجود وي ۴-دکاروبار په اړه پوهه لرل ۵-دکړکيچ په مهال دښه فکر درلودونکی ۶-روښانه موخي ولري ۷-دښه ټیم غړي باید متحرک وي ۸-دکاروبار پرمختگ لپاره دتجربو شریکول ۹-دیوځانگړي پلان څخه پیاوړي کول ۱۰-په کړنو کې دیوبل سره سیالي کول*دلرلید ماموریت او موخو په اړه لاندې لارښوونې په نظر کې ونیسي ۱-لرلید او موخي به لاسته راوړونکي، روښانه، واقعي، او تشریحي بڼه ولري ۲-دلرلید او موخو ته درسیدو لپاره باید ښه طرحه ترتیب شي +==== دمدیریت په برخه کې لاندې لارښوونې عملي شي ۱-دستراتیژیک مدیریت له اصولو څخه گټه اخیستل ۲-لنډمهاله او اوږدمهاله موخي به اندازه گیری وړوي ۳-دبیلابیلو کچو مدیران باید اغیزناک پلانونه تهیه کړي ۴-اړونده اشخاصو ته دمسوولیتونو ترڅنګ صلاحیتونه و سپاري ۵-سازمان باید اداري جوړښت ولري ۶-دندې په روښانه ډول تنظیمي ۷-دکارکوونکو روحیه لوړه ساتل ۸-دندو پرمهال دکارکوونکو دگټې څخه ځان ژغورل === دبشري سرچینو په اړه لاندې لارښوونې عملي کړئ. ۱-دمسلكي اشخاصو گمارل ۲-داستخدام پروسه باید شفافه وي ۳-داضافي بستونو څخه ډډه کول دایجاد یي ۴-دکارکوونکو ترمنځ دښو اړیکو جوړول ۵-دکارکوونکو خونديتوب ته پاملرنه ۶-دکارکوونکو پرمختگ لپاره ترینگونه برابرول. === ددفریکي سرچینو په اړه لاندې لارښوونې په نظر کې ونیسي. ۱-ټولو ماشینونو لپاره مناسب ځای انتخابول ۲-دتولید لپاره دویش ترانسپورت تهیه کول ۳-دتولیداتو دساتنې لپاره دگودام درلودل ۴-دخامو موادو تهیه کول ۵-دتولو اداراتو لپاره دپرتیا وړ فرنیچر تهیه کول === مالي سرچیني: ۱-دسهمونو او قرضونو په وسیله دپانگې تهیه کول ۲-دبودجې تخصیص په خاطر اغیزناکو تخنیکونو څخه استفاده ۳-په کامله توگه دمالي سرچینو موجودیت ۴-دلنډمهاله او اوږد مهاله لپاره دپانگې موجودیت ۵-دپانگوالو ترمنځ دښو اړیکو قایمول ۶-مالي مدیران به تجربه لرونکي اشخاص وي === دبازار موندني سرچیني: ۱-په داوامداره توگه دبازار څخه ځان خبرول ۲-دښه کیفیت لرونکو تولیداتو وړاندې کول ۳-دمناسب قیمت ټاکل ۴-سالم رقابت ۵-دتشهیر دښودلو دښو لارو چارو استفاده ۶-دبازار موندني لپاره دځانگړو پلانونو جوړول ۷-بازار موندني مدیران به مسلكي اشخاص وي . دبشري سرچینو دستراتیژیک مدیریت: له هغه پلان او پروسې څخه عبارت دی چې په هغې کې دیو سازمان اوږدمهاله موخي د اداري افرادو په وسیله ترلاسه کيږي. بشري سرچیني هغه پانگه ده چې دنورو سازمانونو سره سیالي ته زمینه برابروي او دهمدې افرادو په وسیله یو سازمان دبل سازمان سره خپلو رقابتي هڅو او لاسته راوړنو ته دوام ورکوي. دبشري سرچینو دستراتیژیک مدیریت موخي: دهغه فکتورونو پیدا کول چې په وسیله یي د اداري اوږدمهاله موخي لاسته راوړل کيږي او تولید پروسه گړندی کوي ۲-دکارکوونکو رویه له

پيرودونكو سره منظم كول ۳- دبشري قوی له اړتیاوو او ستونزو ځان خبرول ۴- دکارکونکو او پيرودونکو ترمنځ اړیکې قایمول ۵- دکارکونکو پرمختګ امنیت او نورو په اړه لازمي هڅې كول ۶- دکاروبار دگټې لوړوالي رامنځ ته كول ۷- تکنالوژي څخه په استفاده دسازمان اوږد مهاله اهداف لاسته راوړل ۸- دبشري سرچینو دمعيار په بنسټ یو غښتلی تیم جوړول ۹- کاروبار ته درقابت قدرت وربښل. دبشري سرچینو دستراتیژیک مدیریت اصول ۱- دکارځای خونديتوب اصل: پدې معنا چې دبشري قوی دکار ساحه دهرډول خطراتو څخه ژغورل ۲- دکارکونکو دپرمختګ اصل: په دې معنا چې دبشري قوی دعلمي سويي او پرمختګ په خاطر ورته تریننگونه برابرول ۳- دجبران او حق الزحمې اصل: په دې معنا دبشري قوی دتنخوا گانو ، حق الزحمې او دحقوقو ټاکل او دپینسو درامنځ ته کیدو لپاره یو چوکاټ جوړول ۴- استخدام او غوراوي اصل: په دې معنا چې دبشري قواو وړتیاوي اړیکې استعداد کاروباري اخلاق او نور په نظر کې نیول ۵- دکارکونکو ترمنځ د اړیکو اصل: په دې معنا چې دبشري قووترمنځ دحسنة اړیکو ایجادول** دکاروبار دپرمختګ لپاره دبشري سرچینو دستراتیژیک مدیریت رول. ۱- داریکو اغیزمني فضا رامنځ ته كول ۲- دکارکونکو دانگیزود پرمختګ او کاري فعالیتونو لپاره ژمنتیا ۳- دکارکونکو دورتیا او دپرمختګ زمینه ۴- کارکونکو ته دمسولیتونو او صلاحیتونو سپارل ۵- په اداره کې دکارکونکو ارتقا ته شفاهه زمینه برابرول ۶- دکارکونکو ترمنځ داریکو ټینګول ۷- دکارکونکو ټول نغدي او غیري نغدي حقوق ورکول ۸- دفعالیتونو ارزښتونه معلومول. دبشري سرچینو دپلان جوړوني پروسه ۱- دسازمان اوږدمهاله موخو تحلیلول ۲- دموجوده بشري قوی څیرنه ۳- دبشري سرچینو دتقاضا او عرضي وړاندوینه ۴- دبشري سرچینو دتقاضا او عرضي پرتله. ۵- نظارت کنترول او غبرگون: دپالیسیو ډولونه عبارت دي له دکمپنیو پالیسي گانې ۲- دمعلوماتي اړیکو پالیسي گانې ۳- دبشري سرچینو پالیسي گانې ۴- عامه پالیسي گانې ۵- اقتصادي پالیسي گانې ۶- دنفوسو ددیموگرافي پالیسي گانې ۷- ټولنيزې پالیسي گانې ۸- دترانسپورتیشن پالیسي گانې ۹- دکاروبار پالیسي گانې. دستراتیژیو په ارزونه کې لاندې درې ډوله بنسټیز فعالیتونه شامل دي ۱- دکاروبار دستراتیژیو بنسټونه ارزول ۲- دلایسته راغلي پایلو پرتله له اټکل شویو پایلو سره ۳- دفعالیتونو کتنه چې ټاکل شوي پلان سره سمې ترسره کيږي او که نه. دستراتیژیک پلان جوړونې گټې ۱- مسولیت اداکول ۲- دموخو ارزونې استعداد پیداکول ۳- په تصمیم نیونه کې دپرمختګ سبب گرځي ۴- دبدلونونو په وړاندې مقاومت ۵- دمولدیت لپاره لاره هوارول ۶- نوښتونه رامنځ ته کول ۷- دستونزو مخنیوی کوی ۸- همغږي رامنځ ته کول ۹- دسیالی کولو ځواک ورکوي او اړتیاوي په گوته کوي. کاروباري نظریه : ترهرڅه لومړی دیو کاروبار لپاره نظریه رامنځ ته کول په کاردې داسې نظریه چې په بازار کې دبریالیتوب چانس زیات وي رامنځ ته کيږي او عملا یې دپلي کولو لپاره کاروباري پلان تهیه کيږي. کاروباري پلان: هغه سند دی چې دیو کاروبار ټول کاروباري پروسېجرونه او موخې او

موخو ته درسيدو لاري تشریح کوي. سوکالي : هغه حالت ته ويل کيږي چې هلته اجناس او خدمات په کي په پراخه پيمانه شتون ولري وزگار تيا کمه وي او دا حالت اقلا تردوو لسيزو دوام کوي. رکود (ريسيشن recission) هغه حالت ته ويل کيږي چې اقتصادي چاري په تپه دريدلي وي اوبطي حرکت وکړي. نزول: هغه حالت ته ويل کيږي چې په اقتصادي فعاليتونو اوږد مهاله تنزيل رامنځته شي نزول وايي. بهبود يا (ريکاوري recovery) هغه حالت ته ويل کيږي چې کله چې کار دوران نزول له حالت څخه وژغورل شي او درونق مرحلې ته داخل شي. دبشري سرچينو ستراتيژيک پلان جوړونه: په حقيقت کي ديو سازمان دتوليز مديريت سره دگډو فعاليتونو دلاسته راوړلو لپاره ديو ډول همکاري په ډول ده يا همکاري ده. دسازمان دبيلابيلو برخو دکارکوونکو او پرسونل په اړه دبيلابيلو ستراتيژيو جوړول دعمومي مديريت لپاره ډير دپام وړ موضوع ده چې دبشري سرچينو په پلان جوړونه کي پرې غورکيږي دبشري سرچينو پلان جوړونه کي دغه دوه خبرې چې ۱- دبشري سرچينو دارتياو څيړنه او تحليل ياتجزيه ۲- دبشري سرچينو ساتنه: دبشري سرچينو دپلان جوړوني موخي په ټوله کي څلورمهمې موخي ديدونې وړدي ۱- په فعاليتونو کي مولديت ۲- دکارکوونکو تخصص او مسلکيتوب ۳- دسازمان په عمومي ارزونه کي اسانتيا رامنځ ته کول ۴- دفردي او سازمانې گټو خوندي کول. دبشري سرچينو دپلان جوړوني دگټو څخه يو څو دلته رانقلوو ۱- دبشري سرچينو په وړاندي د موجوده تهديدونو او محيطي خنډونو له منځه وړل او دبشري سرچينو په وسيله دټاکلو موخو ته ځان رسول ۲- په سازمان کي دبشري سرچينو دقوت او کمزوري نقطې معلومول ۳- دموخو په وړاندي دبشري سرچينو رهي کول ۴- داستخدام دپروسي په سمه توگه رهنمايي کول ۵- دبشري سرچينو څخه دښې گټې اخيستنې لاري چاري او زميني مساعدول ۶- دبشري سرچينو په وړاندي پر تي ستونزي لمنځه وړل او دتجربو دلوراوي په اړه پريکړې کول ۷- دبشري سرچينو دپلان جوړوني په وسيله دکارکوونکي اوسني او راتلونکي حالت روښانه کيږي او له دي درک څخه په استفادي پلان جوړيږي. دبشري سرچينو دپلان جوړوني له مخي داستخدام پراوونه ۱- دخالي بستونو په گوته کول ۲- ددندو او مسوليتونو تشریح ۳- ددندي اعلانول اودوراشخاصو پيدا کول ۴- دمرکي لپاره شارت لسټ کول ۵- مرکه دکانديدانو ارزونه او انتخاب ۶- افراسټول ۷- دپروسي ارزونه. بدلون ممکن مثبت يا منفي نتيجه ولري ، بدلون په دوه ډوله دی : پلان شوی او ناپلان شوی. دبدلون لاملونه: ټکنالوژي چټک بدلونونه ديوکاروبارساحه. دبدلون مديريت درې کچې لري ۱- په فردي توگه دبدلون مديريت سازمانې مديريت او تشبثاتي مديريت. دستراتيژيک مديريت اهميت: ۱- دسازمان دراتلونکي موخي په اسانه ترلاسه کول ۲- دتوليد په برخه کي دښو لاسته راوړنو چاري ترتيبول ۳- ددي په وسيله يو سازمان له خپل چاپيريال سره اړيکه کي پاتي کيدای شي ۴- دچاپيريال بدلون سره ځان بدلول ۵- ددي په واسطه ستونزي او فرصتونه پيژندل کيږي ۶- په لږ وخت کي ډيرو اړتيا و پوره کول ۷- دسازمان په پرمختگ کي مهم رول

لوبوي. دستراتیژیک مدیریت دندې ۱-دموڅو ټاکل او دموڅو دلاسته راوړلو لپاره ماموریت او لرلید ۲-دستراتیژیو عملي کولو اقدام اود بدلون سره ځان عیارول ۳-دستونزو حل لارې چارې پیدا کول ۴-دسازمان په پرمختګ باندې تمرکز کول ۵-دستراتیژیک مدیریت باید ټولو پوښتنو ته ځواب ویونکی وي ۶-دراټلونکو فرصتونو څخه ګټه اخیستل ۷-دچاپیریال د بدلون سره ځان عیارول ۸-دیوسازمان ورځنې فعالیتونه دعمومي ماموریت سره سم ټاکل ۹-دسازمان فعالیتونه او امکانات د(سوات swot) تحلیل په واسطه څیرل ۱۰-دستراتیژیکو پلانونه په سمه توګه عملي کول دعمومي پالیسیو ځانګړنې ۱-داجرا کولو وړ وي ۲-وضاحت او صراحت ۳-دارتجاعیت خاصیت درلودل ۴-همغږي درلودل ۵-بشپړوالی ۶-مسوده یعنې لیکلې بڼه ولري ۷-منطقي او مستدل ۸-دراټلونکي ډاډمنتیا. دپلان او دستراتیژي ترمنځ توپیر: ۱-دیوي کرنې لپاره دستراتیژي جوړیږي مګر دیوي کرنې لپاره کیدای شي ډیر پلانونه جوړ شي ۲-دستراتیژي دټولو پلانونو څخه غوره پلان ده ۳-پلان ددندو داجرا لپاره یوه لاره ده مګر دستراتیژي داهدافو دترلاسه کولو لپاره یو مسیر دی ۴-پلان یو احتیاطي اقدام دی مګر دستراتیژي رقابتي بڼه لري ۵-پلان جوړونه فکر کول دي مګر دستراتیژي عمل ده ۶-پلان فرضیه او انګیرنه ده مګر دستراتیژي عملي بڼه لري ۷-پلان دلوري کچې او منځنۍ کچې مدیرانو لخوا جوړیږي مګر دستراتیژي یوازي دلوري کچې مدیرانو لخوا جوړیږي ۸-پلان جوړونه دمديریتي دندو برخه ده مګر دستراتیژي ډیریکړي نیوني فرعي برخه ده ۹-پلان جوړونه په دویمه مرحله کې راځي مګر دستراتیژي په لومړۍ مرحله کې راځي. دموڅو ځانګړتیاوي ۱-څرګندي او روښانه وي ۲-ډاټکل او اندازۍ وړ به وي ۳-دترلاسه کولو وړ به وي ۴-په حقیقت به ولاړ وي ۵-ډټاکلي وخت سره سم دترلاسه کیدو وړ وي (سمارت) هدف هغه مطلوبه نتیجه ده چې دداري ټول وسایل دهغي دلاسته راوړلو لپاره سوق کیږي. عادي تصمیم نیونه دعادي او ورځنیو کړنو په اړه تصمیم نیول او عملیاتي تصمیم نیول دکاروبار دکړنو لپاره تگلاره ټاکل او دستراتیژیو ټاکل د عملیاتي تصمیم نیونې په نوم یادیږي. کوچنی او بنسټیزه تصمیم نیونه دلویو فعالیتونو په اړه تصمیم دبنسټیزې تصمیم نیونې په نوم یادیږي او کوچنی تصمیم نیونه چې دسازمان دکوچنیو فعالیتونو دتنظیم په خاطر ترسره شوي کوچنی تصمیم نیونه ده.

تمویل

دیوي تصدی فرد کورنۍ او یا هم دولت له لوري دیو اقتصادي فعالیت دترسره کولو لپاره دپولي پانګې یا پیسو چمتو کولو برابرولو او تهیه کولو ته تمویل ویل کیږي. دیو کاروبار دفعالیتونو دترسره کولو لپاره دمالي امکاناتو پولي پانګې او یا هم پیسو چمتو کولو او تهیه کولو ته کاروبار تمویل ویل کیږي. دیوکاروبار دتمویل مقدار کاروبار د شکل نوعیت او حجم په پام کې نیولو سره فرق کوي دبیلګې په توګه دشرکتونو او یواځنې مالکیت کاروبار په

پرتله په سهامی شرکتونو کې زیات مقدار پولې پانګې او پیسو ته اړتیا ده. کاروبار ولې تمویل ته اړتیا لري ۱- هر کاروبار دخپلو فعالیتونو د ترسره کولو لپاره په شکل داشکالو یوه اندازه ثابتو شتمنیو (ځمکه تعمیر ماشین الات موټرې ونور) ته اړتیا لري چې پرته له دې شاید یو کاروبار پیل کیدل او په بڼه شکل سره پرمخ تلل ممکن نه وي ۲- دکاروبار دورځنیو فعالیتونو د ترسره کولو په نتیجه کې زیات شمیر مصارف رامنځ ته کيږي ، دبیلګې په توګه داموالو خریدارې دمزد او معاش تادیه کول او نور دنوموړو مصارفو دپوره کولو لپاره تمویل ضروري دی دثابتو شتمنیو لپاره چې څومره مقدار پیسو او پانګې ته اړتیا وي هغې ته (fixed capital فیکسډ کپیتل) وايي. ۲- دنوموړو مصارفو پوره کولو لپاره چې څومره مقدار پیسې او پانګې ته اړتیا وي هغې ته (working capital ورکینګ کپیتل) وايي. دیو معین مال یا ملکیت دیو نفر یا کس څخه اخیستل او هغه ته ګټه ورکول دمراجي څخه عبارت دی. یواځې مالکیت کاروبار ګټې : دغه ډول کاروبار په اسانۍ سره رامنځ ته کيږي ۲- دکاروبار مالک په اسانۍ سره کولای شي خپل کاروبار ختم کړي ۳- دکاروبار ټوله ګټه یواځې یو نفر ترلاسه کوي ۴- سهامی شرکت په څیر دوه ځل مالیه په کې نشته ۵- دکاروبار مالک په تصمیم نیولو سره بشپړه خپلواکي لري او نیمګړتیاوي ۱- دپور د اداکولو لامحدود مسولیت ۲- داچې دکاروبار مالک یواځې یو نفر وي نو دیواځې کاروبار پانګه هم دشرکت او سهامی شرکت په پرتله کمه وي ۳- داچې دکاروبار مالک یواځې یو نفر وي نو دکاروبار مدیریت کې هم ستونزې موجودې وي ۴- دبانکونو او نورومالي ادارو څخه دپورپه ترلاسه کولو کې اکثر ستونزې لري ۵- داچې دکاروبار پانګه کمه وي نو دکاروبار دوسعت او پراختیا فرصتونه هم کم وي ۶- دسهامی شرکت په پرتله دیواځې مالکیت کاروبار موده هم کمه وي یعنې کیدای شي ډیر ژر له منځه ولاړ شي . شرکت : دکاروبار هغه شکل ته ویل کيږي چې په هغې کې دوه یا له دوو څخه زیات اشخاص دیو لیکلې یا شفاهي قرارداد په اساس خپلې پانګې سره یوځای کوي او دګټې په خاطر په ګډه سره یو کاروبار ترسره کوي په دې شرط چې ګټه او تاوان به دشریکانو ترمنځ شریک وي. دشرکت ګټې: ۱- دیواځې مالکیت په څیر شرکت هم په اسانۍ سره رامنځ ته کیدای شي ۲- داچې په شرکت کې دشریکانو شمیر زیات وي نو دیواځې مالکیت کاروبار په پرتله په شرکت کې پانګه زیاته وي ۳- داچې دکاروبار شریکان زیات وي او ډاکټرو دپور اداکولو مسولیت هم لامحدودوي نو په اسانۍ سره کولای شي چې دبانکو نو او نورو مالي ادارو څخه پور ترلاسه کړي ۴- دیواځې مالکیت کاروبار په پرتله په شرکت دزیات شمیر شریکانو په موجودیت سره دکاروبار مدیریت بڼه ترسره کيږي ۵- دټولو شریکانو له لوري په ګډه تصمیم نیول کيږي. اونیمګړتیاوي ۱- په شرکت کې هم ډاکټره شریکانو دپور اداکولو مسولیت لامحدود وي ۲- دشریکانو ترمنځ شخړې او اختلافات ۳- دسهامی شرکت په پرتله دشرکت موده هم کمه وي ځکه دیو شریک په مړ کیدلو سره کیدای شي شرکت له منځه ولاړ شي ۴- دشرکت څخه دخپلې سرمایې په

ويستلو کي ستونزي ۵-داچي په شرکت کي ټول شريکان په گډه سره کارکوي نو که يو شريک خپله دنده په درست ډول سرته ونه رسوي نو به ټول شرکت ورڅخه متضرره کيږي. سهامي شرکت يا کمپني: دکاروبار هغه شکل ته ويل کيږي چي دقانون په رڼاکي دحکمي شخص حيثيت لري او دقانون له مخي په سهامي شرکت کي دکاروبار مالکان جلا او کاروبار جلاوي. گڼي: ۱- دسهامي شرکت سهم لرونکو دپوراډاکولو مسوليت محدود دی ۲- دسهامي شرکت سهم لرونکي په اساني سره کولای شي په سهامي شرکت کي خپله ونډه او ياهم ملکيت دسهمونو دخرڅلاو په ذريعه په بل چا وپلوري ۳- دسهامي شرکت موده ډيره اوږده وي او شرکت په څير ديو شريک په مړينه سره پای ته نه رسيږي ۴- ديو اځپني مالکيت او شرکت په پرتله دسهامي شرکت پانگه زياته وي ۵- سهامي شرکت کولای شي په اساني سره زيات مقدار پانگه دقرض په شکل لاسته راوړي ۶- داچي سهامي شرکت دمارکيټينگ، منجمنټ، مالي مديريت او نورو دننولپاره مسلکي او باتجربه اشخاص استخداميږي نو دسهامي شرکت مديريت ډيرښه وي ۷- داچي دسهامي شرکت پانگه نظر يواځپني مالکيت او شرکت ته زياته وي نو طبيعي ده چي دسهامي شرکت گټه هم زياته وي. اونيمگرتياوي: ۱- دسهامي شرکت تاسيس ډير مغلک او ستونزمن وي او ډيرقانوني مراحل غواړي ۲- دسهامي شرکت ترټولو ستره نيمگرتيا ۲ ځله ماليه ورکول دي چي يو (corporate) کورپوريت) او بل واري (income tax) اينکم ټکس) ورکوي سهم لرونکي او کاروبار دواړه ۳- داچي په سهامي شرکت کي سهم لرونکي دسهامي شرکت په مديريت کي ونډه نه لري او دسهامي شرکت ټول فعاليتونه دمديره هيت لخوا اداره کيږي نو دمديره هيت غړي اکثره وخت دخپلو مفادو په خاطر دسهم لرونکو مفادات له پامه غورځوي دکاروبار تمويل منابع دوه دانې دي ۱- دخپلي پانگي په شکل تمويل ۲- دقرض په شکل تمويل. دخپلي پولي پانگي څخه هدف داده چي دکاروبار له پاره دارتيا وړ پولي پانگه دکاروبار دمالکانو او يا هم شريکانوله لوري په خپله کاروبار ته راوړل کيږي. دقرضي په شکل تمويل څخه موخه داده چي دکاروبار مالکين او يا هم شريکان دکاروبار لپاره دارتيا وړ پانگه په خپله نه تهيه کوي بلکي دکاروبار دفعاليتونو دترسره کولو لپاره دارتيا وړ پانگه دقرض يا پور په شکل دسودي بانکونو اسلامي بانکونو او يا هم نورو مالي ادارو څخه ترلاسه کوي. دکاروبار دتمويل منابع له بل ليدلوري څخه هم په دوو سترومنابعو ويشلي شوي شو چي په لاندي ډول دي ۱- دتمويل داخلي منابع ۲- دتمويل خارجي منابع: ديوکاروبار دتمويل داخلي منابع هغو منابعو ته ويل کيږي چي دکاروبار په داخل کي موجودې وي او دهغي لپاره مونږ بل چا ته مراجعه نه کوو ۲- دتمويل خارجي منابع هغه منابع دي چي دکاروبار په داخل کي موجودې نه وي بلکي دهغي لپاره بايد مونږ بل چاته مراجعه وکړو ترڅو دکاروبار فعاليتونو لپاره دارتيا وړپولي پانگه ترلاسه کړو. دبانک اور ډرافټ څخه مطلب دادی چي ديو کاروبار دارتيا په وخت کي دخپل جاري بانکي حساب څخه دخپلو اصلي پيسو څخه زيات مقدار پيسي ترلاسه کولای شي دبانک اور

دراخت څخه دورکينگ کفیتل دتمویل لپاره استفاده کيږي . دبانک لون دکاروبار دارتيا په وخت کې کولای شي يو سودي بانک ته مراجعه وکړي او له سودي بانک څخه معلوم مقدار پيسې دمعلوم وخت په معلوم مقدار سود باندي ترلاسه کړي چې دوخت پوره کيدو وروسته به بانک ته خپلي اصلي پيسې تاديه کوي. قرصه حسنه : هغه مالي کرڼه ده چې دسود څخه جلاوي قرصه حسنه ورته وايي . (discounting of bills) دپيسکونټينگ اف بيلس سودي بانکونه خپلو ځينو اعتباري مشتريانو ته دارتيا په وخت کې دپيسکونټينگ اف بيلس پر شکل لنډ مهاله قرصونه ورکوي دپه دې معنا چې سودي بانکونه دخپلو ځينو اعتباري مشتريانو څخه بيلات اڪسچينج په يو څه تخفيف سره ترلاسه کوي او دهغه مشتري بانکي حساب ته يې ليردوي چې همدغه تخفيف دسودي بانک لپاره گټه وي. تریډ کريډيټ کله چې يو کاروباري يوې شتمني او يا هم بل جنس ته اړتيا ولري او دهغې دترلاسه کولو لپاره کافي اندازه پيسې ونلري نو دغه کاروبار کولای شي دغه شتمني او يا هم جنس دبل چا څخه په قرض شکل ترلاسه کړي دغه ډول کرڼه په اسلامي بانکونو کې ډيره مروجه ده . انستال منټ کريډيټ: ددې څخه هدف دادی چې يو کاروبار دارتيا په وخت کولای شي دارتيا وړ شتمني يا جنس بل چا څخه قرض واخلي او بيا ټولې پيسې په يو ځل نه تاديه کوي بلکې دغه پيسې دقسطونو په شکل تاديه کوي. دقرضي سندونو نشرول. ايشو اف بانډس سهامي شرکتونه اړتيا په وخت کې دپيسو ترلاسه کولو لپاره دقرضي سندونه نشروي او بيایي مالي بازار ته دخرځلاو لپاره وړاندې کوي چې دخرځلاو په نتيجه کې يې سهامي شرکت ته پيسې لاس ته رايي دقرض سند درې مشخصي لري ۱-معلوم رسمي نرخ ۲-دسود نرخ ۳- دسنددپوره کيدو موده. ايشو اف شيرز دسهمونو نشرول : سهامي شرکت دخپلي پانگې په شکل دتمویل لپاره دسهمونو څخه استفاده کوي. سهم هغه سند ته ويل کيږي چې دهغې په ترلاسه کولو سره ددغه سنددرلودونکی له سهامي شرکت سره په گټه او تاوان کې شريک گرځي . ايشو اف شير رايټ: کله چې په يو سهامي شرکت تاسيس شي معمولا دلو مړې ځل لپاره ټول سهمونه په يو ځل مالي بازار ته دخرځلاو لپاره نه وړاندې کوي بلکې په يو شمير سهمونه له ځان سره ساتي او دارتيا په وخت کې يې بيا دخرځلاو لپاره مالي بازار ته وړاندې کوي . ناتوزيع شوي گټه : يواځې مالکيت ، شراکت او هم سهامي شرکت کولای شي دارتيا په وخت کې دهغې گټې څخه تمویل دمنبع په توگه استفاده وکړي چې دکاروبار دفعاليتونو په نتيجه کې ترلاسه شوي وي. دمالکانو لخوا تمویل : له دې څخه هدف دادی چې په يواځيني مالکيت کاروبار کې دکاروبار يواځې مالک دارتيا په وخت کې خپله کاروبار ته مالي امکانات تهيه کوي او په شرکتونو کې دشرکت شريکان په گډه سره دکاروبار دپيل په وخت او يا هم دکاروبار دپيل څخه وروسته دکاروبار دتوسعي او پراختيا لپاره او يا هم دکاروبار دورځنيو فعاليتونو دترسره کولو لپاره په خپله مالي امکانات او پولې پانگه چمتو او تهيه کوي. اجاره کله چې يوکاروبار ځينو ثابتو شتمنيو لکه تعمير ماشين الات موټر

اوداسي نورو ته اړتيا ولري خو دنوموړو شتمنيو داخيستلو لپاره كافي پيسي ونلري، په داسي حال كې كاروبار كولاى شي دخپلو فعاليتونو دترسره كولو لپاره نوموړي شتمنى له بل چا په اجاره ونيسي. داچاري او بيعي ترمنځ توپير دادى چې په بيعه كې ديوي شتمنى يا جنس ملكيت دخرڅوونكي څخه اخیستونكي ته انتقاليري ، البته په اجاره كې ديوي شتمنى ملكيت دشتمنى دمالك سره وي او دنوموړى شتمنى داستعمال حق د يو معلوم وخت لپاره دمعلومي اجاري يا كرايي په مقابل كې بل چاته وركول كيږي. مالي بازارونه هغه بازارونه ويل كيږي چې په هغې كې مالي سندونه يا مالي شتمنى يا فيننشيل سيكوريتيز داخيستوونكو او خرڅوونكو ترمنځ تبادلې كوي. مالي بازارونه دوه داسي ډلې سره يوځاى كوي چې يو يې پس انداز پيسي ولري ۱- چې دغه ډلې ته (saving surplus unit) سيوينگ سرپلس يونټ ويل كيږي او بله هغه ډله چې دپيسو ته اړتيا ولري چې دغه ډلې ته (saving deficit unit) سيوينگ دپيسيت يونټ وايي . مالي سندونه يا شتمنى هغه سندونو ته ويل كيږي چې دهغي په اساس ددغه سندونو درلودونكي ديو سهامي شركت يا بلې مالي ادارې سره په كاروبار كې شريك كيږي او يا هم دسهامي شركت يا بله مالي اداره ددغه سند درلودونكي پوروري گرځي له دې څخه معلوميږي چې مالي سندونه دوه معمولاً حالتونه لري ۱- دملكيت حالت ۲- دقرضي حالت. مالي سندونه بيلابيل ډولونه لري چې په لاندې ډول ورڅخه يادونه كوو ۱- دونډې سند يا سهم سند : هغه مالي سند ته ويل كيږي چې دسهامي شركتونو له لوري دتمويل دمنبع په توگه دسرمايې دلاسته راوړلو لپاره نشريږي ۲- دقرضي سند بونډ) هم دسهم په څير ديو مالي سند چې دسهامي شركت له لوري دقرض په شكل دتمويل دمنبع په توگه دسرمايې دلاسته راوړلو لپاره استعماليري ۳- تريژري بيلس (treasury bills) داهم دبونډ په څير دقرض يو مالي سند دى چې دامريكا متحده ايالاتو دمرکزي بانک له لوري نشريږي ۴- دمشاركت سند دغه هم يو مالي سند دى چې داسلامي بانکونو له لوري دهغو پروژو يا كاروبارونو دتمويل لپاره نشريږي چې زيات مقدار پيسو ته اړتيا ولري. داچاري سند (Sukuk) هغه مالي سند ته ويل كيږي چې په يوه مشخصه شتمني يا ملكيت كې ددغه سند درلودونكى دبرخي نماينده گي كوي . (money market) مني ماركيټ : هغه مالي بازار دى چې په هغې كې دقرض لنډ مهاله سندونه تبادلې كيږي. په مني(مالي) ماركيټ كې معمولاً (تريژري بيلس) او (c-paper) سي-فيفر تبادلې كيږي. (capital market) كپيټل ماركيټ: هغه مالي بازار ته ويل كيږي چې په هغې كې دقرضي اوږدمهاله سندونه تبادلې كيږي. په كپيټل ماركيټ كې معمولاً بونډ او شيرزس (bonds & shares) تبادلې كيږي. (primary market) فريمري ماركيټ هغه مالي بازار ته ويل كيږي چې په هغې كې نوې نشر شوي مالي سندونه دلومړي ځل لپاره دخرڅلاو لپاره وړاندې كوي . (secondary market) سيكنډري ماركيټ هغه مالي بازار ته ويل كيږي چې په هغې كې نوې نشرشوي سندونه تبادلې كيږي بلکې په داډول مالي بازارونو كې موجوده ياپخواني نشرشوي سندونه

تبادلہ کیری. دونو بازار: هغه مالي بازار ته ویل کیری چې په هغې کې دسهامي شرکتو نو سهمونه داخلستونکو او خرڅوونکو ترمنځ تبادلہ کیری. (OTC) او ټي سي دامالي بازار دونو دبازار په څیر یو مشخص ځای نه لري بلکې په دا ډول بازار کې پانگه اچونکي دمالي دلالانو په مرسته په هر ځای کې خپل مالي سندونه تبادلہ کولای شي. فیننشیل انترمیډیریز (financial intermediaries): هغه مالي ادارو ته ویل کیری چې دپس اندازکونکو څخه پیسې ترلاسه کوي او بیا په خپل نوم دغه پیسې دگټې په خاطر نورو ته په قرض ورکوي او یا هم په خپله په دغه پیسو باندې په مالي شتمنیو او یا نورو ځایونو کې پانگه اچونه کوي. ۱- سوداگریز بانکونه: ۲- بیمې شرکتونه ۳- نورې مالي ادارې مالي دلالان: هغه ځانکرو اشخاصو یا مالي ادارو ته ویل کیری چې دوه داسې ډلې سره یوځای کوي چې یو پس اندازولري او غواړي چې په خپلو پیسو باندې پانگه اچونه وکړي او بله ډله پیسو ته اړتیا ولري. سود یاربعه: دقرض په وخت کې چې له پور اخیستونکي څخه په اصل مقدار قرض باندې هر څومره اضافه پیسې اخیستل کیری هغې ته سود یا ربحه ویل کیری دسود ډولونه ۱- ساده ربحه ۲- مرکبه ربحه. ساده ربحه هغې ربحې ته ویل کیری چې همیشه یوځای او یوځای دقرض په اصلي مقدار باندې وضع کیری ۱- مرکبه ربحه هغې ربحې ته ویل کیری چې دقرض اصلي مقدار ترڅنګ په هغه ربحه یا سود باندې هم وضع کیری چې مخکې ترلاسه شوي وي. دساده ربحې دپیداګولو فورمول: $(si=pv(i)(cn)$ annuity: کله چې په ځانکرو معلومو وختونو کې عین مقدار پیسې په عین مقدار سود باندې دقرض په ډول ترلاسه شي او یا هم بل چا ته وقرض په ډول ورکړل شي قسط یا انیوتې په نامه یادیری. Ordinary: کله چې عین مقدار پیسې په عین مقدار سود باندې دهرې مودې په پای کې تادیه او یا هم ترلاسه شي اړینري انیوتې په نامه یادیری. annuity Due: کله چې عین مقدار پیسې په عین مقدار سود باندې دهرې مودې باندې په پیل کې تادیه او یا هم ترلاسه شي انیوتې ډو بلل کیری mixed flows کله چې په بیلابیلو وختونو کې مختلف مقدار پیسې دقرض په شکل په سود ترلاسه شي او یا هم بل چا ته په سود ورکړل شي میکسد فلوس بلل کیری. amortizing a loan: له دې څخه هدف دادی چې یو څوک دخپل کاروبار لپاره پیسې په قرض واخلي او دغه سودي قرض وي او دغه ټول قرض بیرته په یو ځل نه تادیه کوي بلکې دغه ټول قرض سود سره دقسطونو په شکل تادیه کوي په دې شرط چې دهر قسط مقدار به یو شان وي. مالي حسابونه: هغه حسابونه ته ویل کیری، چې دیومالي کال په پای کې ترتیبیری او دیو کاروبار دیوې مالي دورې ټول عواید ټول مصارف ترلاسه شوي گټه او یا تاوان په گوته کړي. دگټې او تاوان حساب: هغه مالي صورت حساب دی چې دیو مالي کال په جریان کې په یو کاروبار کې د ترسره شوو فعالیتونو په نتیجه کې ټول رامنځ ته شوي مصارف او ترلاسه شوي عواید بنیایي چې دنوموړو مصارفو او عوایدو له حاصل تفریق څخه گټه او یا هم تاوان لاسته راځي. بیلان

شیت : هغه مالي حساب ته ويل کيږي چې ديو مالي کال په پای کې دازماينستي بيلانس له مخې ترتيبيري او ديو کاروبار دمالي حالت څرگندونه کوي يعني داينسايي چې يو کاروبار څومره شتمني لري او په دي شتمني کې څومره برخه دکاروبار دمالکانو او څومره برخه يې پردې پانگه ده. دمالي حسابونو تحليل : دمالي حسابونو تحليل څخه هدف دادی چې مونږ له مالي حسابونو څخه اعدادو او ارقام راځلو او بيا له هغې څخه داسې معلومات ترلاسه کوو چې دهغې په اساس مونږ ديو کاروبار گټورتيا دپور او تاديي وړتيا دکاروبار سياليت . مالي حالت او داسې نور په بيلابيلو وختونو مقايسه کوو او بيا دهغې په اساس تصميم نيسو چې اياپه کاروبار کې بنه والی راغلی او که نه. مالي نسبتونه : مالي نسبتونه هغه نسبتونو ته ويل کيږي چې مالي حسابونو دتحليل لپاره ورڅخه ديو وسيلې په توگه استفاده کوي. دمالي نسبت قسمونه - liquidity ratio, financial leverage ratio, activity ratio, coverage ratio, profitability ratio, current ratio, acid test ratio or quick ratio. (liquidity ratio) ليکويديتي ريشيو له دي نسبتونو هغه وخت استفاده کيږي چې کله مونږ ديو کاروبار لنډ مهاله پورونو دتاديي وړتيا پيدا کوو. (financial leverage ratio) فيننشيل ليوريچ ريشيو : له دي نسبتونو څخه هغه وخت استفاده کوو چې کله مونږ ديو کاروبار په ټوله شتمني کې دپردي پانگې نسبت پيدا کوو. (activity ratio) اکتويټي ريشيو : کله چې مونږ ديو کاروبار دطلباتو دترلاسه کولو وړتيا او هم دگودام د موجودې يا ذخايرو دخرڅلاو وړتيا پيدا کوو نو له دي نسبتونو استفاده کوو. کوريچ ريشيو : ددي نسبتونو په مرسته کولای شو ووايو چې ايايو کاروبار داخيستل شويو قرضونو سود په اسانۍ سره تاديه کولای شي او که نه. (profitability ratio) فروفيټيټي ريشيو له دي نسبتونو څخه هغه وخت استفاده کوو چې مونږ ديو کاروبار گټورتيا پيدا کوو. (current ratio) کرنټ ريشيو : ددي نسبت په مرسته کولای شو ووايو چې ايايو کاروبار دخپلو جاري شتمنيو سره خپل لنډمهاله قرضونه تاديه کولای شي او که نه. (quick ratio) کويک ريشيو: ددي نسبت په مرسته کولای شو ووايو چې ايايو کاروبار په خپلو ډيرو سيالو شتمنيو سره خپل لنډ مهاله قرضونه تاديه کولای شي او که نه. (debit to asset ratio) دبيټ ټو اسيت ريشيو : دنوموړي نسبت په مرسته کولای شو ووايو چې ديو کاروبار په ټوله شتمني کې دپردي پانگې فيصدي څوده. (debit to equity) دبيټ ټو ايکويټي: ريشو ددي نسبت په مرسته کولای شو په يو کاروبار کې دپردي پانگې اندازه او فيصدي معلومولای شو. (gross profit margin ratio) گراس فروفيټ مارجن ريشو : دنوموړي نسبت څخه معلوميري چې يو کاروبار دخرڅلاو دهرې روپۍ (ډالر افغ) په مقابل کې څومره ناخالصه گټه کړې ده. (profit net) نوموړي نسبت څخه معلوميري چې يو کاروبار دخرڅلاو دهرې روپۍ په مقابل کې څومره خالصه گټه کړې ده. (gross return on investment) گراس ريترن ان اينوسټ

منت: دنوموري نسبت څخه معلوميزي چې يو کاروبار دپانگي اچوني دهرې روپۍ په مقابل کې څومره ناخالصه گټه کړې ده . (net return on investment) نيت ريترن ان اينويست منت: دنوموري نسبت څخه معلوميزي چې يو کاروبار دپانگي اچوني دهرې روپۍ په مقابل کې څومره خالصه گټه کړې ده . (receivable turn over) ريسيوويل ترن اور: دانسبت مونږ ته بنايي چې يو کاروبار په اوسط ډول سره خپل طلبات په کال کې څو دفي ترلاسه کوي . (payable turn over) پيبل ترن اور: دانسبت مونږ ته بنايي چې يو کاروبار په اوسط ډول سره څو ورځې وروسته خپل تجارتي پور تاديه کوي . (inventory turn over) اينويټري ترن اور: دانسبت دبنايي چې يو کاروبار په اوسط ډول سره خپل دگودام موجود په دفو کې په خرڅلاو رسوي . (interest coverage ratio) اينټرسټ کوريج ريشو: دانسبت مونږ ته دبنايي چې کله يو کاروبار سودي قرض اخيستي وي نو يا دغه کاروبار دسود پيسې په اسانۍ سره تاديه کولای شي او که نه . (operating cycle) اوفريټينگ سايکل : کله چې يو کاروبار له بل چا څخه اجناس واخلې بيا دغه اجناس په بل چا باندې خرڅ کړي او بلاخره داجناسو دخرڅلاو څخه وروسته خپلې پيسې لاسته راوړي دغه ټوله پروسه چې څومره موده په برکې نيسي هغې ته اوفريټينگ سيکل وايي . (cash cycle) کيش سيکل : کله چې c-o څخه دهغه موده منفي شي چې په هغې کې مونږ دبل چا څخه په قرض اخيستل شويو اجناسو پيسې تاديه کوو يعنې کله چې او -سي څخه دتجارتي پور دتاديه موده منفي شي کيش سيکل بلل کيږي : (common size) کامن سايډز: دمالي حسابونو دتحليل په دې ميتود کې مونږ دبيلاانس شپټ په مالي محاسبه کې په ټوله شتمني کې دبيلاانس شپټ دهرقلم (ايټم) فيصدي معلومو او دنوموري فيصدي دمعلومولو لپاره دبيلاانس شپټ هر قلم په ټوله شتمني باندې ويشو ، همدارنگه دمالي حسابونو دتحليل په ميتود کې مونږ اينکم سټيټ مينټ: په مالي حساب کې په ټول خرڅلاو کې اينکم سټيټمينټ دهر قلم فيصدي معلومو چې دمعلومولو لپاره دگټې او تاوان صورت حساب دهر قلم په خرڅلاو باندې ويشو . (index analysis) اينډيکس انلايسيس: داهم دمالي حسابونو دتحليل يو ميتود دی چې په دې ډول تحليل کې مونږ دگټې او تاوان صورت حساب او بيلاانس شپټ دهر قلم ارقام داساس کال دارقامو سره پرتله کوو او بيا دهر قلم دفيصدي تغييرات گورو چې ايا داساس کال په پرتله په اوس وخت کې په کې څو فيصده کموالی او زياتوالی راغلی دی .

مالي محاسبه

مخکې لدې چې په يوه توليدي تصدی کې دتوليد شوو اجناسو دتمام شد قيمت او همدارنگه داجناسو څخه تر لاسه شوي گټه محاسبه کړو ددې ځيني مخکې مونږ ته لازمه ده چې

دمحاسبي دوران تشریح کړو نو لومړی دمحاسبي علم تعريف او بيا دمحاسبي دوران (Accounting Cycle) عناصر چي په لاندې ډول دي تشریح کوو.

دمحاسبي د علم تعريف (Accounting Definition): (دکاروبار ژبي ته محاسبه ويل کيږي يا په بل عبارت محاسبه : دمعاملاتو پيژندل، ثبت کول، دمعاملاتو طبقه بندي کول، دحسابونو خلاصه کول، اودي حسابونو څخه دي نتجي اخستلو هنر ته محاسبه ويل کيږي).

Accounting is the language of business is called Accounting or Accounting is the Process of Observing, identifying, measuring, recording, classifying, summarising and reporting the financial information to its users in the form financial statements.

دمحاسبي د دوران تعريف:

(دکتابونو بسته Closing the books and preparation of final accounts) بندي او راپورونو ترتيب کولو ته دمحاسبي دوران ويل کيږي.

1. معامله

2. ژورنال

3. لیجر

4. ازمايننتي بيلانس

5. تصفيوي يا تعديلې حسابونه

6. دگتي او تاوان صورت حساب

7. دپای بيلانس

مخکې لدې چي دمحاسبي دوران پورتنې عناصر تشریح کړو لازمه بولم چي دا څرگنده کړو چي دمحاسبي يو بنه معلوماتي سيستم دتصدی دداري سره همکاري کوي او لاندې سوالونو ته ځوابونه وايي:

۱. په تصدی باندې څومره پورونه پاتي او دتاديې وړ دي؟

۲. ايا زمونږ خرڅلاو دنورو کلونو په نسبت زيات شوی او که نه؟

۳. کوم ډول شتمني مونږ دتصدی په اختیار کې لرو؟

۴. نقده جریان څه ډول صورت نیسي؟

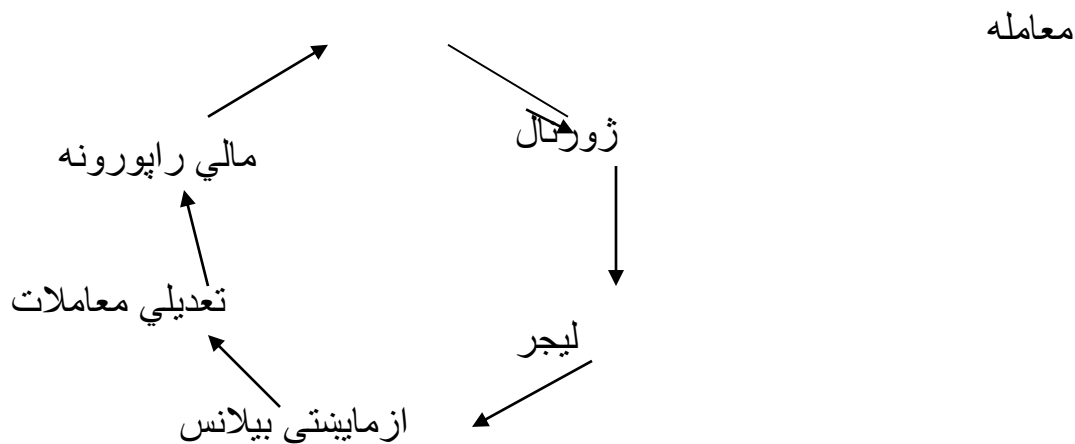
۵. ایا زمونږ تولید خو دضرر سره مخامخ نه دی؟

۶. ایا کولای شو چې دتصدی گټه تر اعظمي نقطي ورسوو؟

دمحاسبې یو ښه معلوماتي سیستم دپورتنیو سوالونو په شکل داسې ډیرو نورو سوالونو ته ځواب ویلای شي . نوبناً ویلای شو چې دمحاسبې یو ښه معلوماتي سیستم د ټولو تصدیو لپاره گټور او مفید دي

دمحاسبې دوران

Accounting cycle

په پورتیني شکل کې چې دمحاسبوي معاملاتو ثبت دابتداء څخه تر وروستی مرحلې پورې په کې ښودل شوی چې دمحاسبوي معاملاتو دثبت پروسه ښایي.

ټولي تصدی گانې ددغه ډول پروسې څخه دمعاملاتو په ثبت کې استفاده کوي او همدارنگه دخپلو مالي حسابونو په جوړولو کې ترې استفاده کوي.

دمحاسبې دوران هر عنصر په لاندې ډول تشریح کوي:

معامله (Transaction): هره راکره ورکړه چې ددووکسانو په مابین کې صورت ونیسي
معامله بلل کېږي. (Any dealing between two persons in is called Transaction).

ژورنال

(Journal)

ژورنال یو فرانسوي لفظ (jour) څخه اخیستل شوی چې دورخ په معنی دی او په انګلیسي
کې ورته (Daily) ویل کېږي. ژورنال هغه کتاب دی چې معاملات په کې هره ورځ
ثبت کېږي. (Journal is the book in which we record the Daily Transactions).

. د ژورنال خصوصیات

Characteristics of Day Book

۱. ژورنال د ډبل انټري یا دوه طرفه ثبت لمرنۍ مرحله ده. او تر ټولو لمړي معاملات په
ژورنال کې ثبت کېږي په دې توګه ژورنال د ورځینو معاملاتو د ثبت کتاب دی.
۲. معاملات د واقع کېدلو په ورځ ثبت کېږي. په دې توګه ژورنال ته ورځنۍ کتاب یعني
(روزنامه) ویل کېږي.
۳. معاملات په تاریخوار (Chronological) ډول سره ثبت کېږي نوویلی شو ژورنال
د تاریخوار ثبت کتاب دی.
۴. په ژورنال کې دهرې معاملې لپاره دوه حسابونه وي او هم بنودل کېږي چې کوم حساب
دبت او کوم حساب کریدیت کېږي. چې دا لجر ته دارقامو په انتقال کې اسانتیا راولي نو
ویلی شو چې ژورنال دلجر معاون دی.
۵. دمعاملې د ثبت څخه وروسته دمعاملې تشریح لیکل کېږي (دهغو کسانو لپاره دامعلومات
لیکل کېږي کوم چې په محاسبه نه پوهیږي)

٦. د حسابونو مبلغ په دوو ورستيو کالمونو کې ليکل کيږي د دبييت مبلغ په دبييت کالم کې او د کريديت مبلغ په کريديت کالم کې ليکل کيږي.

د ژورنال د ترتيب کولو گټې

(Advantages of preparing Journal Book)

١. هريوه معامله کله چې صورت ونيسي ثبت کيږي نو بنا دلته ددې امکانات وجود نه لري چې کومه معامله دي ددې کتاب څخه ليري شي.

٢. کله چې معامله په تاريخوار ډول د تشریح سره د ژورنال په کتاب کې په ثبت ورسول شي نو بيا مونږ هر وخت کولای شو چې په اسانۍ سره معلومه کړو چې دامعامله څه وخت او ده څه لپاره ترسره کړي وه.

٣. څرنگه چې دهرې معاملي لپاره دوه حسابونه وي او په څرگنده او صحيح ډول سره په ژورنال کې دبييت او کريديت شوي وي نو د (posting) په وخت کې مونږ ته کوم مشکلات رامنځته کيږي.

٤. څرنگه چې مونږ دهرې معاملي په هکله تفصيل په ژورنال کې ليکلي وي نو په ليجر کې دي تفصيل ليکلو ته ضرورت نشته.

٥. په ژورنال کې مونږ دهرې معاملي په هکله مکمل معلومات تر لاسه کولای شو.

٦. په ليجر کې هره رامنځته شوي غلطې مونږ کولای شو چې د ژورنال په مرسته يې رهنماي کړو.

د ژورنال شکل

Form of Journal

Date نېټه	توضیحات Particulars	L. F	مبلغ	
			دبت	کريديت

په ژورنال کې معاملاتو د ثبت کولو عمل ته (journalizing) ويل کيږي په ژورنال کې د ثبت کولو قاعده او قوانين په لاندې ډول دي.

۱. دهرې معاملي پورې مربوط حسابونو دنومونو ليكلو لپاره بايد جدا لاینونو څخه استفاده وشي .

۲ . په لمري لاین کې بايد مقروض (Debtor) او دهغه حساب نوم اويا هغه حساب وليکل شي چې ديبیت کيږي . په دوهم قطار کې دقرض ورکونکي (Creditor) نوم اويا هغه حساب چې کريډیت کيږي ليکل کيږي .

۳ . دديبیت کيدونکي حساب نوم دلاین په سر کې وليکل شي او کريډیت کيدونکي حساب نوم دلاین دشروع څخه لږ وروسته فاصله کې وليکل شي .

۴ — دحسابونو دنومو څخه وروسته لاین کې بايد دمعاملي لنډيز وليکل شي .

۵ --- دمعاملاتو دثبت دجلاکولو په خاطر بايد دهرې معاملي دثبت څخه وروسته دتفصیل په ستون کې خط وايستل شي .

دژورنال دصفحي عناصر په لاندې ډول هر يو تشریح کوو:

دتاریخ ستون (Date column): پدغه ستون کې هغه تاریخ رسول کيږي چې معاملي پرې ترسره شوي وي پدغه ستون کې کال دستون په پورتنۍ برخه کې میاشت دکال نه لاندې او ورسره تاریخ په ثبت رسول کيږي.

دتشریح ستون (Description column): پدغه کالم کې حسابونه په ثبت رسول کيږي .

هغه حساب چې په ديبیت کې رسول کيږي په دې حساب کې په چپ طرف کې رسول کيږي او هغه حساب چې په کريډیت کې رسول کيږي په همدې کالم کې دمعاملي په اړه معلومات ذکر کيږي چې دي ته (Narration) ويل کيږي.

ليجر ته دمعاملي دانتقال شمیري ستون (Post Reference column): دغه ستون هغه وخت تکمیل کيږي کله چې مونږ معاملات دژورنال څخه ليجر ته انتقال کړو په لنډ ډول ویلای شو چې په دې ستون کې دمربوطه ليجر دصفحي شمیره ليکل کيږي .

دديبیت اوکريډیت دمقدار ستونونه (Debit and Credit Amount Column): دکريډیټي حساب مقدار په ژورنال کې دکريډیت په ستون کې په ثبت رسول کيږي او همدارنگه دديبیتي حساب مقدار په ديبیت ستون کې په ثبت رسول کيږي .

دژورنال څخه لیجر ته د معلوماتو انتقال:

Posting

دمحاسبي دوران دویمه برخه عبارت ده د posting څخه یعنی دژورنال څخه د حسابونو انتقال لیجر ته چې دلته حسابونه طبقه بندي کيږي .

تعريف: هغه کتاب چي په هغه کي د تجارتي معاملاتو خلاصه په ثبت رسول کيږي د لیجر د کتاب څخه عبارت دی. (A book which Contains the classified record of all the transaction of a business in shape of account is called ledger)

په لیجر کي ټول معاملات د مربوطو حسابونو لاندې راوړل کيږي ترڅو د مربوطه حساب د زیاتوالی او کموالی په اړه معلومات ترلاسه کړو.

مثلا: که مونږ و غواړو دخپل مجموعي خرڅلاو په اړوند معلومات ترلاسه کړو نو د ژورنال په مختلفو صفحو کي د خرڅلاو په اړوند ځای په ځای شوي معلومات جمع کول مشکل بریښي نو څرنگه چي په لیجر کي د هر حساب په اړوند ټول معاملات دهغي حساب لاندې ذکر کيږي نو مونږ د خرڅلاو د لیجر څخه کولای شو چي په اسانۍ سره د مجموعي خرڅلاو په اړوند معلومات ترلاسه کړو. په بل عبارت مونږ ویلای شو د لیجر په مرسته مونږ د مختلفو حسابونو په هکله فوري نتیجه ترلاسه کولای شو.

د لیجر شکل (Ledger form)

د حساب نوم

Date نیټه	د سند نمبر	توضیحات Particulars	J. F	مبلغ		
				دیبیت	کریډیت	بیانس
مجموعه بیانس						

د لیجر د جوړولو هدفونه

(Objective of Ledger)

۱. د تجارتی معاملاتو خلاصه ترڅو په مختلفو حسابونو کې حقیقی زیاتوالي او کموالي په باره کې معلومات تر لاسه کړو.

۲. دلیر څخه مونږ ازمایښتي بیلانس جوړو ترڅو د معاملاتو د ثبت د تصحیح معلومات تر لاسه کړو.

۳. د هر یو حساب په هکله مونږ کولای شو چې په کم وخت کې په اسانه ډول سره معلومات تر لاسه کړو.

په لیجر کې د معاملاتو د ثبت قاعده

۱. د ژورنال څخه د ثبت شویو معاملاتو انتقال لجر کې د مربوطو حسابونو د بیلان او کریدیت طرف کې کوم چې ژورنال کې مشخص شوي دي صورت نیسي همدارنگه د معاملې د ثبت تاریخ د سند نمبر او د ژورنال د صفحې نمبر چې معلومات ورڅخه لجر ته انتقال شوي دي د J.F په ستون کې رسول کيږي .

۲. په ژورنال کې د ریفرنس یا L.F په ستون کې هغه حسابونو نمبر چې معلومات ورته انتقال شوي دي (یالجر) د صفحې نمبر رسول کيږي . لجر ته د معلوماتو انتقال وخت د کاروبار په اندازې پورې اړه لري .

دلیر او ژورنال ترمنځ توپيرونه

Distinction between Ledger and the Journal

۱. ژورنال د معاملاتو د ثبت لومړنی کتاب دی او لیجر د معاملاتو د ثبت دویم کتاب دی .

۲. د ژورنال کتاب د تاریخوار ریکارډونو لپاره کارول کيږي او دلیر کتاب د Analytical ریکارډ لپاره استعمالیږي.

۳. په ژورنال کې د خلاصې واحد عبارت دی له معاملې څخه او په لیجر کې د خلاصې واحد عبارت دی له حساب څخه.

۴. په ژورنال کې د معاملاتو ثبت ته ژورنالیزنگ وايي او په لیجر کې د معاملاتو ثبت ته پوسټینګ وايي.

از مایینتی بیانس

(Trail Balance)

تعریف: از مایینتی بیانس هغه راپور دی کوم چي په لیجر کي ددیبیت او کریڈیت بیانسونو په مرسته تشکیلیري (Trial Balance is a statement prepared by. taking out debit and credit balances of all accounts appearing in the ledger)

کله چي د ټولو حسابونو لپاره لیجر تهیه او ترتیب شي نو دابه بڼه وي چي مونږ معلومه کړو چي دغه معاملات په ژورنال او لیجر کي په صحیح ډول رسولي او که نه ددي معلوماتو دتهیه کولو لپاره مونږ دیوي وسیلي څخه کار اخلو چي د از مایینتی بیانس په نوم یادیري.

از مایینتی بیانس دوه ستون لرونکي راپور دي چي په دي راپور کي دټولو حسابونو بیانسونه په ثبت رسول کیري.

یعني کوم حسابونه چي ددیبیت بیانس درلودنکي وي از مایینتی بیانس چپ طرف ته او کوم حسابونه چي دکریڈیت بیانس درلودنکي وي داز مایینتی بیانس په بڼي طرف کي په ثبت رسول کیري او باید داز مایینتی بیانس دواړه ستونونه سره مساوي شي .

دازماينستي بيلانس دتهيه عمده هدف دادی ترڅو دډيبيټ او کريډيټ حسابونو وروسته ددي
دغه

دژورنال
ته انتقال
سره
وي.

خبري
ده چي کله

code	Account	پولي واحد Afs	
		D	C
Σ	Total		
	saldo		0

څخه چي
حسابونه
څخه ليجر
شي بايد
مساوي
ددي
معنی دانه
هم

دازماينستي بيلانس دډيبيټ او کريډيټ ستونونه سره مساوي وي مونږ به په ژورنال اوليجر
کي معاملات په صحيح ډول ثبت کړي .

دلته مختلف وجوهات شته چي دازماينستي بيلانس دډيبيټ او کريډيټ ستونونه به مساوي وي
خو په ژورنال کي به مو معاملات په صحيح ډول نه وي ثبت کړي چي په لاندې ډول يي ذکر
کوو:

۱. معامله په ژورنال کي په ثبت ونه رسيري.
۲. معامله ليجر ته په صحيح ډول انتقال نشي.
۳. دژورنال څخه معاملات په تکراري ډول ليجر ته انتقال شي.
۴. په ژورنال او ليجر کي غلط حسابونه استعمال شوي وي.

تعديلي يا تصفيوي معاملات

Adjusting Entries

مونڊر دگتي او تاوان حساب سره يوه جمله ليکو (for the year) ددي مطلب دادی چي په دي حساب کي به هره يوه شی دهغه وخت مطابق ليکل کيږي په څومره وخت کي چي مونڊر دگتي او تاوان حساب جوړو مونڊر عموماً دگتي او تاوان حساب ديوي اقتصادي په پای کي ترتيب کوو.

دپورتنی موضوع دلانښه وضحات لپاره يو مثال وړاندي کوو:

مثال: مونڊر سر کال دوو کالو کرايه پيشکي تاديه کړي نو کله چي مونڊر په دي کال کي دگتي او تاوان حساب جوړو صرف ددغه کال کرايه په کي ثبت کوو او ديو کال پيشکي تاديه شوي کرايه دپای په بيلانس کي په متغيره داري کي په ثبت رسوو چي دغي عملي ته Adjusting وايي.

تعديلي يا تصفيوي معاملات مختلف ډولونه او دهغي دثبت طريقه دگتي او تاوان او دپای په بيلانس کي چي ځيني مهم تعديلي معاملات په لاندي ډول ذکر کوو:

۱. تاديایي مصارف (Accrued expenses): هغه مصارف چي واقع شوي وي خو مصارف مو نه وي تاديه کړي چي دي ډول مصارفو ته تاديایي مصارف ويل کيږي.

مثال: مونڊر سره کارگرانو کار کړي او معاش مو نه دی ورکړی دغسي مصارف دگتي او تاوان په حساب کي ډيبيټ او دپای په بيلانس کي دپور په ډول ليکل کيږي.

ددغي مصارفو ته په انگلسي کي نور اصطلاحات هم استعماليري چي په لاندي ډول دي اودغه ټول نومونه يو مفهوم افاده کوي: Accrued Expenses, outstanding exp,

Arrears, Expense Due, Expense payable, Expense owing .

۲. پیشگی تادیه شوي مصارف (Prepaid expenses): هغه مصارف چي غذا په پیشگی ډول تادیه کيږي پرته له دې چې په مصرف ورسیري دپیشگی مصارفو په نوم یاديږي. دغه ډول مصارف دگټي اوتوان په حساب کي دمصارفو څخه کريډيټ کيږي او دپای په بیلانس کي دمتغیرې شتمنی په حیث ثبت کيږي .

دغه مصارف کیدای شي په بیمه، اشتهاراتو، او دکرایي په برخه کي تادیه کيږي .

۳. ترلاسه کیدونکي عایدات (Accrued income): هغه عایدات چي گټلي موي خو تراوسه پورې ترلاسه شوي نه دي په راتلونکي کي به ترلاسه کيږي لکه دسود، داسهامو څخه ترلاسه کیدونکي گټي اوداسي نور ددې طریقو دده چي دگټي اوتوان په حساب کي دعایداتو سره دبیټ کيږي او دپای په بیلانس کي دپانگی سره علاوه کيږي .

۴. پیشگی عایدات (Unearned Income): هغه عایدات چي په پیشگی ډول مونږ ته تر لاسه شوي وي خو گټلي مونه وي دغه ډول عایداتو ته پیشگی عایدات ويل کيږي لکه: سود، کرایه، تخفیف، کمیشن او داسي نور دي .

دگټي اوتوان په حساب کي دعایداتو ځيني کريډيټ کيږي او په پای بیلانس کي دپور په ډول لیکل کيږي.

فرسایش (Depreciation): عموماً تصدی دمختلفو توليدي وسايلو درلودنکي وي لکه: تعمیرات، تجهیزات، ترانسپورتي وسايل اوداسي نور

دهري اقتصادي دوري په اوردو کي دتوليدي وسايلو په استعمال سره دتوليدي وسايلو په حقيقي ارزښت کي کموالی رامنځته کيږي چي دفرسایش په نوم یاديږي. دغه دوسايلو فرسایش یومصرف ايجابوي چي دگټي اوتوان په حساب کي دفرسایش دمصارفو په حیث باید په ثبت ورسول شي او دپای په بیلانس کي دمربوطه شتمني دحقيقي ارزښت څخه کريډيټ کيږي. دفرسایش دسنجش لپاره عموماً دفرسایش دخطي میتود څخه استفاده کيږي چي فارمول يي په لاندې ډول دی .

کلنی فرسایش = دتوليدي وسايلو ارزښت

دتولیدي وسایلو په عمر

مثلا: دیوی تولیدي دستگاه اقتصادی عمر ۱۰ کاله تخمین شوی او دهغی دخریدرای
مصارف ۱۰۰۰۰ دالرہ دی مونږ دتولیدی دستگا کلنی فرسایش په لاندی ډول محاسبه کوو:

$$\text{_____ دالرہ } ۱۰۰۰ = \text{کلنی فرسایش} = ۱۰۰۰۰$$

۱۰

مالي راپورونه

(Financial statements)

څرنگه چې مونږ ته معلومه ده چې د محاسبې د علم يو هدف په يوه معينه موده کې د کاروبار نفعه اوضرر او همدارنگه مالي حالت څرگندول دي چې دغه اهدافو ته درسيډو لپاره مونږ مالي راپورونه ترتيب کوو چې دغه مالي راپورونه په ډولونو ويشل شوي دي نو په لنډ ډول ويلای شو چې دمحاسبې دراپورونو مجموعي ته مالي راپورونه ويل کيږي. ددغه ډول مالي راپورونو ترتيب کول د ادارې په جوړښت پورې اړه لري ځيني ادارې دغه ډول راپورونه يومياشت ځيني ادارې يې څلورمياشتي اوځيني ادارې يې يو کال وروسته ترتيب کوي.

Definition: A set of accounting reports are called financial statements.

مالي راپورونه: دمحاسبې دراپورونو مجموعي ته مالي راپورونه ويل کيږي.

دغه راپورونه په عمومي ډول سره په لاندي څلورو گروپونو ويشل شوي دي

1. دگټې او تاوان حساب: (Income statement)

2. د پای بيلانس (Balance sheet)

3. دتصدی دځاوند په کاروبار کې د حق راپور (A statement of owner equity)

4. نغده جريان راپور (A statement of Cash flow)

1. دگټې او تاوان حساب (Income statements): دا ډول راپور دتصدی دنفعي اوضرر دڅرگندولو لپاره ترتيب او تهيه کيږي.

2. دپای بيلانس: (Balance sheet): داډول راپور دتصدی مالي حالت بنایي په دې معنی چې په دې ډول راپور کې دابنودل کيږي چې دتصدی سره په څومره اندازه شتمني لري او څومره دخلکو قرضونه پرې پاتي دي او په کاروبار کې دمالک حق څومره دی.

3. دتصدی دمالک دحق په اړوند راپور: (A statement of owner equity) کې دابنودل کيږي چې ده څومره پيسې په کاروبار کې پانگونه کړي او په دې پيسو کې تغيرات بنایي.

4. (Cash flow statement): دا ډول راپور بنایي چي دمالي کال په جریان کي تصدی ته څومره پیسې راځي او څومره بیرته تری وځي.

دمالي راپورنو دترتیب کول اهداف

۱. ترڅو دکاروبار مالک او قرض ورکونکي په دې پوه شي چي زمونږ سرمایه گذاري په ځای ده او که نه؟

۲. دمالي راپورنو ترتیب کول د تصدی دادره کونکو سره په پلان جوړولو کي مرسته او کومک کوي.

۳. همداراز ترڅو مونږ ته اپریټینګ ایکسپنډسيز معلوم شي ترڅو مونږ دجنس دتمام شدقیمت کنترول کړو. ۴. همداراز ترڅو مونږ ته د (other income) او (Other expenses) په باره کي

۱. دگټي او تاوان صورت حساب یادعايد صورت حساب:

د عايد صورت حساب یو مالي راپور دی چي دیوي اقتصادي دورې په پای کي ترتیب کيږي. نوموړی حساب د دورې د فعالیتونو نتیجه څرگندوي. ددې حساب په بني طرف کي ټول عوايد په ترتیب سره رسول کيږي او چپ لوري ته مصارف چي د عوايد و لاس ته راوړلو په خاطر یې صورت نیولی دی رسول کيږي.

عايدات په یوه دوره کي د خرڅلاو او خدماتو د قیمت څخه عبارت دي او مصرف د هغه مبلغ څخه عبارت دی چي د عوايدو د لاسته راوړلو په خاطر کارول شوي دي.

چي عوايد کاروبار ته د شتمنیو د راتگ Inflow of assets او مصرف د کاروبار څخه د شتمنیو تگ د Out flow of assets په معنی دی.

د عوايد په صورت حساب کي د عوايدو او مصارفوپه پرتله کولو سره ددوري نتیجه (گټه یا تاوان) څرگنديږي. کله چي عوايد د مصارفو په پرتله زیات اوسي نو تفاوت یې د گټي په معنی او کله چي مصارف د عوايدو په پرتله زیات اوسي نو تفاوت یې د تاوان په معنی دی.

مصارف – عوايد = خالصه گټه

د عايد صورت حساب هم د T شکل او جدول په توگه ترتيب کيږي.

د T په شکل سره د عايد صورت حساب دوه اړخه لري چې بني اړخ يې کريدیت او چپ اړخ يې ديبيټ نومول کيږي. کريدیت کې ټول عوايد او ديبيټ اړخ کې ټول مصارف رسول کيږي. د ديبيټ او کريدیت اړخ د ارقامو د مجموعې او تفاوت څخه نتيجه څرگنديږي.

$$NI = R - E$$

$$NI \text{ (Net Income)} = \{R \text{ (Revenue)} - E \text{ (Expenses)}\}$$

اکثره تصدی گاني ددي حسابونو په مرسته دخپلې پانگې اچونې گټورتوب تخمین کوي دغه دعايد صورت حساب دپانگه اچونکو او قرض ورکونکو سره دمرستندويه وسيلې په توگه استعمالیږي چې ددوی راتلونکي نغده جريان پيشيښي کوي.

هغه معلومات چې په دې حساب کې موجود وي پانگه اچونکي او پورورکونکي په لاندېنيو مواردو کې ترې استفاده کوي:

۱. دپخوانيو فعاليتونو اړيابي کول:

په دې حساب کې دعوايدو او مصارفو په مطالعې سره مونږ ويلای شو چې يوي تصدی کوم ډول فعاليتونه ترسره کړي او همدارنگه کولای شو چې دتصدی فعاليتونه د نورو تصديو دفعاليتونوسره مقاسيه کولای شو.

۲. دتصدی دراتلونکو فعاليتونو په هکله وړاندوينه:

ديوي تصدی دتيرو فعاليتونو په اساس مونږ کولای شو چې دهغې راتلونکي فعاليتونه لرليد کړو. دا په دې معنی چې يوه تصدی په پخوانيو وختونو کې ۱۰۰% کاميابه وه ايا دهغه تصدی به په راتلونکي کې دکاميابي دغه سلنه ترلاسه کړي او که نه.

هغه وخت مونږ کولای شو چې په اطمیناني ډول لرليد وکړو چې دتيرو فعاليتونو او راتلونکو فعاليتونو ترمنځ نږدې اړيکې وجود ولري.

۲. دپای بيلانس (Balance Sheet):

هره کاروباري موسسه د خپل کاروبار مالي حالت باندې پوهيدلو ته ضرورت لري او کاروباري ادارې دگټې د لاسته راوړلو په اميد رامنځته کيږي. د کاروبار په دوران کې لمړنۍ پانگه او دهغې څخه حاصل کيدونکی سود مختلف شکلونه اختياري لکه: نغده شتمني، ځمکه او تعمير، ماشين الات، نقلیه وسايل، طلبات چې دا ټول د کاروبار د اموالو ډولونه دي. ددې اموالو په مقابل کې ممکن دی کاروبار ځني مکلفيتونه ولري او

پوروری اوسې چې د پور اندازه باید ددې اموالو څخه تیری شي ترڅو هغه څه چې مالک یا شریکانو پوری اړه لري معلوم شي.

دپای بیلاس چې بعضې وختونه دتصدی دمالی وضع دحساب په نوم یادیري چې په دې کې په یوه معلومه موده کې دشتمنیو،پورونو، اومختلفو اسهامو لرونکو په هکله مفصل معلومات ذکر شوي وي په دې معنی چې دکاروبار مالی حالت څرگندوي .

د بیلاس پانې شکل:

بیلاس پانې باید د موسسی نوم، د صورت حساب عنوان (د بیلاس پانې) او تاریخ درلودونکې اوسې، د بیلاس پانې تاریخ د هغې د ترتیب کولو تاریخ دی او معمولاً د مالی دورې په پای کی دورې په اخرنی تاریخ ترتیب کیري.

دبیلاس پانې درې عمومي تشکیل کونکي عناصر عبارت دي له :

الف: شتمني (Assets)   ب:پورونه (Liabilities)   ج: پانگه (Owner equity)

Assets شتمني: ټول مادي او غیر مادي اشیاء او حقوق چې دیوه کاروبار ملکیت اوسې د هغې شتمني ده. د محاسبې له نقطه نظره هغه ملکیت چې په کاروبار کې ترې استفاده کیري شتمني گنل کیري. کولای شو د شتمنی لپاره لاندې درې خصوصیتونه مشخص کړو:

- ۱ : د کاروبار ملکیت اوسې.
- ۲ : لوی ارزښت ولري.
- ۳ : په کاروبار کې ترې استفاده صورت ونیسي.

الف: شتمني: ټول هغه مالی منابع چې په پولي واحد سره ارزښت یې څرگندیږي او دکاروبار لخوا یو قانوني نوم ورته وضع شوي لکه: کسه، طلبات، تعمیر، ځمکه، ماشین الات ..... اوداسې نور.

دغه شتمني مونږ کولای شو چې په لاندېنېو برخو تقسیم کړو:

۱. متغیره شتمني (Current Assets)   ۲. ثابتې شتمني (Fixed Assets)

۳. نه ليدونکي (نه حس کيدونکي) شتمني (Intangible

(Assets)

۱. متغيره شتمني (Current Assets): هغه شتمني ته ويل کيږي چي کيدای شي خپله کسه اوسي او يا په کسه باندې ديوکال نه په کم وخت کې بدليري ددغسي شتمنيو مثالونه عبارت دي له : دنفده، بانکي شتمني، طلبات، پيشکي مصارف، لاسته راتلونکي عايدات اوداسي نور.

۲. ثابته شتمني (Fixed Assets): هغه شتمني چي په کاروبار کې ددایمي استعمال لپاره رانيول کيږي چي ددې ډول شتمنيو مثالونه عبارت دي له: موبل، ماشين الات، تعمير، عراده جات، اوداسي نور .

۳. نه ليدونکي شتمني (Intangible Assets): هغه شتمني ته ويل کيږي چي فزيکي موجوديت نلري کوم چي دتصدی لپاره ارزښتتاک وي او همدارنگه دخرڅلاو ارزښت هم لري چي ددې ډول شتمنيو مثالونه عبارت دي له: دکاروبار ښه نوم (Good will) تجارتي ښان (Trade Mark) دچاپ حقوق (Copy Right) اوداسي نور.

ب: پورونه (Liabilities): دخارجي افرادو او اورگانونو په مقابل کې دکاروباري شتمنی مکلفيت ته پور وايي. دغه پورونه مونږ کولای شو چي په دوو برخو باندې تقسيم کړو.

۱. دلنډې مودي پورونه (Short term Liabilities).

۲. داوردې مودي پورونه (Long term Liabilities).

۱. دلنډې مودي پورونه (Current Liabilities):

دا ډول پورونه عبارت دهغو پورونو څخه دي چي ديو کال نه په کمه موده کې تاديه کيږي چي ددې ډول پورونو مثالونه عبارت دي له : تادييات، ليکل شوي وعدې، بيلونه، تاديياتي مصارف اوداسي نور.

۲. داوردې مودې پورونه (Long term Liabilities):

داډول پورونه عبارت دهغو پورنو څخه دي چې ديو كال نه په زيات وخت كې تاديه كيږي ددې ډول پورونو مثالونه عبارت دي له : گروې، بانكي پورونه او داسي نور.

۳. پانگه د مالکينو حق (Owner Equity): د ملکیتونو هغه برخه چې د مالکینو پورې اړه لري. پانگه په بیلانس پانگه کې د پانگې د سهمو په معنی نه دی په حقیقت کې د حساب داری له نقطه نظره د بیلانس پانگې په ویش کې د شتمنیو او پورونو د تفاوت په معنی ده چې دمالکانو ملکیت گڼل کیږي.

دا مطلب د محاسبې د معادلې د پوهیدو وړ دی.

پورونه + پانگه = شتمني

پورونه - شتمني = پانگه

په انگلیسي ژبه د بیلانس پانگې دترتیب په وخت کې د پانگې برخه د موسسې دمالکانو د برخې په نوم یادوي ولې زمونږ په هیواد کې په عمومي توگه د پانگې د نقطې څخه زیاته استفاده کیږي..

ددې لپاره چې دمحاسبې دوران په مختلفو عناصرو کې معاملات په ښه اوصحیح ډول په ثبت ورسوو دلته یو عمومي مثال ذکر کوم چې ټول دمحاسبې دوران پکې تشریح شي.

مثال: شاه زمان (مسلم) دحمل په لومړي نیټه ۱۳۸۷ لمریز لیردیز کال یوکوچني کاروبار ۱۰۰۰۰۰۰ افغانیو پانگوني سره شروع او د (Afghan Investment Support Agency) ایسا سره ثبت چې پدغه پانگوني کې ۶۰۰۰۰۰۰ نقده او ۲۵۰۰۰۰۰ په ارزښت عراده جات او ۱۵۰۰۰۰۰ په ارزښت موبل شامل دي.

دحمل دمیاشتي په پای کې دلاندېنیو معاملاتو په هکله معلومات راکړل شوي دي چې هره یوه معامله په خپلو مربوطو حسابونو کې په ثبت رسوو:

۱. دحمل په لومړی نیټه ۴۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت کمپوټرونه خریداري شوي چې ۲۵۰۰۰۰ افغانی یې نغداً تادیه شوي دي.

۲. دحمل په لومړۍ نيټه د دريو مياشتو کرایه ۶۰۰۰۰ افغانۍ تادیه شوي.
۳. دحمل په دريمه نيټه د ۲۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت خام مواد خريداري شول چې ورسره يې ۱۰% محصول هم تادیه کړي.
۴. دحمل په پنځمه نيټه د ۲۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت قرطاسيه رانيول شوي.
۵. دحمل په لسمه نيټه د ۳۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت اجناس خرڅ شوي چې ددې مبلغ څخه ۹۰۰۰۰۰۰ نقده ترلاسه شوي، او په دې خرڅلاو کې ۱۰% نقده تخفیف ورکړل شوی.
۶. دحمل په يوولسمه نيټه د ۲۵۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت مواد دافغانی تاجرانو څخه په پور رانيول شوي.
۷. دحمل په دولسمه نيټه د ۲۴۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت مواد په (AWCC) باندې په پور پورل شوي دي.
۸. دحمل په ديارلسمه نيټه د ۲۵۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت افغانی تاجرانو ته مواد مسترد شوي دي.
۱۰. دحمل په څورلسمه نيټه د (AWCC) څخه د ۳۰۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت مواد مسترد شوي.
۱۰. دحمل په پنځلسمه نيټه د مالي مینجرانو ته ۱۵۰۰۰۰۰ افغانی په پيشکي ډول ورکړل شوي دي.
۱۱. دحمل په شپاړسمه نيټه د مینجرانو لخوا د ۲۴۰۰۰۰۰۰ افغانیو دپيشکي اخستولو لپاره درخواست لیک لیکل شوی وه چې پدې کې يواځې ۱۶۰۰۰۰۰ افغانی په پيشکي ډول تادیه شوي دي.
۱۲. دحمل په اوولسمه نيټه ۱۶۰۰۰۰۰ افغانی دخوراکي موادو درانيولو لپاره تادیه شوي.
۱۳. دحمل په اتلسمه نيټه د ۲۴۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت قرطاسيه دمومن قرطاسيه فروشي څخه په قرض رانيولي.
۱۴. دحمل په اتلسمه نيټه د ۲۶۰۰۰۰۰۰ افغانی دترانسپورتي مصارف لپاره تادیه شوي.
۱۵. دحمل په اتلسمه نيټه د ۲۰۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت خرڅلاو شوی .
۱۶. دحمل په اتلسمه نيټه د ۱۵۰۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت داور په نتیجه کې ميز او چوکۍ سوزيدلي.

۱۷. دحمل په نوولسمه نيټه ۴۰۰۰ افغاني دکابل بانک څخه پور اخستل شوی او په عزيزي بانک کې په خپل حساب کې يې ډيبيټ کړي.

۱۸. دحمل په شلمه نيټه يوه مشورتي کمیټه دایره شوه تر څو د ادارې لپاره ځینې پرمختايي پلانونه طرح کړي چې ددغې کمیټې مصارف ۱۰۰۰ اټکل شوي دي چې دغه کمیټه به خپل فعالیتونه دثور په میاشت کې پیل کړي. (دامعامله دثبث وړ نده).

۱۹. دحمل په یوولسمه نيټه دبانک څخه ۱۰۰۰۰۰ افغانی د شخصي لگښت لپاره ایستل (برداشت) شوي دي.

۲۰. دحمل په دوولسمه نيټه دنړیوال بانک لخوا د ۱۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت تربیوي ترینگونه پیل کړي چې ددې مبلغ څخه یواځې ۴۰۰۰۰ افغانی ترلاسه شوي.

۲۱. دحمل په څلوریشتمه نيټه ۲۰۰۰۰ افغانی دبانک څخه ددفتر داستعمال لپاره ویستل شوي.

۲۲. دحمل په پنځه ویشتمه نيټه د ۱۲۰۰۰۰ افغانی دبرق مصارفو لپاره تادیه شوي.

۲۳. دحمل په شپږویشتمه نيټه دکمپیوترونوپور تادیه شو.

۲۴. دحمل په اوه ویشتمه نيټه ۵۰۰۰۰ افغانی افغاني تاجرانو ته تادیه شوي.

۲۵. دحمل په اته ویشتمه نيټه ۹۰۰۰۰ افغانی د (AWCC) څخه ترلاسه شوي.

۲۶. دحمل په نهه ویشتمه نيټه د ۵۰۰۰۰۰ افغانیو په ارزښت خام مواد خریداري شوي چې دې کې ۱۰% تجارتي او ۵% نقده تخفیف شامل دی.

۲۷. دحمل په دیرشمه لاندېني پیشکي تعدیلي معاملات راکړل شوي:

ترمیم لپاره ۲۰۰۰ افغانی.

دټیلو لپاره ۱۲۰۰۰ افغانی.

دخوراکي موادو لپاره ۴۰۰۰ افغانی.

۲۸. دحمل په دیرشمه نيټه ۹۵۰۰۰ افغانی کارگرانو ته مزد تادیه شوي.

۲۹. دحمل په یوودیرشمه نیټه دلاندنیو وسایلو دکلني فرسایش په هکله معلومات راکړل شوي دي .

عراده جاتو کلنی فرسایش ۱۰% .

دکمپوټرونو کلنی فرسایش ۳۳% .

دموبل کلنی فرسایش ۱۵% .

دپورتنیو معاملاتو په نظر کی نیول سره ژورنال، لیجر، ازماينستي بیلانس، دعايدصورت حساب او دپای بیلانس پاڼه ترتیب کوو:

مالي مدیریت

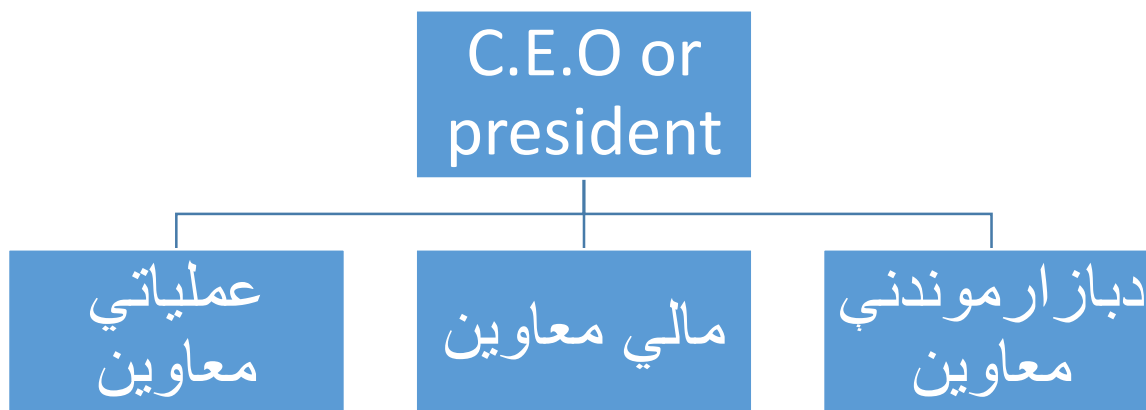
مالي مدیریت: فنډ هغه مالي منبع چې دکاروبار مالي ضرورت رفع کړي هغه عبارت دفنډ څخه ده لکه cash security او مالي سندونه assets په سیکوریتي کی مالکیت یا ownership او کریدیتورشیپ په مالکیت په عامه اسهام داخل دي finance is the management of money. دپیسو مدیریت ته تمویل ویل کيږي. دضرورت وړ مالي منابع برابرول عبارت دکاروبار دتمویل څخه دي مالي مدیریت دمالي منابعو څخه په مؤثره او مثمره توگه استفاده کول دکاروبار هدف ته درسیډو په موخه . مالي مدیریت دوه کلمي دی مالي: او مدیریت: په مالي کی دري فعالیتونه مونږ کوو ویعني دري پریکړي نیسو ۱-تمويلي فعالیتونه یا تصمیم نیونه ۲-دسرمایه گذاری په اړوند تصمیم نیونه یا فعالیتونه ۳-دگټي دویش په اړوند تصمیم نیونه ۱- په تمويلي فعالیتونو یا تصمیم نیونه کی مونږ په دې خبرې کوو چې مالي منابع دکوم ځای څخه راشي او په کومه لاره ۱-پیسې ۲-پیسې دکاروبار په داخل کی په کوم ځای کی په مصرف ورسوو ۳-پیسې په کومه فیصدي ویشو دا دري واره دتمویل وظیفې دي ، کله چې مالي مدیریت :ددري تصمیم نیولو په موخه دمدریت څخه استفاده وشي دې ته مالي مدیریت وايي . دمالي مدیریت اهداف : ۱-داهدافو دلایسته راوړلو په خاطر په کافي اندازه فنډونو برابرول ۲-کومه گټه چې لایسته راځي چې گټه کافي اندازه گټه لایسته راغلي او که نه او مؤثر ده ۳-په دې ځان مطمئن کول چې کافي اندازه فنډونو استفاده شوي او که نه ۴-په کم خطر سره سرمایه گذاري کول ۵-سالم دسرمایې جوړښت برابرول. دمالي مدیریت تصمیم نیونه : دا دپانگې درلودلو؟ پوري اړه لري چې خپلي پانگې او قرضونه دی ۲-سرمایه گذاري تصمیم نیونه : دکاروبار په داخل کی پیسې چې په کارواچوو عموماً په دوه ځای کی مونږ پیسې مصرفیږي چې په داخل دکاروبار کی په جاري پانگه او ثابت

پانگه باندې ۳-دگتې ویش په اړوند تصمیم نیونه: هر کاروبار گټه کوي چې یو ۱-dividend ده چې داسهامو خاوندان یې اخلي او بله ۲- retained یا ناتوزیع شوي گټه ده چې کاروبار یې ځان سره ساتي. ددیویدنډ تصمیم نیونې څخه هدف داده چې کاروبار څو فیصده ځان سره وساتي او څو فیصده توزیع شي. دمالي مدیریت وظایف: ۱-چې څومره پیسو ته ضرورت لرو یعنی هغه تخمین کړو ۲-چې دپیسو ته چې ضرورت دی دکوم یې راوړو دضرورت وړ سرمایه تهیه (جوړښت)قرضونه یا خپلنې پانگه ۳-سرمایه گذاري چیرته کول یعنی پیسې چیرته مصرفول چې چیرته زیاته گټه وي هغلته به کوو چې گټه مو وکړه هغه به ویشو. cash money دضرورت وړ پیسو او تخمین شوو ترمنځ بیلابنس ساتلو ته ددغو مدیریت وایي. مالي کنترول: دسازمان یا تصدی اهداف: ۱-دگتې زیاتوالی ۲-دهرسمه په اساس دگتې زیاتوالی ۳-په مارکیټ کې دسهم قیمت زیاتوالی ۱-چې دکاروبار په مجموعي گټه کې زیاتوالی راشي دزور یا پخواني شکل دی ۲-کله چې سهامی شرکتونه راغلل نو دې کې چې دتیرو کلونو په نسبت هرسمه کې زیاتوالی راشي. Esp=مجموعي گټه تعداد دسهمونو ۳- مارکیټ کې دخپل سهم قیمت زیات کړه ددې پدیده داده چې دې کوشش کې مه اوسه چې گټه زیاته کړئ مگر مارکیټ کې دسهم قیمت زیات کړئ. ارزښت: دخلکو په ذهنونو کې دخپل تولید تصویر برابر کړی شي دا اوسنی طریقه ده اوس په ټوله دنیا کې چلیږي. کله چې خلک ستاخریداري وکړي نو ستا دسهم قیمت زیاتیري نو اوس دسهم زیاتوالی باندې کار کیږي. عصري سهامی شرکت په دوه ډوله ویشل شوي ۱-مالکان: هغه اشخاص دي چې نماینده گانو ته صلاحیت ورکوي چې ددوي گټې لپاره کاروکړي ۲-منجمنټ: یا اجنټ: یو کس دی چې چا ته صلاحیت ورکول شوی وي دبل شخص لخوا چې دهغه نوم مالک دی چې دهغه په گټه کاروکړي.

Management acts as an agent for the owner (shareholders) of the firms. ایجنسی تیوري دجانسین او میکلن لخوا رامنځ ته شوي چې دمالکانو او نماینده گانو رویه مطالعه کوي. ایجنسی تیوري هغه تیوري ده چې دمالکانو او نماینده گانو رویه مطالعه کوي دکوم له وجهې چې شخړه رامنځ ته شوي وي. مالکان برابرروي په کافي اندازه incentives یا تشویق منجمنټ ته نو منجمنټ به دمالکانو په زړه کارکوي یا عمل کوي. اوبیا دې مالکان نظارت کوي دننتیجې یعنی فقط incentives دي ورکړي نور دوي ورته کارکوي incentives کې داخل دي ۱-سټاک افشن ۲-عاید یا حاصل ۳-بونس. ټولنیز مسولیت هر اداره باید دافادې ترڅنګ باید ټولنیزه افاده هم ترلاسه کړي. چې ښه مزد وي، پاکي اوبه، پاکه هوا، او داسې نور دي. په اداره کې دمالي مدیریت جوړښت: عبارت له هغو اشخاصو څخه دی چې په کاروبار کې د٪ ۵۰ څخه زیات سهم ولري چې دوی کونښن کوي چې دکاروبار په اړه اسایی پریکړې ترسره کړي چې دوی پخپل منځ کې president یا C.E.O ټاکي اودا

عبارت دهغه شخص څخه دي چې دكاروبار دټولو كړنو داجرا او كنترول صلاحيت او مسوليت لري.

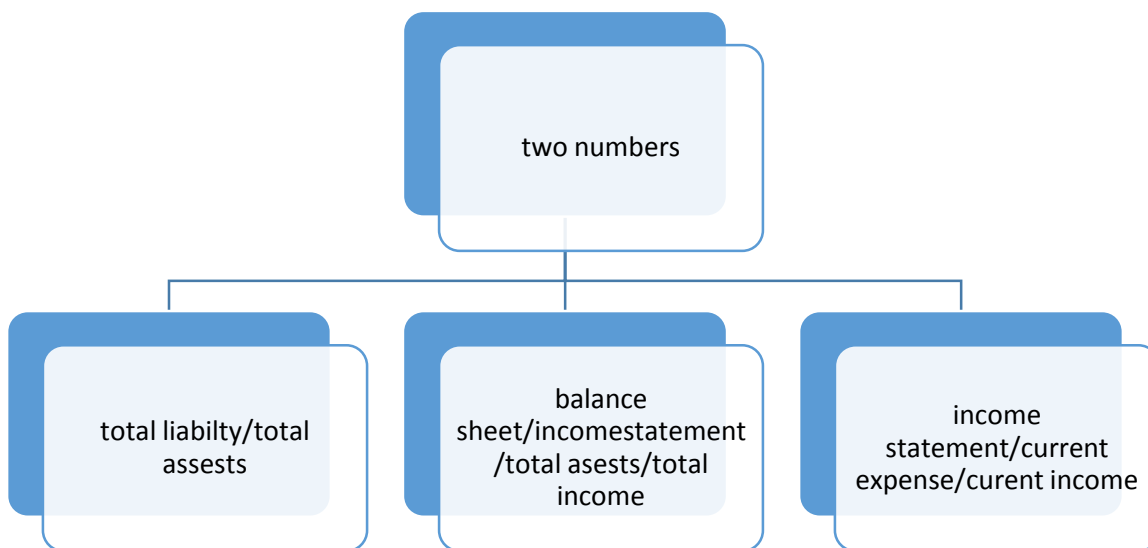
د مالکیت په اساس کاروبار په څلور ډوله دی ۱- انفرادي کاروبار: دا هغه کاروبار چې ملکیت او کنترول یې د یو شخص په لاس کې وي ۱- د ټولو پخوانی شکل دی ۲- ټکس یو ځل اخیستل کيږي. گټې ۱- د جوړولو مصارف یې کم وي ۲- ساده وي قانوني مراحل یې کم وي ۳- په تیزی سره جوړيږي ۴- په دې کاروبار کې کې یو ځل ټکس اخیستل کيږي. تاوانونه: ۱- نامحدوده پورونه ۲- په دې کاروبار کې د اضافي سرمایې لاسته راوړل مشکل دي ۳- د ملکیت انتقال نسبت دوه نورو کاروبارونو ته مشکل دی. ۲- شراکتی کاروبار: عبارت دهغه کاروبار څخه دی چې د مالکینو تعداد یې دوه یا دوه څخه زیات تر شلو پورې وي (خو په بانکدارۍ کې د دوو نه تر لسو پورې وي دې نه زیات نه شته) خو په دې یعنی شراکت کاروبار کې ټکس یو ځل اخیستل کيږي. د شراکت قسمونه: ۱- عمومي شراکت یا لامحدود شراکت: هغه شراکت ته ویل کيږي چې د شریکانو قرضونه یې لامحدوده وي ۲- محدود شراکتی کاروبار: هغه کاروبار ته ویل کيږي چې د شریکانو قرضونه یې محدود وي دهغې سرمایې پورې چې په دې کاروبار کې شریکه کړي وي. په محدود شراکتی کاروبار کې یو شریک باید لامحدود قرضونه په غاړه واخلي د یو شرط دی. گټې: ۱- د اهام ساده ده ۲- د جوړولو مصارف یې کم خو د انفرادي په نسبت زیات وي او د سهامې شرکت په نسبت کم وي ۳- په تیزی سره جوړيږي د سهامې نه ۴- محدود قرضونه لري د محدودو شریکانو لپاره. تاوانونه: ۱- لامحدود قرضونه د لامحدودو شریکانو لپاره یعنی هغه یو کس چې لامحدود قرضونه یې په غاړه اخیستي وي ۲- د اضافي سرمایې لاسته راوړل د انفرادي کاروبار په نسبت اسانه خو د سهامې

شرکت په نسبت سخت دي ۳-دملکیت انتقال مغلق یعنی سخت وي نسبت دسهامي شرکت ۳-سهامي شرکت دافرادو مجموعه ده چې دقانون په چوکاټ کې حقوقي شخص منځ ته راوړي دمالکینو څخه کاملاً جدا، نامعلوم عمر او ځانگړې تجارتي نښه ولري عبارت له سهامي شرکت څخه دی په دوه ډوله دی ۱-خصوصي سهامي شرکت: دمالکینو تعداد یی د۷څخه تر ۲۰ پورې وی ۲-عامه سهامي شرکت: چې دمالکینو تعداد یی کم ترکم دشلو څخه زیات وي یعنی دشلو څخه کم نه وي. گټې ۱-قرضونه په کې محدوده وي ۲-په اسانۍ سره دملکیت انتقال ۳-لامحدود نامعلوم عمر لري ۴-په اسانۍ سره زیاته پانگه لاسته راوړي شي . تاوانونه: ۱-دوه ځلې مالیه ۲-ددې جوړول ډیر سخت کار دی ۳-دسهامي شرکت جوړول او ساتل زیات مقدار مصارفو ته اړتیا لري . ۴-محدودالمسولیت شرکت یا *limited liability company* هغه شرکت ته ویل کیږي : چې قرضونه یی دسهامي شرکت په شان محدود وي او مالیه یی دشراکتې کاروبار په شان یو ځل وي کله چې پورته خصوصیاتو په اساس کاروبار منځ ته راشی عبارت له محدودالمسولیت سهامي شرکت څخه ده یا ورته ویل کیږي.گټې ۱-محدود قرضونه ۲-په دې کې یو ځل ټکس اخیستل کیږي ۳-دمالیکانو په اضافه کولوم کې محدودیت نشته ۴-اضافي سرمایه (مرسته) په اسانۍ سره لاسته راوړل کیږي.تاوانونه: ۱-محدود ژوند نسبت سهامي شرکت ته ۲-دملکیت انتقال نسبت سهامي شرکتونو ته سخت دی . په دې کې صرف یو ضمانت دگټې غواړي او سهامي کې اسانه ده . مالیه : دپیسو یو اجباري رقم یا مقدار دی چې تادیه کیږي داشخاصو او تصدیو او یا ادارو لخوا حکومت ته ددوی دعواید او ملکیتونو یا جايدادونو څخه عبارت له مالیه څخه دی. مالیه دعامة عوایدو سرچینه ده ده کوم چې دولت مصرفوي په مختلفو پروژو لکه تعلیم عامه روغتیا ، دفاع ، ریل وایس سرکونو او نورو باندې . په خالصي گټې ټکس وضع کیږي دټکس څخه عبارت دی . او تعرفه داموالو ارزښت دی: مالیه په دوه ډوله دی ۱-مستقیمه مالیه په دوه ډوله ده ۱-دتاثير په اساس ۲-دنرخ په اساس او دنرخ په اساس په درې ډوله ده ۱-صعودي ۲-نزولي ۳-متناسبه یا ثابته مالیه یا نرخ ۲-غیري مستقیمه مالیه .مستقیمه مالیه : هغه مالیه ته ویل کیږي چې تادیه کوونکی او بوج اخیستونکی یی یو نفر وي لکه دعوایدو مالیه مستقیمه مالیه ده ۲-غیري مستقیمه مالیه : هغه مالیه ته ویل کیږي چې تادیه کوونکي او بوج اخیستونکي مختلف وي یا مختلف افراد وي لکه دخرڅلاو مالیه اوتعرفه.دنرخ په اساس په درې ډوله ده ۱-صعودي دعاید په زیاتوالي سره دمالیه نرخ هم زیاتوالی مومي مستقیمه رابطه موجوده ده ۲-نزولي دعاید زیاتوالي سره نرخ کې کموالی راځي غیرمستقیمه اړیکه موجوده ده ۳-متناسبه مالیه: دعاید په زیاتوالي او کموالي سره دمالیه نرخ ثابت پاتې کیږي، کومه اړیکه موجوده نه ده. *taxable income*: هغه عواید ددولت اصولو مطابق مالیه پرې وضع کیږي یا هغه رقم چې مالیه ترې وضع کولای شو مثال په افغانستان کې ۵۰۰۰ زره پورې قابل مالیه عاید نه دی کله چې د ۵۰۰۰ نه زیاته شي

نو قابل ماليه عايد ورته ويل کيږي. د ماليې نهايي نرخ هغه نرخ چې قابل ماليه په اخري رقم باندې وضع کيږي. Average tax rate is measured by dividing the taxes actually paid by taxable income $15000/5000=3$

مالي سيستم financial system عبارت له هغه سيستم څخه ده چې دوه اقتصادي واحدونه سره يوځای کوي چې يو سره پيسې کمې وي او بل سره زياتې وي. مالي سيستم په دوه برخو ويشل شوی ۱- مالي منځگري ۲- مالي ادارات. ۱- مالي منځگري په درې ډولو ويشل کيږي. ۱- سرمايه گذاري بانکونه: هغه بانکونه دي چې دسهمي شرکتونو اسهام په عوامو خرڅوي يا عوامو وگړو خرڅوي د مشخصې گټې په خاطر. ۲- بروکران: هغه افراد دي چې د دوسرې سرمايه گذارانو ترمنځ د معاملاتو سهولت رامنځ ته کوي او په مقابل کې خپل ټاکلې کمیشن ترلاسه کوي ۳- ډيلران: کله چې په مارکيټ کې دسهمونو نرخ ټيټ شي اخلي يې او چې جيگ شي خرڅوي يې او گټه لاسته راوړي. مالي ادارې په درې قسمه دي ۱- امانتي ادارې په دې اداراتو کې امانت گډې او خدمات درکوي او هروخت کولای شي چې پيسې واخلې يا استفاده کړي ۲- قراردادي مالي ادارات: امانت درنه اخلي او تاسو ته گټه درکوي او پيسې دټاکلې يا خاص وخت پورې دهغوی يعنې ادارې سره وي ۳- سرمايه گذاري مالي ادارې: امانت درنه اخلي او پانگونه پري کوي او چې گټه وشي گټه درکوي او که تاوان وشي تاوان درکوي خو په اسلامي اقتصاد کې او په نه اسلامي بانک يا اقتصاد کې کيدای شي گټه درکوي. د مالي مدير وظيفې: ۱- د مالي اړتياوو تخمين کول ۲- د اړتيا وړ سرمايه تهيه کول ۳- سرمايه گذاري تصميم نيونه ۴- ویشل شوي گټې تصميم نيونه ۵- د دغو مديریت ۶- دنورو ډيپارټمنټونو سره اړيکه او نظارت. مالي مدير: هغه شخص دی چې مالي منابعو ته په وظيفې په غاړه لري. مالي حسابونه: مونږ ته circumstances يا شرايط رابښايي او په لاندې ډول دي. د دغو مديریت: د ضرورت وړ پيسو او تخمين شوو پيسو ترمنځ بيلانس ساتلو ته د دغو مديریت وايي. ۱- بيلانس شپيټ مونږ ته دکاروبار مالي حالت رابښايي په مشخصه موده کې ۲- دکاروبار دگټې او تاوان صورت حساب: دکاروبار گټه او تاوان رابښايي په مشخصه موده کې ۳- ناتوزيع شوي گټه: دگټې هغه اندازه چې کاروبار يې دخان سره پرېږدي. ۴- د دغو جرياناتو حساب: مونږ ته رابښايي چې څومره پيسې وتلې او څومره راغلي دي، او په دې کې درې فعاليتونه کيږي ۱- عملياتي فعاليتونه: هغه فعاليتونه چې روزمړه ترسره کيږي لکه خام مواد، مزد ۲- سرمايه گذاري فعاليتونه: لکه د ثابتې شتمنۍ اخیستل او خرڅول ۳- تمويلي فعاليتونه: قرضونه اخیستل او تاديه کول، سود تاديه کول دا په دې کې راځي. د مالي حسابونو تحليل: د مالي ډيټا په مالي انفارميشن (معلوماتو) بدلول چې تصميم نيونه پري وکړو عبارت د مالي حسابونو د تحليل څخه دي. د بيلانس شپيټ ټولې برخې د مجموعي شتمنيو يو ه برخه يا فيصدي فرض کوو. او دگټې او زيان حساب ټولې برخې د مجموعي خرڅلاو يو فيصدي د مينظر نيسو لاسته راغلي مالي حسابونو ته عمودي تحليل

شوي مالي حسابونه وايي. په افقي تحليل کې د کاروبار اوسنۍ مالي ډيټا د اساس کال مالي ډيټا په نسبت يې مقایسه کوو چې د کاروبار مالي تغييرات نسبت اساس کال ته په گوته کړو. $\frac{\text{each item of } 200x}{\text{relevent item of base year}}$ په اساس کال مربوطه برخه په اساس . په افقي تحليل کې اساس کال په خپله ټاکل کيږي او که نه وي ټاکل شوی نو بيا وروستی کال په نظر کې نيول کيږي. د نسبتونو تحليل : د دوو عددونو ترمنځ ثابتې اړیکې ته نسبت ويل *ratio*نسبت
 کيږي کړی ويل نسبت ته اړیکې ثابتې ترمنځ عددونو ددوه

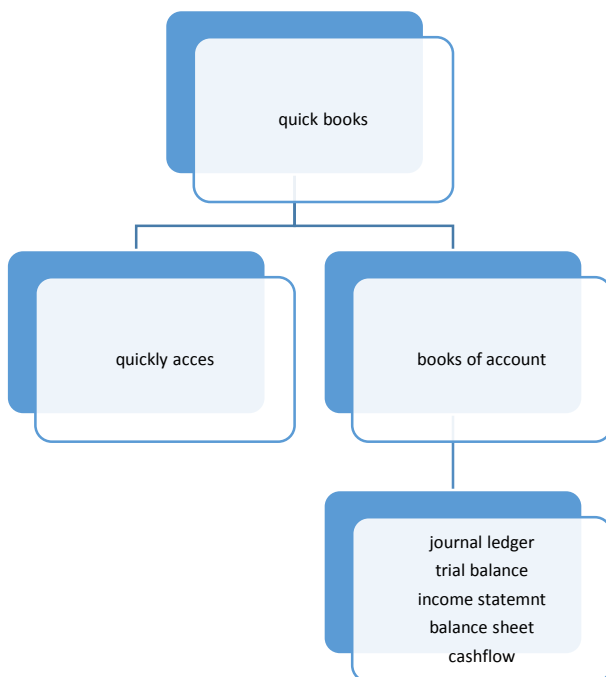

د مالي حسابونو د تحليل د وسايلو له جملې څخه دی چې د کاروبار د مالي صحت د معلومولو په موخه ورڅخه استفاده کيږي. په ۴ ډوله دي ۱- د سياليت نسبت ۲- داختمام نسبت ۳ دگټو نسبت ۴- د سرمايي جوړښت نسبت. د سياليت نسبت *liquidity ratio* نسبت په درې برخو ويشل کيږي ۱ جاري نسبت *current ratio* ۲- تيز نسبت *acid test ratio* ۳- د نغدو نسبت *cash ratio*. جاري نسبت : د کاروبار قدرت بنایي چې خپل جاري پورونه د جاري شتمنی په اساس تادیه کولای شي. $\frac{\text{current assets}}{\text{current liability}} = \frac{708}{540} = 1.31$ ۳ اعشاریه ۱. تيز نسبت: د يو کاروبار قدرت بنایي چې ایا خپل جاري قرضونه ، د تيزو جاري شتمنیو په اساس تادیه کولای شي. ۳- د نغدو نسبت: د کاروبار نسبت بنایي چې خپل جاري قرضونه د نغدي په وسيله تادیه کولای شي. ۲- داختمام نسبت د بنایي چې کاروبار څومره مؤثره توگه خپله شتمني استعمال کړي چې خرڅلاو زیات کړي څومره چې زیات وي شتمنی نه زیاته استفاده کيږي. او داپه څلور ډوله دی ۱- دگودام اختتام نسبت ۲- د شتمنی داختمام نسبت ۳- د طلباتو داختمام نسبت ۴- د تادياتو

داختتام نسبت. 1-inventory turnover ration 2-asset turn over ratio 3-Acount payable turnover ratio 4-receivable turn over rati دگودام داختتام نسبت: دکاروبار قدرت بنایي چي په کال کي څو ځلي خپل گدام په خرڅلاوو بدلوي. ۲- د شتمنيو داختتام نسبت: دامونږ ته بنایي چي کاروبار څومره گودام مؤثره توگه دخرڅلاو په خاطر د شتمنيو څخه استفاده کړي ده ۳-د طلباتو داختتام نسبت: دامونږ ته د بنایي چي کاروبار په کال کي څو ځلي خپل طلبات په نغو تبدیلوي ۴-د تادیاتو داختتام نسبت: دامونږ ته بنایي چي کاروبار څو ځلي په کال کي خپل تادیات تصفيه کوي. ۳-د گټورتيا نسبت: دامونږ ته بنایي چي کاروبار څومره مؤثره توگه له خپلو شتمنيو څخه استفاده کړي دخالص عاید د زیاتوالي په خاطر. اوداهم په څلور ډوله ده: ۱-دخالصی گټي نسبت: دامونږ ته بنایي: هر ډالر خالص خرڅلاو کي څو ډالره خالصه گټه وجود لري. ۲-ناخالصی گټي نسبت: د بنایي چي کاروبار د هر ډالر خالص خرڅلاو په مقابل کي څو ډالره ناخالصه گټه لاسته راوړي. ۳-د شتمنيو د گټورتيا نسبت: د بنایي چي څومره مؤثره توگه کاروبار له خپلو شتمنيو څخه استفاده کړي ده چي ترڅو خالصه گټه کي زیاتوالی راشي یا مونږ ته بنایي چي کاروبار څومره مؤثره توگه خپلي شتمني څخه استفاده کړي ده(جاري او ثابت)دخالصی گټي د زیاتوالي په خاطر. ۴-خپلنی سرمایي د گټورتيا نسبت: دامونږ ته بنایي چي کاروبار څومره مؤثره توگه خپلي سرمایي څخه استفاده کړي دخالصی گټي د زیاتوالي په خاطر. د سرمایي د جوړښت نسبت: دامونږ ته د یو کاروبار د تمویل میتود روښانه کوي چي دکاروبار مجموعي سرمایي تمویل په کوم طریقو شوی دی. ۱-د قرضونو او خپلنی سرمایي نسبت: دامونږ ته بنایي چي دکاروبار په مجموعي سرمایي کي څو فیصده دخپلنی سرمایي ده او څو فیصده پردی سرمایي/قرضونه دي. ۲-د قرضونو او مجموعي شتمني نسبت: دامونږ ته دکاروبار په مجموعي شتمني کي د قرضونو فیصدي بنایي چي څومره فیصده قرضونه دي. ۳- interest earned or interest coverage ratio: دامونږ ته دکاروبار قدرت بنایي چي په کال کي څو ځلي خپل سود تادیه کولای شي. د مالي مدیریت اهداف: ۱-د اهدافو د لاسته راوړلو په خاطر دکافي اندازه فنډونو برابرول ۲-کومه گټه چي لاسته راځي چي گټه کافي اندازه گټه لاسته راغلي او که نه او مؤثر ده ۳-په دې ځان مطمین کول چي کافي اندازه فنډونو استفاده شوي او که نه ۴-په کم خطر سره سرمایي گذاري کول ۵-سالم یا ښه د سرمایي جوړښت برابرول. دکاروبار په داخل کي چي مونږ عموماً په دوه ځای کي پیسي مصرفوو یا مصرفیږي. یو working capital and fixed capital دي.

کویک بوکس quick books

It is accounting software which is developed and marketed by intuit corporation and it is used to manage all day to day businesses transactions like: purchasing, order, payroll, banking. دی چې دانتویټ سهامی شرکت لخوا جوړ او بازار ته وړاندې شوی چې د یوکاروبار روزمره تجارتي معاملي ثبت راپور برابروي لکه اخیستل او خرڅول.

په ۱۹۸۳ م کال تام او سکاټ په نامه دوه امریکایانو (دمتحدہ ایالاتو دامریکا) اوسیدونکو یو سهامی شرکت جوړ کړ دانتویټ په نامه چې په څلورکالو کې ډیر شهرت پیدا کړ. مخکې خلکو quicken, dos, desk operating system وغیره کارول ددوي مشکلات په لاندې ډول وه.

1-single entry system

2-single user

3-audit was not available in it

د مصارفو سنجش

دمصارفو سنجش: دمصارفو سنجش دیو تولیدي واحد داخلي جریان او معاملات څیړي او فعالیت دنتیجې معلومولو لپاره اساسات برابروي. دمصارفو سنجش: هغه تخنیکونه او میتودونه دي چې دیو محصول، پروسې، پیښې، پروژې، دوری یا نورو اهدافو دمصارفو

معلوماتو او تشریح کولو لپاره استعمالیږي. ترانزیکشن تعریف: ټولې هغه کاروباري معاملي چې پولي ارزښت ولري عبارت له ترانزیکشن څخه دي. ډاکونټینګ دوه برخې موجودې دي ۱- فیننشل اګونټینګ ۲- کاسټ اګونټینګ . د مالي محاسبې یا فیننشل اګونټینګ نیمګړتیاوي: ۱- په عملیاتي برخې کې صحیح خبره نه کوي ۲- مالي محاسبه ماته د کار مؤثریت نه بنایي لیکن کاسټ یې ماته بنایي ۳- مالي محاسبه دنرخ په ټاکلو کې مرسته نه کوي ۴- د مالي محاسبې نیمګړتیا داده چې ماته معلومات دمقایسې او تصمیم نیولو په باره کې نه راکوي ۵- د مالي محاسبې نیمګړتیا داده چې په مصرف او کنترول نه کوي ۴- د مالي محاسبې بله نیمګړتیا داده چې ماته تاریخي معلومات نه راکوي . محاسبه عمده درې دندې لري چې عبارت دي ددې نه ۱- مصارف ۲- اعداد او ارقام ۳- حقیقي معلومات ۱- ادري ته دخپلو تولید شوو محصولاتو او عرضه شوي خدماتو په اړه حقیقي او اټکلي معلوماتو ارایه کوي ۲- مصارف د واقع کیدو په وخت کې مونږ ته بنایي او همدارنگه چې نوموړی محاسبه هغو محصولاتو او خدماتو مشخص کولو کې د ادارې سره کومک کوي کوم چې دزیات ګټې (revenue) لرونکي وي بل مقصد یې دا دی چې ادارې ته دمصارفو په اړه ضروري اعداد او ارقام تهیه کوی دکنترول په موخه . محاسبه عبارت له ۱- cost accounting ۲- cost center ۳- expense ۴- costing ۵- cost ۶- cost unite ۷- cost objects.

Cost ټول هغه پیسې چې دیو جنس په رانیولو او په هغه باندې مصرف شوي وي دکاسټ څخه عبارت دی. expense هغه پیسې دي چې دیو جنس په رانیولو مصرف شوي خو تراوسه مصرف شوي نه وي عبارت له ایکسپینس څخه دي. Expense د cost هغه برخه نیسي چې کومه ایکسپیر شوي وي. یا کومه چې دعاید دلایسته راوړلو په اړوند مصرف شوي وي . costing: ټول هغه میتودونه او طریقي چې دکاسټ معلوماتو په خاطر په کاراچول کيږي دکاسټینګ څخه عبارت دي. Cost accounting د costing میتودونه په عمل کې راولي.

Cost accounting a special branch of accounting which involve ---
classifying 2accumulation 3-assignment and control of cost.

Cost center: د مصارفو هغه برخه چې په فی واحد باندې راځي دکاسټ سینټر نه عبارت ده. cost unit: هغه مصارف دي چې کوم چې واقع کيږي په خرڅولو تولید او ستورکولو باید یو یونټ باندې راغلي وي عبارت له کاسټ یونټ څخه ده. cost object دکمپنی یا د اورګانیزیشن هغه برخه چې دکوم په خاطر باندې چې مصرف کيږي عبارت دي دکاسټ ابجیکټ څخه دي. مصارف په دوه ډوله دي ۱- تولیدي ۲- دوراني ۱- ټول هغه مصارف چې دتولید پورې اړه لري عبارت له تولیدي مصارفو څخه دي ۲- ټول هغه مصارف چې دتولید

په جريان کې وي عبارت له دوراني مصارفو څخه دي . پريم کاست : ټول هغه مصارف چې د يو جنس په توليد کولو کې مستقیمه رابطه ولري عبارت له پريم کاست څخه دي: عبارت دي: $direct\ material + direct\ labor + direct\ other\ expenses$ ديو محصول دتوليد د تراوو په اعتبار دمصارفو ډولونه په دوه ډوله دي . مستقیم مصارف: چې د يو جنس دتوليد لپاره حتمي او ضروري وي ۲- غير مستقیم مصارف ټول هغه مصارف دي چې توليد باندې نه کيږي بلکې غير مستقیم دتوليد لپاره حتمي او ضروري نه وي بلکې دهغې تطبيق کوونکي وي لکه مامورين . دتوليد عناصر په درې ډوله دي . ۱- مواد ۲- دکار مصرف ۳- نور مصارف. داهريو په دوه قيسمه ويشل شوي دي چې مستقیم او غير مستقیم . ټول مستقیم مصارفو ته مونږ فریم مصارف وايو چې عبارت دي $direct\ material + direct\ labor$ او دايريکت نور مصارف او که چيرته مونږ داټول $indirect$ راوخلو دابه زمونږ په F.O.H مصارفو کې وي. دمصارفو ویش په درې ډوله دی- $1\ fixed\ 2\ variable\ 3$ $semivariable$ فیکسډ $fixed$ مصارف هغه مصارف دي چې توليد سره تراوو نه لري او ثابت وي په مجموع کې ثابت ليکن په في واحد کې متغیير وي ۲- بدلایدونکي يا واریبل : مصارف ټول هغه مصارف دي چې دتوليد سره تراوو لري او ثابت نه دي دادوه خصوصيات په مجموع کې ثابت او که توليد شروع کوو بيا متغیير دي چې څومره زمونږ مصرف زیاتيري همغومره زمونږ توليد زیاتيري. $semi\ variable$: چې دواړه خصوصيات ولري که توليد زیات شي زیاتيري او که کم شي کميري. او دتوليد ديو واحد پورې تړلی دی . مصارف دکنترول دخصوصیاتو په اساس : اول کنترول کیدونکی دویم نه کنترول کیدونکي مصارف دي . کنترول کیدونکي مصارف همیشه بدلون مومي او د بدلون وړدي او ددی برعکس نه کنترول کیدونکي مصارف هغه مصارف دي چې همیشه نه کنترولیدونکي دي . په وظیفوي لحاظ : سره مصرف په درې ډوله دی ۱- دخرڅلاوو مصارف ۲- دتوليد مصارف ۳- اداري مصارف. ټول هغه مصارف چې دتوليد داخیستلو نه تراخري جنس يا جوړولو پورې وي عبارت له توليدي مصارفو څخه دي ۳- اداري مصارف هغه غير مستقیم مصرف دي چې په دواړو کې شامل وي هم په توليد او په خرڅلاوو کې اداري مصارف دي. دوخت په اساس دمصارفو ډولونه په دوه ډوله دي ۱- وړاندوینې په اساس او ۲ واقعي مصارف : ټول هغه مصارف دي چې په یوه اداره کې واقع شوي او کنترول کیدونکي وی عبارت له واقعي مصارفو دي. او وړاندوینې په اساس هغه مصارف دي چې په یوه اداره کې نه وي واقع شوي او نه کنترول کیدونکي وي . کاست ډیسشن: هغه مصارف دي چې دیوي اداري دتصمیمونو او پریکړو په اساس منځ ته راځي . لکه : اعلانات : ټول : هغه مصارف چې په اخري یونټ راځي دنهایی مصارفو په نوم یاديري . سنک کاست) : ټول هغه مصارف چې بیرته داعادي وړنه وي . فرصتي مصارف : ټول هغه مصارف دي چې دیوشي دلاسته راوړلو په خاطر یې له لاسه ورکوو. دیوبل متبادل کاست دنه کولو په

صورت کې زما له لاسه ووځي هغه عوايد چې زه لاسته راوړم. مالي راپور په دوه ډوله کيږي ۱-دصنعتي کاروبار ۲- د سوداگريز کاروبار: په صنعتي کې دتوليد شوو توکو راپور دخرڅلاو شوو توکو دگټې او تاوان راپور بيلانس پاڼه او په سوداگريز کې دخرڅ شوو توکو دمصرف راپوز دگټې او تاوان راپور بيلانس پاڼه راځي. اينوينټري : عبارت دهغه خام موادو څخه او نيم خام موادو او نهايي توکو دمجموعې څخه عبارت ده چې مونږ ترې تراوسه اقتصادي گټه نه وي ترلاسه کړي. ابسترکټ کاسټ: دا هغه پروسه ده چې په ذريعه يې دمصارفو موضوع او مرکزونو ته ټول هغه مصارف چې په مستقيم توگه يې چې مونږ نشو کولای چې تخصیص کړو نو وايو چې ټول هغه غير مستقيم مصارف چې راټول شوی هغه په کاسټ يونټ باندې ویشو؟: اکسپينډيچر: ديو شتمنی دترلاسه کول ديو خدمت تامینولو او ياديو زيان دمخنيوي په موخه شوي پرداختونه او پور دخرچ(اکسپينډيچر) په نامه ده دغيرمستقيم مصارفو مجموعي ته عمومي مصارف يا فيکچري اورهيډ مصارف ويل کيږي

عمومي مصارف = غيرمستقيم مواد + غيرمستقيم کار + غيرمستقيم لگښتونه.

اقتصادي سياستونه

اقتصادي عمومي سياستونه : اقتصادي سياست عبارت له هر هغه اقدام څخه دی چې ديو دولت يا دارونده دولت دباصلاحيته پالیسي جوړونکي ارگان فعاليت چې دمختلفو اقتصادي وسايلو څخه په استفادي اقتصادي وضعي ته تغيير ورکوي ترمشخص اقتصادي فعاليتونه ترلاسه او اهدافو ته ځان ورسوي، دغه اقتصادي اهداف عبارت دي له اقتصادي رشد او پرمختگ دپيسو ارزښت ثبات دتاديواتو بيلانس توازن، دقيمتونو استقرار، کامل استخدام و اقتصادي رفاه دعايد زياتوالی ، دعايد عادلانه توزيع او ديو مملکت دمختلفو منطقو لپاره يو متوازن رشد رامنځ ته کول. داقتصادي سياست وسايل عبارت دي له يو سلسله متغير کمي او کيفي وسايلو څخه چې دهغي په ذريعه اقتصادي سياست طرحه کوونکي کولای شي چې دمطلوبه نتايجو دترلاسه کولو لپاره په کې لازم تغييرات راوړي ترڅو مشخص اقتصادي اهداف ترلاسه شي دغه متحولين په عمومي ډول عبارت دي ديو بانک ربح، مالي فيصدي، دمزد ومعاش اندازه، قيمتونو سطحه ، گمرگي تعرفي ، دولتي مصارف، داسعارو نرخ او داسي نور دپورته ذکر شوي متحولينو يا داقتصادي سياست وسايلو په کارورلو لپاره مختلفي پالیسيانې موجودې دي چې هغه عبارت دي له پولي سياست ، استخدام سياست، توزيع سياست ، قيمتونو سياست او نور داقتصادي سياست طرحه کوونکي اشخاص موسسات او سازمانونه دي کوم چې يو سلسله معلومات او اوليتونه تشخيصوي او دهغي دحل لپاره مختلفي لاري چاري پيشنهادوي په ځينو هيوادونو کې دپالیسيو طرحه دپارلمان

اقتدار درلودونکي افرادو او مستهليکينو په واک کې وي ددې لپاره چې اقتصادي سياستونه په مؤثره توګه زياتوالی ومومي لازم دی چې ديوې ټولني يو سلسله نور معلومات محيطي مشخصات ، طبيعي ، تخنيکي ، رواني ، سازماني، بين المللي عقايد ملي عنعنات تاريخي ارزښتونه سياسي نظام او داسې نور په نظر کې نيول کيږي. ملي اقتصاد علم داسې جامع علم دی کوم چې شامليري په علمي اساساتو اجتماعي پوهو او دنورو اجتماعي علومو په شان مختلف مشخصات او مفاهيم ځان سره ولري . دملي اقتصاد تيوريګانې اقتصادي پيښې دعلمي نگاه څخه تشخيصوي او دهغوي لپاره دحل لارې چارې لټوي. اقتصادي سياست دملی اقتصاد دتيوريانو په استفادي اقتصادي حالات تشخيصوي او دراتلونکي وضعيت په کوم شکل چې رامنځ ته کيږي پيشبيني کوي.پس ويلاى شو چې داقتصادي اهدافو تعينول او ترتيب او هغې ته رسيدنه دمختلفو وسايلو په ذريعه دسياسي اقتصاد دبحث اصلي موضوع ده اوددغې روابطو توضيح دملی اقتصاد دتيوريانو څخه په استفادي صورت مومي پس ويلاى شو چې اقتصادي سياست عبارت دي له تطبيقي ملي اقتصاد څخه اودتعريف داقتصادي سياست لپاره کافي ګڼل کيږي. دملي اقتصاد دتيوري او اقتصادي سياست يو دبل سره تړلي دي ملي اقتصاد تيوري اقتصادي واقعيتونه ثبتيوي اوداقتصادي حوادثو ترمنځ دعلت اومعلول رابطه توضيح کوي اما اقتصادي سياست دموجوده وسايلو په ذريعه اوضاح تحليلوي او نهايي هدف ته ځان رسوي.اقتصادي سياست عبارت له ټولو هغو هلو ځلو اقداماتو او تدابيرو څخه دی کوم چې اقتصادي جريانات او وقايع چې په يوه ساحه او يا يوه معينه نقطه کې ترخپل نفوذ لاندې راولي او تنظيموي. هرکله چې اقتصادي هلي ځلې نظر ديوې منطقي شخصي رشتې يا سکتورونو پورې تړلی وي کولای شو سکتوري اقتصاد په نوم يي يادکړو مثلاًزراعتي سياست، صنعتي سياست، تجارتي سياست. هغه موضوعات چې داقتصادي سياست تيوري يی دتحقيق لاندې نيسي کولای شو په لاندې توګه توضيح کړو ۱-انسان منحيث داقتصادي فعاليتونو مرکز ګڼل کيږي.۲-اقتصادي جوړښت ۳-درايطي دنوعيت تعينول ۴-داقتصاد جريان تنظيمول. داقتصادي سياست مفهوم او ماهيت: اقتصادي نظرياتو دانسانانو دجامعي څخه سرچينه اخيستي او داجتماعي ژوند داسانتياوو رفاه ، عامه نظم ، نظام ، او نورلازمي شيان ګڼل کيږي. اقتصادي عملي او تيوري دنگاه څخه تعريف: تطبيقي يا عملي اقتصادي سياست عبارت له يو مجموعه تدابيرو او کوبندښونو څخه دی چې هدف يی داقتصادي ساحې او يارشتې پورې تړلی دی دغه نوعه اقتصادي سياست په چاري اموراتو کې دنړۍ په ټولو ملکونو کې شته اوصورت نيسي. عملي اقتصادي سياستونه په دوو لازمي شرطونو ولاړدي او ل داچې ديوې ټولني دسياسي جوړښت اقتصادي ضرورتونو په خپل ځان پاتې وي دوهم داچې ددې جوړښت دتحقق امکان ۳-هرکله چې د بازار ضعف له امله نظام خراب شي زراعت بازار کار بازار خراب شي او عامه المنفعه بنسټونه له منځه ولاړ شي نو په دې حالت کې اقتصادي سياست فعاليري. په اقتصاد کې دولت داخلي

خصوصیات: دولت امکانات داقصادي تغييراتو په وړاندي ډيرزيات دي ددي لپاره نو دولت سره ډير زيات تدابير شته چې داقصادي تغييراتو مخه ونيسي . همدارنگه دولت په اقتصاد کي ددي لپاره مداخله کوي هغه چاچي ستونزه ايجاد کړي ده نه يي حلوي او دنوموړي ستونزي څخه گټه پورته کوي. مثال کله چې توليدونکي انحصار ستونزه رامنځ ته کوي نودغه ستونزي ته دحل لاري نه لټوي او له دغه ستونزي څخه گټه پورته کوي او له بلې خوا دولت ځکه په اقتصاد کي مداخله کوي چې دخصوصي سکتور ځيني امکانات په لاس کي نه لري لکه دپيسو نشر، او نور نو دپورته دلایلو په اساس دولت مجبور دی چې په اقتصاد کي مداخله وکړي ځکه چې ستونزو دحل لپاره امکانات هم ډير په وس کي لري مثال په ټولنه کي انفلاسيون موجود دی نو ددي لپاره چې دولت دغه انفلاسيون کنترول کړي نو په دي اړونده دوه لاري موجودې دي ۱-دقيمتونو توقف ۲-دپيسو دمقدار کموالی. داقصادي سياست علاوه او خصوصيات: ۱-مناسب دعلل : مناسب دعلل معنا داچي اقتصادي سياست هغه تغييراتو ته متوجه وي چې اقتصادي اهدافو خلاف وي مثال انفلاسيون يو اقتصادي متغير ده چې داقصادي اهدافو يعني دقيمتونو دثبات مخالف عمل دی او مناسب دعلل نه دی ۲-مطابق دنظام : ټول هغه پلانونه يا مداخلي چې فردي نتايج متضرر ه نه کړي مطابق دنظام په معنا ده او مطابق دنظام دوه حالته لري. ۱-داجناسو په بازار کي ۲-دپيسو په بازار کي . داقصادي سياستونو معنا تعريف : داقصادي عاملينو دمسوليتونو څرانگوالی چې کولای شو پاليسيو په کاروني سره په اقتصادي متغيراتو باندې مؤثر او له مخکي څخه يي مطلوبې سطحې ته رهبري کړي څو دملي اقتصاد درفاه باعث وگرځي. داقصادي عاملينو دلته مطلب دتوليد عاملين دی. شاووشاواقتصاد پوه وایي اقتصادي سياستونه معنا ددوو نقطو له نظره توپير کوي ۱-لوی اقتصادي سياستونه ۲-کوچني اقتصادي سياستونه: ټول هغه عوامل چې دمتغيراتو دتغيير باعث گرځي او ملي اقتصاد يوي مطلوبې سطحې ته رسوي دلوی اقتصادي سياستونو په نوم ياديږي. ۲-ټول هغه تدابير او سياستونه چې فردي تصاميم تر تاثير لاندې راولي دجزوي اقتصادي سياستونو په نوم ياديږي. دکوچني او لوی اقتصادي سياستونو توپير ۱-دکوچني او لوی توپير يو ه نقطه داده چې کوچني اقتصادي سياستونه په جزوي او لوی اقتصادي سياستونه په کلي ډول تاثير لري . داهدافو متغيرات : هغه متغيرات چې يوي خاصي او مطلوبې سطحې ته رسول يي رضایت رامنځ ته کړي مطلوب رضایت هغه وخت رامنځ ته کيږي چې اهداف داقصادي سياست مطابق په سالم ډول ترلاسه شي . دوسایلو تغيرات: هغه دي چې دولتي مقامات يي په بنه شکل سره کنترول کړي او کنترول هغه وخت کيږي چې مناسب اقتصادي سياست رامنځ ته شي لمړي ځل لپاره کينز يو ه پالیسي وضع کړه بايد دولت مداخله وکړي او مجموعي تقاضا زياته کړي. هره اقتصادي پالیسي بايد له دري اړخه مطالعه شی . موضوع: په دي معنا چې اقتصادي پالیسي دکومو ځانگړو موخو لپاره وضع کيږي ۲-اصول او قواعد: په دي معنا چې دکومو اصولو او

قواعدو په رڼا کې به نوموړي پالیسي ټاکلو موخو ته ځان ورسوي. وسایل او امکانات: په دې معنا چې باید ټول هغه امکانات او وسایل که هغه سیاسي اجتماعي او یا هم اقتصادي وي له وړاندې پېشبیني شي چې پر مټ یې کولای شو ټاکلي اقتصادي اهداف تر لاسه شي. داقتصادي سیاستونو دلوستني هدف: هرکله چې په اقتصاد کې دولت مداخله زیاته وي نو دولت اغیزې هم پېري وي نو اقتصادي سیاست فعالیت هم فعاله وي او کله چې دولت مداخله په اقتصادي امورو کې کمزوري وي نو اغیزې یې هم چندان نه وي او اقتصادي سیاست فعالیت هم کمزوري وي. چې په پورتنیو دواړو حالاتو کې اقتصادي سیاستونه په بېلابېلو ډولونو سره تعریفیږي او نوموړي سیاستونه مونږ ددوه اقتصادي مکتبونو دعلماو دنظر سره سم مطالعه کوو. په لومړۍ حالت کې دکلاسیکو علماو بنسټ ایښودونکي ادم سمیت وایي په اقتصاد کې دولت مداخلې ته ضرورت نه شته ځکه اقتصادي تعادل درقابت په اساس خپله دتعادل حالت ته راځي او همدغه رقابت په بازار کې اقتصادي منفعت تضمینوي او اجتماعي منفعت تضمین په مؤثر ډول توزیع کوي یعنې دتولید دعواملو گټه درقابت په اساس ویشل کیږي نو که چیرته دولت په اقتصاد کې مداخله وکړي نو دمنابعو منفعت له منځ نه ځي همدارنگه کلاسیک عالمان وایي چې دتولید ارزښت په بازار کې دمولدینو او مستهلکینو له لوري په اتوماتیک ډول سره ټاکل کیږي. په دې حالت کې چې دولت مداخله ونکړي اقتصادي سیاستونه په لاندې ډول تعریفو: اقتصادي سیاستونه هغه نهادونه او قوانینو دحفظ او ساتنې څخه عبارت دی چې د بازار قوتونو ته ددې امکان برابروي ترڅو په مؤثر ډول خپل فعالیت ترسره کړي قوانین لکه بیمه تقاعد او دکارشرایط په دویم حالت کې دنیو کلاسیک پوهان وایي د بازار اقتصادي نظام کې تعادل قایمیدونکی نه دی او که قایم شي دتصدیو له خوا ماتیري ځکه تصدی دزیاتې گټې دلاسته راوړلو لپاره قیمتونه لوړوي او په دې صورت کې طبیعي رقابت له منځه ځي او مصنوعي رقابت رامنځ ته کیږي چې په اقتصادي تعادل بیا خپله له منځه ځي. سمیولس وایي: د بازار اقتصاد ونشو کولای چې په اقتصاد کې تعادل قایم کړي ځکه چې د بازار نیمگرتیالو له کبله ځینې ستونزې ایجاد شوي لکه عامه اجناسو عدم موجودیت، بهرني تاثیرات، سیاسي بې ثباتي، دکافي معلوماتو نه شتون او نور. نوددغه ستونزو دحل لپاره دولت ته ضرورت لیدل کیږي په دغه مهال کې اقتصادي سیاستونه لاندې تعریف اختیاروي او یا په دوهم حالت کې اقتصادي سیاستونه داسې تعریفیږي. د بازار په اقتصاد کې ټول هغه تدابیر چې مستقلو ادارو او دولت له خوا نه د بازار دضعف سره دمقابلې لپاره په کار وړل کیږي. داقتصادي سیاستونو په نوم یادېږي. ۱۹۷۱ م کال کالدارو پخوا به دولتونو دې څخه پر هیز کاوه چې په اقتصاد کې مداخله وکړي خو اوس مهال دولت مداخله په اقتصاد کې ضروري شوي ده او په اقتصاد کې دغه مداخله ترارزیابې لاندې نیول کیږي هغه ځکه چې دولت اقتصادي اهدافو په تعیین او لاسته راوړنو کې مهم رول لري یو لړ هغه اقتصادي اهداف چې تقریباً هره ټولنه او

اقتصادي نظام يي غواري تر لاسه يي کړي تربحث لاندې نيسو چې عبارت دی له کامل استخدام . ديو هيواد کاري قوه به دڅلورو خصوصياتو درلودونکي وي ۱- چې دکارکولو قانوني عمر به يي بشپړ کړی وي ۲- ديو خاص مهارت او هنر درلودونکی به وي ۳- دکارکولو علاقه به ولري او هم به دکار په لټه کې وي ۴- کار به کوي يا به بيکاره وي. ۲- دقيمتونو ثبات ۳- دتوليد دعواملو څخه مؤثره استفاده ۴- اقتصادي وده ۵- دعايد عادلانه وپس ۶- داقتصادي سياستونو اهداف په لاندې څلور ډولونو باندې ويشل کيږي ۱- کامل استخدام تامين ۲- دانفلاسيون نرخ کنترول ۳- درشد نرخ لوړول ۴- دتاديواتو دبيلاس توازن. دکامل استخدام څخه هدف دادی چې ټوله بيکاري لري کړو دبيکاري ډولونه ۱- طبيعي بيکاري: هغه بيکاري چې په کامل استخدام حالت کې دمزدونو دکموالي له امله کارگر نه غواري کاروکړي ۲- نوساني بيکاري: چې جبري بيکاري هم ورته وايي : او جبري بيکاري هغه وخت په بازارونو کې شکاره کيږی چې کله په بازارونو کې دحقيقي مزد سره هم استخدام سطحه دکامل استخدام څخه ټيټه وي او اقتصادي سياستونو موضوع دنوساني بيکاري کنترول کول دي نوساني بيکاري په لاندې ډولونو ويشل کيږي ۱- حداقل مزد له وجې بيکاري ۲- دتقاضا دنقصان له وجې بيکاري (کينزي بيکاري) ۳- دسرمایي دنقصان له امله بيکاري ۴- دبازار جاري قيمت ته اسمي مزد ويل کيږي . حقيقي مزد : هغه قيمت چې په حقيقت کې کې يو کارگر بري مونږ ته يو واحد جنس توليدوي. اقتصادي سياستونو دتطبيق ستونزې: ۱- دنوساني انحراف وخت په دقيق ډول سره تثبيت کول يو مشکل کاروي. ۲- دناخپي تغيراتو دوامداره کيدل ۳- نيول شوي تدابير له اجرا څخه وروسته مؤثر واقع کيږي. ۴- اقتصادي سياست پوهان هميش داوردمهال لپاره فکر کوي. داقتصادي سياستونو وسايل : هغه عبارت دي له ټولو هغه چارو طريقو اووسايلو څخه دي چې ديو اقتصادي هدف دلاسته راوړلو په منظور وضع کيږي. لنډه داچې ويلای شو چې همدغه وسايل پخپل ذات کې يو اقتصادي هدف نه دی بلکې ددې په وسيلې اوپه واسطه هغه ټاکلي اهداف لاسته راوړل کيږی لکه دمثال په توگه دماليې وضع کول يا دکمر کې تعريفو لوړول چې په خپل ذات کې يو اقتصادي هدف نه دی بلکې يوه وسيله ده چې ديو ټاکلي هدف دلاسته راوړلو په منظور وضع کيږي. لمړی پاليسي : دنړيوال تجارت پاليسي : تجارت پاليسي لکه دنورو اقتصادي پاليسيانو په څير يوه مهمه اقتصادي پاليسي ده چې يو هيواد کولای شي نوموړي پاليسي دگن شمير اهدافو(دتاديواتو په بيلاس کې توازن، دهيواد په داخل کې داستخدام دکچي لوړوالی او داسې نور)دلاس ته راوړلو لپاره په منظور پلي کړي. نوددې لپاره چې دنوموړي پاليسي څخه په لاس راغلي موسم اودرست پيژندلې وي نوداسې بايد فرض کړو چې ټولې اقتصادي پاليسيانې ثابتې دي، اوويلای شو چې دنوموړي پاليسي پرمټ يو شمير لاندې اهدافو ته لاسرسی کولای شو. ۱- دتاديواتوپه بيلاس کې توازن راوستل ۲- دخارجي توليداتو درقابت څخه دخپلو داخلي توليداتو حمايت او ساتنه. ۳- dumping policy دمپيگ پاليسي مخنيوي ۴-

د صادراتو دلازياتوالي په خاطر دپانگوني هڅونه او تشويق ۵- په ملي اقتصاد کې د استخدام او کارموندني لورتيا يا زياتوالي. ۶- دنويو داخلي راټوکيدلو صنايعو حمايت اوساتنه ۷- دهغه خارجي نوساناتو سره چې ملي اقتصاد متاثره کوي مقابله کول. دنړيوال خارجي تجارت دپاليسي ډولونه: دنړيوال خارجي تجارت پاليسي په دوولويو برخو ويشل شوي ده ۱- دتجارت څخه دحمایت پاليسي ۲- دتجارت دازاد والی يا ازاد پريښودلو پاليسي ده. دخارجي تجارت دحمایت پاليسي : نوموړي پاليسي ته دخارجي تجارت دکمالي يا بنديدو پاليسي هم وايي چې اساساً دتجارنو دمدرسي دافکارو څخه سرچينه اخلي کومو چې به ويل ددولت يا يو هيواد دلورو مصلحتونو څخه يو داهم دی چې دسرو اوسپينو زرو زياتي ذخيري دخپل هيواد په داخل کې بايد ولري. نوموړي پاليسي په لنډ ډول تعريفو: دټولو هغو اصولو ، قواعدو ، تدابيرو ، اوکړنو له مجموعي څخه عبارت ده چې په مستقيم يا غيري مستقيم ډول يي په مټ داسې قيودات او شرطونه په خارجي تجارت باندې ديو هيواد په حدودو کې رامینځ ته شي ترڅو دخانگري اقتصادي اهدافو دلاس ته راورلو باعث شي. اوددې پاليسي وسايل عبارت دي له : دټولو هغو مستقيمو او غيري مستقيمو وسايلو څخه عبارت دي چې پواسطه يي کولای شو په خارجي تجارت کې مداخله وکړو او وکولای شو پر مټ يي ټول هغه ټاکلي اهداف چې غواړو يي په اسانۍ سره په لاس راورو اودا وسايل يو لړ قيودات اوبنديزونو څخه عبارت دي چې کله هم دمقدار او اندازي په څير وضع کيږي او کله هم په غير له دي نه په بل شکل . چې نوموړي وسايل عبارت دي له: ۱- دخارجي کرنسي کنترول اونظارت ۲- گمرکي تعريفې او بنديزونه: گمرکي تعريفې دغيرومستقيمو مالياتو يوه نوعه ده چې په مصرفي اجناسو او همدارنگه په سرمايوې يا کاروباري اجناسو باندې ديو هيواد په سرحداتو کې وضع کيږي که نوموړي توکي داخل دهيواد ته راننوي او که ورڅخه بيرون درومي (صادرات او واردات) چې بيا همدغه تعريفې په مختلفو شکلونو اومختلفو اهدافو لپاره وضع کيږي لکه: دقيمت او نوعيت په اساس: ټولې هغه تعريفې چې دتوکو او اجناسو په قيمتونو باندې ديوي معلومي فيصدي په اساس باندې وضع کيږي ورته دقيمت په اساس تعرفه وايي. چې دانوعه تعرفې په ټولو هغو توکو وضع کيږي. دکومو قيمتونه سره متفاوت او نوعيتونه اوماډلونه سره توپير ولري. او ټولې هغه تعريفې چې يو خاص جنس په يوځانگري نوع باندې ديو معلوم مبلغ په اندازه وضع کيږي ورته دنوعيت په اساس تعرفه وايي چې دانوعه تعرفې اکثر په هغو توکو وضع کيږي چې ماډلونه يا نوعيتونه يي سره تقريبا يوشان وي او قيمتونه يي سره دومره متفاوت نه وي ، او دتعرفې دا اخريني نوع دلمرنی نوع څخه په تطبيق کې ډير اسان ده. دهدف او غرض په اساس باندې تعريفې: دهدف او غرض په اساس تعريفې په دوو عمده ډولونو ويشل کيږي. يعني ددولت دعايداتو دزياتوالي په خاطر اويا هم دداخلي صنايعو او توليداتو دحمایت په خاطر. نوويلای شو چې ټولې هغه تعريفې چې ددولت دخزاني دعايداتو دلوروالي په خاطر وضع کيږي. بايد په ټولو هغو توکو او اجناسو وضع

شي دتقاضا ارتجاعيت لږ ارتجاعي وي ، داځکه چې دنوموړو توکو باندې لوړو تعرفو په وضع کولو سره دولت ايرادات زياتيري لاکن همدغو توکوته په تقاضا کې دومره چندان بدلون نه راځي. او س که چيرته تعريفې دخپلو داخلي توليداتو دحمایت په خاطر وي نو باید په ټولو هغو توکو چې هیواد ته روارديږي اودداخلي توليداتو سره متجانس اورقابت کې وي. کيدای شي چې پورته دواړه تعريفې جلاجلا تطبيق شي او يا هم دواړه نوع همزمان په يووخت کې پلي شي. دخصوصيت په اساس تعريفې : دخصوصيت په اساس تعريفې کيدای شي دبدلې په خاطر وي او ياهم کيدای شي تشويقي اوياهم کيدای شي چې تعويضي بڼه اختيار کړي . دبدلې اخیستلو په منظور تعريفې په دې معنا چې يو هیواد دبل هیواد نه دغچ اخیستلو په خاطر دنوموړي هیواد څخه په واريډونکو توکو لوړي تعريفې وضع کړي . تعويضي تعريفې په دې معنا چې کله يو هیواد وغواړي چې درقيب هیواد لخوا دډمپنگ دپالیسي مخنیوی یی په خپل هیواد کې کړي اوسې نو درقيب هیواد څخه په واريډونکو توکو باندې دهغو سبسیدیانو اوکومکونو په اندازه تعريفې وضع کوي ترڅو بیرته قیمت لوړ شي اودرقيب هیواد نوموړي پالیسي ناکامه شي نو همدغې نوعې تعريفې ته تعويضي تعريفې وايي . غوره اوتشويقي هغې تعريفو ته وایي چې يو هیواد غواړي دبل هیواد سره خپلي تجارتي اړیکې بهتره کړي اومظبوطيکړي نو دنوموړي هیوادڅخه په راوریدونکو ټولو توکو او اجناسو ټیټې تعريفې وضع کوي، اوددې قسمو تعريفو څخه يواځې همغه واريډونکي هیواد گټه پورته کوي اوبس. دمقدار او کمیت په اساس بندیزونه: لکه دکوتي سیستم quota system دټيکس کوټه tax quota اووراداتو اجازت نامې global quota , import licensing system او داسې نورو څخه عبارت دي . کوټا سیستم يعنې دبنديز هغه نوع ده چې په توکو باندې دمقدار او اندازې هغه ټيټ حد په ټاکلوپه شکل کې وي. اوس که چيرې دغه نوع بنديز په وارداتو باندې ولگول شي نو هدف به يې ترينه په خارجي کرنسي باندې دتقاضا کموالی وي ترڅو دتادياتو دبیلائنس دعجز څخه مخنیوی وشي اوهم په عيني وخت کې موداخلي توليدات دنورو رقيبو هیوادو درقابت څخه هم ساتلي اوسې. او که چيرې نوموړي بندیزونه په صادراتو ولگول شي اوسنی هدف به ترينه په داخل دهیواد کې دمستهليکينو څخه حمایت او ساتنه وي. او ټيکس کوټا په دې معنا چې دولت په يو خاص واريډونکي جنس باندې ديوي ټاکلي مودي لپاره ټيټې تعريفې وضع کوي او کله هم چې ټاکلي موده پای ته ورسيري نوبيا بیرته لوړوي . دوهمه پالسي : دپانگوني يا سرمايه گذاري پالیسي : څرنګه چې پانگونه دپانگوونکوډ اوردمهاله تصمिम نيونی پوری اړه لری اوپه هیواد کې داقتصادي رشد ضامنه ده ؛چې پواسطه یی له یو طرفه څخه په هیوادکی تولیدی ظرفیتونه معلومیږی او له بل پلوه په نوموړي هیواد کې پانگوني ته دتصديو اماده گي بسایي. دپانگوني درامنځته کیدو دوه مرحلي لري ۱-لمړنی یې مثبت مرحله یادمصارفو دقبلولو مرحله ۲-دوهم یې منفي مرحله یا دمصارفو څخه دځان ساتني مرحله نورکس یو اقتصادي

عالم دی هغه وایي چې سرمایه گذاري یا دپانگوني مفهوم دادی چې گوندي یوه ټولنه خپل ټوله جاري منابع خپل تولیدي ظرفیتونه او امکانات دخپل اوسني ضرورتونو دپوره کولو لپاره قرباني کوي . بلکه دخپلو جاري منابعو (مالي منابعو یوه برخه په سرمایه وي اجناسو (ماشینونو) لکه دتولید وسایل ، تجهیزات، ترانسپورت، په تسهیلاتو .. یا نورو هغو برخو کې مصرفوي کوم چې ورته په راتلونکې موده (اورد مهاله) کې دیو طرف نه تولید لوره وي او له بل اړخ نه ورته دزیاتي گټې ، عاید او اقتصادي رفاه دزیاتوالي باعث کیري . نو دپورته عالم له نظره ویلای شو چې پانگونه دخپلو جاري منابعو یا سرمایه(مالي)یوه برخه په سرمایه یو اجناسو کې کوم چې په راتلونکې درشد او انکشاف او داستهلاک توکو دزیاتوالي باعث گرځي. دپانگې اچونې دپالیسی تعریف او هدفونه: تعریف: دملي اقتصاد له نظره دپانگوني پالیسی عبارت دټولو هغو قوانینو ، لواحو او اجراتو بله مجموعي څخه دي چې پرمټ یی په ملي اقتصاد کې دپانگې اچونې عملیه او کچه کنترول او واضح کیري او همدارنگه دپانگې اچونې حجم او اندازه دهغي ویشني په سکتورونو او منطقو دپانگې اچونې دملکیت او دجنسیت ټاکنه او بلاخره دپانگوني ډول او دهغي دتمویل منابع دیوې ټاکلې مودې لپاره په گوته کوي . دویم: دپانگوني دارزبنست اوشکل ټاکونکي عوامل: ویلای شو دلته یو شمیر عوامل شتون لري کوم چې دپانگې اچونې ارزبنست او دهغي دنموني او ډول باندې اغیزه لري . نودغه عوامل باید ټول هغه کسان او ادارې چې پالیسی جوړونکي دي ورته باید پاملرنه وکړي. الف: دموده تولید جوړبنست توزیع شي دسکتورونو ترمنځ او هم داوسنی ودی اونمو اندازه (نسبت). ب: دملي سپما اندازه او هغه عوامل چې په دې تاثیر کوي. لکه : ۱-دمزدونو او عاید ساختار او جوړبنست او همدارنگه ټولو هغو متوقعه بدلونونو ته کتنه ۲- دنرخونو اوقیمتونو سیستم اوتول هغه بدلونونه چې طمع یی کیري چې کیدای شي چې واقع به شي. ۳- دپلي کیدونکي مالي پالیسی او دهغي دوسایلو (T,G) په تطبیق کې کموالی او زیاتوالی ۴- دمصارفو په نوعیت او دهغي په نسبت کې بدلون ۵- ټولنیز اخلاق او مروج عادتونه او همدارنگه دسپما انگیزه ۶- دملي اقتصاد وضعیت لکه رکود اونمو یا هم دراتلونکي اقتصادي وضعي په اړه دامیدواری او انامیدی حالت . ۷- دهیواد ودې او پرمختک نسبت اوفیصدي. دریم: دپانگې اچونې تیوریانې او پالیسیانې: ددې ترڅنګ باید دپانگې اچونې پالیسی جوړونکي ارگانونه او اشخاص باید دپانگې اچونې په تیوریانو باندې پوه اوسي چې په دې اړه ډیري زیاتي تیوریانې موجودي دي چې مونږ یی یو څو ترینه په لنډه توګه یادوه ۱- دکینز نظریه: چې وایي پانگه اچونه دسود دنرخ سره اړیکه لري یعنی $f(i)$ چې وروسته بیا په علمي ډګر کې داخبره څرګنده شوه چې پانگونه دسود دنرخ پورې دومره زیا دتړاونه لري څومره چې یی فکر کیده. $\beta(i) = 10 - 2i$ -دمعجل تیوري یا accelerator کومه چې وایي په پانگونه او یا هم په پانگونه کې تغیرات دتولید دتغیرپورې تړاو لري معنا که چیرې تولید زیات شي نو پانگه اچونه هم ورسره زیاتیري او که برخلاف تولید یا GDP کې

کموالی راځي نو پانگه اچونه هم ورسره کميزي. $f(GDP)$ اچي دلته دپانگي اچوني څخه هدف هغه خالصه پانگه اچونه ده يعني $net\ investment = gross\ investment - depreciation$ مجموعي يا ټوله پانگه اچونه منفي ترينه فرسائشات. ۳- دپانگي اچوني لپاره دداخلي رصيد يا stock تيوري: په دې معنا چې پانگه اچونه دگټې داندازې سره تړاو لري هرڅومره چې پانگوني ته دگټې اندازه زياته وي په هماغه اندازه ورسره پانگونه تشويق کيږي. او دلته گټه عبارت ده له کاروبار يا پانگوني په واسطه لاس ته راغلو گټو retained learning او همدارنگه هغه گټه چې دفرسائشاتو له لارې لاس ته راځي. څرنگه چې هره تصدې دذخايرو ايا هم دفرسائشاتو په شکل سپما کوي. نوويلای شوچې ذخاير دگټې هغه برخه ده چې دتصدې دپانگي مالکانو ته نه ورکول کيږي او فرسائشات بيا دهغه پولي مبالغو څخه عبارت دي چې ديوې تصدې لخوا په دې خاطر ساتل کيږي ترڅو پري ماشين الات او زاړه شوي تجهيزات تعويض کړي. ۴- دپانگي په اړه دنيوکلاسيکو علماو تيوري: نوموړي تيوري وايي چې پانگونه دپانگي دخدماتو قيمت پورې اړه لري کوم چې دتوليد قيمت پورې تړلي وي.

The conventional and modern theory of investment, where investment is determined by the price of capital service in relation to the output prices.

اوبيا همدغه دپانگي دخدماتو قيمتونه په خپل وار سره دسرمايوې اجناسو دقيمت اودسود نرخ او دکمپنيو دعوايدو باندي دمالبي فيصدي پورې تړلي دي.

The price of capital services depends in turn on the prices of capital goods, the price of tax and the price of tax treatment entering the business sector. thus, the change in output or the price of capital services related to output prices changes the required investment.

دپانگوني منابع: دکورنيو(وگرو) سپما، دتصديو سپما، ددولت سپما، اودخارج سپما. دريمه پاليسي: دعايد عادلانه ویش: ویش: په توليد کي دهر شخص دمتناسبي ونډې څخه عبارت دی چې په خپله يی شخص اوبيا يي دهغي وسایل توليدوي. يعني عايد بايد عادلانه وويشل شي. څلورمه پاليسي: مالي او پولي پاليسي: پيژندنه کلاسيکو اقتصادي علماوو داسي انگيرله چې په يو اقتصاد کي تل کامل استخدام منح ته راتلاي شي. دوی داسي ويل که چيري اقتصاد خپل سرته پريږدو بيکار ي خپله له منح نه ځي. بحران نه رامنځ ته کيږي. چې په همدې توگه دانفلاسيون درامينځ ته کيدو امکانات هم له منځه ځي. په دې معنا چې دولت بايدپه اقتصاد کي لاسوهنه ونه کړي. اما کله ۱۹۳۰ کال دبحران نه وروسته کينز راپاڅيدو

او دولت نه یی لاسوهنی غوښتنه وکړه. وروسته کینز له غوښتنې داخبره په مکمله توګه درک شوي چې یو هیواد او یا هم دنړۍ په کچه داقتصادي ثبات درامنځ ته کیدو لپاره اویاهم دثبات حالت دساتلو لپاره ددولت لاسوهنه ډیره اړینه ده. ځکه چې کله په یو اقتصاد کې دبیکاری، قیمتونو پرشاپاتي اقتصاد، دعايد غير عادلانه ویش اوداسې نور بحرانونه رامنځ ته کیري ددولت مداخلې پرته له منځه نه شي تللای. اوخبره دلته ده چې دبحرانونه به دولت څنګه له منځه وړي.؟ ځواب مودادۍ چې دولت له دوه مهمو سیاستونو څخه کاراخلي ترڅو په لنډ مهال او اوږدمهال کې اقتصادي بحرانونه سره مقابله وکړي. چې دادوه سیاستونه مالي پالیسي اوپولي پالیسي دی. چې مونږ په دې برخه کې مالي پالیسي دهغې اهداف او دهغې اصولو باندې رڼا اچوو.مالي پالیسي مفهوم او پیژندنه: -مالي پالیسي اوږدمهاله پروسه ده چې په اوږده موده کې ددولت مصارف او عواید تنظیموي-مالي پالیسي ددولت دمصارفو او مالیاتو د شکل دهی (بڼه ورکونی) پروسه ده ترڅو دولت پري ټاکلو موخو ته ورسیري. - پروفیسور لایندهالم وایي چې مالي پالیسي یوه پروسه ده چې دمعینې مودې لپاره ددولت عواید او مصارفو جوړښت تعقیبوي. W lee وایي چې مالي پالیسي په اصل کې لاندې برخې تر مطالعې لاندې نیسي. ۱- د مالیاتو طرز ۲- د دولت دمصارفو طرز ۳- د دولت دپور اخیستنې طرز ۴- د دولت دپورونو اداره کولو طرز. د مالي پالیسي وسایل: هغه برخې دي چې دولت دهغو له لارې دیو هیواد په اقتصاد کې مالي پالیسي پلي کوی کله چې د مالي پالیسي په وسایلو یا عناصرو خبري کوو نو لاندې برخې دي چې د مالي پالیسي عمده وسایل تشکیلوي. ۱- د دولت مصارف دیو هیواد په اقتصاد کې ۲- د دولت لخوا مستقیم او غیر مستقیم مالیات. ۳- تمویلي کسر: د مثال په ډول کله چې دولت قرض اخلي یا هم نوی نوتونه چاپوي ۴- سبسایدي ۵- انتقالی تادیات لکه تقاعد، د بیکارانو لپاره معاشات، سکالرشپ مصارف. د مالي سیاستونو موخې: د مالي پالیسي موخې په اوږده موده کې تحقق مومي هغه موخې دي چې یو هیواد یی د مالي پالیسي په مرسته داقتصادي ستونزو په نوم پیژني او له مینځه یي وړي داموخي تل په اوږده موده کې لاسته راتلای شي چې ډیره دقیقې څیړني او څیړکتیا ته اړتیا لري چې په لاندې ډول دي ۱- د قیمتونو ثبات ۲- د دولت دمصارفو دڅرانګوالی طرز ټاکل یعنی مثلا دولت غواړي دپترول استعمال کم کړي نو مالیه پري زیاتوي یا بیبي لوړوي چې خلک متبادل جنس استعمال کړي لکه دسون ګاز اوداسې نور ۳- د استخدام د کچې لوړوالی ۴- دعايد عادلانه ویش ۵- اقتصادي پرمختیا ۶- د تادیاتو بیلانس د کسر څخه مخنیوی. د مالي پالیسي اصول: لومړی: په سوداګریز دوران کې د مالي پالیسي اصول لکه مترقي مالیاتو سیستم ۲- د بیکارانو رفاهي ورکول ۳- د ذراعتي محصولات حمایتي پالیسي. د ملي عاید په توزیع کې د مالي پالیسي اصول: (انفلاسیون، دیفلاسیون، اومالي پالیسي) لومړي دیفلاسیوني خلا اود دولت مصارفاتي اصل: کله چې په یو هیواد کې دیفلاسیوني خلا رامنځ ته شي نو دولت ته پکار ده ترڅو G یعنی ددولتي مصارفو کچه پورته کړي ترڅو پیسي دوران

ته داخلي شي داچي دولت و غواري داخلا ډکه کړي ترڅو کامل استخدام رامنځ ته شي بايد مصارف ترسره کړي. دوهم ډيفلاسيوني خلا او دولت مالياتي اصل: کله چې په يوه هيواد کې دکامل استخدام په لوري دولت قدمونه ږدي نو ماليات هم يوه ډيره اړينه لاره دی کله چې ډيفلاسيون حالت وي نو دلته دولت ماليات کموي ترڅو دخلکو په عوايدو کې ډيروالی راشي کله چې عوايد ډير شي مصرف او ورسره پانگه اچوني ته ميلان ډيريري. دريم په انفلاسيوني خلا کې دولت مصارفاتي اصل: کله چې اقتصاد بوم حالت ته رسيري داسې يو حالت دي چې ډير کم ثبات لري او بيرته نزول کوي چې دبحران په لور درومي. چې دلته دخلکو عوايد ډير لوړځي او تصدی نه شي کولای تقاضا مرفوع کړي دلته تصدی دمنابعو له کمبود سره مخ کيږي کله چې تصدی توليدي منابع ونلري کارگران له کاره باسي چې بيرته دخلکو عايد کميږي له دی سره په ملي عوايد و کې کموالی راځي نو دلته دولت ته ضرورده چې دانفلاسيوني خلا له مينځه يوسي. اما داخلا بايد ډيفلاسيون برعکس له منځه ولاړشي دولت بايد مصارف ودروي ترڅو خلک افراطي عوايد کنترول شي ترڅو تصدی تقاضا په خپله عرضه مرفوع کړای شي. څلورم: دانفلاسيوني خلا ډکولو لپاره دولت مالياتي اصل: کله چې يو هيواد کې انفلاسيون رامنځ ته شي هغه ددی له امله چې اقتصاد بوم حالت ته ورسيري دمنابعو کمبود سره مخ کيږي چې دخلکو دلوړ عايد له امله راولاړه تقاضا تصدی نه شي مرفوع کولای نو دولت بايد عوايد راکم کړي ترڅو دخلکو تقاضا کمه شي او تصدی وکولای شي په شته منابعو تقاضا مرفوع کړي. ددی لپاره دولت بايد په لوړ عايد ماليات زيات کړي. داچې ماليات زيات شي ورسره عوايد کميږي چې ورسره مصرف ته ميلان کميږي. پنځم: دډيفلاسيوني خلا په ډکولو کې دولت داننقالي تاديواتو اصل: کله چې اقتصاد کې ډيفلاسيون منځ ته راځي دولت بايد يو څه پيسې دبيلابيلو لارو دوران ته داخلي کړي ترڅو په گردش راشي او داخلا ډکه کړي له دی لار و موډيري لاري ولوستلي اويوبله طريقه چې پيسې دوران ته ورگډې شي دتقاعدي معاشات، بيکارانو معاشات، خيرات، اعانه، زکاتونه، صداقات، اوداسي نورې لارې دي چې دولت او خلکو لخوا دتولني دوران ته ورگډيږي. چې دابايد دولت محاسبه کړي کله چې داپيسې دوران ته داخليږي نو دلته دملې عايد کچه پورته کيږي ورسره تقاضا پورته ځي چې دتصديو دعرضي لپاره لاره هواروي تصدی خلک په کارگماري اوداگري په حرکت کې راځي. داچې څنگه دابيلابيل مصارف دوران ته ننوزی عيان لکه د دولت نور مصارف KRO هغه ضريب دی چې له مخې يي يادشوي تاديوات په ملي عايد کې بدلون راولي. شپږم: دانفلاسيوني خلا په ډکولو کې دولت داننقالي تاديواتو اصل: کله چې په يو هيواد کې اقتصاد بوم حالت ته رسيري نو اقتصاد کې ملي عوايد ډيريري چې تقاضا ډيره پورته ځي او دتصدی دمنابعو له کمبود سره مخ کيږي. دلته کومه خلا چې رامنځ ته کيږي. دولت دنده ده ترڅو داخلا داسې له منځه يوسي ترڅو دملې عايد دکمبود په مرسته تقاضا کنترول کړي ترڅو عرضه وکولای شي راولاړه

تقاضه مشبوع کړي نودلته دولت باید انتقالی تادیات کم کړي ترڅو ملي عاید کم شي او ورسره تقاضا کمه شي. پنځمه پالیسي: د مالیاتو پالیسي. شپږمه پالیسي: دودې پالیسي: - کلانترین خطر برای آینده افغانستان امروز بیلانس واردات است. از دو میلیارد زیاتر مواد غذایی وارد میکنم، و از یک میلیارد دالر مواد ساختمانی و مواد دیگر وارد میکنم، یک ازین مواد ضرور نیست که از خارج وارد شود. - د افغانستان یو ښار هم منظم ترانسپورت نه لري. افغانستان یو ښار د کابل په شمول تراوسه پوري دکثافتو صحیح اودرست مدیریت نه لري. د افغانستان یو ښار هم د کابل په شمول خپل کلني عواید په اساسیتوگه او واضح توگه نه ښایي-شپږ مختلفې ادارې د کابل په ښاروالۍ کې شتون درلود ترڅو دنوموړي ښاروالۍ عواید راجمع کړي. - ۷۵۰ ملیون دالر به دراتلونکې کال په بودیجه کې یواځې د ښاري تړون د پروگرام لپاره تخصیص شي ترڅو د شارونو توازن رامنځ ته شي. په پرمختیایي هیوادو کې د استخدام سیاست هدف د استخدام د سطحې لوړوالی دی او په پرمختللو ملکو کې د استخدام سیاست هدف بیا د استخدام د سطحې ټیټوالی مخنیوی کول او یا هم کامل استخدام حالت څخه ساتنه کول دي. نو په پرمختیایي هیوادو کې د استخدام سطحې لوړوالی لپاره دخلکو مهارتونه اودپوهې سطحه باید لوړه شي، ترڅو خلک دکار لپاره آماده شي چې داکړنه اوږدې مودې ته ضرورت لري. په پرمختللو هیوادونو کې هڅه دا وي چې د استخدام د سطحې کنترول لپاره دپانگې اچوونې سیاست تعقیبوي. د استخدام سیاست داهم دی چې د ټولني هغې کاري قوې ته چې دکار کولو هیله لري دکار محل پیدا کړي. نظامي سیاست اقتصادي نظام ته شکل ورکوي د اقتصادي فعالیتونو لپاره حدود ټاکي او جریاني سیاست د اقتصادي سیاست هغه تدابیر احتوا کوي چې ددې سیاست په واسطه اقتصادي جریان عملیه کې مداخله صورت نیسي او د اقتصادي جریان په مستقیم او غیر مستقیم ډول تر تاثیر لاندې راولي. نظامي سیاست دلوبي لپاره قواعد ټاکي او په داسې حال کې چې جریاني سیاست دلوبي حرکات انجاموي. د بازار اقتصاد په نظام کې نظامي سیاست لمریتوب لري او اقتصادي نظام باید دارنگه تنظیم شي چې د ټولني ضرورت وراقتصادی نتایج لاس ته راوړنه کې د دولت اقداماتو ته کم ضرورت احساس کړي او په بازار کې جریاني سیاست مداخلات هغه وخت صورت نیسي چې بازار خپله اداره یا هیڅ او یا په کافي اندازه فعالیت ونکړای شي. اود عرضه کوونکو او تقاضا کوونکو ترمنځ رقابت مطلوب اجتماعي نتایج لاس ته وړي لکه دعاید غیر عادلانه ویش او صحې ځانگې محصولاتو قیمتونو لوړوالی. نظامي سیاست دنده لري څو په قواعدو یو دوامداره سیستم چې په موجوده قوانینو متکي وي ایجاد او په کار اچونې سره یې په اقتصادي ژوند کې عملي کړي. د بازار په اقتصاد کې نظامي سیاست لمریتوب لري دنظامي سیاست د شکلدهی ځانگې عبارت دي له ۱- پلان جوړونې، رهبري او د اقتصادي جریاناتو انسجام، د تصدیق او کورنیو قانون، مالي قانون، او پولې قانون، د بازار قانون، د مالکیت قانون او بلاخره دخارجي اقتصاد قانون دنظامي سیاست جوړونې اصلي مرجع

مقننه قوه، جوړوي. جرياني سياست دنظمي سياست خلاف داقتصادي جريان په فعاليتونو کې مداخله کوي. د جرياني سياست تطبيق تدابير ساحات له منفرد اجناسو او عواملو بازارونه، اقتصادي سکتورونه يا په مجموع کې ملي اقتصاد څخه عبارت دی. ددې سياست اصلي پلي کوونکي اجرايه قوه ده چې هڅه کوي څو اقتصادي جريانات او يا اقتصادي جرياناتو نتايج په لنډ مهال او يا منځ مهال موده کې دبازارد قيمتونو په تعين، د مالياتي په نرخونو تغيراتو، درې په سطحې نرخونو په تغيراتو او انتقالې تاديواتو په واسطه تر تاثير يا اغيزې لاندې راولي. اکثر اوقت جرياني مداخلات د منابع ناسم ویش او نامطلوب جريان نتايج منځته راوړي چې دوباره مداخلاتو ته اړتيا پيدا کيږي او دنظمي سياست ځانگړي تدابير: مستقل مرکزي بانک ايجاد، دکار حمايت قوانين او تطبيق، چاپيريال ساتنې قانوني اصلاحات دپانگې اچونې داستهلاکاتو توقعات سنجش امکانات اوداسې نور. مثلا د چاپيريال ساتنې په موخه دموقت وخت لپاره دموترو او عراده جاتو گردش بنديز د جرياني سياست تدابير دي په عملي اقتصاد کې نه شي کيدلای چې نظمې سياست د جرياني سياست څخه دقيقا جدا شي. ځکه اقتصادي او اجتماعي اهداف د محدودې شرايطو په وضع کولو سره او هم دمستقيمو مداخلاتو له لارې لاسته راځي. په ۱۹۱۴م کال څخه اقتصادي سياست دکاملي کلاسيکي ازادۍ په اساس انجاميده درقابتي نظام رامنځ ته کولو لپاره دولتروايکن او نظرونو شرطونه: دبازار شکل يا جوړښت ۲- دپيسو دارزښت استقرار ۳- بازار ته د داخليدو ازادې ۴- خصوصي مالکيت ۵- د قرارداد ازادې ۶- شخصي ملکيت مسوليت او منفرد اقتصاد گډ تاوويکونو مسوليت ۷- يوه دوامداره او مرتبط اقتصادي سياست چې انساني بي اطميناني له منځه يوسي. د استخدام سياست نظمې تدابير کولای شو په لاندې برخو تقسيم کړو: ۱- دکار بازار دنظام قواعد ۲- دکار حقوق ۳- ملاتړ ۴- دکار مبارزه ددې لپاره چې تصديو او کارگرو ترمنځ اړيکې قوي شي نو دبازار دنظام قواعد بايد عملي شي او دبشري پانگې دتصاعد لپاره بايد يو لړ دبازار نظام نظمې قواعد رامنځ ته کړي چې لاندې دي ۱- دکار عايد: بايد مناسب وي ترڅو دواړه خواوي پرې راضي وي او دکار عايد سطحه ژوند سطحه تامين کړي ۲- دکار خطرات: په دوه ډوله دي ۱- جمعي ۲- عادي: عادي خطرات هغه خطرات دي چې په روزمره توگه ژوند کې رامنځ ته کيږي لکه بوډاوالی مريضی او نور جمعي هغه دي چې په ناڅاپي ډول رامنځ ته کيږي نو ددې لپاره لکه نوساني انحراف بايد يو لړ قواعد وضع شي او د خطراتو مخنيوي وشي ۳- کار يو متاع (جنس) ونه شميرل شي ځکه چې کار تخصص ته اړتيا لري ۴- دوظيفي انتخاب په دې معنا چې کارگر ويره لري چې که دا کار انتخاب کړم نوپه راتلونکي کې به په دې کې پاتې کيږم نو بايد يو لړ قواعد وضع شي.

د عامه مالي چارو بنسټونه

دمالي چارو (finance) او ماليي (tax) مفاهيم يو له بل څخه جلا كيدو وړ دي دبيلگي په توگه ماليات هغه وركړي دي چې ددولت لخوا دطبيعي او حقوقي شخصيتونو پر عوايدو او شتمنيو باندې وضع كيږي. حال داچې عامه مالي چاري دعايداتي سرچينو موندل او تدارك كول دي او ددولت په واسطه دټولني دارتياوو دپوره كولو په خاطر دهغوى لگول دي. ترهلي: وايي: مالي علم هغه يو خپلواك علم دى چې دبحث موضوع يى ددولت مالي اقتصاد دى مالي علم ددولت دمالي اقتصاد په هكله له دوو موضوعاتو څخه خبرې كوي. مالي علم په كوم مفهوم سره ددولت له مالي اقتصاد څخه بحث كوي په دې هكله دوه نظريات شتون لري ۱- مالي علم دهنردعلم په توگه: دپخوانيو نظرياتو له مخې مالي علم ديوه ديسپيلين په توگه پيژندل شوى او ديوه هنر دعلم په توگه دمالي اقتصاد په موخو باندې دملي اقتصاد علمي سپارښتني او وينا كول تطبيقوي او په دې توگه ددولت دمالي اقتصاد ستونزي هواروي. او دانظريه په ۱۸۳۰ څخه مخكې ترسترگو په هغې وخت كې لامالي علم چا دخپلواك علم په توگه نه پيژنده او په شلمه پيړۍ كې بيا دالاره له منځه ۲-مالي علم ديو خپلواك علم په توگه: ددغې نظريې سره سم مالي علم ديو سيستماتيک نظري علم دى چې لكه دبل هر علم په شان ديو مشخص معرفت او دپوهې دمووضوع لرونكى دى چې دمعرفت له دغې موضوع څخه په گټه اخيستني سره كيداى شي دمالي اقتصاد ديوي خالصي تيورى دپرمخ بيولو لپاره كارواخلو او دهغې په مرسته ددولت دمالي اقتصاد ستونزي هواروي شي. كله چې دولت خپلو تشبثاتي چارو په اډانه كې اجناس او خدمات توليد او هغه بازار ته عرضه كړي نو دغو هڅو په ترڅ كې دخصوصي اقتصاد دسيال په توگه واقع كيږي. نو ځكه دهغو پرېيو او كيفيت كميت او توليد باندې اغيزه همدارنگه كله چې دولت له وگړو او موسساتو څخه په بيلابيلو بڼو ماليات ترلاسه كوي نودهغو په واسطه په سيده توگه دموسساتو او اشخاصو دلگښت اندازه سپما او دپانگې دجوړيدو امكانات او دپانگونې اندازه تراغيز لاندې راولي ددولت دمالي اقتصاد دغه ډول اقتصادي اغيزې په خصوصي موسساتو او افرادو باندې يو اړخيزه بڼه نه لري بلکې بلمقابل خصوصي اقتصاد هم دمقابل لوري په توگه ددولت په مالي اقتصاد باندې خپله اغيزه اچوي دبيلگي په توگه دخصوصي اقتصاد فعاليتونه كه ددولت له اقتصادي فعاليتونو سره سيال په توگه دودي او كه ددمتمم و همكار په توگه وي په هر حالت كې ددولت په اقتصادي فعاليتونو باندې اغيزې لري كله چې موضوع ددولت دمالي اقتصاد دپلوه گورو نو ليدل كيږي چې دخصوصي اقتصاد دفعاليتونو كميدل او زياتيدل دخصوصي اقتصاد دعوايدو دكمبود او زياتيدو لامل كيږي او داخپله ددولت په مالياتي عوايدو باندې اغيزه كوي ددې معنا داده چې دخصوصي عايد زياتوالى ددولت دعوايدو زياتوالى امكان برابروي خو دخصوصي عايدو كمښت ددولت دمالياتي عوايدو دكمښت لامل كيږي. دمالي علم دندې دادي چې ۱- ددولت دمالي اقتصاد ماهيت توضيح كول ۲- دبيلابيلو هيوادونو مالي اقتصادونه هم دتوضيح او وڅيړي ۳- په دې هكله څيړنه چې

دمالي اقتصاد دپام وړ موخي په واقیعت کې ترکومه بریده پورې تطبیق او ترلاسه شوي دي ۴-د دولت دمالي اقتصادي تدابیرو د عملي کولو اغیزې چې په اقتصادباندې کېږي، په کره ډول تحلیل او ارزول. عامه مالي چارو لپاره اړتیا: ځکه احساس شوه چې په هر هیواد کې د یو شمیر ټاکلو موخو ترسره کول چې په حتمي توګه ضروري بریښي باید د دولت له خوا وشي لکه سیاسي موخي امنیتي او دفاعي چارې حقوقي مسایل او اقتصادي مقاصد او اهداف لکه د زیربنا ګانو جوړول د لویو لارو جوړول د بندونو او ویالو کیندل د علمي او تحقیقاتي موسساتو جوړول روغتیایي تاسیسات او نور عام المنفعه تاسیسات. دولت هغه وخت تشبثات عواید لاسته راوړي چې لکه خصوصیات اقتصاد په شکل په تولیدي فعالیتونو لاس پورې کړي اجناس او خدمات تولید او بازار ته یې عرضه کړي او دهغو په بدل کې عاید ترلاسه کړي له دې امله چې دولت لکه د خصوصي اقتصاد په شان تشبثاتي عواید دخپلو فعالیتونو په بدل کې ترلاسه کوي او جبري بڼه نه لري بلکې د بازار له طریقه او په اختیاري ډول یې ترلاسه کوي. نو ځکه تشبثاتي عواید د دولت د اصلي عواید په نوم یادېږي. دولت خپل یو شمیر نور مالي وسایل په اجباري توګه او له خپل قدرت څخه په استفادې سره د بیلابیلو مالیاتو داخیستلو له لارې دمحصول او ونډو له طریقه ترلاسه کوي چې د دولت دغه ډول عواید د دولت د اشتراکي عوایدو په نامه یادېږي. دالمان هیواد نامتو پوه ګیرلوف: دولت دمالي اقتصاد مولدیت او اجرات له کریدیت سره تشبیه کوي د بیلګې په توګه د کریدیت په واسطه پولې او مالي وسایل له پس انداز کونکو څخه متشبهینو او پانګه اچونکو ته ورلیږدول کېږي او د پانګونې لپاره په کارېږي د عامه مالي چارو اهمیت ۱- دلګښتونو لپاره کافي دتمویل منابع درلودل ۲- د دولت دلګښتونو او عوایدو ترمنځ تعادل ۳- دلګښتونو په برخه کې سپما کول. لکه هغسې چې د دولت په عاید کې زیاتوالی د دولت دمالي بنسټ د پیاوړي کیدو لامل شي او دولت په دې باندې توانمند کوي چې دخپل مالي اقتصاد د فعالیتونه پراخ کړي او دولت په لګښتونو کې د اقتصادي پرنسپ تطبیق کیدل یانې په ډیر لګښت سره دولتي ټاکلي پروژې عملي کېږي. او د دولت په لګښتونو کې د سپما لامل شي او دولت په دې باندې توانمند کړي چې په دغو سپما کړل شویو پیسو باندې یوه بله کوچنۍ پروژې، یا دهغې یوه برخه تمویل کړي چې په دې توګه به د دولت په لګښتونو کې سپما او صرفه جویی په حقیقت کې د دولت په عوایدو کې یو ډول زیاتوالی هم په سیده او هم په ناسیده توګه راولي. مالي علم له نورو اجتماعي علومو سره ډیرې نژدې اړیکې لري نوځکه د ډیره ستونزمنه او ناممکنه خبره ده چې د دولت دمالي اقتصاد ستونزې د اقتصادي تیوریکانو له مرستې پرته حل شي. د دولت دمالي اقتصاد اغیزې په مجموعي اقتصاد باندې په خپله د دولت دمالي اقتصاد داغیزو په اندازه ژورې او مهمې دي. ددې معنا داده چې څومره چې د دولت دمالي اقتصاد ونډه او سهم څه په نسبي او انډولیزه توګه او څه هم په مطلق ډول دشلمې پیړۍ له پیل څخه بیا تر اوسه پورې زیاتره هیوادونو کې زیاتوالی موندلی. یعنې ملي عاید د انډول سره سم

پراخه شوی. دېودجې توازن دغه اصل دپرنسپې له مخې مطالعه کيږي هغه وخت دعمل په ډگر کې عملي کيدای شي چې ددولت دلگښتونو په اړخ کې هم له اقتصادي پرنسپې څخه کارواخيستل شي داځکه که چيرې ددولت په لگښتونو کې اسراف وشي اولازمه پاملرنه ونه شي ممکن ددولت دعوايدو زياتيدل به هم دپلان شويو مصارفاتي پروژو لپاره بس نه شي او داقتصادي پرنسپې مطابق به ورته ونه رسيږي او په پايله کې به يو شمير لگښتي پروژې پرته له تطبيق کيدو څخه پاتې شي يا به پوره نه شي. دبحران او اقتصادي ډب يا رکود په حالت کې ددولت دندې داقتصادي او ټولنيز حالت دښه والي په خاطر زياتيږي نو ځکه لگښتونه هم زياتيږي داقتصادي رونق حالت کې دخصوصي اقتصاد فعاليت او پرمختيا لپاره لار هواروي اوددوي دگټو وتو زياتوالي امکان هم ډير وي نوځکه دولت زياتو لگښتونو ته هيڅ اړتيا نه شته. دمرکنتلست دولت داقتصادي مهم سياست په سوداگرۍ کې مثبت بيلانس ته رسيدل او چې دغه موخې ته درسيدوپه خاطر په مجموعي توگه اقتصادي چاروکې ددولت لازياتي مداخلې ته اړتيا وه خو په خاص ډول لاندېنيو چاروته ۱-داستخدام دکچې لوړول اودهيواد دننه دتوليد داوچتولو په خاطر ددولتي تصديو تاسيس او پياوړي کول ترڅو په دې توگه صادرات زيات او واردات کم شي اوپه پايله کې يې دسوداگرۍ مثبت بيلانس ترلاسه شي ۲-خصوصي متشبيثينو ته په سيده او ناسيده توگه دمالي او پولي مرستو او انحصاري امتيازاتو دورکولو له لارې دخصوصي صنايعو پياوړي کول ۳-دصادراتو دگمرکي تعرفي دوضع کولو له طريقه دپخو او نيم کاره موادو دصادراتو مخنيوی ترڅو دغه توکي دهيواد دننه په کورنيو صنايعو کې په کارتمامه اوپخو محصولاتو بدل شي او په دې توگه له کورنيو خامو توکيو څخه اعظمي استفاده وشي ۴-په واردونکو صنعتي محصولاتو باندې دډير اوچت محصول وضع کول ترڅو دوارداتي محصولاتو راتگ منع او په دې توگه دهيواد داسعاري ورکړو اندازه کمه شي ۵-دکارتماموپه صادراتو باندې ډير لږ گمرکي محصول ټاکل ترڅو صادرات ښه پياوړي او وهڅول شي او دهغو له طريقه ددولت اسعاري سرچيني پياوړې شي ۶-له بهرڅخه په واردو شويو خامو توکو باندې ډير لږ گمرکي محصول کيشودل ترڅو دخامو توکو دواردولو دهغوني لامل شي او دهيواد دننه په کارتمامو پخو موادو پروسيس شي. دمرکنتلستانو سياست بنسټيزه موخه په سوداگرۍ کې مثبت بيلانس وه. دروسپي نامتو عالم (ن -گ -يچيف) دمالي علم دندې داسې توضيح کوي: دپولي زيرمو او عايداتي سرچينو رامنځ ته کيدل او شکل ۲-دپولي زيرمو او عايداتي سرچينو ویش او لگول ۳-دپولي زيرمو او عايداتي سرچينو دويش کنترول کول. اوس ددې لپاره چې دولت خپلې ورسپارل شوي دندې ښې ترسره کړي بايد کافي اندازه مالي وسايل ورسره وي اودولت دغه مالي وسايل په بيلابيلو بنو او ډولونو په لاندې توگه ترلاسه کوي ۱-ددولت تشبثاتي عوايد ۲-محصول او ونډي ۳-مالیات ۴-جريمي ۵-دارتيا پرمهال او وخت سره سمې ددولتي شتمنيو او جايدادونو پلورل او ددولتي خدمتونو عرضه کول ۶-دکورنيو او بهرنيو

پورونو اخیستل ۷-دبهرنیو او کورنیو بلاعوضونو مرسته ترلاسه کول. دولت هغه وخت تشبثاتي عواید ترلاسه کولای شي چې کله دخصوصي اقتصاد په شان په تولیدي فعالیتونو لاس پورې کړي اجناس او خدمات تولید او عرضه کړي. او دهغو په بدل کې عاید ترلاسه کړي. دخصوصي او دولت دمالي اقتصاد ترمنځ توپیر ۱-دپلان جوړونې له پلوه توپیر ۲-دگټو ترلاسه کولو له پلوه توپیر ۳-دندو له پلوه توپیر ۴-داحتیاجاتو دپوره کولو له پلوه توپیر ۵-دلگښتونو او عوایدو دمخکې وروسته والې له پلوه توپیر ۶-دعوایدو دچمتو کولو له پلوه توپیر ۷-دتولید دماهیت له پلوه توپیر ۸-دخدماتو دجبران له پلوه توپیر ۹-دنافعیت او دهغه دسنجش له پلوه توپیر. مالي علم ددولتي فعالیتونو داغیزو دتحلیل او تشریح او دځانگړو موخو سره سم دهغه ډیر بڼه سمبالول او معقول تنظیم کول دي مالي علم دوه برخې لري ۱- مالي سیاست ۲-مالي تیوري. دمالي علم تحقیق او څیړنې موضوع نه یوازې دکورنې مالي اقتصاد څیړنه ارزونه تحلیل او ارزیابي کول او توضیح کول دی بلکې دنړیوال مالي اقتصاد دستونزو څیړنه او تحلیل کول هم دي ترڅو دهغوي له لورې څخه دداخلي مالي حالت او وضعیت دښه کولو په خاطر گټه واخیستل شي Sonnenfels له نظره سره سم مالي علم دهغوژورو بنسټونو مجموعه ده چې له هغو سره سم ددولت عواید په ډیره شه او گټه وړه توگه ترلاسه شي. هنریش راو: چې په ۱۹۳۰ م کال کې یې په لومړي ځل اقتصادي علوم په دوو برخو یا نې ملي نظري اقتصاد او مالي علم اوداقتصادي سیاست باندې وویشل وایې چې مالي علم هغه پوهه ده چې دهغې په واسطه ددولت اړتیاوي په مادي وسایلو سره په ډیره بڼه بشپړې شي. مالي علم هغه خپلواک علم دی چې دهغې دبحث موضوع ددولت مالي اقتصاد دی دلته به ددولت له مالي اقتصاد څخه موخه دعامه وسایلو اقتصاد وي. دلپیرال اقتصادي نظام یا داقتصادي خپلواکۍ غوښتنې دنظام یوه مهمه ځانگړتیا چې کلاسیکو پوهانو هغه غوښتنله داوه چې په اقتصادي چارو کې ددولت نه لاسوهنه وي او داقتصادي فعالیتونو نوښتونه دي خصوصي افرادو ته پرېښودل شي. ددوي دفلسفي مطابق که چیرې افرادو ته په اقتصاد کې ازادې ورکړل شي، نو دټولني هر وگړی به دخپل وس سره سم دخپل استعداد مطابق یو کاروبار ځانته غوره او پیل کړي. دلزالي له نظر سره سم چې ددغه ډول نظام یو کلک پلوی وه دولت باید داقتصاد په ډگر کې ساختماني دندې یعنی تولیدي فعالیتونه ترسره نه کړي بلکې داقتصادي نظم دډاډمنتیا لپاره صرف انتظامي دندې پرمخ بوځي. ادم سمیت دلپیرال اقتصاد پلوی داسې نظر ورکړی دولت باید په اقتصادي چارو کې دنورو ترڅنګ زیربنایي تاسیساتو دندې پرمخ بوځي. چې انفرادي وگړي دغه ډول زیربنایي ساختماني دندې نه ترسره کوي. دمرکزي پلان جوړونې اقتصاد: کې دتولیدي وسایلو ددولتي کیدو له امله دټولنیز محصول زیاته برخه په سیده توگه په دولت پورې اړه پیداکوي. دټولنیز محصول ویش په خلکو باندې ددولت له خوا ټاکل شوي عاید سره سم ترسره کيږي. او بیې هم ددولت له خوا ټاکل کيږي. دمرکزي پلان جوړونې په اقتصاد کې چې مستقیم یا سیده مالیات له

دولتي تصديو څخه اخیستل کيږي ددولت دمالیاتي عوایدو اصلي او غوښنه برخه جوړوي چې په عمومي توګه ددولت دغه مالیات په دوو بڼو یو یې له تولیدي تصديو څخه په تولیداتو باندې مالیات دي او بله یې له خدماتي تصديو څخه په خدماتو باندې مالیات اخیستل دي دمالیاتي سنجولو بنسټ دفعالیت ځایونو دخرڅلاو دوران دی. دمرکزي پلان لرونکي اقتصادي نظام هیوادو کې ددې عوایدو ډیره برخه دملي شویو شتمنو څخه ترلاسه کيږي او مالیاتي عواید په هغو کې ډیره لږه ونډه لري او ددولت دبودجې په تمویل کې یې برخه کمه وي. دمرکزي پلان جوړونې اقتصاد لرونکو هیوادونو کې ددولت بودجه له پلان سره سمه دیو شمیر پرنسیپونو له مخې ترتیبیږي او بیا تطبیق کيږي چې دغه اساس پرنسیپونه یا اصول دادي ۱- دبودجې عمومي پرنسیپ (دتوازن پرنسیپ) دبودجې جوړونې صرفه جويي پرنسیپ دمالیاتي پلان جوړونې او دیموکراتیک مرکزیت دوحده پرنسیپ) * دبودجې اختصاصي پرنسیپ (دبودجې دوحده پرنسیپ) دبودجې دکامل والی او هدف پورې مربوط والی پرنسیپ)؟؟؟ (په مداخلې (مداخلوي) اقتصادي نظام کې یعنې په اقتصادي چارو کې ددولتي فعالیتونو دورځ په ورځ زیاتیدونکو لاسوهنو په صورت کې چې دلیرال اقتصادي نظام یو تعدیل شوی شکل دی. ددولت دمالیاتي اقتصاد دفعالیتونو دترسره کولو لپاره پراخه ساحه شته چې له هغې سره سم ددولت دمالیاتي اقتصاد حجم او ساحه هم پراخیږي. دمرکزي پلان جوړونې په اقتصاد کې دبودجې دتوازن اصلي علت دادی چې دبازار اقتصاد لرونکو نظامونو کې دبیو او عوایدو دبدلون ددولت په بودجه کې هم بدلون راولي او له اقتصادي شرایطو سره سم ددولت دبودجې دتوازن کله کسر او کله مازاد سره مخامخ کوی حال داچې دمرکزي پلان اقتصاد لرونکو نظامونو کې لکه مخکې چې وویل شو پورتنی دواړه کمیټونه ددوي له خوا ټاکل کيږي نو ځکه ثابت هم پاتې کيږي. په مختلط اقتصادي نظام کې هم ازاد بازار یعنې دشخصي ملکیت لرل او شخصي تشبثاتو شته او قانوني رسمیت لري او هم په کې دولت دمالک په توګه دتمشېت په توګه او هم دکنترول کونکو په توګه په اقتصادي فعالیتونو کې برخه اخلي او دنافذ حیثیت لري. په دغه ډول اقتصادي نظام کې دنن ورځې هغه ټول هیوادونه شامل دي چې دمرکزي پلان اقتصادي نظامونه نه لري. ګډ یا مختلط اقتصاد دهغه ډول اقتصاددی چې په هغې کې دولت دپام وراجناس او خدمات عرضه کوي او دخصوصي اقتصاد فعالیتونه تنظیموي. دمدخلو یي اقتصاد نظام چې دنولسمې پیړۍ په وروستیو کې په ۱۸۷۵ م کال وروسته په المان کې رامنځ ته شو اساسي موخه یې داوه چې دخصوصي نوښتونو لپاره دیوې ازاده فضا په تضمین کولو سره ددولت دخپلو مالي او اقتصادي فعالیتونو دپراخولو په واسطه هغه ډول ناوړه پایلې او منفي اغیزې چې دبازار اقتصادي نظام داقتصادی عملیې دجریان له امله رامنځ ته کيږي له منځ نه یوسي او مخه یې ونیسي اوداقتصادی پېښو جریان دټولني او ټول ملي اقتصاد په بڼه تراغیزې لاندې راولي او اقتصاد دنورو پرمختیاوو لپاره لاره هواره کړي. اساسي علت درامنځ ته کیدو یې

چې وروسته ترصنعتي انقلاب څخه يو شمير ناوړه اقتصادي او ټولنيزي پېښې لکه د اقتصادي بحرانونو پېښيدل، بيکاري زياتيدل، دکارډيرستونزمن شرايط او په کارگرو يي ظالمانه چلند او دکاردوخت زياتول خو دلر مزدونو ورکول په ماشومانو باندې کارکول او نور عوامل رامنځ ته شول ددغه ناوړه پايلو دله منځه وړلو لپاره په خاطر او دهغو نورو اقتصادي او ټولنيزو ناوړه پايلو دمخنيوي لپاره په اقتصادي چارو کې دولت دلازياتي مداخلې لامل شوه له دې امله چې دپورتنیو دندو ترسره کيدو پيسو او لگښت ته اړتيا لرله نو دانظريات ددې لامل شو چې دولت دمالي اقتصاد ساحې ته پاملرنه زياته شي. والتروايکين په نوم يو پوه ديو اغيزمن رقابتي نظام درامنځ ته کولو لپاره اوو سازمانې اصول او څلور انتظامي اصول پيشهاد کړي دي دادي چې سازمانې اصول ۱- د بشپړو رقابتي بيو سيستم ۲- د پيسو دارزشت استقرار ۳- بازار ته د اقتصادي عاملينو راتگ (شغل او کارونو ازادي) ۴- په توليدي وسايلو باندې دخصوصي ملکيت شتون ۵- د قرارداد ازادي ۶- د اقتصادي سياست ثبات او دوام. انتظامي اصول ۱- دولت بايد دکارتلونو او انحصاراتو د شکل مخه ونيسي او ضروري او نه منع کيدونکي انحصار داسې کنترول او ترڅارني لاندې ونيسي چې دبعضو ببي لکه درقابتي بيو په شان شي ۲- دولت بايد دخپلو مالياتي سياستونو له طريقه پرته له دې چې په اقتصاد کې پانگوني له خنډ او ځنډ سره مخ شي دعايد بيا وپس اصلاح او سمون په کې راولي ۳- دولت بايد دکاردوختونو دبنځو داستخدام او ماشومانو دکار په هکله نوي ځانگړي مقرارت جوړکړي، ترڅو کارگران ډاډمن وي او مصونيت ولري او له دې پرته له طبيعي سرچينو څخه دغير اقتصادي استفادې مخه ونیول شي ۴- دولت بايد حد اقل مزدونه په عادلانه توگه وويشي. دازادي غوښتنې نوي اصالت هم له دولت څخه يو څو غوښتنې لري چې دهغوی عملي کول ددولت دمالي اقتصاد دپراختيا او بنه کيدو لامل کيدای شي. داسلامي حکومت مهمې دندې ۱- د غربت فقر بيکاري له منځه وړل ۲- د پيسو دحقيقي ارزښت ساتل ۳- دقانون (شريعت) تطبيق کول ۴- دټولنيزو اقتصادي عدالت ډاډمنتيا ۵- دامنيت او دعايد دعادلانه وپس ډاډمنتيا ۶- دنړيوالو اړيکو ساتل او دهيواد دپولو ساتنه. داسلامي دولت عايداتي سرچينې په دوه ډوله دي المومرني او ثابت ماليات: هغه ماليات دي چې دهغو اندازه انډول او دوضع کيدلو او اخیستو حالات په سيده توگه شريعت بنودلي لکه: زکات، خمس، عشر، خراج، جزيه، صدقه، رقت او بي وارثه ميراث دثابتو مالياتو په نوم ياديري. ۲- متغیير (حکومتي) بدلیدونکي ماليات: دا هغه بيلابيل ماليات دي چې اسلامي حاکم کولای شي په ځانگړو شرايطو کې هغه واخلې. دهغو اندازه او نسبت لپاره کوم ځانگړی مقدار په شرع کې نشته بلکې دټولني دارتياو اودحکومت په ضرورتونو پورې اړه لري چې داسلامي حاکم په پام کې نيسي لکه دطبيعي منابع له درکه عوايد دکانونو سرکونو ځنگلونو سيندونو او نورو څخه عوايد). همدارنگه په وارداتو ماليات بي سوده حسنه پورونه ددولتي ملکيتونو عوايد او ددولتي خدماتو عوايد. والتروايکين وروسته درقابتي نظام دپياوړي کولو په خاطر دولت ته

يو شمير نوي دندې پيشنهاده کړي چې د دولت د مالي اقتصاد د پراختيا لامل شول. دولتي تصدی دوه ډوله مالياتو تابع دي په مرکزي پلان جوړونې په اقتصاد کې يعنې پرمفادو يا گټو ماليات او په توليداتو ماليات. اسلامي حکومت په اقتصاد کې د پراخه ملکیت اختیاريونو، او ددندو لرونکي دی چې په دې برخه کې دولت ته د پراخه لاسوهني څارني او مداخلې امکانات ورپه برخه کول. د اسلامي اقتصاد په نظام کې ټولې اقتصادي سرچينې چې په هغو کې عامه گټې نغښتي وي بيت المال ته په واک ورکول کيږي. ځنگلونه سيندونه، اوبه شرکتونه، کانونه په ليبرال اقتصادي نظام کې دولت د فعاليت ساحه محدوده وي او تر ډيره بريده دفاع، امنيتي، علمي، تحقيقاتي، او زيربيناگانو د جوړولو دندې په غاړه لري چې له دغې نظريې سره سم دولت د مالي اقتصاد ساحه هم محدوده وي. د مرکزي پلان جوړونې په اقتصاد کې د دولت بودجه د ملي عايد ډيره لږه برخه جوړوي او پر توليدي وسايلو باندې ملکیت دولتي وي نو ځکه د دولت ډيره برخه عوايد په دغه نظام کې د دولتي تصديو له مدرک څخه تر لاسه کيږي. په دغه ډول نظام کې بيبي دولت لخوا په ثابته بڼه ټاکل کيږي. په دغو ډول نظامونو کې دخلکو څخه ماليات او دولتي تصديو څخه ماليات راټوليږي. د مرکزي پلان لرونکي هيوادونه کې له عملي او نظري پلوه د بودجې توازن په کلکه سره رعايت کيږي. په گډ يا مداخلوي اقتصاد کې د دولت مداخله په ټولنيزو چارو کې زياتيږي چې مهم عامل يې صنعتي انقلاب او دهغه ناوړه ټولنيزی او اقتصادي پایلې دي. د عامه مالي چارو بنسټونه: دوه گونې موډل: دې کې داقتصادي پيښو جريان داسې پرمخ ځي چې کورنی خپل توليد عوامل او خدمات تصديو ته ورکوي او تصدی توليدشوي اجناس او خدمات بيرته د توليدي عواملو په بدل کې کورنيو ته ورکوي شکل په لاندې ډول دی

اوس همدې شکل ته لږ پراختيا ورکوو چې سپما او پانگه اچونه د پانگې د جوړيدو په بڼه ځای په ځای کړو او دولت فعاليتونه هم ځای په ځای کړو نو لاندې شکل به ولرو

پورته اقتصادي دوران کې لاندې پيښې پيښيږي ۱- کورنی خپل د توليد عوامل تصديو ته په واک کې ورکوي ۲- کورنی دخلپلو توليدي د عرضې په بدل کې تصديو څخه د عوايدو په بڼه خپل عوض يا جبران تر لاسه کوي ۳- کورنی توليد عوامل دولت ته سپاري او دولت ته په سيده توگه ماليه ورکوي ۴- دولت کورنيو د توليد عواملو په وړاندې هغوی ته عايد ورکوي او يو شمير بلا عوضه مرستې ورسره کوي. او د ټولنيزو او فاميلي کومکونو په بڼه ورته مرسته ورکوي ۵- کورنی خپل يوه اندازه عايد سپما کوي. چې دغه پاتې شوي عايد له ټولې کورني څخه د پانگې د جوړيدو په موخه راټوليږي. ۶- تصدی هم دولت ته په سيده او ناسيده توگه ماليات ورکوي ۷- دولت تصديو څخه دخلپلو اجناس او خدمات اخلي او له دې پرته

تصديو ته په سيده اوناسيده توگه مرستي ورکوي. ۸- دتصديو پس اندازونه او استهلاکات دپانگي جوړيدو لپاره کارول کيږي ۹- دولت هم فرسائشات (استهلاکات) او پس اندازونه هم دپانگي جوړيدا خواته ليردوي ۱۰- جوړي شوي پانگي څخه دوباره دتصديو او دولتي موسساتو دتمويل لپاره کار اخيستل کيږي. پورته اقتصادي دوران يو ترلی اقتصاد په پام کې نيسي . يعنې هغې کې بهرني اقتصادي اړيکې په پام کې نه دي نيول شوي. په ملي اقتصاد کې دپانگي جوړښت سرچينې عبارت دي له: دولت فرسائشات (استهلاکات) او پس اندازونه دپانگي جوړښت سرچينې دي. دملي اقتصاد دپانگي اچول مجموع کې دولت فرسائشاتو او پس اندازونو او عوايدو او مالياتو دسرچينو څخه تمويل کيږي. دولت له خوا داجناسو مفيديت دکمښت په پرته زيات کې دولت له خوا دتوليد شويو اجناسو د مفيديت له . له همدې امله مجموعي اقتصاد دمولدیت له پلوه داغوره او گټوره ده چې دولت خپل توليدي فعاليتونه په opنقطه کې ودروي يعنې دټولو اعظمي نقطه کې او ددې نه يې زيات نه کړي چې دا بيا دملي اقتصاد په زيان تماميږي. ملي اقتصاد = مجموعي اقتصاد + لوی اقتصاد + عامه اقتصاد + دولتي اقتصاد. مالي اقتصاد = عامه مالي چارې. مازولا او پنتلوني ايټالوي پوهانو هڅه وکړه چې هغه مفيديت چې دولت په فعاليتونو سره ايجاديږي. له هغه مفيديت سره پرته کړي چې دافرادو د مالياتو دورکولو سره لاسته راځي. ددغو پوهانو په نظر ددولتي فعاليتونو دپراختيا ترهغه پورې د مجموعي مفاد په گټه وي چې ترڅو چې دولت د فعاليتونو رامنځته شوي مفيديت ياترلاسه شوی گټور توب د مالياتو دورکول په امله دافرادو له لاسه وتلي مفيديت څخه زيات وي . لنډال : هم دمولفينو همدغې ډلې ته ورگرځي. دوی هڅي وکړي چې دفریتو ډير مساعد حالت دولت پر لگښتونو باندې تطبيق کړي دنوموړي دنظر سره سم دولت فعاليت يوازي په هغو شرايطو کې معقول بلل کيږي چې هغه مفيديت چې دولت يې يوشخص ته ايجادوي په عين حال کې دغه شخص څخه دعین مفيديت ډله منځه تللو لامل نه شي. داځکه په دې صورت کې به دده په عقیده ديوتن هوساينه يوبل ته دزيان په بدل کې ترلاسه شوي وي . ددغې ستونزې دحل لپاره په کار ده چې داشخاصو دمفيديتونو ترمنځ مقايسه وشي . خودغه کار ناممکنه ده داځکه چې مفيديت يو عندي او انفسی موضوع ده نودهغې لپاره افقي معيارونه نه شته. دمسکريف له نظر سره سم له دې امله چې دولتي اجناسو ته دخلکو اړتيا دبازار له لارې نه شي پوره کيدای نو بايد عامه اړتياوې اود دولت دمالي اقتصاد دپولو اوبريدونو ټاکل هم بايد ديوه سياسي تصاميم له مخې ترسره شي. داشخاصو دمفيديتونو دمقايسې له لارې دولت دمالي اقتصاد دپولو ټاکل داډول ستونزې لري: دغه ډول مقايسه په عمل کې ناممکنه ده داځکه چې مفيديت يوه عندي او انفسی موضوع ده چې نظر هر شخص ته توپيرکوي اودهغې لپاره افقي معيارونه نشته. دولت عوايد وته ددې په خاطر اړتيا ده: دولت ته ځکه اړتيا لري چې دولت خپلې دندې په ښه شکل ترسره کړي بايد پوره اندازه عوايد په واک کې ولري . همدارنگه دولت په اقتصادي تولينزو کلتوري اوسياسي ډگرونو په

برخه کې بيلابيلې دندې په مخ وړي نودغو دندو پرمخ بيولو لپاره دولت عوايدو ته اړتيا لري. دعوايدو و دااعتدال اوکفايت اساس:ددي اساس له مخې بايد دولت عوايد دومره وي چې ددولت لگښتونه پوره کړي اوددوام له نظره بايد دلگښتونو داندازې څخه نه زيات او نه کم شي. ځکه که عوايد دمصارفو څخه زيات شي نو په ملي اقتصاد منفي اغيزې کوي. اوکه عوايد دمصارفو څخه کم شي نودولت اقتصادي فعاليتونه محدوديږي اوخپلې دندې نشي ترسره کولای يعنې دا اساس په يوه اوږده موده کې دبودجې دتوازن غوښتنه کوي. دولت په دغه لاندې شرايطو سره داقتصادي شرايطو سره دبرابروالی وړتيا لري. په دې خاطر ورسره برابروالي وړتيا لري که چيرته ددولت عوايد کم شي نوخپلې ورسپارل شوي دندې په ښه شکل نه شي ترسره کولای اوهمداقسم که چيرته عوايد زيات شي نوتوليدې وسایل بې گټې پاتې کيږي. ددولت عوايد ودبيامولديت اساس مفهوم:ددغه اساس له مخې لکه څرنگه چې لورنس فون شتین دمالياتوپه هکله ويل و ددولت عوايد بايد داسې راټول شي چې په اقتصاد دبيا توليدولو اغيزه ولري معنا داچې ددولت عوايد په واسطه دهيواد راټلونکې توليدې قدرت ضعيف نشي. بلکې ښه شي. ددولت دعوايدو اقتصادي اساس: ددولت عوايد اقتصادي اساس هم ددولت دلگښتونو په شان ددولت په عوايدو باندې داقتصادي پرنسيپ غوښتنه کوي معنا داچې ددولت عوايد بايد داسې راټول شي چې دامکان ترحدده مالياتي اداروته ډيرلږ تمام شد مصارف ولري. دمالياتي استطاعت اساس مفهوم: داساس ددي غوښتنه کوي چې دمالياتو په ورکړه کې دهرچا برخه داسې وټاکل شي چې هرڅوک دخپل وس سره سم او دخپل مالي توان مطابق ددولت دماليې په ورکولو کې برخه واخلي. هغه لامل چې دمالياتي استطاعت داساس تطبيق کول په عمل کې ستونزمن او ناممکن دي: لاندې لاملونه دي ۱-دماليې ټاکنې تخنيک: له پلوه ډيرستونزمن اوتردي چې پرمختيايي هيوادو کې ناشونی کار دی ځکه دانوشي کيدلای چې ټولو خلکو مالي وس دي وکتل شي اوبيادي ماليه پري کينسودل شي. ۲-دنړۍ په گڼ شمير هيوادونو کې حاکمه طبقه هيڅ کله نه غواړي چې ټول مالي امتيازات دي له منځه ولاړ شي. ۳-له دې امله چې ددولت مالياتي پاليسۍ په چارو کې بيلابيلې موخې په پام کې وي نو ځکه دغه اصل څه ناڅه زيانمن کيږي. اوسم نه شي عملي کيدی. ددولت دعوايدو بنسټونه: ددي لپاره چې دولت عوايد په اقتصاد منفي اغيزه وانه چوي بايد يو شمير اساسات ورته وټاکل شي چې دااساسات عبارت دي له ۱-دولت عوايد دمالی اقتصاد اساسات ۲-دولت دعوايدو دملي اقتصاد اساسات ۳-ددولت دعوايدو دتحصيل اخلاقي اساسات. ددولت دعوايدو دمالي اقتصاد اساسات: داصل يا اساس لاندې برخې لري ۱-دکفايت اواعتدال اساس ۲-دعوايدو دمطابقتقابليت ۳-دعوايدو دتحصيل (راټولولو) داقتصاديت اساس ۴-ددولت دعوايدو دتحصيل قانونيت ۱-کفايت اواعتدال اساس ۲-دعوايدو دمطابقت قابليت: له دې امله چې دهرهيواد دمالي اړتياوي داقتصادي نوساناتو تابع دي نوځکه له دې لپاره چې دولت مالي ستونزو سره مخامخ نه شي بايد ددولت عوايد داسې تنظيم شي چې هروخت کې ځان دنوساناتو اواقصادي

حالاتو له بدلون سره بدلون وکړي يعنې برابرکړای شي اوپایله کې مالي اړتیاوسره مطابق شي. ۳-دعوایډو دحصول اقتصادیت اصل: لکه معاشاتو مصارف ترانسپورت مصارف دا به زیات نه وي اقتصادي وي اونور ۴-د دولت دعوایډو دتحصیل قانونیت: دغه اساس له مخې هر ډول مالیاتي عواید چې دولت یې دافرادو او موسساتو څخه اخلي باید دقوانینو اومقراراتو سره سم وي ، نوډې لپاره چې دمالي کارکونکو دناوره استفادې مخه ونیول شي نو باید مالیاتي قوانین اومقررات په واضح ډول تدوین شي . دغه ډول قوانین پرمختیایي هیوادوکې ډیر ضروري دي. ۲-د دولت دعوایډو دملي اقتصاد اساست.دډې لپاره چې د دولت دعوایډو ترلاسه کولو په ملي اقتصاد باندې منفي اوناوړه اغیزه ونه کړي نودلاندې اساساتو رعایت کول ضروري دي .دعوایډو بیا مولدیت اساس: ۲-دعوایډو دمنابعو غوره اوسم انتخاب ۳-د تعرفو راټولولو اسانتیاوي ۲-۱-دعوایډو دمنابعو غوره اوسم انتخاب: دې اساس نه هدف د دولت دعوایډو او مالیاتو دحصول پرمهال دتولید دعواملو دترکیب امکانات اواقصادي ساحو کې دعاید منابع ترپاملرنې لاندې وي اود دولت عواید داسې راټول شي چې اقتصادي فعالیتونه خنډونه گرځي. دتعرفو دراټولو اسانتیاوي: ددې اساس څخه هدف دولت دعوایډو دراټولو پرمهال مالیه ورکونکو ته ستونزې راپیدانه شي اومالیات بې تکلیفه تحویل کړي اودامکان ترحدده مالیه ورکونکو ته اسانتیاوي برابرې شي ترڅو هغوی مالیاتو ته زړه شه کړي او مالیات ورکړي. ۳-د دولت دعوایډو دتحصیل اخلاقي اساسات: هغه اخلاقي اساسات چې دولت عوایدو راټولولو لپاره ضروری دي اواقصادي اړخ نه لري بلکې دعدالت – اوداډمنتیا له پلوه ارزښت لرونکي دي ۱-دماليي دعمومیت اصل ۲-دمالیاتو دفاکارۍ اساس ۳-دمالیاتو استطاعت. ۱-دغه اساس له مخې باید مالیاتي قوانین مقررات عام وي اودهیواد ټول وگړي پرته دکوم امتیاز او یا توپیر څخه دماليي تابع وي يعنې داسې نه وي چې قومي –ژبني اوشخصي امتیازات دمالیاتو په ورکړه کې وي بلکې په ټولو یو شان تطبیق شي. ۲-دمالیاتو دفاکارۍ اساس:دغه اساس له مخې چې دولت خپل عمومي وظایف په بڼه شکل ترسره کړي نوباید دهیواد ټول وگړي یو ډول فداکاري ورکړي اودخپلو عوایدو یوه برخه دماليي په بڼه دولت دلگښتونو دتمویل لپاره وسپاري ، ۳-مالیاتي استطاعت اساس.دمالیاتي مقاومتونو لنډیز: کله چې دماليي بریدونو څخه تیری وشي نومالیه دزغملو وړنه بریښي اودمالیاتي مقاومت درامنځ ته کیدو لامل کیږي. مالیاتي مقاومتونه کیدای شي دجنایي مقاومت په بڼه وي او یا هم دمالیاتي قانون مقاومت په بڼه وي دمالیاتي جنایي مقاومتونه ددوکې اویټولو په بڼه او یا هم مالیي ورکولو څخه دډې کول په بڼه وي چې دسزاوړبلل شوي دي دمالیاتي مقاومت په ضد مجادله په دريو ډولونو ده ۱-دښوونې او روزنې کچې لوړول ۲-دماليي ټاکنې لپاره دډیروښو میتودونو غوره کول ۳-دجزادحقوقو له طریقه دمالیاتي مقاومتونو په وړاندې مبارزه . مالیاتي قانوني مقاومتونه چې دقانون په چوکاټ کې ترسره کیږي نو دسزا وړ نه بلل کیږي. دمالیاتي تعرفو لنډیز: دماليي تعرفي

دمالیې دسنگش داساس اودمالیې دپیسو ترمنځ نسبي رابطه ده . دمالیې تعرفي ثابت اوبدلیدونکی شکل لري نو ځکه دمالیاتي تعرفو بیلابیل ډولونه شته لکه ۱-متناسبه (اندولیزه)تعرفه: په دغه ډول تعرفه کې دثابتي مالیې فیصدي په خپل حال کې پاتي کړي ۲- مترقي مالیې: چې دمالیې دسنگش داساس له زیاتیدو سره یوځای دمالیې فیصدي هم لوړیږي که چیرې دمالیې تعرفي دزیاتوالي فیصدي دمالیې دسنگش داساس له زیاتوالي سره برابر وي . نوهغې ته خطي مترقي تعرفه ویل کیږي.که چیرې دمالیې تعرفي زیاتوالی دمالیې دسنگش داساس دزیاتوالي په پرتله زیات وي. هغه دگرندی مترقي تعرفي په نوم یادیږي . که چیرې دمالیې تعرفي دزیاتوالي فیصدي دمالیې دسنگش داساس دزیاتوالي په پرتله ټیټ وي اندول وکم تناسب سره وي نوهغې ته سسته مترقي تعرفه(مالیه)ویل کیږي ۳-نزولي تعرفه: دنزولي تعرفي په حالت کې دمالیې فیصدي دمالیې دسنگش داساس له زیاتیدوسره راکمیري اونزول کوي. که چیرې دمالیې دفیصدي کمښت دمالیې دسنگش داساس زیاتوالي له فیصدي سره برابر وي نوخطي نزولي تعرفي رامنځته کیږي. که چیرې دمالیې فیصدي کمښت دمالیې دسنگش داساس له زیاتوالي څخه زیاته وي نویوه گرندی نزولي تعرفه ورڅخه جوړیږي. که چیرې دمالیې فیصدي کمښت دمالیې دسنگش داساس زیاتوالي په پرتله دمالیې فیصدي کمښت لږ وي نو په دې صورت کې یوه سسته نزولي تعرفه ورڅخه جوړیږي.که چیرې دیوهیواد دمالیې پالیسي جوړونکي دمالیې ټاکنې حدود په پام کې ونه نیسي او په خپلې خوښې مالیاتي سیاستونه جوړ او تطبیق کړي نو په دې صورت کې به ممکن دټولني غیرگونونه دمالیاتي ټینگار په بڼه راڅرگند شي. دمالیاتي مقاومت په صورت کې دمالیې مکلفین هڅه کوي چې په بیلابیلو بڼو او لارو چارو له هغې مالیې څخه سرغړونه وکړي چې په دوي باندې زغمل شوي دي . مالیاتي ټینگار اودهغې په وړاندې مبارزه دمالیاتو دراتلولو لگښت لوړوي چې په پای کې دولت دمالیاتي خالص عاید دکمښت لامل کیږي. مالیاتي مقاومت کیدای شي دخپل اهمیت او ځانگړتیا له مخې په بیلابیلو بڼو راڅرگندشي . دالمان نامتو مالیې پوه گرلوف په وینا دغه ډول مقاومتونه په دوو بڼو ویشل کیدای شي ۱- مالیاتي جنایي مقاومتونه: ۲-مالیاتي قانوني مقاومتونه: مالیاتي جنایي مقاومت دمالیاتي دوکې اوله مالیې ورکولو څخه دمخ اړولو په بڼه راڅرگندیږي دغه ډول مقاومت دمالیاتي قوانینو اومقرراتو مخالف عمل دی نوځکه دجزا دحقوقو له احکامو سره دهغو مرتکبین دسزا وړدي.ددولت عواید په دوه ډوله دي ۱-مالیاتي عواید۲-غیرمالیاتي عواید : مالیاتي عواید ددولت دلگښتونو دپوره کولو مهمه لاره اوسرچینه دبیلابلو مالیاتو راتلول دی څومره چې مالیاتي عواید زیات وي په هماغه اندازه داقتصادی ناوړه اغیزو مخه نیول کیږي. ۲- غیرمالیاتي عواید: هغه پیسې دي چې دولت یې دخپلو اقتصادي فعالیتونو څخه ترلاسه کوي چې دبیلابیلو پانگه اچولو له سرچینو څخه دي .ددولت مجموعي عواید دحصول کولو دمنبع یادترلاسه کولو دسرچینو له مخې په دوه ډوله دي ۱-منظم عواید ۲-غیرمنظم عواید :منظم

عوايد : عبارت دهغه ډول عوايدوڅخه دي چې په هره بودجوي دوره يا ماليي دوره کې په منظم ډول موجود وي ، ځکه دهغو اندازې مخکې تر مخکې اټکل کېدای شي. لکه مالياتي عوايد تشبثاتي عوايد محصول اونور. او هغه عوايد چې منظم او دايمي منابع نه لري . بلکې يواځې دارتيا په مهال راتوليرې لکه کورنۍ اوبهرنۍ مرستې ، دولتي ملکيتونه پلورل او پورونه. ماليات هغه اجباري ورکړي دي چې کوم متقابل عوض نه لري او له حقيقي او حقوقي اشخاصو څخه دهغوی د شتمنيو عوايدو، او اقتصادي فعاليتونو څخه د دولت دماليي ډاډمنتيا اوتامين کولو په خاطر اخيستل کېږي. افغانستان کې دماليي لومړنۍ وزارت چې دماليي اداره وه له جوړيدو څخه يې ۲۶۵ کاله تيرېږي. د احمدشاه بابا په وخت کې رامنځ ته شو چې هغه مهال به يې ورته ديوانبيگي يا مستوفي ويل. دماليي ټاکنې حدود او تخنيک: ددې لپاره چې ديوه دولت دماليي ټاکلو سياست په برياليتوب سره پرمخ ولاړ شي او دخلکو هغه منفي غبرگون راونه پاروي چې دمالياتي مقاومت باعث گرځي بايد يو شمير روحي او اقتصادي عوامل او تخنيکي شرايط چې دماليي ټاکنې حدود ټاکي رعايت شي دلته به دهغه په هکله بحث وکړو. دماليي ټاکنې تخنيک دهغه هنر ده چې په هغه سره يوه مالياتي مفکوره په عمل کې تطبيق کېږي لکه هغسې چې دمالي علم تاريخ په بنسټکاره توگه ځيني وختونه يوشمير هيوادونه دماليي ټاکنې تخنيک ټول هغه تدابير دي چې دمالياتي مکلفيتونو د تثبیت دماليي د ترلاسه کولو اودماليي د کنترول لپاره په پام کې نيول کېږي. په هر هيواد کې په ځانگړي ډول ماليه راتوليرې لکه د مسيحت د فلسفي يا مذهب موافقه توماس فون ويل ماليه يوه بې گنا غلا ده ارسټو هم وايي ماليه يو ډول فداکاري ده دولت په وړاندې دوگړو اوداسې نور. د تاريخ په اوږدو کې له دريو طريقو څخه دماليي راتولولو لپاره کار اخيستل شوی دی ۱- دماليي اجاره داري ۲- مالي انحصار ۳- د دولت دمالياتي ادارو په لاس ماليه راتولول چې اوس زياتره په همدغه قسم ماليه راتوليرې. اود دولت لگښتونه عبارت دهغه لگښتونو څخه دي چې د ټولني د ټولو وگړو لپاره ترسره کېږي. لکه صحت عامه ، تعليم ، ملي دفاع، اوداسې نور.

احصايه

احصايي مفهوم او پيژندنه : احصايه دفرانسوي ژبې دلفظ (statistique) څخه مشتق شوي جرمني کې (statistic) ايتالوي ژبه کې (statista) او دانگرېزي ژبې کې (statistics) اولاتيني ژبې (status) څخه اخيستل شوی چې ټول په خپله ژبه کې د political state يعنې سياسي حالت يا موقف په معنی ده. کله چې احصايه د مجموعي د مفهوم په توگه استعمال شي نو احصايه د معلوماتو عددي مجموعي په معنا ده او کله چې احصايه د واحد په مفهوم سره په نظر کې ونيول شي نو د احصايه لفظ يو ډيسپيلين په توگه څرگنديږي په دې

معنا چې دا عدد او راجمع کولو طریقي، توصيف او تحليل پوري مربوطیږي او په مجموعي مفهوم کې په دې مفهوم کې احصایه د عددی معلوماتو تنظیم بنیې او دا احصایه لفظ د همیشه جمع په شکل استعمالیږي مثلاً د قیمتونو احصایه د ترافیکي حوادثو احصایه د جرایمو احصایه په دې ټولو مثالونو کې دا احصایه لفظ په اړوندو برخو کې د عددی معلوماتو نظر پیدا کول. A.I. Bowley وایي احصایه د شمارلو علم دی **boldington** وایي احصایه د اټکل او احتمالاتو علم دی. بی له شکه احصایه د ارقامو د راټولولو او څیړني لپاره اصول دي د کوم له مخې چې باید معلوماتو ثبات چې د هدف سره مطابقت ولري او د بنیې نتیجې د ترلاسه کولو په لور لار بنوونه کوي نو په خلاصه ډول ویلای شو چې احصایه د ارقامو د راټولو لو ترتیب تنظیم تحلیل او ارایي څخه عبارت ده د **croxton & cowden** له نظره احصایه د ارقامو راټولو ارایي تحلیل او تفسیر څخه عبارت ده په تعریف کې ۴ مرحلې وجود لري ۱- د ارقامو راټولو ۲- ارایه ۳- تحلیل ۴- تفسیر ولې ضرورت لیدل کیږي چې یوه بله مرحله هم وراضافه شي **croxton and cowden** ولې ضرورت لیدل کیږي چې د کرکستون او کوډین په تعریف کې یوه بله مرحله وراضافه شي چې عبارت د ارقامو د تنظیم څخه ده. دا احصایه د علم ضرورت ۱- شاگردان او مسلکي کسان باید د دې وړتیا ولري ترڅو په مختلفو احصایوي مطالعاتو پوه شي ۲- شاگردان او مسلکي کسان باید د دې وړتیا ولري ترڅو په مختلفو څیړنو پوه شي ۳- دا احصایوي مطالعاتو په سرته رسولو کې دا احصایي علم ته اړتیا لیدل کیږي. دا احصایي ځانگړتیاوي: احصایه د علم په توگه دخپلو قوانینو او اصولو درلودونکې ده چې همدغه اصول او قوانین کولای شو دا احصایي د علم د ځانگړتیا وپه توگه وپېژنو چې دا احصایي عملیاتو جوړښت څرگندوي ۲- احصایه د حقایقو مجموعي سره سر او کار لري او انفرادي معلومات په احصایه کې نه شاملیږي ۳- احصایه د مختلف النوع په پرتله د همنوعه معلوماتو د مجموعي سره سر او کار لري ۴- د پېښو هغه خصوصیات څیړي چې په عددی ډول بیان کیدای شي ۵- دیوي پېښې په اړه عددی معلومات د زیاتو علتونو له امله متاثره کیږي ۶- معلومات باید په منظمه طریقي سره راټول کړای شي ۷- د معلوم هدف لپاره راټول کړای شوي اوسې ۸- احصایوي معلومت باید د پرتلي وړ اوسې. دا احصایي په وړاندې محدودیتونه ۱- احصایه کيفي پېښې نه شي څیړلای یواځې کمی پېښې څیړي ۲- احصایوي قوانین ثابت نه دي لکه د فزیک او کیمیا قوانین ۳- احصایه انفرادي مشاهدې نه مطالعه کوي ۴- احصایوي نتایج په اوسطه توگه دي ۵- احصایه د یو لړ خاصو اهدافو لپاره سرته رسیري ۶- احصایوي ارقام باید یو رنگه او هم جنس وي. دا احصایي وظایف ۱- ارقام باید په یو ځانگړي شکل وړاندې کوي ۲- د متحولینو ترمنځ اړیکې مطالعه کوي مغلک ارقام ساده کوي ۳- وړاندوینه او پلان جوړونه کې مهم رول لوبوي ۵- د مقایسې لپاره تخنیکونه تهیه کوي ۶- په دولتي اداراتو بزنس او صنعت کې د پالیسیو په جوړښت کې مرسته کوي. دا احصایي اهمیت: ۱- احصایه او اقتصاد ۲- احصایه او مصرف ۳- تولید ۴- تبادل ۵- ایکونومي ۶- عامه تمویل ۷- د عامل او

حاصل تحليل. ۱- مصرف: مصرف اړوند ځينې احصايوي ارقام مونږ ددې جوگه کوي ترڅو وتوانو ورو هغه لارې پيدا کړو چې د ټولني مختلفي طبقې پرې خپل عايد په مصرف رسوي. توليد: توليد احصايه په يو هيواد کې مجموعي مولديت تشریح کوي او دامونږ ته ددې وړتيا راکوي ترڅو خپل هيواد له نورو سره پرتله کړو. تبادلې: د تبادلې په ساحه کې د بازار اقتصاد مطالعه او د قيمت قانون د عرضې او تقاضا په مرسته ټاکل کيږي، د توليد مصارف، مونوفولي، رقابت، بانکداري او داسې نور. د پورته مواردو مطالعه يواځې د احصايې په مرسته ترسره کېدای شي. ايکونومي: په وسيله اقتصاد په حقيقي توگه په ساينس بدل شوی او ايکونومي له اقتصاد احصايې او رياضي څخه تشکيل شوي ده. عامه تمويل: د دولت د عوايد او مصارفو مطالعه کوي مثلاً بودجه چې يو احصايوي سند دی همدارنگه مالي پاليسي او داسې نور اقتصادي مفاهيم دي ولې په احصايه ولاړ دي. د عامل او حاصل تحليل: په احصايوي ارقامو متکي دی هغه د عامل او حاصل ترمنځ روابط څيږي. نمونه گيري، زماني سلسلې، شاخص، احتمالات نور احصايوي مفاهيم دي چې په اقتصاد کې استعمالیږي. ۱- احصايه ۲۴؟- احصايه او محاسبه ۳- احصايه او اقتصادي پلان جوړونه ۴- احصايه او ستورپيژندنه ۵- احصايه او ميټرولوجي ۶- احصايه او بيولوژي ۷- احصايه او رياضي ۸- احصايه او څيړنه ۹ احصايه او طبيعي علوم ۱۰- احصايه او بنوونه ۱۱- احصايه او کاروبار: احصايه او کامرس اداره او کاروبار scientific management and business forecasting ۴ پيږودل: ارقام راټولونه: هغه معلومات چې سرشميرني او سروې له لارې په نورمال ډول راټولیږي دخامو موادو يا ارقامو په نوم ياديږي. دارقامو دراتولوني انواع: ۱- لمړني لاس معلومات ۲- دوهمي لاس معلومات. لمړني لاس معلومات: هغه معلومات دي چې د لمړني منابعو څخه د يو ځانگړي شخص او يا يوې ادارې له خوا دخپل شخصي استعمال لپاره راټولیږي. دوهمي معلومات: هغه معلومات چې د يوه دوهم شخص او يا ادارې له خوا دخپل شخصي استعمال لپاره راټول شوي وي او څيړونکي دهغه معلوماتو څخه دبيا ځلي استفاده کوي. د لمړني لاس معلوماتو دراتولوني طريقې: انټرويو ۲ سروې ۳- مستقيمه شخصي څيړنه ۴- دمحلې نماينده گيو له لارې ۵- د سوالنامو له لارې ۶- دشمارکونکو پواسطه د پروگرام ليرل ۷- ايکسپريمينټيشن يا تجربه کول ۸- کيس سټډي. دلومړي لاس دمعلوماتو دراتولوني گټې ۱- داستنبهاتو حداقل کموالی او د څيړني هدف سره مطابقت زيانونه يې: لوړ مصارف او يوه سخته پروسه. د دوهمي لاس معلوماتو دراتولوني طريقه ۱- دمجلو او ورځ پانو له لارې راټول شوي معلومات ۲- د سوداگريزو او نور نشراتو له لارې راټول شوي معلومات ۳- د څيړنو له لارې راټول شوي معلومات ۴- د دولتي رسمي نشراتو له لارې راټول شوي معلومات لکه کلني دبهرنيو دولتونو او نړيوالو ادارو درسمي نشراتو له لارې راټول شوي معلومات. گټې: لوړ سرعت کم مصرفه او اسانه. زيانونه: د څيړني هدف سره نه تطابق نيمگري وي. د دياگرام قسمونه: د گراف او دياگرام ترمنځ توپير: گراف دکاغذ په عمومي ډول ددوه

متحولینو ریاضیکي اړیکي دزده کړې لپاره کارول کيږي گراف دیو جاري منحنی په توگه بنسودل کيږي دیاگرام په عمومي توگه په فلش فیفر جوړيږي او یوازي دمعلوماتو دپرتلي لپاره کارول کيږي. دیاگرام دمعلوماتو دبنسودلو لپاره دمختلفو هندسي شکلونو څخه کار اخیستل کيږي. دیاگرام په درې ډوله دی ۱-ون دیمینش ۲-تو دیمینشن ۳-تري دیمینشن. دارقامو ارایه په عمومي توگه په درې طریقو صورت نیسي ۱-دالفاظو په مرسته ۲-دجدول په واسطه ارایه ۳-د دیاگرام او یاگراف په واسطه ارایه. دمطابقت او یو شان والي په اساس په گروپونو او کلاسونو کې دمعلوماتو تنظیم کولو پروسې ته گروپ بندي وايي. دگروپ بندي دندې ۱- معلوماتو خلاصه کول ۲-دپرتلي توانايي پیداکول ۳-دارتباطاتو او اړیکو په زده کولو کې کومک کوي ۴-په معلوماتو باندي داحصایوي عملیاتو امتحان ممکن کوي. دگروپ بندي اساسات: ۱-دجغرافیایوي موقیعت په اساس ۲-دزمانې له مخې ۳-کيفي ۴-مقداري. واریبل: دڅیړني لاندې مقداری پېښه متغییرگڼل کيږي. لکه دمزد لوړوالی گټه نمرې. متحول په دوه ډوله ده ۱-جاري متحول ۲-غیري جاري متحول. جاري متحول هغه متحول دی چې دمتحول دتحول په معلومه ساحه کې هر ممکن قیمت اخیستلی شي لکه عمر. غیري جاري متحول: کوم متحولات چې دتحول په ټاکلي ساحه کې هر قیمت نه شي اخیستلای. دجدول بندي اهمیت: دجدول جوړول دپراگندو معلوماتو دتمرکز او سیستماتیک تنظیم لپاره ضروري دي چې په مرسته یې معلومات مشترکو خصوصیاتو له مخې په کلاسونو ترتیب او دپرتله کولو قابلیت پیداکوي. دجدول برخي ۱-دجدول نمبر ۲-دجدول عنوان ۳-رهنمایداشت یا هیډنوت ۴-کفشن ۵-بادې اف ټیبل اینډ سټیپس ۶-فوت نوت ۷-سورث نوت. دجدول بندي انواع: ۱-ون وای ټابولیشن ۲-تو وای ټابولیشن ۳-تري وای ټابولیشن. کله چې معلومات دمقدار او کمیت په اساس ترتیب او گروپ بندي شي نوموړې عملیې ته فریکونسي ویش ویل کيږي. ساده فریکونسي: ویش هغه دی چې په هغه کې دمتحول هر قیمت دهغي فریکونسي په مطابقت کې څرگنديږي. دیوي سلسلې اوسط: هغه ارزښت دی چې دسلسلې دټولو اعدادو څخه نماینده گي کولای شي او دکمیت په لحاظ دسلسلې په مابین کې قرار لري نو ځکه دمرکزیتمایلاتو په نوم یاديږي. اودري قسمونه ۱-موډ ۲-میډیان ۳-اوسط $\bar{x}$ ۴-ارمونیکي اوسط ۵-هندسي اوسط ۶-حسابي اوسط. اوسط دکمیت په اساس او سطر سنجول کيږي. میډیان: په سلسله کې دحادثاتو موقیعت په اساس اوسط سنجول کيږي. موډ: په سلسله کې دحادثاتو تکرار په اساس اوسط سنجول کيږي. حسابي اوسط: کله چې دیو سلسلې دمتحول قیمتونه مجموعه دهغي یه مقدار باندي ویشل شي. حسابي اوسط لاسته راځي دحسابي او سطر عمده خصوصیات: اوسط سره دسلسلې دعددونو دتفاوت مجموعه دصفر سره مساوي کيږي. هندسي اوسط: په یو سلسله کې هندسي اوسط دعددونو دضرب حاصل n م جزر څخه عبارت ده. هارمونیک اوسط: دیوي سلسلې معکوس شویو عددونو حسابي اوسط معکوس ته هارمونیک اوسط ویل کيږي. میډیان: دیوي سلسلې دعددونه په داسې دوه مساویبرخو ویشي چې دیو خوا عددونه

دمیدیان سره مساوي یا کمتر او دبلي خوا عددونه دمیدیان سره مساوي یا لوی وسي میدیان دمرکزي تمایلاتو حقيقي اندازه گیري څرگندوي دمیدیان بنه والی: میدیان دواسطونو په څیر دمتحول داصلي قیمت په واسطه نه متاثره کيږي ۲- محاسبه يي اسانه او ژر دپوهیدو وړ ده ۳- دالجبري معلوماتو دترلاسه کولو لپاره ترې استفاده کيږي ۴- دمیدیان موقیعت دارزبنست په اساس دعددونو دتنظیم څخه وروسته تعیین کيږي ۵- په هغه صورت کې چې دحادثاتو ارزبنست معلوم نه وي پ دې شرط چې مجموعي n ام معلوم وي او مرکزي حادثه معلومه وي هم دسنجش وړ ده ۶- دگراف په مرسته هم بنسودل کيږي منفي نقطې: ۱- دمیدیان په سنجولو کې دارقامو تنظیم په ارزبنست سره ضروري وي نو اوسطو کې دانتظیم ضروري نه دی ۲- دزیاتو سلسلو لپاره مشترک میدیان نه شي سنجول کیدای ۳- کله چې میدیان ددوه پینو ترمنځ قرار ولري نومکمل نه سنجول کيږي ۴- دوامداره سلسله په صورت کې دعادي عملي په مرسته سنجول مشکل دي ۵- دواسط په نسبت دمنونوي بې اعتباری په صورت کې زیات متاثره کيږي. په احصایوي سلسله کې مودهغه ارزبنست نه عبارت دي چې دنورو په نسبت زیات څرگند شوی وي. دموډ بنه والی: په اسانۍ سره دپوهیدلو او سنجولو وړ ده ۲- دقیمتونو په لوړوالي او کموالي سره نه متاثره کيږي ۳- موډ کیدای شي دسلسلې په هره برخه کې وجود ولري. نیمگرتیاوي: ۱- موډ په بنه توګه نه دی معرفي شوی ځکه په یوه سلسله کې کیدای شي یو یا ديو څخه اضافه موډ موجود ولري او یا هم هیڅ وجود ونلري ۲- موډ په ټولو قیمتونو اتکا نه لري ۳- داضافي الجبري معلوماتو قابلیت نه لري ۴- موډ انفرادي سلسلو لپاره نه شي مشخص کیدای. په یوه جاري یا متماذي سلسله کې هغه کلاس چې زیاته فریکونسي لرونکي وي دموډ کلاس بلل کيږي. دجدول اقسام: ۱- دپوښښ دساحې په اساس ۲- دڅیړني دماهیت په اساس ۳- دهدف په اساس. ۱- مرکب جدول ۲- ساده جدول. ۲) ۱- دوهمي یا مشتق شوی جدول ۲- اصلي یا لمړنی جدول ۳- عمومي هدف یا منبع جدول ۲- خاص هدف یا خلاصه جدول: دفریکونسي نوع ۱- نسبي ۲- فیصدي ۳- صعودي ۴- نزولي ۱- کله چې دهرکلاس مربوطه فریکونسي په مجموعه وويشل شي نسبي فریکونسي لاسته راځي ۲- کله چې دهرکلاس مربوطه فریکونسي په مجموعه دفریکونسي وويشل شي او بیا په ۱۰۰ کې ضرب شي فیصدي فریکونسي لاسته راځي. دفریکونسي ویش انواع: ۱- دانفرادي مشاهداتو سلسله ۲- دپسکریت یا غیري گروپي؟ فریکونسي ویش ۳- گروپي فریکونسي ویش ۴- جاري فریکونسي ویش ۱- شامل کلاسونه عبارت له هغه کلاسونو څخه دي چې دکلاس بنسکتی حد پکې شامل او دکلاس پورتنی حد پکې شامل نه وي. ارقام کولای شو په لاندې توګه جدول بندیکړو ۱- متحول ۲- نسبي ۳- تکرار $STURGE's\ rule = range = x_{max} - x_{min}$ $1 = |s| i = |s|/k$ $12k \geq n$ ؟. متحول هر هغه خاصیت چې له یو حالت څخه بل حالت ته تغیر کوي او داندازې وړوي عبارت له متحول څخه ده. مثلاً: عمر عاید لوړوالی حرارت زکاوت رنگ او داسې نور. دصنف وسعت عبارت: له صنف پورتنی سرحد منفي دصنف بنسکتی سرحد څخه

منحنی نقطه عبارت ده له دصنف دپورتني او بنسکتني حد دحسابي اوسط څخه عبارت ده په يوه سلسله کې دمرکزي تمایلاتو دسنجولو څخه هدف دداسې يو ارزښت ټاکل دي چې په بنه ډول دسلسلې دټولو ارقامو څخه نمایندې گي وکولای شي او دهغه په مرسته دسلسلې ټول عددونه تشریح کړای شي. ددې پخاطر چې يو عدد دسلسلې څخه نمایندې گي وکړای شي نو لازم ده چې دسلسلې دلوړو او کوچني حدونو په مابین کې قرار ولري په دې توگه ديوي سلسلې اوسط دهغه ارزښت دی چې دسلسلې دټولو اعدادو څخه نمایندې گي کولای شي او دکمیت په لحاظ دسلسلې په مابین کې قرارولري نوځکه دمرکزي تمایلاتو په نامه یادېږي. اريتميتیک اوسط ۲میدیان ۳-مود ۴-هندسي اوسط ۵-هارمونيک اوسط. دبنه اوسط ځانگړني : مشخص او روښانه تعريف شوی وي ترڅو مختلف اشخاص يې په مختلفه توگه تعبيرنه کړي ۲- په اسانۍ سره دمحاسبې او پوهيدو وړوي ۳-په ټولو ارقامو متکي وي ۴-دراټلونکي رياضیکي عمليو وړوي. دنمونه گيری دنوسان له کبله متاثره نه شي ۲-دقوی مشاهداتو له کبله متاثره نه شي ۳- په اسانۍ سره دتغیرو وړوي ۴-دنمونه گيری ثبات ولري. حسابي اوسط دسلسلو دحل مراحل: چې میدیان يو نزولي يا صعودي ترتيب شوی سلسله په دوه مساوي برخو ويشي ولي کله چې وغواړو يو ترتيب شوی سلسله له دوه څخه په زیاتو مساوي برخو وويشو halves ۲-ددریو نقطو په مرسته کولای شو يو صعودي ترتيب شوي سلسله په څلورومساوي برخو وويشو چې عبارت دی له کوارټیل څخه ۳-د۹ نقطو په واسطه کولای شو يوه صعودي ترتيب شوي سلسله په لس مساوي برخو وويشو چې عبارت له ډيسيل څخه ده ۴-د۹۹ نقطو يوه صعودي ترتيب شوې سلسله په سلو مساوي برخو چې عبارت دپرسنټیل څخه ده . دپارټيس؟ ارزښت دلاسته راوړلو لپاره بايد سلسله په صعودي ډول ترتيب شي. اوسط : دټولې سلسلې نمایندې گي کولای شي ولي پارټیشن؟ واليو دسلسلې ديوي برخي نمایندې گي کوي. کوارټیل عبارت دهغه ارزښت څخه دی چې يوه صعودي ترتيب شوی سلسله په څلورو مساوي برخو وويشو . ډيسيل : دمتحول هغه ارزښت کوم چې يوه صعودي ترتيب شوي سلسله په لس مساوي برخو وويشي عبارت له ډيسيل څخه دی. ياپه بل عبارت : هغه ۹ نقطې چې په يوه صعودي ترتيب شوي سلسله په لس مساوي برخو وويشي عبارت له ډيسيل څخه دی . دمتحول هغه ارزښت چې يوه صعودي ترتيب شوي سلسله په سلو مساوي برخو وويشي عبارت له پرسنټیل څخه ده. دبار دياگرام دليکلو نښې : ۱- sample bar diagram 2-subdivided bar diagram 3-percentage bar diagram 4-multiple bar diagram 5-deviton or bilateral bar diagram 6-baroken bar

نړيوال اقتصاد

نړيوال اقتصاد ته اړتيا: منابع اقليم حالت، وړتيا، مهارت، اود توليد دعواملو مؤثریت پرمخ تلونکيهيوادونو کي يوشان نه دي. ۲-نوددي مشکلاتو، پيښو، حقيقتونو اودازاد اقتصاد دتيوري گانو څخه بحث وکړو نړيوال اقتصاد ته اړتيا پيدا کيږي. نړيوال اقتصاد داقتصاد هغه څانگه ده کوم چي دنړيوالي همبستگي څخه بحث کوي. په اساسي ډول نړيوال اقتصاد داقتصاد هغه څانگه ده کوم چي دازاد بازار سره اړيکه لري: لکه بهرنی سوداگري، دتاثيراتو اندازه گيري او دهغي اصولي او تادييات او دهيوادونو ترمنځ دتبادلې دنرخ ټاکل، دتاديياتو بيلانس اړوند مشکلات په بهرنی سوداگري باندې دودې تاثیرات او ديوهيوادپه اقتصادي ودې باندې دبهرنی سوداگري تاثیرات او داسي نور. دنړيوال اقتصاد اهداف: ۱- دنړيوالي سوداگري خالصه تيوري ۲-دودې او سوداگري تيوري ۳-دعواملو دنړيوال حرکت ۴-دسوداگري پاليسي تيوري ۵-دخارجي اسعارو تبادلې دبازار تيوري ۶-دتاديياتو دبيلانس تيوري ۷-دداخلي او بهرني بيلانسونو تيوري ۸-داقتصادي همبستگي تيوري ۹-دپيسو نړيوالي اداري. نړيوالي سوداگري خالصه تيوري موضوعات ۱-خارجي تجارت ۲-دخارجي سوداگري څخه لاسته راوړني ۳-ادم سميت مطلق مزيت تيوري ۶-دريکارډو دنسبي مزيت تيوري ۵-دميلز دعمومي تعادل تيوري ۶-دسميولسن دعواملو دقيمت تيوري ۷-دتوليد ددوران تيوري. دادم سميت مطلق مزيت تيوري: په دې تيوري کي داجناسو موجوديت او په تخصص باندې بحث کيږي. دسميولسن دعواملو دقيمت تيوري: په دې تيوري کي دامطالع کيږي چي عوالمو ته تاديه څنگه کيږي. اقتصادي وده: په مسلسل ډول دتوليد په مقدار کي زياتوالي داقتصادي ودې په نوم ياديږي. دعواملو نړيوال تحرک: په دې تيوري کي کارگر او پانگه دعامل په صفت نړيوال تحرک کوي چي هم مثبت او هم منفي نقاط لري او همدارنگه دپانگي تحرک په دې تيوري کي په دوه ډوله دي چي يويي په رسمي ډول IMF او world bank او نورو سازمانونو لخوا او بل يي په غيرې رسمي ډول دشخصي کمپنيو لخوا لکه iPhone, Toyota او داسي نورو لخوا. خارجي اسعارو دتبادلې بازار دتاديياتو دبيلانس تيوري: په دې تيوري کي داسعارو نړيواله تبادلې تر مطالعي لاندې نيول کيږي چي دابه کوم نواقص او گټي ولري. دتاديياتو بيلانس تيوري: په دې تيوري کي دتاديياتوپه بيلانس خبرې کيږي چي دتاديياتو بيلانس مثبت دی که منفي***دتاديياتو بيلانس عبارت له هغه بيلانس څخه ده چي دهيواد دنړيوال تجارت اړيکي له نورو هيوادونو سره تربحث لاندې نيسي ديوکال په جريان کي دتاديياتو بيلانس دلاندې حسابونو درلودونکي دی ۱-جاري حساب ۲-دسرمایي حساب ۳-يوطرفه حساب: ۱-جاري حساب: په دې حساب کي صادرات او واردات تر مطالعه لاندې نيسي ۲-دسرمایي حساب: په دې حساب کي دا تر مطالعي لاندې نيول کيږي چي څومره سرمايه په داخل دهيواد ته راځي او څومره بهرته ځي ۳-يوطرفه حساب: په دې حساب کي دا تر مطالعي لاندې نيول کيږي چي يو هيواد څومره اجناس يا سرمايه لاسته راوړي خو په مقابل کي تاديه ورته نه کوي لکه بلاعوضه مرستي. نوټ: په تاديياتو بيلانس

کې هرڅه چې دنورې نړۍ څخه لاسته راځي کريدیت کيږي او مخې ته يې مثبت علامه کينډول کيږي او هرڅه چې نورې نړۍ ته ځي بيبیت کيږي او مخې ته يې منفي علامه کيږي او که چيرې يو هيواد دحساباتو علامه مثبت وي په دې معنا چې دتادياتو بيلانس مو مثبت دی او نورو هيوادو څخه مو زياتې پيسې لاس ته راوړي دي او که منفي وي نو دنورې نړۍ څخه مولرې پيسې لاسته راوړي وي اونورې نړۍ ته موزياتې پيسې ورکړي دي. دداخلي او خارجي بيلانس تيوري: په دې تيوري کې داترمطالعي لاندې نيول کيږي چې مونږ دنورې نړۍ سره څومره تجارت کوو او په داخل کې څومره کارگره قوه په کاربوخته ده . دنړيوال اقتصادي انضمام (ترلتيا) تيوري: اقتصادي انضمام تيوري داوسنيو معاصرو تيوريگانو څخه ده چې په دې تيوري کې دامطالعه کيږي چې څنگه يو هيواد دنورو هيوادو سره دتجارت په برخه کې يوبلاک رامنځ ته کړي او له دې بلاک څخه ټول هغه هيوادونه چې په دې بلاک کې شرکت لري ، له دې څخه څه ډول گټه ترلاسه کړي. نړيوال ټولي سازمانونه عبارت له هغه سازمانونو څخه دي چې دپيسو دنړيوال تحرک رامنځ ته کوونکي /يارامنځ کوي لکه دimp and world bank وغيره . دنړيوال تجارت په اړه دمرکنټلسټانو تيوري: په دې تيوري کې دا ترمطالعي لاندې نيول کيږي چې يو هيواد چې څومره زياتې پيسې ولري نو په نړۍ کې به ترټولو لوړ قدرت لرونکی هيواد وي. دوي په دې نظر وه چې دپيسو په مقابل کې خارجي تجارت زياتيږي او دتادياتو بيلانس بايد يو ثابت وي چې داهيڅ امکان نه لري. دنړيوال تجارت په اړه دکلاسيکو تيوري : دکلاسيکي تيوري فرضيې ۱- دکارگر دارزش تيوري : ددې تيوري له نظره کارپواځپنی اساسي عامل دتوليد دی او قيمتونه په نړيواله سطحه دکارپواسطه ټاکل کيږي او همدارنگه دکار په بازار کې دکامل رقابت موجوددی او دکارواحدونه دتوليد په ساحه مساويانه ونډه لري؟نلري.ستاتيک موډل : په دې موډل کې دوه داسې هيوادونه بنوډل کيږي چې دواړه هيوادونه دوه اجناس توليدوي ۳- دترانسپورت دمصارفو موجودیت : په دې تيوري کې دترانسپورت مصارف په نظر کې نه نيول کيږي ۴-دمقياس ثابت برگشت دscale څخه هدف ديوي تصدی دتوليداتو اندازه ده چې په معلوم وخت کې ترلاسه کوي په دې فرضيه کې دابيانيري چې کومه پانگه په کار اچول شوي ده دهغي په مقابل کې څومره توليدات ترلاسه کيږي اوددې فرضيې لاندې دتوليد ټول عوامل په نظر کې نيول کيږي چې دوجي به يې په کار باندې ډيرتاکيد کوي او پانگه ثابته په نظر کې نيسي او کار ددمتحول په صفت په نظر کې نيسي . ۵-دعواملو دخوځښت : ددې فرضيې لاندې دتوليد عوامل په مکمل ډول دخوځښت وړوي او همدارنگه دتعويض کيدو وړوي البته يواځې په داخل دهيواد کې نه په نړيواله سطحه .دمطلق مزيت تيوري : ادم سميت ۱۷۲۳-۱۷۹۵ دگلاسکو پوهنتون پوهاند وه داخلاقو او فلسفي استاد هغه دکلاسيک اقتصاد بنسټگروه . ادم سميت دازاد تجارت طرفدار وه او دی وايي دنړيوالې سوداگرۍ بايد داجناسو په تخصص او دکارویش په وسيله ترسره شي اوکه يوهيواد دبieron نه يو جنس په

ارزانه تر لاسه کوي نو باید په خپله یې تولید نه کړي او له بل هیواد څخه دي واخلي . مثلا یو موچي دخپلی گندلو کی تخصص لري او په ارزانه بیه یې تولید کولای شي مگر جامي په ارزانه بیه نه شي تولید کولای نو موچي باید دخياط څخه جامي واخلي او خياط باید دموچي خپلی واخلي او په یو ډول دواړه گټه تر لاسه کړي. ددې تیورۍ نیمکړتیاوې : ۱- term of trade t-o-t ۲- د عرضي برخه په نظر کې نه ده نیول شوی. د نسبي مزیت تیورې : دغه تیورې ریکارډو وړاندې کړې ده او په خپله یو کلاسیک اقتصاد پوه وه، دی دهغي نقطي څخه شروع کوي چې په کوم ځای کې دمطلق مزیت تیورې ختمیږي، دده له نظره که یو هیواد په دواړو اجناسو کې مطلق مزیت ولري اوبل هیواد یې ونلري نو بیا هم نړیواله سوداګرې رامنځ ته کیږي او دواړه ورڅخه گټه اخیستلای شي دده په نظر هغه هیوادونه چې په دواړو اجناسو کې مطلق مزیت لري په هغه جنس کې چې زیات تخصص لري او هغه هیواد چې په یو جنس کې کم نسبي مزیت لري (عدم نسبي مزیت لري) نوکیدای شي چې نړیواله سوداګرې رامنځ ته شي اودواړه ترې گټه تر لاسه کړي داتیورې په 2×2 په نوم یادیږي . ریکارډو په ۱۸۱۷م کال کې دسیاسي اقتصاد کتاب ولیکلو او نسبي مزیت تیورې یې په کې وړاندې کړه . هغه نقاط چې ده (مطلق مزیت) ؟ تیورې ترسوال لاندې راولي عبارت له ۱- مولدیت او رقابت : هغه هیواد چې په فی واحد وخت کې ډیر تولید رامنځ ته کوي دغه هیواد مطلق مزیت لري چې مطلق مزیت درقابت باعث ګرځي خوولي مزد یو اساسي عنصر دی چې په دې تیورې کې په نظر کې نه دی نیول شوی یعنې په دې تیورې کې دمزد میکانیزم نه دی تشریح شوي ۲- ارزانه کار ۳- استثماری (ناوړه گټه اخیستنې) هغه هیوادونه چې داستثماری لاندې وي هلته کارګره قوه په ډیرتیت مزد باندې تولید کوي ۴- نړیوال تولید امکانات په دې معنا چې دتولید قیمت په داخل کې څومره او په خارج کې باید څومره وي . یعنې په دې تیورې کې تمام شد قیمت په نظر کې نه دی نیول شوی چې په اساس یې داتیورې ترسوال لاندې راوستي. د نسبي مزیت په تیورې نیوکې: ۱- دوه اجناس دوه هیوادونه ۲- دکارګره قوي حرکت ۳- ازاد تجارت چې داپه حقیقت کې شتون نه لري ۴- دانتقال مصارف په دې تیورې کې دانتقال مصارف په نظر کې نه دي نیول شوي ۵- ثابت بازگشت : په دې تیورې کې تر لاسه کیدونکې گټه ثابته په نظر کې نیول شوي چې نن ورځ متصدیان کوشش کوی چې خپله گټه ورځ تربلې زیاته کړي چې په اساس یې داتیورې دنیوکې لاندې راغلي ۶- دکار ارزښت نظریه : کلاسیک نظر یه لري چې دتوکي قیمت یواځې کارټاکي مگر یواځې کار اساسي عامل نه دی چې دتوکو قیمت ټاکي ۷- کامل رقابت : په دې کې یواځې دوه ملکونه او دوه اجناس په نظر کې نیول شوي چې نن ورځ کامل رقابت ډیر عرضه کوونکي ډیر بدیل اجناس او دبازار څخه خبرتیا ده چې پراساس یې داتیورې دنیوکې لاندې راوستی شي. دهیبرلر د نړیوالې سوداګرې تیورې. هبرلر وایي چې دتوکو قیمت دفرصتي مصرف پورې اړه لري دی وایي چې دغه فرصتي مصارف ثابت شکل لري فرصتي مصارف دري

شکلونه لري ۱- ثابت فرصتي مصارف ۲- کمیدونکي فرصتي مصارف ۳- زیاتیدونکي فرصتي مصارف. فرصتي مصارف : هغه مصارف دي چې دیوکار په کولو سره بل کارموله لاسه ورکړی وي . دهکشراو هلن دنړیوال تجارت تیوري : دغه تیوري دنړیوال تجارت په برخه کې چې دغه تیوري په کال ۱۹۱۳ کې کړې وه دغه تیوري دنړیوالی سوداگری دمختلفو جهتونو په نظر کې نیولو سره تربحث لاندې نیسي چې په دوه ډوله ده ۱- دسوداگری په جهت باندې بحث کول ۲- دغه تیوري دتولید دقیمتونو په مساوات بحث کوي. ددې تیوري په اساس باندې یو هیواد هغه جنس تولید اوصادروي چې ددې جنس اړوند دتولید عوامل ارزانه وي او پریمانه وي او هغه جنس واردوي چې په هغې کې دتولید امکانات کم او قیمتته وي. یا په بله اصطلاح باندې تولید کاربره وي دامعنا لري چې په دې هیواد کې کارزیات وي نو باید دغه توکي تولید کړي او که یو بل جنس سرمایه بره وي یعنی زیاتې پانگې ته اړتیا وي او په دې هیواد کې پانگه لږه پیداکیري نو دغه توکي باید وارد شي ددغې تیوري فرضیې. ۱- ۲×۲×۲: دوه هیوادونه دوه توکي دوه دتولید عوامل ۲- یوشان تکنالوجي ۳- یوشان حاصل ۴- دکارمکمل تخصص ممکن نده ۵- په ذوق کې باید تغیررانشي په دې معنا دتوکو په وړاندې دخلکو په ذوق باید کم نه شي ۶- دازاد رقابت موجودیت ۷- ترانسپورتي مصارف وجود نه لري ۸- دسوداگری په مخکې کوم خنډونه وجود نه لري ۹- دتولید عوامل دهیواد په داخل کې متحرک او په نړیوال سطحه غیر متحرک وي ۱۰- الف جنس کاربر او ب جنس سرمایه بر دی. دنړیوالی سوداگری خالصه تیوري: دبهرنی سوداگری دوه مهمه اړخه څیري ۱- وولي بهرنی سوداگری کوو ۲- دبهرنی سوداگری گټې څه دي. دسوداگری خالصه تیوري دکوچني اقتصاد سره اړیکه لري او دادستاتیک تحلیل په اساس ده. برسیره پردې دسوداگری په تیوري کې داقتصاد مثبت اړخ او رهنما اړخ دواړه څیرل کیري. دسوداگری پالیسي . دسوداگریزو بندیزونو پایلي اهمیت او وجي څیري او تحلیلي دسوداگری دپالیسي الی یا اسباب ۱- تعرفه ۲- کوته ۳- دتبادلي کنترول ۴- دولتي سوداگری ۵- دصادراتو ارادي مخنیوی. بهرنی تبادلې مارکیټ یوځای دی په کوم کې چې دبهرنیو اسعارو پیراوپلور ترسره کیري. دا هغه مارکیټ ده په کوم کې چې دهیوادونو ترمنځ دتبادلي نرخ رامنځته کیري. دلومړي نړیوال جنگ څخه مخکې دهیوادونو ترمنځ دتبادلي مساوات دسروزرو دمحتوا په اساس ټاکل کیدلو . مگر دسروزرو دمعیار دترک کولو وروسته ۱۹۲۴م کال کې دبیریتن وودز سیستم رامنځ ته شو وروسته له ۱۹۷۱ م کال څخه نړی دتبادلي داداره شوي ارتجاعي نرخ سیستم لري کوم چې دتبادلي دثابت او ارتجاعي نرخ سیستم څخه گډ وي. دپیسو نړیوالی ادارې ددې لپاره چې دسوداگری ستونزې حل شي دسوداگری دگمرکي تعرفې عمومي ترون GATT ترتیب او وضع شو چې په WTO باندې تبدیل شوی دی. دتولید دامکاناتو منحنی یا خط دهغې منحنی څخه عبارت دی کوم چې ددوه اجناسو مختلفې جوړې لکه غنم او تکه څرگندوي کوم چې په یو هیواد کې یې دمجموعي تولیدي وسایلو په مرسته تولیدوي یا هغه

خط څخه عبارت دی چې په یو هیواد کې د مجموعي تولیدي وسایلو په مرسته تولیدونکو اجناسو اندازه کوي. د تولید د امکاناتو منحنی د تولید د بې تفاوته منحنی انتقالی منحنی په نوم هم یادېږي. په بنيادي ډول د هېبرلر د ثابت فرصتي مصارفو او ریکارډو د مقایسوي مصرف تیوري ترمنځ کوم خاص توپیر وجود نه لري خو یواځې دا خبره وجود لري چې هېبرلر خپله نظریه د فرصتي مصارفو په شکل وړاندې کړي او په دې نظریه کې د تولید د امکاناتو خط یا PPC سیده شکل لري. د ریکارډو د سوداګرۍ موډل دوه مهمې ځانګړنې لري: ۱- سوداګري باید د بندیزونو څخه ازاده وي د سرحداتو څخه دا جناسو حرکت ازاد وي ۲- کار د تولید یواځې عامل دی چې د تولید په ټولو کړنو کې ورته مؤثریت لري. د موډل فرضيې د سمبولسن: ۱- په خوراګي اجناسو او صنعتي اجناسو کې چې کوم کارګمارل شوی په هیواد کې به د کار د مجموعي عرضي سره برابروي ۲- د مشخص عواملو هر یو پانګه او ځمکه یواځې په یو سکتور کې استعمالېدی شي ۳- دوه اجناس دوه هیوادونه او درې عواملو موډل ۴- دلته کمیدونکي راګرځېدنه تطبیق کيږي مثال په ډول مجموعي تولیدات په کمیدونکي نرخ سره لوړېږي ځکه نو revealed comparative advantage- اړوند نسبي مزیت هغه نسبي مزیت دی چې په هغه سکتور باندې پراته وي کوم چې د سوداګرۍ مازاد لري او اړوند عدم نسبي مزیت ددې معکوس یعنی کنترول لري. د نړیوال اقتصاد درامنځ ته کیدو عوامل: ۱- د مختلفو نظامونو موجودیت ۲- د مختلفو پولې واحدونو موجودیت ۳- د تولید په عواملو کې فرق (کار ځمکه پانګه) ۴- د مختلفو ملي سیاستونو موجودیت. د نړیوال اقتصاد روابطو د پرمختیا عوامل ۱- اختراعات او کشفیات ۲- د نفوسو زیاتوالی او عنعوي اقتصاد دمنځ ته تګ ۳- د پیسو رول په اقتصاد کې ۳- د پانګوالو او متشبثینو رامنځته کیدل ۵- اقتصادي باورونه د مختلفو ټولنو لخوا مختلف باورونه. په ۱۷۷۶ کال د ملټو نو ثروت په نامه کتاب دادم سمیت لخوا ولیکل شو. د نړیوالي سوداګرۍ خالصه تیوري. د سوداګرۍ خالصې تیوري سره په رابطه مونږ په لاندې تیوريګانو بحث کوو ۱- د مرکنتلسټانو یا د سوداګرو د سوداګرۍ تیوري ۲- دادم سمیت د مطلق مزیت تیوري ۳- د ډیویډ ریکارډو د مقایسوي (نسبي) مصرف تیوري ۴- د هېبرلر د فرصتي مصارفو نظریه ۵- د هکشر او هلن د سوداګرۍ تیوري ۶- د سمبولسن د عواملو د قیمتونو د مساوات تیوري.

د نړیوال اقتصاد دوه مهمه برخه

د نړیوال او منطقوي تجارت مشخصې طرحې: منطقوي تجارت څخه هدف دادی چې د هیواد په داخل کې د منطقو ترمنځ تجارت صورت ونیسي یعنی منطقوي تجارت څخه هدف داخلي تجارت دی چې د هیواد په داخل کې د مناطقو ترمنځ صورت نیسي. په داسې حال کې چې نړیوال تجارت ددوه ممالکو ترمنځ د تجارت څخه بحث کوي. د کلاسیک علماو له نظره هم

د نړيوال او هم د داخلي تجارت ترمنځ توپير وجود لري نو په همدې اساس د نړيوال تجارت لپاره خاصه تيوري چې دمقاييسوي مزيت تيوري نوم لري وړاندې شوي، خو د عصري علماو لکه برتيل، او هلن (هولن)؟ او هيبير لر له نظره او دهغوي مفکوره داوه چې نړيوال او منطقي تجارت فرق دهغو په درجو دی نه دهغوپه اقسامو کې دی. Edgeworth box diagram:

که ددو هيوادونو ياددوه مستهليکينو ترمنځ تجارت گټوروي نو دلته به دتجارت کوم ددواړو لپاره گټوروي دکوم هيواد يا مستهليک لپاره به کوم جنس او کوم نرخ دتبادلي زيات گټور وي ددغه شان پوښتنو ځوابونه دEdgeworth box شکل کې ترلاسه کولای شو. مؤثر تخصیص:

دتجارت په صورت کې له A څخه B ته دتبادلي انتقال دراجا او ماریا دواړو لپاره گټور دی. هو اوس سوال داپيدا کيرې چې ايا دغه د B نقطه ددواړو دگټورتيا لپاره مؤثره نقطه ده او که نه ددې پوښتنې دځواب لپاره بايد لومړی په دې پوه شي چې ايا دراجان او ماریا دتبادلي نهايي نرخونه د B په نقطه کې يوشان دي او که نه؟ يورقابتي بازار کې دمستهليک تعادل: په رقابتي بازارونو کې دوه مستهليکين نه وي، بلکې په رقابتي بازارونو کې زيات اوسني موجوده اخیستونکي او خرڅونکي وي او هم بالقوه اخیستونکي او خرڅونکي په رقابتي بازارونو موجود وي او په نتيجه کې هراخیستونکی او خرڅونکی په يو ثابت قيمت سره اجناس اخلي او خرڅوي. دايج ورت بکس دياگرام په مرسته به رقابتي بازارونو کې هم کولای شو وگورو چې مؤثره تبادلې څرنگه ترسره کيرې. درقابتي بازارونو اقتصادي مؤثريت د ۱ فصل په ۳ شکل څخه معلوم کيرې. چې د C په نقطه کې داجناسو ترمنځ تبادلې چې په رقابتي بازارونو کې تعادل رامنځ ته کوي يو مؤثره نقطه ده او اقتصادي مؤثريت لري او مهمه وجه او علت یی دادی چې دلته د C په نقطه کې دواړه منحنی يوله بل سره مماس نه وي نوبيا به راجا يا مایا نومي زيات رقابت لاس ته رانه وړي. په دغه صورتونو کې دمستهليکينو او مولدينو دعمل او کړنو په صورت کې مارکيت د اقتصادي مؤثريت حالت غوره کوي. که څه هم ځيني خلک په دغه ډول مارکيتونو کې د اقتصادي مؤثريت درامينځ ته کولو لپاره دولتي مداخله مهمه بولي، خو زيات شمير اقتصادپوهان بيادولتي مداخله مهمه نه بولي بلکه هغوی نه ليدونکی لاس يعنې دمستهليکينو او مولدينو رول په اقتصادي مؤثريت کې مهم گڼي. راجا اوس وگورو چې دمستهليک د نقطه له نظره مونږ او تاسې درقابتي بازار دتعادل په اړه څه وپيژنو. ۱- داچې بي تفاوته منحنی گانې يو له بل سره مماس دي نو دمستهليکينو ترمنځ دتبادلي نهايي نرخونه هم سره مساوي دي ۲- داچې هره بي تفاوته منحنی دقيمتونو دخط سره مماس ده نو دهر شخص دتبادلي نهايي نرخ دغذا او رخت دتبادلي په صورت کې ددغه دواړو شيانو دقيمتونو ترمنځ د موجوده نسبت سره مساوي دی دزياتو مستهليکينو او مولدينو موجوديت کې دمناسبې تبادلې دتعيين او ټاکلو لپاره دمکمل رقابتي مارکيتونو په صورت کې که په يوډول سره رقابتي نه وي نوبيا داکار ناشونی نه دی خو ددې ترڅنگ اقتصادي مؤثريت ديقوي مرکزي سيستم د دولت دټول اجناسو او خدماتو مقدار

ٽاڪي . مساوات او مؤثریت : مونڙ او تاسي وليدل چي داجناسو دتبادلي لپاره مختلف مقدارونه اواندازي مؤثري دي او داموهم وليدل چي څرنگه په رقابتي بازارونو کي اقتصادي مؤثریت رامنځ ته کيږي خوددغه تبادلي لپاره ځيني اندازي او مقدارونه ٽاڪل نسبت نورو اندازو او مقدارونو ته زياته بنه او غوره دي. داچي ڊير بنه او غوره حالت دتبادلي لپاره کوم ددي پيداڪول دومره اسانه کارنه دي . په دغه برخه کي به مونڙه په دغه موضوع رڼا واچو اودابه هم ديو مثال په رڼا کي واضح ڪړو چي داخبره بلکل واقيعت نه لري چي درقابتي بازار په صورت کي کوم دتبادلي اندازي او مقدار مونڙ دتيرو بحثونو څخه دراجان او ماريا په اړه ذڪرشوي ارقام ډايچ ورت باڪس په شکل له يوه بله بنه ذڪر کوو دراجان گٽورتيا مواد دافقي محورپرمخ او دماريا گٽورتيا مو دعمودي محور پرمخ شودلي ده ۱۱۴د شکل څخه معلوميزي چي څومره راجان په مفيديت کي بنسي خواته ځواو څومره چي پورته ځو دماريا په مفيديت کي اضافو والي رامنځ ته کيږي. نړيوال تجارتي موضوع او اهميت : نړيوال تجارتي دنړيوالو اقتصادي سازمانونو يوعده عنصر گڼل کيږي او همدارنگه نړيوال تجارتي دهيوادونو ترمنځ دارتباط درامنځ ته کيدو سبب گرځي چي دهرهيواد په خارجي سياست پوري اړه لري اکر که دتاريخ په اوږدو کي ڊير محدود عوامل دتجارت دپرمختگ او وروسته پاتي والي کي مؤثره وه چي دهغي عمده اواساسي عوامل هم طبيعي منابع جغرافيايي شرايط دخلکو استعدادوفهم علم او تخنيک تشکيلوي دهغو پاتي هيوادونو لخوا دنړي اکثره هيوادونو ته مختلفي اقتصادي تبادلي صورت نيسي چي عمده اقتصادي تبادلي يي داجناسو اوخدماتو تبادله اوسرمايوي تبادلات دي هيوادونه مجبور دي چي دمختلفو اقتصادي تبادلو لپاره خپل پولي واحدونه دنورو هيوادونو په پولي واحدونو باندې بدل کړي . چي داکار دپيسو په بازارونو کي صورت نيسي . دنړيوال تجارتي تعريف: خارجي تجارتي په حقيقت کي دشيانو ، اجناسو او سرمايي انتقال ده ديوملک څخه بل ملک ته او يا په بل عبارت دهيوادونو ترمنځ په يوزماني واحد کي ذڪرشوي معاملاتو ترسره کولو ته نړيوال تجارتي وايي. تجارتي په دوه ډوله دي ۱-داخلي ۲-خارجي داخلي : تجارتي عبارت دهغه تجارتي څخه ده چي دهغي په ترڅ کي دهيواد په دننه کي دخلکو ترمنځ داجناسو اخيستل او خرڅول صورت نيسي . په داخلي تجارتي کي داموالو انتقال دهيواد دسرحداتو څخه دباندې صورت نه نيسي يعني يواځي دهيواد دسرحداتو په دننه کي داتجارت ترسره کيږي اودخارجي تجارتي په پرتله يي ستونزي لري داخلي تجارتي په دوه ډوله ويشل کيږي ۱-عمده فروشي ۲-پرچون فروشي ۲-دخارجي تجارتي تعريف: دتاريخ په ابتدايي دوره کي دانسان ضرورتونه ڊير محدود اوساده وو. په دي سلسله کي ترډيره حده خودکفا وه. خارجي تجارتي هغه تجارتي ته ويل کيږي چي په هغي کي ددوه مختلفو هيوادونو داوسيدونکو تجارانو او سوداگرانو ترمنځ داجناسو اوخدماتو تبادله صورت نيسي . يا په بل عبارت ټولي هغه تجارتي اړيکي چي ديوهيواد دسرحداتو څخه دباندې صورت نيسي خارجي تجارتي دي او په

دوه ډوله دی ۱-صادرات ۲-واردات. او کوم هیواد چې اجناس او خدمات صادروي هغه ته صادرونکی هیواد وایي. لکه افغانستان چې وچې اوتازه میوي نورو هیوادونو ته صادروي او واردات برعکس. که چیرې یو جنس کاربر جنس وي دکار له نظره بډای هیواد کې او همدا جنس سرمایه برجنس وي دپانګې له نظره بډایه هیواد کې نودې حالت ته دعواملو دشدت انعکاس وایي. که چیرې دعواملو انعکاس ډیر شدید شي نو دهکشتر او هلن ټوله تیوري باید رد شي. او که چیرې کم یې په نظر کې نیسو. او په دې موضوع لومړنې عملي تحقیق دمنهاس لخوا په ۱۹۶۲ م کال شوي وه نوموړي په خپل دتحقیق په ترڅ کې داموندل چې ددریو قضیو څخه په یوه حالت کې دعواملو انعکاس موجود دی خو بیا لیوننتیف په ۱۹۶۴ م کال کې دخپلې مطالعې په ترڅ کې داوینسودل چې عواملو انعکاس په ۸ فیصده قضیو کې شتون لري او بس یوه بله مطالعه چې ۱۹۶۶ م کال کې دبال په واسطه ترسره شوه ترڅو دمنهاس دنتایجو یو بل اړخ وازمایي چې دغې مطالعې دلوننتیف دنتایجو تصدیق وکړ. چې دعواملو دانعکاس شدت په نړۍ کې ډیر کم واقع کیږي. په پای کې هغه فرضیه صدق کوي چې دعواملو په اړونده ټول نسبي او قیمتونو سره یو جنس کاربر او بل جنس سرمایه بر دی او دهکشتر او هلن ماډل هم صدق کوي. تجارتي پالیسي هغه برخې څخه عبارت دی چې دنړیوال تجارت پورې مربوطو فیصلو عملي اقداماتو او وسایلو سره رابطه لري مثلا دیومملکت صادرات او واردات باید څرنگه او څه شی وسي؟ په هغې دولتي شعبي کنترول وجود لري او که نه. اشیا مصرفي او سي او که سرمایه یوي اوسي؟ صادرات ازادانه شکل ولري او که پابند اونور. تجارتي پالیسي په لاندې برخو ویشل کیږي. ۱-صادراتي او وارداتي پالیسي ۲-خارجي تبادلوي پالیسي ۳تعرفي پالیسي. الف صادراتي او وارداتي پالیسي دصادراتو اودوارداتو په برخه کې مشخص تدابیر اودهغې د عملي کیدلو لپاره مناسب، امکانات په برکې نیسي ب: دصادراتو زیاتوالی اودپیسو په داخلي اونړیوال نرخ داستحکام لپاره تدابیرج: په وارداتو او صادراتو باندې دټکسونو وضع کولو سیستم او لارې چارې څرګندوي. په دې برخه کې دمالیې وزارت له خوا دتبادلې کنترول اووارداتي جوازونو باندې کنترول هم شامل وي. دتجارتي پالیسي هدفونه: ۱-دصادراتو زیاتوالی ۲-دصادراتو دډولونو زیاتوالی ۳-دنووزیریدلو صنعتونو حمایت دنوي صنعت موضوع الکساندر هاملتون په امریکا او فریدریک لیت په جرمني کې ۱۸ پیړۍ په پای او ۱۹ پیړۍ شروع کې مطرح کړه ۴-دصادراتو او وارداتو دنسبت زیاتوالی. دصادراتو او وارداتو ترمنځ نسبت یا مقایسي ته دتجارت نسبت ویل کیږي. ۵-دپیسو په داخلي او خارجي قیمتونو کې داستحکام ثبات ۶-تجارتي روابط: دازاد او پابند تجارت مفهوم: ازاد تجارت دتجارتي پالیسي داسې یو نظام دی چې په هغې کې داخلي او خارجي تجارت کوم فرق نه لري او داخلي اشیاو او خدماتو ته کوم خاص رول باندې نه قایلیری او نه په خارجي اشیاو او خدماتو کوم بندیزونه وضع کیږي. اوکله چې په یوملک دخارجي تجارت په برخه کې قیودات رامنځ ته شي مثلا ټکسونه

وضع کوټه معیاري سیستم وضعه شي یا چي عملي شي او دتبادلي په جریان کنترول رامنځ ته شي نو دتجارتی پالیسی دې ډول نظام ته پابند تجارت ویل کیږي. دازاد تجارت تاییدونکي دلایل: دوسایلو بهتروالی یا بهتر استعمال ۲- دنړیوالی سوکالی زیاتیدل ۳- دمحصولاتو زیاتوالی. دپابند تجارت تاییدونکي دلایل: دصنعت ځوانوالی: په پرمختیایا یی هیوادونو کې چي صنعت رامنځ ته کیږی نودنړی دپرمختللو هیوادونو سره مقابله نه شي کولای ۲- دکاروبار دلایل ۳- دپرداختونو. دتوازن دلایل: دتجارت اوتعرفو عمده موافقه GATT: دتجارت اوتعرفو عمومي تړون له مخي چي یو عمده سبب یي په تجارت باندي دپابندیو کمول دي خوددې خبري اجازه ورکوي چي دتادیاتو دنقصان درفع کولو په خاطر وضع کیدای شي خو دتعرفو دوضع کیدو په صورت کې باید په نظر کې ونیول شي چي نورملکونه جوابي عمل کولای شي په یو ملک کې دتعرفو وضع کولو اصلي هدف دخارجي اشیاوو په ځای ملي اشیاوو ته دتقاضا زیاتوالی دی. دصادراتو او وارداتو دنسبت دبنه والي دحمایتی پالیسی له لاری داصولو زیاتوالی او دملي داریي حفظ کول او نور هغه عوامل چي پابند تجارت په برخه کې وړاندې کیدای شي. دپابند تجارت دکاروسایل که نړی ته نظر وشي په حقیقي توگه ازاد تجارت وجود نه لري په یو شکل یا حالت کې دنړیوال تجارت قیودات وضع کیږي په خارجي اشیاوو باندي دکنترول کولو لپاره وسایل عبارت دی له: ۱- تعرفي ۲- کوټه معیاري سیستم ۳- دولتي تجارت ۴- دتبادلي کنترول ۵- تجارتي معاهدې ۶- مصنوعي ارزاني یا امتیازي قیمت. دتعرفي مفهوم: تعرفه دصادراتو په مقابل کې محصول او وارداتو باندي دټیکس تر نامه لاندې دپرداختونو څخه عبارت دی. په حقیقت کې په صادراتو دتعرفي وضع کول ډیر مروج نه دي او عمده توگه تعرفي په وارداتو وضع کیږي. تعرفي په عمومي ډول په دوه ډوله دي ۱- داجناسو دقیمت په اساس ۲- داجناسو دمقدار په اساس. دتعرفي داثراتو مطالعه: ۱- دوارداتو دعوض اجناسو تولیدول: کله چي دتعرفي په وضع کول سره دجنس قیمت پورته لارشي نوپه داخل کې دعوض اجناسو تولید پیل کیږي او داخلي تولیدات د 2q2 څخه لوریري او تجاران کوبنس کوي چي اضافي مصارف پوره کړی چي نوموړي مصارف په دوه ډوله څرگندیږي ۱- حمایوي اثر ۲- تبادلي اثر ۱- حمایوي اثر: کله چي دتعرفي دوضع کولو سره قیمتونه پورته لارشي نو داخلي مولدین دزیات جنس دتولیدولو طاقت نلري. کله چي دتعرفي په وضع کولو سره قیمتونه پورته لارشي نو داخلي مولدین دتولید قابلیت پیداکوي ولې دا تولید غیراقتصادي دی ځکه دلور قیمت اوزیاتو مصارفو په نتیجه کې رامنځ ته کیږی چي مونږ په شکل کې دابرخه په این سره بنودل شوي ده ۲- تبادلي یا انتقالی اثر: دتعرفي په وجه چي مولدین کوم اضافه قیمت ترلاسه کوي هغی یوه برخه دغیر اقتصادي تولیداتو قرباني کیږي او بله برخه یی دمصرف کونکو لخوا مولدینو ته انتقالیږي اوداخلي مولدین دمصرف کونکو څخه اضافه رقم حاصلوي چي په شکل کې په زی سره بنودل کیږي ۲- دمصرف استعمال اثر: دتعرفو په وضع کولو سره داجناسو

قيمتونه لور او دهغي په استعمال کي کموالی راځي چې دتقاضا سطحه د 0q4 څخه 0q3 ته راتیتیري . چې په شکل کي په ایس سره بنودل شوي دي ۳- داصولو عایداتي اثر: څرنگه چې دتعرفي اندازه دتي سره برابره ده دنورو وارداتو اندازه ضرب تعرفه حاصل شوي رقم په لاس راکوي چې په شکل کي په ارسره بنودل شوی ده ۴- دمقابل اثر: دتجارت په پیل او دتعرفو په وضع کولو کي سیالي رامنځ ته کیري چې له یوي خوا دملي صنعت دتقوي سبب گرځي اوداجناسو معیار ورسره لوریري. ۵- دعاید او وزگارتیا اثر: دتعرفي په وضع کولو سره په ملک کي دکاروبار زیاتیري څومره چې ملي صنعت تقويه کیري ورسره دوارداتو عوض اجناس په داخل کي تولیدیري چې دعاید او کاروبار په برخه کي دزیاتوالي سبب گرځي چې دا عمل دمقابل ملک دخرابوالي سبب گرځي. ۴- دپرداخونو توازن: دتعرفو په وضع کولو سره دوارداتو مقدار کمیري او په داخل کي دتولید اندازه زیاتیري چې دوارداتو په کموالی سره دخارجي پرداخونو په اندازه کي کموالی راځي ولي باید ذکر شي چې داټول عملونه هغه وخت ممکن دي چې مقابل لوری جوابي اقدام پورته کړي. په بهرنیو هیوادونو کي داجناسو په مناسب قیمت دخړخولو طریقي ۱- اشتهارات ۲- ذاتي دوره ۳- سفري نماینده گان ۴- بهرنی ایجنسی ۵- په بهرنیو هیوادونو کي دخانگو قایمول ۶- خارجي تجارت کي دقيمتونو ډولونه . چې په لاندې ډول دي. F.A.S: عبارت له هغه قیمت څخه دی چې په هغي کي داصلي قیمت نه علاوه ټول هغه مصارف شامل وي کوم چې په اجناسو باندي ترکبنتی پورې راځي. هغه مصارف چې داصلي قیمت څخه علاوه په جنس وړ علاوه کیري په لاندې ډول دي ۱- داجناسو بسته بندی مصارف ۲- صادراتي محصول ۳- دبندرتر رسیدوپوري ترانسپورتي مصارف ۴- دبندرگاه مصارف ۵- فوب FOB عبارت له هغه قیمت څخه دی کله چې F.A.S قیمت سره یوځای کړوکوم چې دکبنتی ته داموالو په جگولو باندي راځي. ship ex: عبارت دهغه قیمت څخه دی کله چې دفوب قیمت سره دکبنتی کرایه جمع شي او په مال وړ علاوه شي نو دex-ship قیمت لاسته راځي. ex-ship قیمت کي لاندې مصارف شامل دي ۱- دجنس دبسته بندی کولو مصارف ۲- په مال باندي تر بندرگاه درسیدلو مصارف ۳- صادراتي محصول ۴- دبندرگاه مصارف ۵- کبنتی ته داجناسو داوچتولو مصارف ۶- دکبنتی کرایه . دنړیوال اقتصاد ساحه او ضرورت ۱- په مختلفو هیوادونو کي منابع اقلیمی شرایط هنر او نوردتولید عواملو مؤثریت یو شان نه وي هیوادونه ددغه توپیر له وجهي یو هیواد یوډول اجناس په ارزانه تولیدوي نور هیوادونه نور اجناس په ارزانه تولیدوي. نویو هیواد نشي کولای پرځانته ډول خپل ضروریات پوره کړي نو هیوادونه مجبور دي چې خپلو منځو کي اقتصادي روابطوپه لړکي دخپل ضرورت وړشیان یو له بل سره تبادل کړي اوخپل ضروریات رفع کړي نودې لپاره چې دغه مشکلات ،پینسو حقیقتونو او بازار داقتصاد دتیوریگانو څخه بحث وکړو نړیوال اقتصاد ته ضرورت پیدا شو . دنړیوال اقتصاد درامنځ ته کیدو دلایل ۱- دمختلفو سیاسي -اقتصادی، اواجتماعي نظامونو موجودیت ۲- دمختلفو کرنسیو

يا پولي واحدونو موجوديت ۳-دتوليد پر عواملو کي فرق ۴-دمختلفو ملي سياستونو موجوديت. دنريوال اقتصاد دپرمختيا لاملونه ۱-اختراعات او کشفيات ۲-دنفوسو زياتوالي او دغنوي اقتصاد له منځه تلل ۳-دنجيبه فلزاتو او پيسو رول ۴-پانگوال او متشبثينو رامنځ ته کيدل ۵-اقتصادي عقايد. نريوال اقتصاد دڅيرني ساحه او ميتودونه: نريوال اقتصاد دڅيرني ساحه پراخه ده چې هغې کي دهيوادونو ترمنځ دهرډول اقتصادي روابطو تحليل شامليري. په عمومي ډول په دې کي دسوداگري نظريات، دسوداگري پاليسي، دتبادلې بازارونه، دتاديواتو بيلانس، خارجي پانگي اچوني نظريات او نريوال اقتصادي انضمام نظريه شامليري=نريوال اقتصاد دهيوادونو ترمنځ داجناسو او خدماتو او تاديواتو جريان تحليلولي. دداخلي(منطقي) او نريوال تجارت ترمنځ فرق ۱-دعواملو دخوځښت ۲-دتجارتې بنديزونو خنډونه ۳-دطبيعي منابعو ترمنځ فرق ۴-جغرافيايي او اقليمي توپير ۵-دمختلفو کرنسيو سيستم موجوديت ۶-مختلفو بازارونو موجوديت ۷-ترانسپورت لگښت ۸-دتاديواتو دبيلانس ستونزه ۹-مختلفي ملي پاليسي ۱۰-اقتصادي محيط توپير لرل ۱۱-داجناسو حرکت: هغه عوامل چې په نريواله سطحه دکار دحرکت مانع گرځي ۱-په ژبه کي فرق ۲-وظيفوي مهارتونه ۳-دکورني محيط څخه ليري کيدل نه خوښيدل ۴-ديوملک نه بل ملک ته تللو مصارف او نور هغه مواع دې چې دکار دحرکت مانع گرځي. دنريوال اوداخلي تجارت ترمنځ يوشان والي: بيرتل او هلن وايي: چې نريوال تجارت دنريوال اقتصاد يا منطقي تجارت يوه قضيه ده ۲دمزد کچه نه يواځې داچې په نريوال تجارت کي فرق لري او په داخل دهيواد کي هم سره يوشان نه دي ۳-اجناس که په نريواله سطحه وي او که په منطقي سطحه وي دواړو کي دکمپنيانو هيله دکتي اعظمي کول دي. ۴-نريوال تجارت کي قيمتونه هم دعرضي او تقاضا په اساس ټاکل کيري او منطقي تجارت کي هم ۵-په ۱۹ او ۲۰ پيړۍ کي داروپا او انگلينډ څخه دسرمايي او کارگري قوي حرکت ددې سبب شو چې امريکا، استراليا، نيوزلينډ، کاناډا، په تيزي پرمختگ وکړي. فرصتي مصارف: زياتيدونکي فرصتي مصارف په دې معني چې ديوهيواد ديو جنس داضافي واحد دتوليد لپاره دبل جنس زيات نه زيات واحدونه له لاسه ورکوي ترڅو اضافي منابع نوموړي جنس توليد لپاره تخصيص کړي. فرصتي مصارف: هغه مصارفو څخه عبارت دي=دجنس فرصتي مصارف دجنس ارزښت څخه عبارت دي چې دجنس دتوليد له امله مودلاسه وځي يا ديو توليد فرصتي مصارف دهغه تبادلوي جنس دارزښت څخه عبارت دي چې دغه جنس دتوليد له امله زمونږ له لاسه وځي. دتعويض نهايي نرخ دجنس لپاره د۷ هغه مقدار څخه عبارت دی چې يو هيواد يې بايد داضافي واحد دتوليد په خاطر له لاسه ورکړي دتعويض نهايي نرخ دفرصتي مصارفو بل نوم دی چې دتوليد په نقطه کي منحنی ميلان رانيسي. دټولني بي تفاوته منحنی: دټولني بي تفاوته منحنی ددوه اجناسو داسي مختلف ترکيبات بنايي کوم چې ديوي ټولني دمسايو اطمينان سبب گرځي. لوړه منحنی زيات اطمينان ټيټه منحنی لږ اطمينان ښکاره کوي. دټولني بي تفاوته منحنی

منفي ميلان لري مبتدا ته محدبه وي او يوبل نه قطع کوي . دټولني بي تفاوته منحنې پوري اړوند ځيني ستونزې: لکه څرنگه چې دټولني بي تفاوته منحنې يو بل نه قطع کوي او دې دواړو دتقاطع نقطه عين رضائت په دوه مختلفو بي تفاوته منحنې گانو کې بسکاره کوي چې دابي تفاوته منحنې دتقريف؟؟ سره تضاد کې دي=که حقيقي عايد ویش يو هيواد کې تغيير وکړي او بي تفاوته منحنې گانې يو بل قطع کړي نو دې حالت کې بيا مونږ دټولني بي تفاوته منحنې نشو استعمالولی تر هغې چې دتجارت توسعه د هيواد د فلاح او بهبود دزياتوالي سبب گرځي. دتجارت دمخه تعادل : دتجارت دنه شتون په صورت کې يو هيواد هغه وخت دتعادل په حالت کې دی لکه چې دهغې دتوليد منحنې په نظر کې نيولو سره نوموړی هيواد لوړه ممکنه بي تفاوته منحنې باندې قرار ولري. دجنس اړوند تعادلي اونسبي مزيت: دتجارت څخه دمخه دجنس اړوند تعادلي قيمت دتوليد منحنې اودبي تفاوته منحنې دتوليد او مصرف د نقطې په واسطه بنودل کيږي. زياتيدونکي مصارفو په صورت کې دتجارت لپاره اساس او تجارت څخه گټه =دوه هيوادونو ترمنځ دارونده اجناسو پرقيمتونو کې تفاوت ددواړو هيوادونو نسبي مزيت بنايي او دواړه هيوادونو ترمنځ دگټور تجارت لپاره اساس تشکيلوي. =هر هيواد دنسبي مزيت لرونکي جنس کې تخصص تر لاسه کوي او دازياتيدونکي فرصتي مصارفو سبب گرځي. تخصص تر هغه وخت ادامه لري کله چې ددواړو هيوادونو اجناسو قيمتونه سره مساوي شي او دادتجارت دتعادل نقطه ده =په توليدکې دتخصص پروسه تر هغې پوري ادامه لري چې دواړه هيوادونو کې داجناسو قيمتونه سره مساوي وي؟؟ ---دتجارت په صورت کې دجنس په اړوند تعادلي قيمتونه $P_B = P_B = 1$ دتجارت په صورت کې دجنس اړوند تعادلي قيمت په دواړو هيوادونو کې هغه مشترک قيمت دی پرکوم چې تجارت دتعادل حالت کې دی =دتجارت موډل دتوسعي دوهمه لاره داده چې دوه هيوادونو کې نړيوال تجارت اغيزې دتوليد دعواملو په عايداتو وځيږي. =دکلاسيکو اقتصاد پوهانو له نظره نسبي مزيت د هيوادونو ترمنځ دکارگري قوي دمولديت تفاوت په اساس رامنځ ته کيږي خو دوی دمولديت تفاوت لپاره تشریح ورنکړه =دهکشور او هلين تيوري موډل دتجارت موډل ته توسعه ورکوي او په دوه هيوادونو کې دنسبي مزيت اساس او دسرچينو پرعوايدو دتجارت اغيزې ځيږي. دهکشور او هلين تيوري لاندې فرضيې لري: ۱-دوه هيوادونه دوه اجناس (X جنس Y جنس) دوه دتوليد عوامل (کارگره قوه او پانگه) ۲-دواړه هيوادونه په توليد کې دعيني تکنالوژي څخه کار اخلي ۳-دX جنس کاربره او دY جنس سرمايه بره دی ۴-دواړه هيوادونو کې دواړه اجناس دثابتي بهرې مقياس له مخې توليديږي. ۵-دواړه هيوادونو کې دتوليد نيمگري تخصص وجود لري ۶-په دواړو هيوادونو کې ذوق مساوي وي ۷-ددواړه هيوادونو کې دعواملو او اجناسو په بازار کې کامل رقابت شتون لري : کامل رقابت معنا دا چې توليد کوونکي -مصرف کوونکي او دتوليد عواملو خاوندان په صنعت او د هيواد په ټولو برخو کې داجناسو قيمتونو عواملو دعوایدو په اړه پوره معلومات ولري ۸-په داخل د هيواد کې

د عواملو کامل انتقال وجود لري ولي په نړيواله سطحه عواملو انتقال وجود نه لري ۹- دنړيوال تجارت داچرا دجریان لپاره ترانسپورتي مصارف تعرفي يانورې موانع وجود نه لري ۱۰- په دواړه هيوادونو کې ټولې سرچينې په بشپړه توگه په کارلويدلې دي ۱۱- ددواړه هيوادونو ترمنځ نړيوال تجارت متوازن دی .معنا داچې دهر هيواد دصادراتو مجموعي ارزښت دهغي وارداتو د مجموعي ارزښت سره مساوي دی. په توليد کې هغه حالت ته ويل کيږي چې دکار په پرتله ډيرې پانگې ته اړتياوي نو هغه پانگه کښ يا سرمايه بر بلل کيږي. خو که توليد کې هغه حالت چې دپانگې پرتله ډير کار ته اړتياوي هغي ته کاربره يا تشديدې کار غوښتونکي توليدوایي. دعواملو (سرچينو) کثرت: دعواملو يا سرچينو کثرت له دوه ديدگاه څخه تعريف کولای شو ۱- دفزیکي واحدونو له مخې تعريف: مثال دپانگې او کار مجموعي مقدار چې يو هيواد يې پراختيا کې لري ۲- دعواملو اړونده قيمتونو له مخې : مثلا دپانگې لپاره کرایه او دکار لپاره دمزد نرخ پر يو هيواد کې == دعواملو کثرت په يو هيواد کې دپانگې او کار مطلقه مقدار شتون نه ښايي ليکن د (پانگې د مجموعي مقدار او دکار مجموعي مقدار نسبت ښايي) = معمولاً دپانگې دقيمت څخه هدف درج اندازه وي او دکارقيمت څخه هدف دمزد اندازه وي نو په دې اساس ليکلی شو $pk/pl=r/w$. دسرچينو موجوديت اودهکشتر او هلن تيوري : په ۱۹۱۹ م کال کې يو سويډني اقتصاد پوه ايلي هکشر دنړيوال تجارت اغيزې دعاید ویش تر عنوان لاندې يو مقاله نشر کړه . په کومه کې چې دنړيوال تجارت دعصري تيوري طرحه ورکړه . دلسو څخه دزياتو کلونو لپاره داتيوري له پامه لويدلې وه وروسته يو بل سويډني اقتصاد پوه او دهکشتر شاگر برتيل او هلن نوموړې تيوري ته توضیح ورکړه او پر ۱۹۳۳ کال دساحوي او نړيوال تجارت تر عنوان لاندې خپل مشهور کتاب کې خپره کړه. په خلص ډول دهکشتر او هلن تيوري ددوه نظريو په شکل وړاندې کولای شو ۱- دهکشتر او هلن نظريه وايي : کوم چې دتجارت طرز پيشبيني سره سروکار لري ۲- نظر ددی دعواملو دقيمت دتساوي والي نظريه ده کوم چې دعواملو په قيمت دنړيوال تجارت دتاثيراتو سره سروکار لري. دهکشتر او هلن تيوري: دهکشتر او هلن نظريه داوايي يو هيواد هغه جنس صادروي دکوم جنس په توليد کې چې ازانه او بډايه سرچينو ته ضرورت ولري او هغه جنس به واردوي دکوم جنس په توليد کې چې دهيواد دکمو او قيمته منابعو او عواملو ته ضرورت ولري += خلاصه ډول دکار له نظره بډايه هيوادونه هغه اجناس صادروي چې کار جذبوونکي او هغه اجناس واردوي کوم چې زياته پانگه جذبونکي وي = هر هيواد هغه جنس په توليدولو اوصادرولو کې تخصص تر لاسه کوي کوم چې دارزانه توليد عواملو په واسطه توليدوي او هغه جنس واردوي چې قيمت عواملو په واسطه توليدوي. دعواملو دقيمت يوالی اود عاید ویش: په دې برخه کې دعواملو دقيمت پر يوالي تيوري بحث کوو کوم چې دهکشتر او هلن تيوري څخه استنباط شوي اوداهغه وخت صدق کوي کله چې دهکشتر او هلن تيوري صدق وکړي دعواملو دقيمت يوالي تيوري دپال

سميولسن لخوا وړاندې شوي له همدې وجې ورته دهکشر او هلن سميولسن تيوري هم وايي. دعواملو دقيمت يوالي تيوري: نړيوال تجارت کې دهيوادونو ترمنځ دعواملو دنسبي او مطلق عوايدو ديوالي سبب گرځي، په دې اساس نړيوال تجارت کې دعواملو دنړيوال تحرک تعويض کوونکي دي په دې معنا چې نړيوال تجارت دټولو تجارت کوونکو هيوادونو دمشابه کارمزد مثال(کارگره قوه چې عين مهارت او مولديت ولري)ديوالي سبب گرځي. همدارنگه نړيوال تجارت ټولو تجارت کوونکو هيوادونو کې دمشابه پانگې عايد مثال(پانگه چې عين مولديت او خطر ولري)؟؟؟ديوالي سبب گرځي. همدارنگه نړيوال تجارت ترهغې پراخوالی پيدا کوي چې داجناسو قيمتونه کاملاً يو شان وي معنا داچې دعواملو قيمتونه ددواړو هيوادونو ترمنځ يوشان وي . دعواملو مطلق اونسبي قيمت يوالی: دعواملو دمطلقه قيمتونو يوالی په دې معنا چې ازاد نړيوال تجارت په دواړه هيوادونو کې دعين کار حقيقي مزد او دعين پانگې حقيقي ربحي نرخ ديوالي سبب گرځي. =دعواملو دکامل حرکت په صورت کې کارگره قوه دکم مزد لرونکي هيوادونو څخه لور مزد لرونکي هيوادونو ته هجرت کوي او نتيجه کې به دواړه هيوادونو کې مزد ونه سره مساوي شي. او که دپانگې دټيټ ربحي نرخ لرونکي څخه لور ربحي لرونکي هيوادونو ته حرکت وکړي نتيجه کې به دواړه هيوادونو کې دربحي نرخ سره برابر شي. دعايد په ویش دتجارت اغيزې: تيره برخه=نړيوال تجارت دوه هيوادونو کې دربحي نرخ باندې ديوالي سبب گرځي. ۱- اغيزه=نړيوال تجارت ديو هيواد بدايه او ارزانه عواملو قيمتونه لوړوي او محدود اوقيمته (لور مصرفه) عواملو قيمتونه دټيټ والي سبب گرځي ۲- اغيزه=نړيوال تجارت دهغه هيواد چې کارگره قوه لري دکارگرې دقوي دحقيقي عوايد و دلوروالي سبب گرځي. ۳- اغيزه=داچې پرمختللو هيوادونولکه امريکافرانسه جاپان کانادا هيواد کې پانگه بدايه عامل دی نو نړيوال تجارت دکارگرې قوي دحقيقي عوايدو دکموالي او دپانگې دمالیکينو دحقيقي عوايدو دزياتوالي سبب گرځي. ۴- اغيزه=په وروسته پاتې هيوادونو لکه هند-مصر-کوريا-کارگره قوه بدايه نونړيوال تجارت دکارگرې قوي دعوايدو دلوروالي اودپانگې دحقيقي عوايدو دکموالي سبب گرځي. دهکشر او هلين تيوري په اساس نړيوال تجارت دکارگرې قوي دحقيقي عوايدو او حقيقي مزدونو دکموالي سبب گرځي.

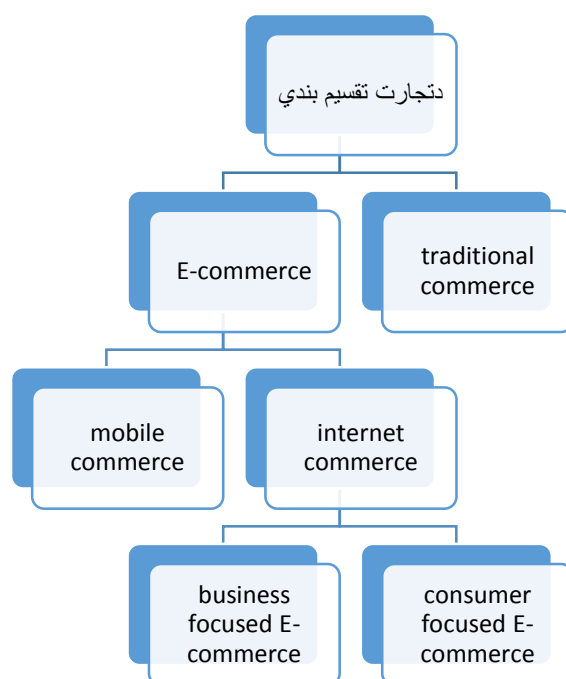
اسلامي اقتصاد

په اسلامي اقتصاد کې داقتصاد په اسلامي طريقو بحث کيږي. لکه اسلامي بانکداري ، اسلامي تجارت (حلال تجارت) زکات ، فئ، غنيمت، توليه، اوداسي نور اسلامي بحثونه.

بريښنايي تجارت

دکاروبار (business) پراخه اقتصادي مفهوم لري چې عبارت له ټولو هغو مشروعو کارونو څخه دی چې داجناسو او خدماتو تولید او توزیع دگټې دلاسته راوړلو په مقصد په کې ترسره کېږي. ۲- برېښنايي کاروبار عبارت له هغه کاروبار څخه دی چې په اونلین ډول وجود لري نه په فزیکي ډول. په دې کې یو ه خبره چې مشروع به وي او دقانون مطابق. تجارت د (commerce) ټولې هغه اقتصادي کړنې چې توکي دتولید له ځایه مصرف کوونکو ته رسوي دتجارت یاد (commerce) په نامه یادېږي. فریډریک ویلی: کله چې داجناسو او خدماتو پیروډلو او پلورلو پروسه دانتړنیت په ذریعه وشي دبرېښنايي تجارت به نامه یادېږي. بزنس په دوه ډوله ویشل شوی ۱- کامرس ۲- انډسټري. داندسټري کار ددی چې زمونږ خام مواد په تمام شد تولید باندې بدلوي دي نه بعد کامرس ته ځي کامرس یوه پروسه ده چې دتولید دځای څخه تولید اخلي مصرف کوونکي ته یې رسوي او که دانتړنیت په واسطه وشي دe-commerce څخه عبارت دی. ۱- کامل برېښنايي تجارت: داخیستلو او خرڅولو ټوله پروسه چې دانتړنیت په واسطه ترسره شي یا په فزیکي توگه کوم شی یا تولید وجود ونلري. ۲- نیمه کامل: په دې پروسه کې یو شی په فزیکي توگه راولیږل شي نودې ته ویلای شي نیمه کامل تجارت یا داخیستلو او خرڅولو پروسه بدون دانتړنیت وشي. په ۱۹۵۰ م کال کې ترسره شو. انټرنیت نه په ۱۹۶۰ م کال کې دامریکا په دفاع وزارت کې دفایلونو لپاره کار اخیستل شوی. داد WWW ویب سایټ په ۱۹۸۹ م کال کې Timberner رامنځ ته کړی او هدف یې داوه چې انټرنیت ته هرڅوک ننوځي په یوې لارې لارشي. دایو لندنی عالم وه او مور او پلار یې ساینس دانان وه. په ۱۹۷۰ م کال کې e-commerce شروع شو. کله چې لوی سهامی شرکتونو خپلو شریکانو سره دکاروبار اړونده معلومات دنیټورک له مخې شریکول په ۱۹۸۰ م کال کې (isp) internet service provider په USA او UK لابر اتوارو کې راووتو. معلومات شریکول یا تبادلې کول په دوو شکلونو (EDI) او (EFT) په ۱۹۸۰ کلونو کې سوداگریز شو. ۱- (EFT) معنا برېښنايي (توگه) د فنډونو انتقال ۲- برېښنايي (توگه) معلوماتو انتقال (EDI) په دې کې دوه برخې دي ۱- کاروباري معلومات وه ۲- دپیسو معلومات. په لومړي ځل سره د ATM په واسطه په امریکا کې ترانزکشن (راکړه ورکړه یا معامله) ترسره شوه. په ۱۹۸۰ م کال کې په ۱۹۹۵ م کال په USA او اروپایي هیوادونو کې خلکو دانتړنیت استفاده کوله په ۲۰۰۰ م کال کې داسې ځای نه وه چې برېښنايي سوداگری به په کې شروع نه وه په USA او اروپاکې داجناسو اخیستل او خرڅول دانتړنیت په واسطه عبارت دبرېښنايي تجارت څخه دي. کاروبار یا Business ټول هغه فعالیتونه چې دگټې دلاسته راوړلو لپاره ترسره کېږي عبارت دکاروبار څخه دي په دې شرط چې قانوني وي اوفزیکي شکل وجود ولری. E-Business ټول هغه فعالیتونه چې دگټې دنترلاسه کولو لپاره ترسره کېږی او په فزیکي ډول وجود ونلري او قانوني وي

بريښنايي تجارت گټي : ۱- په اسانۍ سره د اجناسو او خدماتو انتخاب او اخیستل ۲- په هفته کې ۷ ورځې او ۲۴ ساعته خدمات ۳- عملياتي مصارف يې کم وي او هم بهتره توليدات ۴- په اسانۍ سره کاروبار شروع او ختمول ۵- فزیکي توگه جوړښت ته ضرورت نه لري ۶- مستهلکين په اسانۍ سره کولای شي چې توليدات انتخاب کړي بيدون له فزیکي توگه تلوو څخه. او د بريښنايي تجارت تاوانونه: ۱- د توليد دکواليتي ضمانت نه شتون ۲- دانټرنيت هيکرانو ته موقع وي که راشي چې حمله وکړي، يعنې هيکرانن کيدای شي زمونږ اکونټ هيک کړي او پيسې وليږي ځان يا د بل چا اکونټ ته. ۳- انټرنيت اضافه ددي نه سهولت او تعليم سطحه ۴- انټرنيت coverage يعنې ساحه موجود وي يعنې زمونږ په زياتره ځايونو کې انټرنيت کار نه کوي ۵- مسلکي کسان په کار دي بريښنايي تجارت سره نور تجارتونه هم نښتي وي

بريښنايي تجارت E-commerce هغه تجارت ته ويل کيږي چې په بريښنايي شکل دانټرنيت له لارې سرته ورسېږي او په دې کې د کاغذ پرمخ معاملات سرته ونه رسېږي. traditional commerce: هغه تجارت ته ويل کيږي چې په هغې کې معاملات د کاغذ په مخ سرته رسېږي چې دې ته کاغذي تجارت هم ويل کيږي. Internet commerce: هغه تجارت ته ويل کيږي چې دانټرنيت له لارې يا دانټرنيتي شبکو له لارې سرته رسېږي. Mobile commerce: دا هغه تجارت څخه عبارت دی چې د موبایل له لارې په کې معاملات سرته رسېږي. Business focused E-commerce: دا هغه تجارت څخه عبارت دی چې په دې کې زيات تمرکز او ټينگار په کاروبار باندې کيږي يعنې ټول هغه معاملات چې په تجارت پورې اړه لري مطالعه کيږي. Consumer focused E-commerce: دا هغه بريښنايي

تجارت څخه عبارت دی چې په دې کې زیات تمرکز په مشترکي یا مصرف کوونکو (مستهلکینو) باندې کيږي. یعنې ټول هغه معاملات چې په مصرف کوونکو پورې اړه لري مطالعه کيږي. B2B: Types of E-commerce: بریښنايي تجارت د دوکمپنیو ترمنځ بریښنايي تجارت ته ویل کيږي. داډول بریښنايي تجارت د دوو کمپنیو (کاروبارونو) ترمنځ په بریښنايي توګه داچناسو او خدماتو تبادلې لکه: دمایکروسافټ او سیسکو کاروبارونه. ۲- B2C: business to consumer: داډول بریښنايي تجارت چې د یوکاروبار او مستهلک ترمنځ په بریښنايي ډول داچناسو او خدماتو تبادلې صورت نیسي B2C په نامه یادېږي. د لومړي ځل لپاره B2C بریښنايي تجارت د Amazon او CD-now سایټونو لخوا شروع شو او همدارنګه Walmart.com سایټ هم دغه ډول تجارت پرمخ وړه. ۳- Biz2Biz2Consumer: په دې ډول بریښنايي تجارت کې لومړی یو کاروبار چې په دوهم کاروبار جنس خرڅوي له هغې وروسته بیا دوهم کاروبار یې په مستهلک باندې خرڅوي. ۴- C2C: Consumer2Consumer: په دې ډول کاروبار کې مستهلک اجناس مستقیماً اجناس په مستهلک خرڅوي او داډول کاروبار عبارت دی له Amazon.com and E-bay.com: ۵- consumer to business: په دې ډول کاروبار کې مستهلک په کاروبار اجناس یا خدمات خرڅوي. C2B لکه line.com. د یو سازمان په داخل کې داچناسو او خدماتو، معلوماتو تبادلې په موخه فعالیتونه دانټرنیټ په ذریعه ترسره شي نوموړي سازمان ته دانټراډیز نیس سازمان ویل کيږي، اودې کې ټول کار دانټرنیټ په واسطه جوړشوي وي لکه: بانکونه. Web Client: هغه اله ده چې دهغې په اساس مونږ خپل فرمایش کوو یا انتقالوو لکه کمپیوټر، فون. Web server: عبارت له هغه ماشین څخه ده چې زمونږ فرمایش ویب سایټ (خرڅونکي) ته انتقالوي. Browser: هغه سافټویر ده چې ددې په واسطه مونږ ویب سایټ ته ننوځو لکه گوگل. Intranet: د یوې ادارې په داخل کې دنیتورکونو مجموعي ته انټرنیټ وایي، خوچې کیل دلارې شوي وي. Extranet: د ادارې په خارج کې دنیتورکونو مجموعي ته ایکسټرنیټ وایي یا دمختلفو انټرنیټونو مجموعي ته ایکسټرنیټ ویل کيږي. Internet: دنړیوالو نیتورکونو مجموعي ته انټرنیټ ویل کيږي چې بدون دلاین څخه وي، کله چې یو کاروبار خپل تجارتي معاملات ترسره کولو په موخه دانټرنیټ او یا هم کوم بل معلوماتي تکنالوژي څخه استفاده وکړي دبریښنايي کاروبار څخه عبارت ده. انلاین خریداری پروسه په ۴ ډوله ده: ۱- ثابت قیمت ۲- متغییر قیمت ۳- بولي Auction ۴- دمقایسي له لارې. عامه تگلاره دقیمتونو انتخاب په موخه بریښنايي کتالوګ دی چې دتولیداتو او خدماتو ثابت قیمتونه په کې ذکر شوي وي ۲- ځیني وخت دتولیداتو او خدماتو متغییره قیمتونه په کې ذکر شوي وي لکه قیمت او مشخصه فیصدي دتخفیف ۳- اوځیني وخت بریښنايي تجارتونه مشتریانو ته دافرصت ورکوي چې په ازاد ډول دبولي په اساس قیمتونه ټاکل کيږي ۴- ځیني بریښنايي

کاروبار دقیمتونو مقایسه سهولیت مستهلک ته ورکوي. لکه امریکاي ایرلاین او امزون کام. تادیه په payment په دوو طریقو ترسره کيږي. فوست تادیه ۲- فري تادیه : چې دجنس دراتگ څخه دمخه تادیه کوي ۲- فوست تادیه : دجنس دراتگ څخه وروسته تادیه کوي . بریښنايي مارکیت: عبارت له هغه مارکیت څخه دی چې اخیستونکی او خرڅوونکی په انلاین ډول خپلو منځونو کې سره تجارتي معاملات ترسره کوي. دبریښنايي مارکیت دنده دفریکي مارکیت په شان ده مگر بریښنايي مارکیت مؤثریت نسبت فریکي مارکیت ته زیات دی مثلاً دتولیداتو خدماتو په اړوند معلومات ارایه انلاین توگه پیرودل او همدارنگه خرڅلاو وروسته خدمات وکړه. دبریښنايي مارکیت اجزا: هغه شخص یا (ویب سایټ) چې اجناس او خدمات اخلي او په استفاده یی رسوي دcustomer څخه عبارت ده ۲- سیلر Seller: هغه شخص یا ویب سایټ چې اجناس دگټې په خاطر خرڅوي. یاداموالو عرضه په انلاین شکل وجود لري دسیلر څخه عبارت ده. ټول فریکي شیان چې دانسان ضرورت رفع کړي دپته تولید وایی او ټول غیرفریکي شیان چې دانسان ضرورت رفع کړي دي ته خدمات وایی او افلاین وي. جوړښت infrastructure دبریښنايي تجارت هغه برخې چې بریښنايي تجارت دهغي په واسطه مخکې ته ځي هغې ته جوړښت وایی. front End یا مخکې فعالیتونه: دانلاین بزنس ټولې هغه برخې چې مشتریان یی وگوري او او استفاده تري وکړي عبارت له فرنټ اینډ څخه دي اودانلاین بزنس ټولې هغه برخې چې مشتریان ورڅخه استفاده نشي کولای هغه ته بک اینډ Backend وایی. یا وروستي فعالیتونه وایی. مینځگړي: هغه شخص ته وایی چې ددو افرادو ترمنځ تجارتي معاملو کې سهولت راولي یا یو ویب سایټ چې داخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ په تجارتي معاملو کې سهولت راولي . مستهلکین: په نړی کې تر دوو میلیونو څخه زیات انلاین مستهلکین وجود لري چې دمختلفو ویب سایټونو له طریقه اجناس او خدمات رانیسي. خرڅوونکي: په بریښنايي تجارت کې پلورونکي هغه انلاین کاروبارونه دي چې اجناس او خدمات اخیستونکو ته په انلاین توگه عرضه کوي دا کاروبارونه کیدای شي چې دسهامي شرکت، دولت، او یا هم دیو شخص په ملکیت کې وي. تولیدات او خدمات: بریښنايي تجارت کیدای شي فریکي توگه او غیري فریکي توگه اجناس او خدمات مستهلکینو ته عرضه کړي. جوړښت بریښنايي مارکیت په جوړښت کې بریښنايي نیټورک، ډیټا بیس، هارډویر، سافټویر مسایل شامل دي. دبریښنايي مارکیت ډولونه: ۱- شخصي بریښنايي مارکیت ۲- عامه بریښنايي مارکیت . شخصي بریښنايي مارکیت : هغه مارکیت څخه عبارت دی چې دیوې کمپنی په ملکیت او کنټرول کې وي چې عموماً یی B2B او B2C وي. عامه بریښنايي مارکیت: عبارت له هغه مارکیت څخه دي چې ددریم کاروبار په ملکیت کې وي چې داخیستونکي او خرڅوونکي له جملې نه وي. لکه ازاردبازار. کام. دمشتري دسوداکولو طریقې درې دانې دي ۱- Web store: هغه بزنیسونه دي چې یواځې او یواځې دیو کاروبار تولیدات په کې خرڅول کيږي. عبارت له ویب سټور

څخه دي . انټرنیټ مال internet mall: دمخلفو ویب سټورونو مجموعي ته چي په انلاين ډول سره وجود ولري عبارت له مال څخه دي . پورټل portal: پورتلونه عبارت دهغه کاروبارونو څخه دي چي داصلي يا مرکزي کاروبار څخه اموال او خدمات دپورتل کمپني څخه مشترکي ته انتقاليري. برينسنايي سازمانونه: بریک ایند مورټر brick and mortar: هغه برينسنايي سازمانونه دي چي په فزيکي ډول سره وجود لري يا هغه سازمانونه چي تجارتي معاملي يی په فزيکي ډول سره وجود لري لکه : flipcart.com لکه يو ویب سايټ ته ځي کوټونه(جمپرې کورتي) انتخابوي او دهغي نه بعد بيا هغي مارکيټ ته ځي او په فزيکي ډول يي اخلو يا اخلي. يا په بل عبارت هغه برينسنايي سازمانونه دي چي دفزيکي ډول سره وجود لري او په مستهلک باندي مستقيمه توگه اجناس خرڅوي. ۲-کلیک ایند مورټر click and mortar: هغه سازمانونه دي چي تجارتي معاملي په انلاين ډول او هم په اف لاین ډول ترسره کوي عبارت له کلیک ایند مورټر څخه دي . ۳-حقيقي کاروبار يا virtual business يا هغه برينسنايي سازمانونه چي انلاين (انټرنیټ) ډول سره فعالیت کوي. virtual biz حقيقي کاروبار هغه برينسنايي سازمانونه چي يواځي او يواځي دانټرنیټ يا انلاين ډول سره خرڅلا کوي. دبرينسنايي تجارت جوړښت يا چوکاټ framework: پنځه داني دي خلک ۲- عامه پالیسي ۳- بازار موندنه ۴- کومکي خدمات ۵- کاروبار برخي. دا هغه برخه ده چي ددي نه بغير برينسنايي تجارت په مخ نه شي تللی لکه خلک: ټول هغه افراد چي برينسنايي تجارت کي برخه اخلي په کي شامل وي لکه خرڅوونکي اخيستونکي او منځگري، معلوماتي تکنالوژي، متخصصين کارمندان، او داسي نور ددي سټرکچر نه بغير تجارت مخ ته نشي تللی. ۲- عامه پالیسي ټولي هغه پالیسي گاني او قواعد چي دحکومت لخوا دتخنيکي معيارونو په خاطر وضع کيري. ۳- بازار موندنه او اعلانات: دنورو کاروبارونو په شان برينسنايي تجارت هم بازار موندني ته ضرورت لري چي ترټولو زيات B2C ترمينځ تجارت کي مهم رول لوبوي. داځکه چي ذکر شوی کاروبار کي اخيستونکي او خرڅوونکي يو بل نه پيژني ۴- کومکي خدمات: برينسنايي تجارت هم بيډون دکومکي خدماتو څخه نه شي کولای خپل فعالیتونه په مخ يوسي لکه دمشرکي څخه دپيسو يا رقم انتقال ، يا هم دمشرکي له لوري اخيستل شوي جنس انتقال ټاکلي ځای ته ۵- کاروبار برخي business partnership برينسنايي تجارت هم دنورو بزنسونو په شان برخي لري چي دبرخي يي عرضي ځنځير په اساس څرگندولی شو لکه ديوي کمپني ارتباط دخپلو عرضه کوونکو اومستهلکينو او نورو سره . دبرينسنايي تجارت ځانگړي خواص: دا هغه خواص دي چي برينسنايي تجارت يی لري خو عنعنوي تجارت يي نه لري که لري يي هم ډير کم دي ۱- ubiquity په هرځای کي موجود: دا هغه شان تجارت دي چي په هرځای کي موجود وي لکه په کورکي په موټر کي يا بل هرځای کي وي ستا موجوديت ته په برينسنايي تجارت کي ضرورت نشته. لکه فزيکي

تجارت ۲-global reach-دنیوي لاس رسۍ : بریښنایی تجارت دیو هیواد لپاره نه وي جوړشوی بلکې برعکس فزیکي تجارت دیو هیواد لپاره جوړشوي وي او بریښنایی تجارت دنړۍ لپاره جوړشوی دی ۳-universal standard-دنیوي معیارونه: بریښنایی تجارت چې خرڅول کيږي ټول دنړیوال معیار مطابق وي بلکې په فزیکي تجارت دمشخصي منطقي دمعیار مطابق وي. ۴-richness-کافي اندازه معلومات: معلومات په فزیکي تجارت کې هم ورکول کيږي مگر په بریښنایی تجارت کې ډیر زیات ورکول کيږي دتولیداتو اوخدماتو په اړوند چې مشتري یې توقع هم نه لري. لکه فزیکي ستور ته ورشه یو مایل واخله دومره معلومات نه ورکوي بلکې یوه انلاین ستور ته لارښه په ویب سایټ کې معلومات پراته وي ، ۵-دوه اړخیزه معلوماتو تبادلې interactivity: دتولیداتو او خدماتو استعمال په اړوند دکافي اندازه معلومات ورکوي لکه یو دوکان ته ځي کمپیوټر ترې اخلي خو هغه ته وایي استعمال چل یی یی راوبښایه هغه درته وایي زه پرې خپله دومره نه پوهیږم بلکې په بریښنایی تجارت کې معلومات پراته وي که هغه په یوتوب کې ویدیو وي اوکه دویب سایټ له لارې وي. ۶-density of information-د معلوماتو جمعواړي یا تراکم: بریښنایی تجارت: کې دخپل کاروبار او مشتریانو دذوق مطابق پراخه معلومات جمعواړي کيږي او داسانه وي خو په عنعنوي تجارت کې مشتریانو او کاروبار دذوق اړوند معلومات نه وي او که وي هم ډیر وخت یا ډیر زیات وخت او مصارفو ته ضرورت لري او سخت وي. ۷-دمعلوماتو پټ ساتنهpersonalizationپه بریښنایی تجارت کې مشتریانو دخريداری په اړوند هر ډول معلومات مخفي ساتل کيږي، برعکس په عنعنوي تجارت کې دغه سهولت شته دی. دتولید او خدماتو په خصوصیاتو کې دخپلې خوښې تغیر راوستل دي ته customization وایي کيږي. په بریښنایی تجارت کې مشتریان کولای شویدخپل ذوق په اساس تغیر راولي برعکس په عنعنوي کې دغه کړنې امکان نه لري او یا هم کمي وي. Business model: دکاروبار دهرې برخې په باره کې تفصیلي معلوماتو وړاندې کولو ته بزنس پلان وایي. دکاروبار په هرې برخې په باره کې تفصیلي معلومات وجود لري بلکې په لیکل شوي ډول وي. بزنس موډل: دهغه تفصیلي پلان څخه دی چې دکاروبار دهرې برخې په اړوند تفصیلي معلومات ارایه کوي یا په کې به ارایه شوي وي. بزنس موډل نسبت بزنس پلان ته پراخه وي؟ یا بزنس موډل عبارت دهغه پلان څخه دی چې په دې کې دکاروبار فعالیتونه په ښه شکل ترسره کولو په موخه دتمویل منابع، انتخاب شوي مشتریان او دکاروبار دنورو برخو په اړوند معلومات وي. بزنس موډل: اته عناصر لري

1-value proposition 2-revenue model 3-market oppourtunity 4-competitive environement 5-competative advantage 6-market strategy 7-organizational developement 8-management team.

۱- د ارزښت دوراندې کولو موډل : د ارزښت باره کې معلومات وړاندې کول یو کاروبار د تولید دلارې کوم ارزښت مشتر یانو ته وړاندې کوي ۲- د عاید موډل په دې برخه کې د معلومات ارایه کوي چې زموږ کاروبار دکومي لارې عواید لاسته راوړي . عمومي انلاین بزنیسونه ۵ لارو عواید لاسته راوړي ۱- د اعلاناتو موډل ۲- سبسکریپشن موډل ۳- ټرانزکشنل في موډل ۴ سیلس موډل ۵- افیلیټ موډل ۱- د اعلاناتو له طریقي دعاید لاسته راوړل: هغه بریښنایی تجارتونه چې زیات شهرت لري دنورو بریښنایی تجارتونو اعلانات په خپل ویب سایټ کې ځای په ځای کوي او په مقابل کې ټاکلې فیس ترې اخلي لکه yahoo دمختلفو کاروبارونو تجارتي اعلانات په خپل ویب سایټ کې ځای په ځای کوي او په مقابل کې ټاکلې فیس ترې اخلي ۲- د برخې ورکونې یا برخې اخیستنې په اساس عواید لاسته راوړل (سبسکریفشن): زیاتره انلاین بزنیسونه د خدماتو استعمال په مقابل (د برخې اخیستنې) میاشتنې ټاکلې فیس اخلي چې مشتري کولای شي د ذکر شوي کاروبار عناوینو څخه استفاده وکړي. د انلاین خریدارۍ پروسه: ۱- د قیمت تگلاره: ۱- ثابت قیمتونه ۲- متغییر قیمتونه ۳- بولي کونکي قیمتونه ۴- دمقایسو په اساس قیمتونه ۲- د اقلامو انتخاب په کارت یا bag کې اچول ۳- د اقلامو چیک کول ۴- د انتقال د طریقي انتخاب: ۱- د فاصلې په اساس انتخاب ۲- دوخت په اساس ۵- د تادیې د طریقي انتخاب: ۱- فوسټ تادیه ۲- فري تادیه ۶- فرمایش یا آرډر په ځای کول. ډیجیټ کارډ : عبارت له هغه کارډ څخه دی چې بانک یې مشتري ته د خپلو پیسو په مقابل کې ورکوی چې ځانگړی لیمیت ورته ټاکي چې دهغې څخه پورته معاملاتو په مقابل کې ورڅخه charges اخلي او دازموږ خپله شتمني ده ***ماسټر ویزا: یوه نښه ده چې ډیجیټ کارډ یا هم په کرډیټ کارډ باندې دیوبانک لخوا لگول کيږي چې ترڅو په هرځای کې وکولای شي چې معاملات ترسره کړي خوداصرف تاجرته ورکول کيږي. د برخې اخیستنې په اساس عواید لاسته راوړل : زیاتره انلاین کاروبارونه د خدماتو استعمال په مقابل کې د برخې اخیستنې یا سبسکریفشن په اساس میاشتنې ټاکلې فیس اخلي چې مشتري کولای شي چې ذکر شوي کاروبار عناوینو څخه استفاده وکړي عناوینو هغه څه چې ویب سایټ کې موجودوي . رقابتي مزیت یابهنروالی: هر هغه څه چې کاروبار یې د خپل رقابت کونکو څخه په ښه شکل ترسره کوي که هغه د قیمت سره تعلق ساتي یا دکوالیټي سره تعلق ساتي او یا هم دمصارفو سره تعلق ساتي . د بازار سټراټیژی : په دې معنا چې کاروبار دکومي سټراټیژی په وسیله مشتريان تشویقوي چې ددوی اجناس او خدمات واخلې org development : د سازمان پرمختگ په دې برخه کې د الیکل کيږي چې سازمان کارمندان په کوم قسم د پرمختگ طریقه برابروي یا سازمان کارمندانو ته تیرینگونه ورکوي او که نه ترڅو تاسې کارکونکو ته عمومي معلومات راکړي او تحقیقي معلومات هم. د انټرنیټ استعمال په کاروبار کې ۱- رقابتي تحقیق لپاره ۲- مشتريانو ذوق معلوم کړي ۳- اخیستل او خرڅول ۴- دگټې په خاطر ۴- داشتهاراتو په خاطر ۵- د مشتريانو ته د سهولتونو برابرولو په خاطر. تجارتي

معاملو دعواید و موډل: ځینې کاروبارونه دتجارتی معاملو دترسره کولو له طریقه خپل عواید لاس ته راوړي. یاپه بل عبارت له هغه موډل څخه دي چې دافرادو دکاروبارونو څخه دتجارتی معاملاتو دترسره کیدو په مقابل کې عواید لاسته راوړي. مثلاً eBay.com او داسې نور. ټاکلې فیس: دخرڅلاو عایداتی موډل : دغه موډلونه کې کمپنی په مشتری باندې دتوکو او یا خدماتو یا هم معلوماتو دخرڅلاو له لارې عواید لاس ته راوړي لکه amazon.com. دبازار فرصت: په دې برخه کې دکاروبار دمارکیټ په موجوده او راتلونکي فرصتونو په اړه تفصیلی معلومات وړاندې کوي. چې ایا کاروبار په مارکیټ کې اوس کوم فرصتونه لري او په راتلونکي کې دکومو فرصتونو څخه استفاده کولای شي . رقابتي محیط یا بازار:: عبارت له هغه بازار څخه دی چې ډیر شمیر کاروبارونه یو شان تولیدات یا صنعت مشتریانو ته وړاندې کوي . دمثال په ډول دبرینسنايي وسایلو رقابتي بازار چې په دې برخه کې دکاروبار په اړوند معلومات ارایه کول دي چې ایا زمونږ کاروبار په رقابتي بازار کې خرڅلاو یا فعالیت کوي او که په غیربرقابتي بازار کې خرڅلاو یا فعالیت کوي. مدیریتي تیم : کاروبار لوړپوړي مدیران، منځ پوړي مدیران، او ټیټ پوړي مدیران دي کوم ډول ځانګړني ولري چې کاروبار باید په ښه شکل مخ ته لاړشي. یو ښه مدیریتي تیم : باید لاندې خصوصیات ولري: ۱- دکاروبار لپاره یوه ښه کاروباري موډل ورکړي او په هغه کې کاروکړي ۲- دخارجي سرمایه گذارانو توجه جذب کړي ترڅو زمونږ په کاروبار کې سرمایه گذاري وکړي ۳- دمارکیټ په اړه خاصه پوهه ولري ۴- دکاروباري پلان په عملي کولو کې تجربه ولري. دانټرنیټ تاریخچه : انټرنیټ په ۱۹۵۰ م کال کې دکمپیوټر دپیداېښت سره سم منځ ته راوړل شو او په ۱۹۶۰ م کال کې دامریکا دفاع وزارت کې ترې دلمري ځل لپاره استفاده وشوه او په ۱۹۸۰ م کال پورې انټرنیټ په شخصي توګه نه استعمالیده او په ۱۹۹۵ م کال کې دانټرنیټ څخه په شخصي توګه استفاده وشو ه. داننتقال دطریقې انتخاب ۱- دفاصلي په اساس ۲- دوخت په اساس. صنعت په مجموع کې په ۵ ډوله دی ۱- استخراجي صنعت ۲- نسلي صنعت ۳- primary صنعت ۴- تولیدي صنعت ۵- ساختماني صنعت. تجارت په دوه ډوله دی ۱- تریډ trade ۲- اید تو تریډ aid to trade . تریډ په دوه ډوله دی ۱- خارجي تجارت په دوه ډوله دی صادرات ۲ واردات ۲- داخلي تریډ او داخلي په دوه ډوله دی ۱- عمده فروشي ۲- پرچون فروشي. aid to trade اید تو تریډ: بانکونه بیمه ترانسپورت . عملیاتي مصارف : هغه مصارف دي چې بیډون دکاروبار یی په روزمره ډول ترسره کوو . web portal: عبارت له هغه کاروبار څخه دی چې دمرکزي کاروبار څخه اموال او خدمات دپورتل کاروبار په وسیله مشتری یا مستهلک ته انتقالیږي. لکه په دوبي کې یو جنس کمپنی شتون ولري او دهغې اجناس په افغانستان کې په نمایندګی کې خرڅیږي. برقي یا برینسنايي تادیی سیستم : هغه سیستم ته ویل کیږي چې کاغذ په مخ تجارتی معاملات نه ترسره کیږي

اودا مصارف او کارونه کموي. ۱- کاغذي کار ۲- معاملاتو مصارف ۳- مزد مصرف يا دکارمند انو مصارف.

Mode of electronic payments ۱- کريډيټ کارډ ۲- ډيډيټ کارډ ۳- سمارټ کارډ ۴- برينډنايي پيسې ۵- برينډنايي توگه دفنډونو انتقال. برينډنايي توگه ډيپسو يا فنډونو انتقال EFT په وسيله مونږ ديو اکونټ معلوماتو په اساس پيسې بل اکونټ ته انتقالوو .

Business model: these elements are the business model which are successful: 1-value proposition 2-revenue model 3-market opportunity 4-competative environment 5-competative advantage 6-market strategy 7-organizational developement 8-management team. Revenue model are: advertising model 2-subscription 3-transaction 4-sales models 5-affiliate model.

دبرينډنايي تجارت گټې

په اسانۍ سره داچناسو او خدماتو انتخاب او اخستل ۲- په هفته کې اووه ورځې او ۲۴ ساعته خدمات ۳- عملياتي مصارفو کموالی او هم بهتره توليدات ۴- په اسانۍ سره کاروبار شروع کول او ختمول ۵- فزيکي توگه جوړښت ته ضرورت نه لري ۶- مستهلکين په اسانۍ سره کولای شي چې توليدات انتخاب کړي بیدون له فزيکي توگه ورتلو څخه.

دبرينډنايي تجارت تاوانونه

دتوليد دکواليتي ضمانت نه شته دی ۲- انټرنیټ هيکرانو ته موقع وي ۳- انټرنیټ سهولت موجودوي او تعليم سطحه بايد وي ۴- انټرنیټ ساحه ياکوريج بايد موجود وي ۵- مسکي کسان پکار دي ، برينډنايي تجارت سره نور تجارتونه هم نښتي وي.

دمستهلک لپاره يي زيانونه:

دتوليد راتلو پوري بايد يو څه انتظار وکړي ۲- گرنټي نشتون دتوليد دکيفيت ۳- دمستهلک شخصي معلومات کيدای شي هک شي او خپاره به شي ۴- تادييه کيدای شي غلطه وشي يا استعمال شي ۵- نامتوقع او پټ مصارف.

دبزنس مين لپاره گټې

دپلان مطابق جوړ/اغيزمن او جوړښتيز ۲-۲۴ ساعته خرڅلاو ۳-مستقيما غبرگون يا فيډبک ۴-
معامله په اسانۍ سره معلوميري يعني تړیک کيري ۵-نوي شراکت کوونکي او عرضه
کوونکي ۶-دمارکيټ پراخه کيدل ۷-عملياتي مصارف ۸-دتوليد مصرف گټه

دبزنيس مين لپاره يې زيانونه

ويب سايت کيدای شي هک شي ۲-موده په موده دسافټوير او سيستم اپډيټ کول ۳-دتغير

يا چينج کولو لپاره ډير مصارف غواړي ۴-دقانوني څارني(توليد)کموالی.

دمستهلک لپاره يې گټي

۲۴ ساعته دلاس رسي ورده ۲-بوکينگ ډيریکتلي +اتوميټيک بيلس ۳-دتوليد بيا کتنه په اسانۍ
سره پيدا يا کيري ۴-په اسانۍ سره مقايسه يا پرتله کولای شي. ۵-زيات وخت نه نيسي.

عامه بودجه

بودجه : دهغه مالي سند څخه عبارت ده چې څرنکه دمنابع حصول او په يو ځانگړي زماني
دوره کې ددغو منابعو څخه استفاده واضح کړي دکلاسيکو تعريف له مخې بودجه دهغه سند
څخه عبارت ده چې ددولت عوايد او مصارف عموما ديوکال لپاره پيشبيني او تصويوي.
سياسي تعريف : بودجه دهغه لايحي څخه عبارت ده چې ديو هيواد ټول عوايد او مصارف
ديوي مالي دورې عموما ديوکال لپاره پيش بيني او وپارلمان څخه تصويبيري.افغانستان بودجه
دهغه قانوني سند څخه عبارت چې ددولت ټول عوايد او مصارف ديوځانگړي وخت لپاره
تعينوي چې دټولو سياسي اقتصادي اجتماعي دفاعي فرهنگي انکشافاتو او فعاليتونو انعکاس
کوونکې وي-مدیریتي تعريف: بودجه هغه سند څخه عبارت ده چې د مالي منابعو څخه
گټورتوب او دانساني کړني داهدافو دتحقق او سياستونو په ايجاد سره همغږي کوي بودجه په
درې ډوله ده ۱-متوازنه ۲-کسري ۳-مازاد.دمالي او اقتصادي نقطې له نظره تعريف:بودجه
يوه مالي طرحه ده چې په کامل ډول د دولت پولي ضروريات مخکې له وخت دضرورت
وړ عوايد او مصارف دمحدود وخت لپاره تعين او پيشبيني کوي. دهغې مالي طرحې څخه
عبارت ده چې په مختصر ډول دعملياتي کنټرول لپاره جوړيږي، دعوايدو او مصارفو تخمين
کوي دحکومتونو لپاره داسې کړنلاره چې دامکاناتو رهبري انساني مادي او نورو منابعو
څخه حداکثر استفاده واضح کوي. ديومناسب بودجوي تعريف متشکله اجزا عبارت دي له

۱- دعوایدو او نورو تامین اعتبار منابعو پیشبيني ۲- دځانگرو اهدافو او عملیاتو لپاره دمصارفو سنجش او براورد ۳- ځانگړی او محدود وخت. یا اقتصادي یا ملي بودجه له هغې بودجې څخه بودجې څخه عبارت ده چې د هیواد ټول اقتصادي فعالیتونه دمالي نقطې له نظره منعکس کړي. د بودجې د خصوصي او عامې څانگه توپيرونه: خصوصي: ۱- خصوصي وي ۲- انحصاري وي ۳- زیات نه وي. درهبرې نوعیت کې توپیر. عامه څانگه ----- ۱- دگني لاسته راوړنې انگیزه ۲- تولیداتي او خدماتي انحصار ۳- د فعالیتونو په اړه حساسیتونه ۴- د سیاست عامل ۵- د ټولو قانوني فعالیتونه ۶- خدماتو او محصولاتو بازارې قیمت. عامه څانگه تعریف: هغو افرادو او سازمانونو څخه عبارت ده چې د ټولني اکثریت منابع په نظر کې نیسي او غواړي چې عامه رضایت او انکشاف لاسته راوړي. خصوصي څانگه: افراد ډلې او تجارتي واحدونه شاملیږي او بازار کې د خرید او مصرف له پلوه تولیدونکي موجود وي. د خصوصي چارو اداري تعریف: د خصوصي سازمان پالیسي او سیاستونو د اجرا لپاره فردي او عمومي کونښنونه سره همغږي کوي او د عامه چارو اداري تعریف د هغو افرادو ډلو او سازمانونو څخه عبارت دي چې د ټولني اکثریت منابع په نظر کې نیسي او غواړي چې د عامه رضایت او انکشاف تر لاسه کړي. دولت د سیاستونو د اجرا په خاطر فردي او اجتماعي فعالیتونه سره هماهنگ کوي. د بودجې اهمیت: د هیواد سیاسي اقتصادي اجتماعي او اداري پرمختګ کې له بودجې کار اخیستل کېږي ۲- بودجه د هیواد په لویو اقتصادي متغیرونو باندې اغیز لري ۳- اقتصادي او سیاسي اهداف لاسته راوړي ۴- دولتونه د بودجې له لارې د موجوده منابعو څخه تر حد اکثر او مطلوب سرحده استفاده کوي او اړتیاوي په سالم ډول لاسته راوړي نوځکه له دولت بودجه زیات اهمیت لري ۱- ۵- بودجه د هیواد د سیاستونو اجرايوي لارښود دی ۲- بودجه د دولتونو لپاره د اجرااتو حدتاکي ۳- بودجه د یو ملت اقتصادي ژوند پلان گذاري کوي. د بودجې اهمیت دادی چې دولت بودجه د امکاناتو سنجش او د اهدافو تطبیق واضح کوي او د ټولني رضایت اخی هدف دی. دمالي او اقتصادي له نظره د بودجې تعریف: بودجه یوه مالي طرحه ده چې د ضرورت وړ عواید او مصارف د محدود وخت لپاره پیشبيني کوي او تعینوي. د سیاسي له نظره د بودجې تعریف: بودجه د هغه لایحې څخه عبارت ده چې د هیواد ټول عواید او مصارف معمولا د یو کال لپاره پیشبيني او پارلمان څخه تصویبېږي. د بودجې د تعریف د متشکرک نقاط: بودجه یو کاري او مالي پلان دی ۲- د ضرورت وړ عواید او مصارفو پیشبيني ۳- هغه سند دی چې د مقننه قوه یې تصویبوي ۴- د بودجې وخت محدود دی ۵- هیڅ یو دولت نشي کولای چې بغیر د بودجې حاکمیت ترسره کړي. د دولتي او اقتصادي (ملي) بودجې ترمنځ توپیر بودجه له ملي اقتصاد سره څرنگه ارتباط لري- د بودجې حجم او تاثیرات یو له بله سره مستقیم ارتباط لري نوځکه خو باید اقتصادي شرایط او دولت د بودجې ترمنځ لازمه همغږي وجود ولري- ملي بودجه د هغې بودجې څخه عبارت ده چې د هیواد ټول اقتصادي فعالیتونه دمالي نقطې له نظره منعکسوي ملي بودجه څلور برخي

لري ۱- مستهلک ۲- تصدی ۳- خارجي تجارت ۴- دولت... ددولتي او اقتصادي (ملي) بودجي ترمنځ توپير- ملي بودجي ترتيب اقتصادي سياست له مخي صورت نيسي- په اشتراکي نظام کي ملي بودجه دحکومت دتصاميمو تابع ده- ازاد بازار نظام کي ملي بودجه دخصوصي موسساتو او اشخاصو تابع کيږي او دولت بودجه دقانوني مکلفيت درلودونکی ده- او ملي بودجه دملي اقتصادعواید او مصارف په برکي نيسي- دبودجي دندې دبودجي اساسي وظيفې: ۱- ددولت دفعاليتونو داسي ترتيب چي دحکومت دپلان شويو تدابيرو انتخاب او تطبيق ممکن کړي ۲- دعمومي رفاه تامين ۳- ددولت داقتصادي فعاليتونو او خصوصي اقتصادي فعاليتونو ارتباط= دبودجي طبقه بندي او دعوایدو طبقه بندي ۲- سازمانی طبقه بندي او عملياتي طبقه بندي ۳- اقتصادي طبقه بندي او دبودجي دکسر طبقه بندي . دبودجي پلان جوړونه : دولت خپل فعاليتونه دارنگه ترتيب او رهبري کړي چي دولت په يوه معينه دوره کي درفاه او انکشاف په تامين کي پوره ونډه واخلي G.colm وایي دبودجي پلان جوړونه دولت اقتصاد ته دمرکزي اعصابو په څير اهميت لري . دمصارفو تعريف: دهغو مبالغو څخه عبارت دی چي ددولت داقتصادي ، سياسي ، اجتماعي اهدافو داجرا او لاسته راوړني په موخه ددولت په بودجه کي په تصويب رسيري . دمصارفو طبقه بندي اهداف ددي امکان پيدا کوي چي دبودجي په اجراتو باندي کنترول اسانه کړي ۲- مديرانو سره کومک وکړي ترڅو د اداراتو لپاره مناسب وسايل او خدمات سنجش کړي ۳- که مصارف په يوه ماده کي امکان پذيره نه وي دعنوان په څير يي بايد ذکر کړو ۴- ددولت انتقالی تادييات ۵- عادي مصارف ۶- انکشافی مصارف: ۷- دناسبو اقتصادي سياستونو ترتيب او تدوين اسانه کوي. دعوايد تعريف: ټول حصول شوي او غيري حصول شوي مالي منابع چي په يوه معينه دوره کي ددارييو زياتوالي باعث گرځي عبارت له عوايدو څخه ده. مالي پلان جوړونه دمخکښي پيشبيني او دڅوکالونو لپاره دعوايدو او مصارفو پيشبيني ده ۲- دحکومت دمتوسط المدت او طويل المدت مالي سياست لپاره بنسټ جوړوي ۳- ديوه هيواد دپروگرامونو مالي نتايج څرگندوی . مالي پلان بايد تغيير منونکي وي . ب: يو فعاليت په دوامداره توگه د رهبري کنترول او مساوات ورکولو امکانات ولری سي: پلان جوړونه او تحليل يو له بل سره نسبت ولري. دمالي پلان جوړونې مفهوم : دمالي پلان او کلني بودجي بهتره توافق لپاره بايد چي لاندي موضوعات شامل وي ۱- دوضعيت تحليل او پيژندنه ۲- ددولت دمالي اقتصاد موجود وي ۳- مالي پلان کي بايد چي داقتصادي او سياسي اهدافو په اړه توضيحات او لمړيتوب معلوم وي ۴- اقتصادي انکشاف او بي اطمیناني عوامل څرگندوي ۵- دپلان جوړونې او دمالي وسايلو پلان معلوم وي ۶- ضروري تشریحات، انحرافات ، اصلاحات واضح وي. او نتايج موجود کړای شي دمالي پلان جوړونې تعريف: يوه کلنه بودجه دمالي سياست دداسي تدابيرو په واسطه چي څو کلونه په برکي ونيسي. دمالي پلان جوړونې ضرورت : مالي پلان جوړونې ته ديو کلني بودجي دکموالي له امله ضرورت پيدا کيږي ۲- دحکومت دسياست په اړه

کلي او انتقادي قضاوت ۳- په عمومي او انفرادي اقتصاد باندې د بودجې اغيز تخمين يو کال کي امکان پذيره نه دی ولي چې د عوايدو او مصارف څو کلونو پوري تړل کيږي ۴- د اوردمهاله پلانون لپاره دمحدود مالي وسايلو معقول په کاراچول ۵- درشد سياست : توزيع سياست، او اجتماعي سياست په يو کال کي امکان نلري چې يو کال کي لاسته راوړل شي ۶- ددي ستونزو دحل لپاره بايد ملي پلان جوړونه صورت ونيسي . د بودجې اصول ۱- اجتماعي علوم دطبيعي علومو په څير قاطع نه وي خو بيا هم د بودجې اصولو رعايت—په اجتماعي کړنو کي دنظم باعث گرځي—د عوايدو او مصارفو کنترول لپاره لارښوونه کوي—د اقتصادي سياسي او اجتماعي اهدافو دلاسته راوړني لپاره مهم دي دپلان دمعقولي طرحي د تطبيق لپاره د اصول مهم دي. د بودجې جوړونې پيدايښت!!! مالي علم د دولت دمصارفو او عوايدو څخه بحث کوي يا په بله مانا مالي علم د دولت د اقتصادي سياستونو لاسته راوړني دنده په غاړه لري نو ځکه دمختلفو عوايدو وصولي او دمصارفو څرانگوالي تاثيرات په اقتصاد جامعه او هيواد کي ترڅيرني لاندې نيسي. مالي علم ديو هيواد اقتصادي وظيفو پوري تعلق لري ځکه نو څومره چې اقتصادي دندې ډيرې وي هماغه اندازه دمالي علم اهميت هم زيات وي او برعکس حالات هم دمطالعي وړدي په کلاسيکه دوره کي د دولت دندې يوازي په دفاع ، نظم عدالت اجرا باندې استواره وي په ټولنه کي د سياسي او اقتصادي ايجاد سره دولت دندې له دې محدودې دايري څخه ووتلې اوزياتي اقتصادي سياسي دندې يې په غاړه اخيستي دنويو دندو اخستنی سره دولت مکلف دی چې د ټولني ، اجتماعي ، سياسي ، او اقتصادي اهدافو لاسته راوړني په موخه پلان جوړونې ترتيب وکړي او دغې پلان جوړونې متقابل تاثيرات ترڅيرني او بحث لاندې ونيسي . د متنوع اهدافو لاسته راوړني په موخه د پلان جوړونې لزوم د بودجې جوړونې فن سبب وگرځيد. اوس بودجه دعمومي اقتصادي سياستونو وسايلو د تعين څخه شميرل کيږي او بودجه جوړونه نوي تخصص دی او اړتيا برينسي چې په دې اړوند زيات انکشافات او پرمختگ صورت ونيسي خو نن ورځ بودجه د صحيح مديريت له غوره وسايلو څخه شميرل کيږي. د بودجې د تکامل پړاو په ملوک الطوايفي حکومتونو کي د عوايدو او مصارفو ترتيب او ابلاغ مستوفيانو په واسطه کيده چې دمصارفو او عوايدو زياتوالي او کموالي دوخت د پادشاه مصارفو پوري تړاو درلود نو ځکه په دې وخت کي د بودجې ترتيب کوم لازمي امر نه وو او د حسب ضرورت له مخي طرحه او اجرا کيده . کله چې پادشاه غوښتني زياتيدلي نو له دې سره سم په مصارفو مالياتو کي زياتوالي محسوسيده چې دغې کړني خلک مجبور کړل څو دنظام اړوند لازم تصميم ونيسي دمالياتو زياتوالي سره بنساري خلک په دې فکر کي وه چې څنگه کولای شو دوخت حاکم نظام په مصارفو باندې نظارت وکړي دنظارت موضوع زيات سياسي کشمکشونه وليدل او بلاخره دزياتو جنجالونو څخه وروسته دلمري ځل لپاره دمالياتو په وضعه کولو باندې دنظارت مجلس تشکيل شو. دنظارت او مالياتو وضعه کولو وروسته پارلمان ځانگړی اهميت پيدا کړ د عوايدو

اخيستني او مصارفو خرچ ترڅنگ يې نظارت ددې مجلس مهم وظيفې وگڼل شو ددې وظيفو صحيح اجرا او انجام يوي دقيقې پلان گذاري ايجاب وکړ چې دپلان گذاري همدغه مجموعه يې دبودجې په نوم سره ياده کړه. دبودجې اړوند بايد زياته کړو چې دبودجې شروع او اجرا د ۱۲۱۵م کال حکومتونو پورې مشروط او تړل کيږي او په دولتي اداراتو کې دمصارفو پلان تصويب د ۱۷۳۳ کال دانگلستان په هيواد کې پيل شو او دلمري ځل لپاره دانگلستان پارلمان څرگنده کړه چې دپارلمان نه يوازې ماليات تصويبي بلکې دولت په مصارفو او عوايدو باندې اظهارنظر هم کولای شي. ۱۲۱۵م کال کې دانگلستان پادشاه فرمان صادر کړ چې دمالیاتو تصويب بايد دپارلمان لخوا صورت ونيسي چې دغه امر يوازې دبودجې دعوايدو دبخش يا څانگې پورې تړاو درلود او ترديره وخته په ټولنه کې دا فکر موجود وه چې پارلمان يوازې د مالیاتو دتصويب حق لري او پارلمان نه شي کولای چې ددولت په مصارفوباندې نظارت وکړي. نو له دې امله ددولت او پارلمان ترمنځ دمالیاتو تصويب ۱۶۲۶ کال پورې پادشاه امر يا فرمان يو جنجالي امر پاتې شو چې په نتيجه کې دپارلمان دحقوقو لايحه (bills of rights) تصويب او دايې په کې واضح کړه چې پارلمان ددولت دمصارفو لپاره عوايدو تصويب او په مصارفو باندې دنظارت حق لري. له ۱۳۴۴م کال څخه وروسته دانگلستان پارلمان کې په مصارفو او عوايدو باندې دنظارت موضوع تر بحث لاندې ونيوله او اړونده يې دزيات اورد بحث څخه وروسته دلمري ځل لپاره داموضوع تصويب او نهايي کړه. په تاريخي لحاظ ددولتونو لپاره په بودجه جوړونه کې دتوجو ورموضوع دواقعي عوايدو تعيين دی ځکه چې د واقعي عوايدو تعيين دبودجې په ترتيب کې لومړنی قدم شميرل کيږي. نو ځکه په تاريخي حافظه کې دبودجې (domesday book) داسدای په نوم کتاب چې دانگلستان هيواد زراعتي ځمکو اړونده معلومات په کې درج شوي وو وجودلري په کتاب کې درج شو يو حوالو له مخې پادشاه کولای شو چې دخراج او باج وصول لپاره له ځانه دستور او قانون وضع کړي چې دغه احکام په مطلق مورثي نظام کې وجود درلود. خو په ديارلسم قرن او نرمانانو حکومت په دوران کې دمالي تنظيم او مديريت لپاره هلې ځلې پيل شوي چې بلاخره په ۱۲۱۵م کال کې دحکومت مشران بادشاه دسنگينو مالیاتو څخه په تنگ راغلي وو دهمدې وجې دحکومت مشران او عوام يو له بل سره متحد او دانگلستان بادشاه څخه يې غوښتنه وکړه چې دمالیاتو تعيين او تسهيم اړوند تصميم ته په حقوقي امتياز قايل شي. او دغه حقوق يې په يو لوی منشور يا ازادۍ منشور کې سره ترتيب کړي وه، چې دبادشاه په امضا ورسيد او په دغه منشور کې راغلي وه چې په يو هيواد کې هيڅ ډول مالیات دهيواد شورا له اجازه پرته نه شي وضعه کيدای چې بلاخره ددې هڅو په نتيجه کې دانگلستان خلک په دې وتوانيدل چې دمنشور څخه په گټې اخيستنې دمالیاتو په وضع کولو او په مصارفو باندې دنظارت حق ترلاسه کړي. په سازمانې او حقوقي اداراتو کې عمومي بودجې اهميت ته په کتو سره دبودجې اجرا پيشنهاده او دتهپي

موضوع اداري او مالي سازمانونه كاملا نوي وه ځكه دبودجي شروع او اهميت دتاريخي سازمانو او مبارزاتو او كوښښونو پورې اړه لري او دانگلستان له هيواد څخه بيا تر نورو هيوادو پورې دمالیاتو وضع كولو حق دعمومي مصارفو تصويب او خلكو ته دنظارت واك وركول په تاريخي حافظه كې اوږده سابقه لري. دمشرروط حكومتونو ايجاد سره دعمومي نظارت لپاره دمهمو مقرارتو رامنځ ته كيدل ددې باعث وگرځيدل چې دبودجي اهميت لاپسي زيات كړي. په ۱۲۱۵ كال كې دمالیاتو او محصولاتو دتصويب حق بادشاه لخوا نه پارلمان ته وسپارل شو ولي تر ۱۶۱۶ م كال پورې دغې موضوع داورد سياسي كشمكش له امله عملا داحق اجرانشو ولي دحقوقو دلایحي دتصويب څخه وروسته حكومتونو داحق حاصل كړ چې دمالیاتو وصول دتل لپاره ځانته تثبیت كړي په مصارفو باندې دپارلمان نظارت او حكومتونو ته دمصارفو تصويب په انگلستان كې ۱۳۴۴م كال څخه وروسته اغاز شو ولي دغې موضوع يوازي نظرياتي اړخ درلود. دانگلستان پارلمان له زياتو هڅو وروسته په دې وتوانيد چې په كلي ډول ددولت دمصارفو اړوند جامع اطلاعات اوصورت حسابونه لاسته راوړي اوددغې حق دلاسته راوړني اصلي علت ددولت دبودجي كسر وه چې ددولت يې مجبور كړ ترڅو دكسر مخنيوي په موخه دمالیاتو زياتوالی تصويب كړي دغې عمل عموميت پيداكړ او دمالیې وزير مكلف وگرځيد چې ددولت دمصارفو اړوند معلومات پارلمان ته ارايه او وړاندې كړي. دحكومت او پارلمان پرلپسې د اختلاف نظر وروسته بيا هم دولت دمصارفو او عوايدو پيشبيني ترڅنگ دهغوی مصارفو اړوند حساب په منظم ډول پارلمان ته تسليم كړي چې له همدې ځايه دبودجي ترتيب اغاز كيري. د۱۸م قرن په اوایلو كې دبودجي دتهپې او جوړولو موضوع دانگلستان حكومت مجبور كړ چې دمصوبې په بودجي په اجرا باندې مكلفيت او الزامي وگرځيد. چې دبودجي له تصويب نه علاوه هغه با صلاحيته مقام چې بودجه تصويبوي دنظارت حق هم لري دي پوښتنې ته ځواب بيا مومي. ايا بودجه چې دڅه لپاره ترتيب شوي اجرا او كه حكومت پخپل ذوق او ميل مصرف كړي ده؟ دبودجي اجرا باندې نظارت موضوع دانگلستان لمړي وزير گلاستون په وخت كې چې له ۱۸۱۶ م كال سره سمون خوري دنظارت موافقه پارلمان ته پيشنهاده كړه نو په لنډيز سره ويلای شو چې انگلستان هغه لمړی هيواد دی چې دبودجي څلورگوني اصول يې منلي دي او له دې وروسته دبودجي كاملیت جريان بشپړيږي. چې دغه عمل نورو هيوادونو په ډير سرعت سره.... افغانستان كې دبودجي سير. په افغانستان كې دسياسي او اوداري نظام اصلاح داحمدشاه باباله دور څخه پيليري ، احمدشاه بابا څخه پخوا افغانستان كوم اداري نظم نه درلود نو ځكه احمدشاه بابا كاملا نوی نظام قايم كړ چې دانظام دايران دصفوي او مغولي هند دتشكيلاتو او وظيفو له پلوه يو تركيب وخو په خپله داغاني ټولني دقبيلوي عرف عناصر هم پكې گډ وه. داحمد شاه بابا زياتي نظامي اوداري چاري ديوي شورا له خوا رهبري كيدې په اداري چارو كې يې مهم مقام ديوان اعلى (مالیې) اداره وه او احمدشاه بابا په

وخت کې دغې ادارې مشر ته دیوان بیګې ویل کیده دیوان اعلیٰ په وظایفو کې دټولو مستقیمو او غیر مستقیمو مالیاتو راټولول، په ټولو دولتي عایداتو او منابعو باندې کنټرول او ددولتي ځمکو (خالص) اداره، دټولو مصارفو حواله خراب دانو او جنسي موادو ذخیرو او عامو خلکو ته دپورونو څارنه او اجرات یې دوظیفې جز وه. امیر عبدالرحمن په خپل کتاب تاج التواریخ کې لیکي: له مخکې دلته منظمې ادارې موجودې نه وې ځینې ادارې په ځینو نورو ورننوتې وې او دبوکس چارې په ځینې وخت کې بل اجرا کړې وې چې همدغې علت دخلکو کارونه او ادارو وظایف ناسم کړې وه. دنورو ادارو دڅیړنې څخه په انحراف یواځې دلګښت او عوایدو اړوند موضوعات چې دبودجې پورې مربوطې بحث کوو. زما دهیواد ټول عایدات خزاني ادارې ته راځي او ټول لګښتونه هم له دغه ځایه ورکول کېږي خزانه په دوه برخو ویشل شوي یعنی ټولنیزه (عامه) خزانه او ځانګړې خزانه (خالصه خزانه) پرما پورې اړه لري هلته یواځې زما عایدات لکه دملکانو، سوداګرو، او نورو څخه راغونډیږي او یواځې دخپلو ځانګړو مصارفو پیسې له خاصې خزاني څخه اخلم. دواړه خزاني بیاپه دوو برخو ویشل شوي دي نقدي خزانه او جنسي خزانه او داتولي خزاني په ارګ کې له ارګه دباندې هیوداني دفترونه عام دفترونه دي نژدې دافغانستان په ټولو ښارونو او سیمو کې ددې خزاني څانګې پرانیستل شوي دي او دهرکال په پای کې تر حساب وروسته هغه څه چې په دغه خزانو کې پاتې وي کابل ته رالیردول کېږي او که چیرې ولایتي لګښت د هغه ځایه له عایداتو زیات وي نو د هغه اړتیاوو دلیری کولو لپاره کابل څخه نغدي پیسې وراستول کېږي په لنډیز امیر عبدالرحمن خان دهیواد دمالي سیستم جوړښت لپاره مختلفې ادارې دمستوفي المالک تر رهبرۍ او څارنې لاندې خپل حسابونه محاسبه کوي او دهیواد لګښت او عواید لپاره په مرکزونو او ولایتوکې منظمې ادارې ایجاد شوي وې. لکه څرنګه چې مالي ادارې او ادارې مسایل دنوروسياسي اقتصادي او اجتماعي شرایطو او موادو سره نژدې اړیکې لري نوویلاي شو چې دټولني سیستم کې تحولات په مالي طرز او سیستم باندې اثر پریبایي. په افغانستان کې مالي سیستم دحکومتونو له جوړښت او تشکیل سره سم ایجاد شوی نو داچې څه رنګه یې مالي چارې تاریخي حوالو له مخې دغزنویانو حکومت په وخت کې یوه داسې اداره موجوده وه چې د هغه حکومت عواید او مصارفو دتنظیم وظایف په غاړه وه. دامیرشیرعلي خان په وخت کې هم دولت دعواید و او مصارفو اړوند ادارې موجودې وې چې دمستوفي المالک له خوا نه اداره کېدې چې داوس وخت دمالي وزیروظایف یې وه. د۱۲۱۸ ه شمسي کال کې دخپلواکۍ داخیستې پورې ددولت حسابونه دروزنامچې په ډول دسیاق او رقوم احوالو له مخې ترتیبیده سیاق دطرز او لارې، او رقوم: داعدادو مجموعي شکل څخه عبارت دي چې له مخې یې ددولت حسابونه وروسته دمالي کال له ختم څخه ترتیب او خلاصه کېږي دوخت حکومتونو اوسنی شکل سره بودجې سیستم نه درلود. په ۱۲۹۹ ه ش کال کې دسیاق او رقوم اصول په دفتري اصولو باندې بدل شول چې دفتري

اصول له ۵ دفترونو څخه تركيب و ددي اصولو له مخي دولت بايد ټول كلني حسابات په حسابي شكل او اسنادو سره سم پايخت ته انتقال كړي دفتري اصولو لكه ۱۳۰۰هـ ش كال پوري دوام وموند او په ۱۳۰۳ هـ ش كال كې دفتري اصول په شهريه اصولو باندې تبديل شول. د شهر يه او دفتري اصولو ترمنځ توپير په دې كې وه چې په دفتري اصولو كې دولت حسابات په كال كې يوځل ترتيبيده اما په شهريه اصولو كې دولتي حسابونه په مياشت كې ترتيبيري نو ځكه ويل كيري چې شهريه اصول دهغه اصولو څخه عبارت دي چې دولت حسابونه په مياشتني توگه ترتيب او پايخت ته انتقالوي. په افغانستان كې د بودجي سيستم او د عوايدو او مصارفو پيښيني سيستم په ۱۲۹۹ هـ ش كال كې پيل د بودجي سيستم په ايجاد سره د شاهي خزاني او دولت بودجه بودجي ترمنځ توپير منځ ته راغلی شو؟ دگډوډيو په كلونو كې ۱۳۰۷-۱۳۰۸ دسياق او رقوم اصولو سره د دولت مالي سيستم حركت پيل كړ چې دگډوډيو له منځه تگ سره بيرته دوباره شهريه اصول رايج شول چې تر ۱۳۱۴ هـ ش كال پوري دغو اصولو دوام وكړ. په ۱۳۱۵ هـ ش كال كې ايتالوي عالم موسيو ژينو مانچولي په مشوره په بودجي سيستم كې لاندې تغييرات راغلل. ۱- له دې تاريخ نه وروسته دي كوشش كيري چې د بودجي ترتيب په علمي شكل سره صورت ونيسي دعائدياتي بودجي او انكشافې بودجي ترمنځ دي توپير رامنځته شي. ۲- د دولت مصرفي حساباتو لپاره بايد دمقايسي دفاتر او د تحفيظاتو كنترول او دمصارفو تمرکز لپاره دي دمصارفو دفاتر دنغدي او جنسي راكړي وركړي لپاره دي انفرادي حسابات طرحه او تطبيق شي. ۳- د اسنادو ترتيب بايد اجرايوي ارگانونو ته وسپارل شي كنترول او محاسبه دي محاسبوي دفترونو ته تفويض شي ۴- د بودجي عوايد او مصارفو تخصيصاتو كنترول سيستم دي معرفي او د عمل ساحه كې دي تطبيق شي ۵- د قطعي حساباتو تطبيق په موخه نقدي او جنسي حساباتو لازم اساسات طرحه او په عملي ډگر كې دي پلي شي. څرنگه چې د مانچولي سيستم ډير ساده او بسيط وه نو ځكه له دوو كلونو څخه په كمه موده كې يې عموميت ومونده د مانچولي سيستم داسيستم بيا دموسيو كلمان له خوانه وڅيرل شو او د ځيني تعديلاتو وروسته د تايد وړوگرځيد په ۱۳۳۳ هـ ش كال كې مضاعفي محاسبې سيستم دنيازي شاهي تركي له خوا پيشنهاده شو چې دغه په كامل ډول تطبيق نشو اوسني بودجي سيستم پاسد امريكايي موسسي لخوانه طرحه او تطبيق شو. خو د بودجي تاريخي سيستم هيڅكله جامد او ثابت نشي پاتي كيدلی بلکې د اقتصادي، سياسي، او اجتماعي تحولاتو سره سم تحول خوري اوس د افغانستان بودجي سيستم دنړۍ له ځينو هيوادونو سره سم حركت كوي او لري نه ده چې بودجه ديواقعي اقتصادي انعكاس په توگه ځان څرگند كړي.

د افغانستان په بودجه كې دمصارفو طبقه بندي

د افغانستان دولت په بودجه کې مصارف په پنځو عمده فصلونو باندې ویشل شوي او فصل بیا په مختلفو کوچنیو فصلونو باندې تقسیم شوي دي. ۱- دمزد او معاش مصارفو ۲۱ باب چې په دغه باب کې لاندې فصلونه دي. نقدي مزد او معاش، غیرې نقدیمزد او معاش، پیشکي مزد او معاش، نقدي اجتماعي منفعتونو او غیرنغدي اجتماعي منفعتونو او دمعاشاتو ورکړي فصلونه شاملیږي. ۲- د اجناسو او خدماتو څخه داستفادي ۲۲ باب کې لاندې فصلونه دي. سفریه، اړیکې او ارتباطات، حفظ او مراقبت ترمیمات، عام المنفعه، روغنیات، سامان او لوازم چې ۵۰۰۰۰ افغانیو څخه کم ارزښت ولري. پیشکي تادیات او نور مصارف په دې باب کې شاملیږي. ۳- د ټیکسټانی او سود ۲۳ باب: ۴- د اجتماعي کومکونو ۲۴ باب په لاندې فصلونو شاملیږي. سبسایډي، دولت خارجي مساعدتونو عملیات، د دولتونو غیرمنقول خارجي مساعدتونه، غیرنغدي اجتماعي تامینات د اجتماعي کومکونو گټورتوب او داسې نور. ماشینونه، ځمکه، بهاداره اشیا شاملیږي. په افغانستان کې د عوایدو طبقه بندي په اکثره هیوادونو کې عواید دمستقلو حسابونو په اساس ترتیبیږي چې دغه مستقل حسابات په ۵ بابونو او هر باب بیا په څو کوچنیو فصلونو تقسیمیږي عبارت دي له: د مالیاتو یوولسم باب: په دې باب کې لاندې فصلونه شامل دي: ثابت مالیات، په عوایدو مالیات، په داریي مالیات، په فروشاتو مالیات، په داخلي محصولاتو باندې دولتي مالیات په عوایدو باندې نور مالیات، جریمې، مجازات او گمرکي مالیات شامل دي. د غیر مالیاتي عوایدو دیارلسم باب: د غیر مالیاتي عوایدو باب کې لاندې عواید چې د ثابتو داریو له درکه عواید اجناسو او خدماتو عرضه، اداري فیس، حق الامتیاز، متفرقه عواید، د ځمکو او تعمیراتو خرڅلاو عواید شاملیږي. د اجتماعي سهیمو ۱۷ م باب: د دولت د کارکنانو تقاعد سهیمي او شرکتونو د کارکنانو تقاعد سهیمي عوایدو فصلونه شاملیږي. د قرضونو ۱۸ باب: کې د خارجي هیوادونو قرضونه او نړیوالو اداراتو قرضونه شاملیږي د مساعدتونو ۱۹ باب لاندې فصلونه لري: د خارجي هیوادونو جاري مساعدتونه د نړیوالو موسساتو د غیرمنقولو سرمایه گذار یو مساعدتونه، د نړیوالو موسساتو جاري مساعدتونه، د نړیوالو موسساتو غیرمنقول مساعدتونه دي. دولت په مصارفو باندې نظارت پیر پخوانی تاریخ لري او له دې امله دمصارفو تاریخ پیر تاریخي قدامت لري اما د عوایدو طبقه بندي دولت دوظایفو په پراخوالي سره زیات اهمیت پیدا کړ، نن ورځ د عوایدو طبقه بندي د بودجې دمهمو ځانگړنو څخه شمیرل کیږی اوده دغې طبقه بندي مهم اهداف عبارت دي له ۱- تصمیم نیونه ۲- د عوایدو او نورو عایداتي سرچینو تامین اعتبار د طبقه بندي پیشبني ۳- د عوایدو او مصارفو ترمنځ د اړیکې ساتل. د بودجې پراوونه !!! د بودجې ترتیب یو ضروري امر دی او هغه هیوادونو کې چې دولتي سیستم یې په درې گونو قواوو ولاړ وي. بودجوي دوري په څلورو پراوونو سره نو یشل کیږي ۱- د بودجې د ترتیب پراوو: ۲- د بودجې تصویب ۳- د بودجې د اجرا ۴- د بودجې د کنترول پراوو: د بودجې د ترتیب پراوو ۱- د بودجې د ترتیب مرحله اساسي برخه ده ۲- په دې پراوو کې دیو هیواد د عنوان

په څير اهدافو ته گوري ۳-دبودجي په جوړولو کې بايد علمي اوفني ميتودونو څخه استفاده صورت ونيسي ۴-چې داچاره دبودجي ترتيب بنه ، قابل اطمینان او پوهيدو وړ جوړوي ۵-دبودجي ترتيب يو لوی کاري پلان دی او دا هغه مهال بنه تطبيق کيږي چې سالم ، دقيق ، تغيير منونکی ، مديريت، اودمناسبو لارښودونکو لرونکی واوسي ۶-دبودجي اجرا کې له اجرايوي او مديريتي ميتودونو څخه گټه اخيستل کيږي ۷-دبودجي ترتيب مختلفو ادارو ته محول کيږي او په دې پړاو کې لومړيتوبونه انتخاب، اعتبارات ورته تخصيص کيږي ۸-په پرمختللو هيوادونو کې دبودجي تهيه دفني ميتودونو له امله وي ۹-او پرمختيايي هيوادونو کې پيشبيني شويو او سنجش شويو ارقامو کې عدم دقت او کارپوه اشخاص نه شتون دبودجي ترتيب او اجرا له مشکلاتو سره مخامخ کيږي. ديوې اغيزمنې بودجي جوړولو خصوصيات: ددې لپاره چې بودجه اغيزمنه اوسي بايد ۱-ټول مقامات په کې شامل وي ۲-دتيروي دورې پايلې له حقيقي نتايجو سره پرتله کړي او دې پوښتنو ته ځواب وايي . ايا توپير موجود وه؟ دتوپيرونو لپاره دمنلو وړ دلايل موجود دي؟ ايا ادارې او اهدافو ترمنځ سمون ليدل کيږي؟ د ادارې ډير بهرني او داخلي چاپيريال څيرل دموجوده نتايجو او بودجوي سياستونو سره پرتله کول چې مؤثر دي او که نه ؟ راتلونکي دورې لپاره داهدافو پراختيا بنسټکاره کيږي دبودجي ترتيب يو تکراری پړاو و. ديوې بنسټيزې بودجې دترتيب نقاط: ۱-ساده او دپوهيدو وړوي، داهدافو په لور لارښوونه وکړي ۲-بدلون منونکي او اجرات وکړي ۳-دکارکوونکو او مديريت يوگډ قضاوت بيانونکي وي او داقتصادي اټکلونو لرونکي اوسي. دبودجي په ترتيب کې نورې ځانگړنې ۱-خلک بايد وپوهيږي چې بودجه په کوم ځای کې په مصرف رسيږي ۲-دمالي انضباط رعايت ۳-په بودجه کې دستراتيژيکو او ليتونو تعيين ۴-دقوانينو او مقرراتو رعايت ۵-او بلاخره دبودجي ترتيب بايد لاندې سوالونه حل کړي. په بودجه کې دهرې ځانگې اهداف کوم دي؟ دبودجي اجرا يو له بل سره څنگه اړيکه مومي ؟ دبودجي ارقامو او پلانونو ترمنځ کومه رابطه وجود لري ؟ دبودجي په واسطه چيرته ځان رسوي؟ دبودجي ترتيب ولي دحکومتونو پورې اړه لري ۱-نن ورځ دبودجي ترتيب اجرايه قوي په انحصار کې دی نوځکه يې اصلي علت په لاندې نقاطو کې واضح کيږي. ۲-په سياسي لحاظ بودجه دتوزيع سياست دنده اجرا کوي نوځکه خو اجرايه قوه دمالي فعاليتونو رهبري په غاړه اخلي او ځواب يې هم وايي ۳-له فني نقطې له نظره عوايد وصول اومصارف دحکومت پورې اړه لري نوځکه يې ځواب هم ووايي ۴-دندې ټولو قوانينو اجرايه قوي ته اجازه ورکړي چې بودجه ترتيب کړي ۵-داهدافو لاسته راوړني لپاره مصارف کوي ۶-دبودجي دارقامو جمعه داري دحکومت لپاره اسانه وي. دبودجي په ترتيب کې مالي قدرت: دبودجي په ترتيب کې بودجه دارنگه ترتيبيږي ۱-اداراتو مصارف دمالي تثبيت اواصلاح په موخه دټيټو ادارو څخه لوړو ادارو ته وړاندې کيږي ۲-مالي قدرت په هر هيواد کې توپير لري په انگلستان هيواد کې دمالي وزير زيات مالي قدرت لري ، اودنظامي مصارفو کې تغيير دکابينې په خوښه راځي

. فرانسه کې مالي وزير کم مالي قدرت لري صدر اعظم او دولتي هیت تغييراتو صلاحیت لري. دامريکا متحده ایالاتو ولسمشر پوره صلاحیت لري ۳-دمصارفو پیشنهادات له عوایدو زیاتوي نوځکه خو پرې بحث او غورکوي ۴-اوخطي تنقیص پریکړه عملي کيږي ۵-دمقتنه قوي مالي او بودجوي کمیسیون مباحثه او مشوره دپاملرنې وړ ده او اضافي مصارفو تصویب او دپورغوښتنه هم دمقتنه قوي پورې اړه لري ۶-بودجوي واحدونه مجموعي مصارف دموجوده مصارفو په اساس دراتلونکې بودجوي دورې لپاره په انکشافی ډول تخمین وي ۷-دغه تخمین کې دوه امکانات موجوديږي ۱-محاسبوي مصارف دراتلونکې بودجوي کال دواقعي مصارفو په پرتله کم وي کیدای شي چې دغه حالات له دوو عواملو څخه رامنځ ته شي. په لومړي عامل کې غلطي ، نه لیاقتو دعلمي او عملي میتودونو نشتون اوداسې نور. په دوهم عامل کې قصدي او عمدي مسایل شاملیږي ۳-کیدای شي محاسبوي مصارف راتلونکې بودجوي کال دواقعي مصارفو په پرتله زیات وي ،دبودجي دتنظیم میتودونه په بودجه جوړونه کې دوه میتودونه وجود لري سیاسي میتود: دبودجي سیاسي میتود: هدف دمالي منابعو حد اکثر کول ، دلمړیتوبو او ضروریاتو درجه بندي دمناسبو مصارفو دسطحو تعیین او دمنابعو تخصیص څخه عبارت دي په دې میتود کې سیاسي تصمیم نیونکي معاملاتو ته زیاته توجه کيږي په سیاسي میتود کې دااعتباراتو مبلغ سیاسي مشران ټاکي .اقتصادي یامنطقي میتود په دې میتود کې دمنابعو بهترین تخصیص لپاره هڅه کوي ۲-اقتصادي معیارونه ، مطلوبیت مؤثریت، مثریت، اوسپما ته پاملرنه کيږي. ۳-دبودجي جوړونې وړمسایل په کمی او کیفي توگه څیړل کيږي. دبودجي ترتیب داجرایه قوي دنده ده تر څو: اهداف په بنه شکل سره ترلاسه کړي دبودجي په ترتیب کې لاندې میتودونو څخه گټه اخیستل کيږي. دعمومي عوایدو فني سنجش میتود . لکه څرنکه چې عواید او مصارف تامین لامل کيږي. نوځکه خو دعوایدو دفني میتودونو څخه استفاده کيږي.دبودجي پوهان فکر لري چې دبودجي ترتیب کې دپو میتود څخه استفاده مطلوب نتایج نه لري. نوځکه خو باید دټولو میتودونو نه استفاده صورت ونیسي . دماقبل کال اخر میتود : ددې میتود له مخې دمورد نظر بودجوي کال دعوایدو اندازه دوو وروستیو کلونو دقطعي وصولي په اساس صورت نیسي د۱۳۹۷ کال عواید پیشبیني د۱۳۹۵ کال قطعي وصولي په بنسټ ترسره کيږي ولې لاندې نیمگرتیاوي وجود لري: ۱-په دې میتود کې نژدې کال له پامه غورځول شوی د۱۳۹۶ دکارپوهانو دنظریاتو ته توجه نه کيږي ۳-دامیتود هغه مهال مؤثر دی چې اقتصادي تغییرات ډیرزیات نه وي ولې؟نړۍ کې اقتصادي تغییرات زیات لیدل کيږي. داوسط میتود : په تیر میتود کې دنیمگرتیاوو شتون دلپون سې په هڅو داوسط میتود پیشنهاد شو په دې میتود کې د۵ یا ۳ کلونو زیاتوالی او کموالی دبودجوي دورې دعوایدو پیشبیني لپاره نیول کيږي. $X=27.2/5$ دفیصدي اوسط*داخري کال مبلغ وصولي=دمورنظر بودجوي کال پیش بینی شویو عوایدو زیاتوالي. دبودجي دمصارفو طبقه بندي: دمصارفو طبقه بندي تاریخي

قدامت لري او لاندې نفاطو کې ورته توجو کيږي ۲- عادي مصارف بايد له انکشافې مصارفو سره تفکيک کړي ۲- نظارت او کنترول اسانه کوي. دمحاسبې اجرايوي ميتودونو لپاره مناسب وي. دبودجوي مديرانو انعطاف پذيره معلوميري ۳- په دولتي حسابدارۍ کې دمصارفو طبقه بندي دلازمو حسابونو تنظيم دمعوماتو پوره ورکول. دبودجي دکلني کيدو اصل: که چيري دوخت عامل مشخص نه شي نو دمنابعو پيشبيني ارزيايي او کنترول عمل ستونزمن کيږي. ۲- يوکال وخت سياسي اړخ لري او دبودجي داچرا باندې دمقننه قوي نظارت لپاره مناسب وخت دی. دبودجي په تعريف کې مو لوستي وه چې دوخت، پيشبيني، عوايد او مصارف، مهم دي بودجي کلني کيدو اصل انتخاب داقتصادي سياسي او فني له مخې اهميت لري ۱- اقتصادي دليل: ذراعت پرمختگ سره دطبيعي ذراعت اهميت کموالی ۲- فني دليل: دپيشبيني په دقت استواردی ۳- سياسي دليل: په کنترول او دحکومت په نقش اغيز لري. دبودجي دوحده اصل: دبودجي واحدونو اجرات په يوواحد سند کې تدوين او دلاحي په شکل يي پارلمان ته وړاندې کړي. ستونزې: ددعنواني بودجه هرارگان خانگري بودجه جوړونه ۲- عوايد او مصارف په يوه دوره کې نه تصويبيدل ۳- شته منابع دوباره مصرفيري ۴- دپوهيدني نشتوالی دپلانونو او اهدافو نظارت پيچيده کوي. گټې: بودجه متوازنه ده او که نه ده ۲- دمصارفو نسبي گټه دبودجي په تنظيم کې سنجش کړي ۳- دبودجي کسر مخنيوی او لمريتوبونو ته پاملرنه کوي. دبودجي دانعطاف پذیری اصل: مديرانو ته کوچني او جزوي کلني تغييرات په نظر کې ونيسي ۲- اجرايوي ارگانونه دااعتباراتوله کموالي او مازاد سره مخامخ کيږي. نوځکه بايد دانعطاف مني اصل ته اجازه ورکړي ۳- هغه مهال تری استفاده کيږي چې اقتصادي شرايطو دتغيير په حال کې وي ۴- په مصوبو اعتباراتو کې عدم مداخله جرم دی دعدم پيشبيني شويو شرايطو کې مديرانو ته اجازه وي ترڅو بدیل امکانات ولټوي ۶- دبودجي اهدافو دلاسته راوړني لپاره دانعطاف اصل: بايد په پارلمان کې تصويب شي. دبودجي دوضاحت اصل: دبودجي شکل او محتوا بايد بنسکاره وي ۲- دبودجي محتوا هغه مهال مؤثره واقع کيږي چې دبودجي تعاريف وضاحت ولري ۳- دبودجي ترتيب بايد ټولو ته واضح او دپوهيدو وړ وي. ۴- که چيري بودجه وضاحت و موجود نه وي نو =نو له بودجي مختلف تعبيرونه اخيستل کيږي ۲- په مصارفو باندې نظارت اصل ته ضرر رسيري ۳- ددولت داچراتو اخلال باعث گرځي ۴- دبودجي او پلان جوړوني مخالف عمل دی په اهدافو پوهيدنه سختيري او خلک نه پوهيري دولت اهداف کوم دي. دکاملت اصل: ددي اصل ددي اصل هدف دادی چې دجامعي پلان جوړوني لپاره امکان مساعد وي ۲- دغير خالص پرنسيپ څخه استفاده صورت ونيسي ۳- دالمان هيواد دغير خالص پرنسيپ څخه استفاده کوي له مخکې چې دمصارفاتي پروژو متوقعه گټه بنسکاره شي ۴- پيشبيني شوي عوايد او سنجش شوي مصارف بايد چې په تصويب ورسيري ۴- بدیل نشي. دتعدادل اصل: دتعدادل اصل موخه دهيوادو دبودجي عوايد او مصارف بايد سره برابر وسي ۲- که چيري په عوايدو او مصارفو

کې تغیر مشاهده شي نو بودجه دکسر او مازاد حالات غوره کوي ۳-کلاسیک پوهان عقیده لري که بودجه کسر ولري نومفهو م يي کميري ۴-مرکنټلستان ادعا کوي چې دبودجي دکسر تاوان راتلونکي نسلونه اداکوي ۵-کينز بيا په عادي مصارفو کې دنظريه تاييدوي خو په انکشافی مصارفو کې دانظريه ردوي ځکه مفيدیت يي دواړه نسلونه اخلي . دبودجي دتعادل په اړه نظريات :- دبودجي دتعادل اړونده پوښتنه کيري چې دبودجي تعادل رعایت شي او که نه؟ کلاسیک پوهان وايي داچې دبودجي کلنی دتعادل ضروری دی دولت مسول دی چې په کلني توگه عوايد او مصارفو نسبت ترمنځ تعادل رعایت کړي ۱-او لاندې دلایل يي وړاندې کړي ۲-خصوصي اقتصاد دبودجي تعادل ساتي دولت يي هم باید وساتي ۳-دبودجي کسر دانفلاسیون سبب گرځي ۴-دولت دبی ځایه مصارفو مخنیوی کوي ۵-دمالیاتو د زیاتوالي باعث گرځي ، دبودجي عدم تعادل نظريه : ددې نظريې پلویان استدلال کوي چې دولت ۱- باید اقتصادي اهداف ترلاسته کړي ترڅو اقتصادي او سياسي ثبات ایجاد او حفظ کړي ۲- کينز وايي دبودجي کسر په ټولنه کې پیسې زیاتوي چې دغه جریان رشد لپاره زمينه مساعدي ۳-او مازاد حالات بيا برعکس تاثیر لري. دبودجي دوره ای تعادل ۱-دبودجي وظایفو په زیاتوالي سره دبودجي ترتیب په نوساناتو باندې اغیز لري ۲-دبودجي دوره ای تعادل کې دانفلاسیون انقباضي سیاست اودرکود مخنیوی کوي له بودجي کسر څخه استفاده کوي ۳-دوامداره کسر په اقتصاد ناوړه اغیزه کوي ۴-دولت باید څو کلنی تجارتي دوره کې بودجه متوازنه کړي. دجامعیت اصل موخي ۱-دبودجي په تنظیم کې او اجرا کې دقت او وضاحت تامین وکړي ۲-دولت باید دټولو بودجوي واحدونو بودجه په یوواحد سند کې پارلمان ته تقدیم کړي دټولو انتفاعي او غیرانتفاعي اداراتو عوايد او مصارف دبودجي په سند کې راټول او پارلمان ته يي تقدیم کړي دبودجي ارقام باید خالص ډول درج شي. دتخصیص اصل:تعریف په یوه معینه دوره کې دهغو پیسو څخه عبارت دی چې لوړو مقاماتو لخوا یوي ادارې ته دهدف لپاره اجرا صلاحیت ورکوي ۱-تخصیص اصل : په دې نقطه تاکید کوي چې دبودجي دعوايدو او مصارفو مندرج ارقام تغیر ونکړي ۲-نشي کیدلی چې دبودجي مودې اعتبارات په نورو مواردو او فصلونو کې په مصرف ورسیري ۳-موظفې ادارې مکلفي دي چې دقانون له حکم سره سم عوايد واخلي ۴-دهرې ادارې عوايد او مصارف چې څرنګه تعیین شوي وي دهغې مطابق عمل سرته ورسوي ددې اصل رعایت ۱-دبودجي مالي انطباق او اهدافو لاسته راوړني سبب کيري ۲-دبي ځایه مصارفو مخنیوی کيري عدم رعایت دبودجي مسیر تغیریوي وسایل په غلطو عدو کارول کيري/اقتصادي شرایط تغیر کوي او باید چې دعوايدو او مصارفو ځایونه تغیر وکړي.دعدم تخصیص اصل: دولت ټول عوايد او مصارف دي دولت عمومي خزاني ته داخل او عمومي عوايدو څخه تامین کړی شي. داستهلاکي او انکشافی مصارفو توپیر اصل:ستهلاکي مصارف هغه دي چې عاید اوداريي زیاتوالي باعث ونه گرځي ۲-انکشافی مصارف هغه مصارف دي چې عاید اوداريي زیاتوالي باعث وگرځي

دتوپير نفاط يي دادي:--داستهلاکي مصارفو زياتوالی ، دانفلاسیون سبب کيږي او انکشافی مصارفو زياتوالی دتولید، استخدام ، او ملي عاید لامل کيږي . دمصارفو داندازه کيدني اصل: ددي اصل څخه هدف دادی چې تصویب شوي عبارات باید په های او دقیق ډول ولگول شي ۲- هغه اعتبارات چې تصویب شوي نه وي دورکړي ورنه دي او جرم نه شميرل کيږي. دعوايدو دتخمین اصل: دعوايدو تخمین اصل څخه هدف ۱- دبودجي له تصویب سره اجرايه قوه اجازه لري تصویب شوي عوايد حصول کړي او په مصرف ورسوي ۲- دعوايدو لاسته راوړني دقانوني اجازې نه پرته نه شي عملي کيدلي ۳- دعوايدو پيشبيني تخمین اړخ لري . دقانوني کيدني اصل: بودجه يو قانوني سنددی اودبودجي په ارقامو کي تغييرات دقوانينو اومقراراتو تابع ده ۲- دتولو پيشبيني شويو عوايد حصول دقانوني تصویب محتاج دي دولت باید داقتصادي حالاتو په نظر کي نيولو سره خپله بودجه ترتيب کړي په ۱۹۹۸ م کال کي دنړيوال بانک لاندې اصول معرفي کړي. دمسوليت اصل: داصل واضح کوي چې دبودجي اجراکونکو وظايف کوم دي. دکفايت اصل: دتولني ستونزو دحل لپاره کافي منابع ولري ۲- دتناوب اصل: ددي اصل له مخي بودجه باید کال په کال او پرله پسې ډول تنظيم شي . دمديريت اصل: دبودجي په ترتيب کي دمديريت ټول شرايط په دقيق ډول عملي کړي ۵- دتنوع اصل: بودجه اني نتايج ولري منځ مهاله ، اوږدمهاله اهداف هم توضیح کړي ۶- دبودجي دصحت کيدني اصل: دبودجي په ترتيب کي باید دعلمي او عملي ميتودونو په اساس سرته ورسيري چې نتايج يي هم درست وي. دبودجي نوي اصول: دهيوادونو په شرايطو تغيير کوي دبودجي اصول هم باید تغيير وکړي/پخواني اصول داجرايوي قوي دکنترول لپاره رامنځ ته شوي دي/اونوي اصول بيا دبودجي دتصویب په مهال رامنځ ته شوي . هدف يي ۱- دولت دمالي فعاليت محدودول ۲- داجرايوي قوي دصلاحيت محدودول ۳- دبي ځايه مصارفو مخنيوی دکلاسيکو اصولو ترڅنگ نوي اصول هم ضروري دي :دبودجي اجرايه اصول: دبودجي ترتيب داجرايه قوي دنده شميرل کيږي . /مقننه قوه زيات تغييرات راولی/دبودجي له تصویب څخه وروسته دبودجي اجرايوي صلاحيت اجرايه قوي ته سپارل کيږي/په دي اصل کي اجرايه قوه اهداف معرفي کوي او اهدافو ته رسيدل دعددي نقطي نظره درجيږي. تاثيرات او اداره يي څرگنديږي/دبودجي اجرا باید دمقننه قوي دسياسي تاثير لاندې رانشي ولې؟ يوازي دنظارت حق لري اجرايه قوه دصلاحيت او مسوليت لرونکي او مسوليت لري چې دبودجي معقولي اجرا لپاره تدابير سرته ورسوي. دبودجي دصلاحيت اصل: په بودجه کي پيشبيني شويو او تعيين شويو اهدافو ته ورسيري باید دلزامو صلاحيتونو لرونکي وي دبودجي دازادې اصل اومتغير وخت تعيين اصل: دبودجي اقليم باید په محدوده شکل سره تعريف نشي ترڅو د اداري تدابيرو دانعطاف پذيری اواقتصاديت مانع وگرځي دبودجي اجزاوي اجرايه قوي ته دلارښوود اومعلوماتو منبع اوسي /دااصل دکلني توب اجرات له منځه وړي هغه تغييرات چې غيرمترقبه او قابل پيشبيني شويو عواملو له امله رامنځ ته

کیري رعایت کړي او داسې مقررات رامنځ ته کړي چې په متغیرو شرایطو باندې اني وارد کړي. د بودجې د طرز العمل اصول:-- د گذارش دور کړي اصل:-- ددې اصل په اساس اجرایه او مقننه قوه باید دیواطلاعاتي سیستم په واسطه د تیتي ادارې نه تر لوري ادارې پورې د بودجې په اړه جامع معلومات تر لاسه کړي. گذارش باید چې تغیرات اوستونزې څرگندې کړي، دلایل او تصمیم نیونه وړاندیز کړي. د میتودونو د تعدد اصل: د میتودونو د تعدد اصل له مخې دولت باید د مختلفو فعالیتونو لپاره مختلف میتودونه اختیار کړي ۲- تعدد میتودونو په نتیجه کې دولت ادارې کارونه مؤثریت او مولدیت مومي. د بودجې د ادارې تمامیت اصل: ټول بودجوي واحدونه په مجموعي پروسې کې ادارې تمامیت څرگند کړي: د بودجې ډولونه: ادارې بودجه او وظیفوي بودجه: ادارې بودجه په بودجوي واحدونو تقسیمېږي او وظیفوي بودجه د بودجوي واحدونو وظایف څرگندوي. منظمه بودجه دایمي عواید او مصارفو درلودونکی وي او غیر منظمه بودجه د تمویل غیر منظمې منابع ولري. استهلاکي او سرمایوي بودجه هغه مصارف شاملېږي. چې دولت په داربې کې مستقیم سهم ونلري او سرمایوي بودجه چې مستقیم سهم لري. باید او واقعي بودجه: باید بودجه د پېشبیني شوو پلان گذارې شو یو عوایدو او مصارفو څخه عبارت دي او واقعي بودجه بیا د عمل په ساحه کې تطبیق شوي وي.

بودجوي سیاست

د بودجې مفهوم او ماهیت: د بودجې کلمه په لغت کې د بکس یا چرمي بکس څخه اخیستل شوی چې په سلسله واره توگه د bulga د لاتیني کلمې څخه دانگلیسي د budget کلمې چې په پښتو کې د بودجې په نوم یادېږي راوړسیده. د بودجې اصطلاح په لومړي ځل د فرانسې لخوا په کال ۱۸۱۴ م کال په رسمي ډول د دولت د عوایدو او مصارفو په برخه کې په کارپورل شوه او بیا په ټوله نړۍ کې استعمال شوه. بودجه په افغانستان کې د دولت مجموعي عوایدو او مصارف دیوې ټاکلې دورې معمولاً یو کال لپاره پېشبیني او تصویبېږي. بودجه دیو داسې منظمې طرحې څخه عبارت ده چې په هغې کې د دولت مجموعي پلان شوي مصارف د تخمینې او پېشبیني شوو مجموعي عوایدو سره مقایسه او په قرار کې واقع کېږي. بودجه هغه سند دی چې په هغه کې د یو معین وخت معمولاً د یو کال لپاره دیوې دستگاه یا سازمان عواید او مخارج پېشبیني او صلاحیت لرونکي مقام لخوا تصویب شوي وي دیو نسبتاً کاملترین تعریف له مخې بودجه دیو قانون په شکل دراتلونکي بودجوي دورې لپاره د دولت د مالي اقتصاد د عوایدو پېشبیني او پلان شوو لگښتونو د منظم مقابله کولو څخه عبارت دي kolms په عقیده د دولت بودجه د مختلفو اهدافو د سلسله مراتبو د کمې او مقداري انعکاس څخه عبارت دی چې د سیاسي تصامیمو د عامیلینو لخوا انتخابېږي. نن ورځ new marks

frits تعریف زیات مشهور دی او عمومیت یې موندلې دی ددی تعریف په انعکاس بودجه دراتلونکې دورې معمولا دیوکال لپاره دیوې منظمې طرحې او پلان شوو لگښتونو اوددې لگښتونو دجبران او پوره کولو لپاره دپیشینې شوو عوایدو داتکل اوتخمین دمخامخ کول څخه عبارت دی چې دپرنسپپ له مخې دتطبيق او مکلفیت لري new marks frits دتعریف خصوصیات: ۱-بودجه ددولت دعوایدو او لگښتونو دمخامخ کولو څخه عبارت دی ۲-بودجه دیو پلان خاصیت لري چې په راتلونکې دورې پورې اړه لري ۳-دبودجې ترتیب باید په منظم او دایمي توگه صورت ومومي ۴-بودجه دحقوقی الزام او مکلفیت لرونکې ده معنا داچې په عمل کې باید تطبیق شي ۵-بودجه دیو هیواد داریا پربنا ترتیب کیري له دې امله عواید او مصارف باید په خپل منځ کې سره مطابقت وکړي ۶-بودجه دحکومت دکاردپلان دعددي بیان څخه عبارت دی چې په اجتماعي اقتصادي او سیاسي ساحو کې ددولت دوظایفو دحل په اړوندتول تدبیرونه په برکې نیسي .دافغانستان دبودجې په مقرره کې دبودجې تعریف هم ددې تعریف څخه الهام اخیستی او دکلاسیک تعریف په نسبت جامع تر دی. لکه څنگه چې د۱۳۵۳ کال دبودجې په مقرره په لاندې ډول تعریفوي . بودجه ددولت دقانوني سند څخه عبارت دی چې په هغې کې دیو معین وخت معمولا دیو کال لپاره تول عواید او مصارف تعیین او په اقتصادي اجتماعي دفاعي کلتوري او سیاسي ساحو کې دتولو فعالیتونو اوانکشافاتو انعکاس ورکونکي وي. باید زیاته کړو چې هر وخت چې دبودجې څخه بحث کیري باید ددولت په اړوند لاندې تفاوت په پام کې ونیسو . ۱-په تاریخي لحاظ دولت لومړنی واحد یا شخص دی چې دبودجې په تنظیم او ترتیب یې پیل کړی ۲-په هر هیواد کې دحجم له مخې ددولت بودجه زیاتریه سازمانی بودجه ده په دې اساس هغه مسایل او موضوعات چې په هغې کې طرح کیري دنورو بودجو څخه زیات او پیچده وي ۳-دبودجې داجرا په وخت کې ددولت محدودیت دنورو اقتصادي موسسو او اشخاصو څخه زیات دی معنا داچې دبودجې داجرا دقیق ترومقرارتو تابع ده په همدې ډول دکلاسیک تعریف له مخې بودجه دهغه سند څخه عبارت ده چې ددولت دعوایدو او مصارفو دیو معین وخت معمولا یو کال لپاره پیشینیاو تثبیت کیری دفرانسی مالي علم هم بودجه دلگښتونو او عوایدو دمخکې اټکل او تخمین په توگه تعریفوي. چې داتعریف دپورتنی تعریف څخه چندان تفاوت نه لري. دبودجې دندې دبودجې اساسي دنده عبارت له دې څخه ده چې ددولت فعالیت داسې ترتیب کړي چې دحکومت دپلان شوو تدبیرونو انتخاب او تطبیق ممکن کړي او برسیره په دې دعمومي رفاه تامین سره چې ددولت اساسي هدف تشکیلوي ددولت داقتصادي فعالیتونو او خصوصي اقتصادي فعالیتونو دموثر ارتباط له لارې مساعدت وکړي. دبودجې مهمترینې دندې عبارت دي له: ۱-دبودجې عنعنوي یا قدیمی دندې ۲-دبودجې نوي یا موډرنې دندې عنعنوي دندې عبارت دي له ۲-دبودجې سیاسي دندې : ددیموکراسی په هیوادونو کې دبودجې پلان یوه اساسي سیاسي دنده سرته رسوي. دبودجې دورې یا بودجې کال دشروع

څخه مخکې د بودجې تصویب د لمرنۍ سیاسي دندې او یاداساسي سیاسي دندې په نوم یادېږي. چې د حکومت د حقوقي مؤثر طرز العمل لپاره اساس تشکیلوي. B-د بودجې حقوقي یا قانوني دندې: د بودجې د سیاسي دندو سره یو ځای دي د بودجې لمری حقوقي دنده چې د حقوقي اساسي دندې په نوم هم یادېږي د حقوقي او قانوني اساس په واسطه تعیین کېږي. په دې معنا چې صرف د یو دقیق قانون په اساس د موجودیت په صورت کې د بودجه قانوني اجراتو قدرت لاس ته راوړلای شو. دوهمه حقوقي دنده د حقوقي الزامي دندې په نوم هم یادېږي په هغه اعدادو او دندو پورې چې بودجه کې په گوته شوی او دمقننه قوي لخوا تصویب شوی د حکومت او ادارې بستګي احتوا کوي او په تثبیت شوو اعدادو او دندو پورې د حکومت او ادارې دغه بستګي د حکومت لپاره د قانوني خاصیت یا اجرايوي مکلفیت درلودونکې دي C-د بودجې د مالي سیاست دندې: د حکومت د یوکارپلان صرف هغه وخت کولای شي چې عملي او تطبیقي جذبې غوره کړي چې د لګښتونو د پوره کولو لپاره په کافي اندازه عواید وجود ولري له دې امله د مالي احتیاج او د مالي وسایلو موجودیت ترمنځ موافقت د دولت د بودجې د مالي سیاست اساسي دنده تشکیلوي چې د دنده د مالي سیاست د لمرنۍ دندې په نوم یادېږي، د مالي سیاست دوهمه دنده عبارت له دې څخه ده چې د بودجې د رهنمائي اقتصادي مؤثریت او معقولیت تقویه او مساعده کړي چې د دنده د مالي سیاست د سازمانې او اقتصادي رهبري کونکې دندې په نوم هم یادېږي. D-د بودجې د اقتصادي سیاست دندې: د اقتصادي سیاست دندې دندې په واسطه کوبښن کېږي چې د دولت بودجې چې کوم اقتصادي نسبت ورکول کېږي د هغه څخه د اقتصادي عمومي پروګرام او د دولت د مالي اقتصاد دهماهنگ کولو لپاره ګټه اخیستل کېږي یا واخیستل شي. د دولت د بودجې لخوا دندې دندې سرته رسول د بودجې د اقتصادي سیاست لمرنۍ دندې یادبودجې د ساختماني دندې په نوم یادېږي او د هغې مطابق د بودجې پلان د یوې تنظیم کونکې وسیلې په توګه د استفادې لاندې راځي او د یو ټاکلي اقتصادي سیاست د تحقق او اقتصادي معقولیت لپاره خدمت کوي چې د بودجې دغه تنظیمي دنده د بودجې د اقتصادي سیاست د ثانوي دندې په نوم یادېږي. د بودجې نوي دندې عبارت دي له ۱-د بودجې د پلان گذارۍ دنده ۲-د بودجې د تحلیلې دنده ۱a-د بودجې د پلان گذارۍ مفهوم په خپل ذات کې معنې ورکوي چې عواید او مصارف په یوې ټاکلې راتلونکې دورې پورې اړه لري نو له دې امله د بودجې په تهیه او ترتیب کې د سیاسي ارادې د شکل باید د راتلونکو ټاکلو اهدافو په اساس ځان عیار کړي. د هرې بودجې دارنګه ساختمان باید تامین شي په دې اساس د اهدافو ټاکل د بودجې د پلان گذارۍ لمرنۍ دنده تشکیلوي چې د پروګرام د جوړولو دندې په نوم یادېږي د بودجې د پلان گذارۍ دوهمه دنده عبارت ددې څخه ده چې د بودجې د ترتیب دمخه باید واضح شي چې په بودجه کې ټاکلې اهداف څرنګه برآورده کېدای شي. ۲b-د بودجې د تحلیلې دندې: باید ولیدل شي چې د اهدافو د ترلاسه کولو لپاره پېښېښي شوی وسایل کافي دي او که نه. د بودجې هدفونه: د بودجې هدفونه او هغه نقش چې بودجه یې د هیواد په

مالي او اداري سازمان کي سرته رسوي په لاندې ډول دمطالعي لاندې نيول کيږي. ۱- داهدافو ارزيايي کول ۲- دنظرياتو هماهنگ کول ۳- دعوموي او خصوصي فعاليتونو اړيکه ۴- ددولت په وسيله دقانوني جواز لاسته راوړل ۵- دعوايدو او لگښتونو طبقه بندي ۶- دفعاليتونو نتيجي او برياليتوب درجي ته رسیده گي ۷- دمسوليتونو تشخيص او تفکيک. دبودجي ډولونه ۱- منظمه بودجه ۲- غيرمنظمه بودجه. منظمه بودجه عبارت له هغه بودجي څخه ده ده کوم چي دمنظمو تمويلي وسايلو پواسطه تمويليږي. غيرمنظمه بودجه عبارت له هغې بودجي څخه ده کوم چي دغير منظمو تمويلي وسايلو په واسطه تمويليږي. ۲- استهلاکي او سرماييوي بودجه A- استهلاکي بودجه هغه مصارف په برکي نيسي کوم چي دسرمايي په شکل اوددولت په داريو کي دمستقيم سهم لرونکي نه وي بلکه : معمولا په يوه بودجه تاثير واردوي B- سرماييوي بودجه : عبارت له هغې بودجي څخه ده کوم چي په اقتصاد کي دداريي او سرماييوي په شکل کي دمستقيم سهم لرونکي وي او برسیره په دې دجاري بودجوي دورې دتيريډو څخه وروسته هم مفيدتونه منځ ته راوړي. ۳- پلان شوی (بايد) او واقعي يا حقيقي بودجه: A- پلان شوی (بايد) بودجه: ديوي راتلونکي مالي دورې لپاره ديو هيواد دعوايدو او مصارفو داتکل او پلان گذاري څخه عبارت ده B- واقعي يا حقيقي بودجه: داسي عوايد او مصارف په برکي نيسي چي واقعا به عمل کي تطبيق شوي وي چي نوموړي بودجي ارقام دحقيقي ارقامو په نوم ياديږي. ۴- عادي او انکشافی بودجه: A عادي بودجه معمولا هغه مصارف په برکي نيسي کوم چي دعادي او روزمره فعاليتونو لپاره دانکشافی پلانونو دلگښتونو څخه غير په نظرکي نيول کيږي B- انکشافی بودجه : معمولا هغه مصارف په برکي نيسي کوم چي دعادي او روزمره فعاليتونو لپاره دانکشافی پلانونو دلگښتونو څخه غير په نظر کي نيول کيږي. ۵- اداري او وظيفوي بودجه: A اداري بودجه عبارت دهغه بودجي څخه ده کوم چي دوزاتونو له مخي تقيسميږي B- وظيفوي بودجه : عبارت له هغه بودجي څخه ده کوم چي دمختلفو وظيفو يا مختلفو پروگرامونو په بنا ترتيبيږي چي دولت يي په اقتصاد کي سرته رسوي. دبودجي حالات: دپرنسيپ له مخي بودجه بايد دتوازن په حالت کي قرار ولري ولي په عمل کي اکثرا اقتصادي شرايطو په تغيير اوتحول سره کموالی يا زياتوالی په بودجه کي منځ ته راځي چي اوس دبودجي درې گونو حالاتو او علتونو څخه بحث کوو ۱- دبودجي توازن ۲- دبودجي زياتوالی يا تفاضل: زياتوالی يا تفاضل په بودجه کي هغه وخت منځ ته راځي چي عوايد په هرحالت چي وي نظر مصارفو ته زيات شي اومعمولا دازياتوالی په بودجه کي په عمومي توگه دډولارو منځ ته راځي. الف: دلگښتونو په کميدو او دعوايدو په خاص ډول دمالياتي عوايدو په ثابت پاتي کيدوسره. ب: دعوايدو په لوړولو او لگښتونو په ثابت پاتي کيدو سره: ۳- دبودجي کسر: دبودجي دکسر مفهوم : څه وخت چي ددولت دمصارف دهغه له عوايدو څخه اضافه شي نو ويل کيږي چي دولت بودجه دکسر سره مواجه ده. دبودجي دکسر درامنځ ته کيدو مهم عوامل. الف: د اداري امورو دضعف له امله دبودجي درامنځ ته کيدونکی

کسر: دبودجي اداري کسر داسي کسر دی چې دیوي صحیحې او سالمې ادارې نشتوالی په صورت کې رامنځ ته کيږي مثلاً: هغه وخت چې موجوده اداري سازمان دتشکیلاتو او پرسونل دنقیصی له مخې دوظایفو داجرا قدرت ونلري او دولت ددغې نقیصی دلري کولو لپاره نوي کارکوونکي استخدام کړي ددغه اضافي استخدام نتیجه کې ادارې او دمعاشاتو مصارف لوړ ځي او یو تشکیلاتي تورم رامنځ ته کيږي او په نتیجه کې دولت بودجه دکسر سره مخامخ کيږي. ب: داقتصادي وضعې دتغییر له امله دبودجي کسر : دبودجي کسر داقتصادي وضعې دتغییر له امله هغه وخت منځ ته راځي چې داقتصادي وضعې تغیر په نتیجه کې دولت عواید او مصارف خپله هماهنگي له لاسه ورکړي او یا په بل عبارت داقتصادي وضعې په تغیر سره دولت عواید او مصارف په نامتناسب یا حتی په معکوس شکل تغیر وکړي نامتناسب تغیر په دې معنا چې اقتصادي شرایط دمصارفو دلوروالي غوښتنه کوي مگر دعوایدو لوروالی ته په هغه اندازه امکانات نه وي موجود: دیو هیواد داقتصادي ساختار دبودجي دکسر دعلت په توګه : دبودجي دکسر پورتنې نوعې چې ذکر شوي اکثراً دلنډې مودې ماهیت لري او دبودجي دغه ډول کسر چې داقتصادي جوړښت له وجې دعمومي عوایدو او مصارفو ترمنځ دهماهنگي دنه موجودیت له امله په اوږده وخت کې څرګندیږي. چې دغه عدم هماهنگي بعضي وخت دبیادانوي یاانکشافی مصارفو له مخې داقتصادي توسعوي سیاست په واسطه منځ ته راځي چې داقتصادي او اجتماعي زیربنا او اقتصادي پروژو دتقویت په خاطر صورت نیسي چې ډیر وخت ته ضرورت لري چې ددې په نتیجه کې دټولني اقتصادي او اجتماعي جوړښت دپرمختګ په حال او دملک اقتصادي دابتدایي مراحلو پرمختللو مرحلو ته ځي په دې معنا چې دملک اقتصاد دتیتي سطحې څخه دپراختیا سطحې ته میلان پیداکوي. دبودجي دکسر سیاست: څرنگه چې وویل شو بعضي وخت دولت دبودجي کسر څخه دیو سیاست په ډول داسې استفاده کوي چې داقتصادي رکودي حالت داقتصادي رونق په حالت مبدل کړي چې دبودجي دتعادل داصل سره مخالفت نه واقع کيږي دولتونه دپولي تورم دمخنیوي لپاره خپل مصارف کموي چې دادبودجي یوعمده رقم تشکیلوي. چې ددې په واسطه دټولني مجموعي تقاضا کميږي. او په دې شکل دتورم سره مقابله کوي چې داقتصادي رکود په صورت کې هم دبودجي دکسر سیاست څخه استفاده کوي او دغه درکود حالت درونق په حالت بدلوي. هغه ارقام چې دبودجي دکسر ترعنوان لاندې قرار نیسي دهغه منابعو څخه عبارت دي چې دعوایدو او مصارفو ترمنځ فرق وجود لري دبلې خوا نه دولت په دې توانیږي چې دخپلې بودجې هغه مازاد چې رامنځ ته شوی او دبودجي دبی تعادلې سبب ګرځي په دوه ډوله مصرف کړي ۱- دخارجي قرضو او په دولت باندي دشوو اعتباراتو تادیه کول ۲- دراتلونکي برداشتونو په خاطر دذخیري په ډول دهغې ساتل* دبودجي دکسر اقتصادي تاثیرات: ددغه سوال دځواب په برخه کې ایا دولت دبودجي دکسر نامساعد اقتصادي تاثیرات لري نشي کولای چې یو کامل او دقیق

ځواب وگڼل شي . ځکه دولت د بودجي کسر اقتصادي تاثير د مالي تامين دمنځته راتلو دڅرانگوالي د علت پورې تړاو لري. څرنگه چې د دولت د بودجي کسر د جاري مصارفو د زياتوالي په خاطر وي نو دي ته بايد توجه وشي چې دغه ډول مصارف فقط د مجموعي تقاضا د زياتوالي سبب گرځي چې کيدای شي چې تورم رامنځ ته کړي. ماليه : دهغه اجباري ورکړي څخه عبارت ده چې خلک يې د دولت د مصارفو د تمويل په منظور د دولت د غيرمستقيمو خدماتو په مقابل ورکوي. ماليات معمولا په دوه ډوله دي ۱- مستقيم ماليات ۲- غيرمستقيم ماليات. غيرمستقيم ماليات : عبارت دهغه مالياتو څخه دي چې د مالي مودي يو او حامل يې بل شخص وي لکه گمرکي تعرفي : بهرنی مرستي او پورونه : بهرنی مرستي او پورونه هم د دولت د بودجي د تمويل يوه منبع گڼل کيږي او دولت انکشافی معمولا د همدغو مرستو او پورونو په واسطه تمويليږي. دولتي داريي : دولتي داريي هم د دولت د بودجي د تمويل يوه منبع کيدای شي ځکه د ضرورت په وخت کې د دولت کولای شي خپلې داريي په خرڅلاو ورسوي او دنوموړي مصرف بودجه پرې تمويل کيږي؟. دولتي تصديگاني : دولت د بودجي بله تمويلونکي منبع دولتي تصديگاني دي چې هغه عوايد چې دنوموړيو تصديو څخه لاس ته راځي د بودجي په تمويل کې اهم رول لوبوي. د بودجي حقوقي مراحل: د بودجي مراحل چې د بودجي دوران په نوم هم ياديږي. د بودجي ترتيب مرحله. د تصويب مرحله، د اجرا مرحله، د بودجي دنظارت (کنترول) مرحله په برکې نيسي . د بودجي څلورگونې مراحل: د اجتماعي او اقتصادي سيستم په نظر کې نيولو سره په هر هيواد کې وجود لري اما د محتوياتو او شکلي نقطې له نظره يو هيواد څخه وبل هيواد ته طبعاً فرق کوي چې کولای شو هره مرحله په مختصره توگه په لاندې ډول تشریح کړو ۱- د بودجي ترتيب: د بودجي لمړی مرحله تشکيلوي چې د بودجي د ترتيب ديوي خوا په راتلونکي کې د عوايدو د انکشاف د يو تخمين له مخې اساس گزارې شوي او دبلي خوا د دولت د اړونده مصارفو د حدودو په اړوند د مالي سياستمدارانو نظريه برکې نيسي . د اداري امورو د ضعف له امله د بودجي رامنځ ته کيدونکي کسر د لاندې عواملو څخه خالي نه وي. ۱- د عوايدو د لاسته راوړني غلط جوړښت ۲- د اداري کارمندانو عدم صلاحيت غيری تخصص وال چې ماليات لاسته راوړي ۳- د مالياتو د غلط سيستم انتخاب ۴- د بودجي د کسر د مالي تامين هره يوه منبع د يو بل څخه مختلف تاثيرات لري چې لاندې ذکر شوي دي او په تفصيلي شکل يې لاندې ذکر کوو: ۱- دنوو پيسو نشرول ۲- د داخلي منابعو څخه قرضه اخيستل ۳- د لاندې مودې لپاره د خارجي منابعو څخه قرضه اخيستل. مستقيم ماليات: عبارت له هغه مالياتو څخه دي چې د مالي مودي او حامل يو شخص وي لکه: په ځمکه ماليه. په دوه طريقو سره منځ ته راتلی شي ۱- دولت کولای شي چې په عين وخت او حال کې بدون ددې څخه چې خپل مصارف او خاصا ماليات لورکړي ۲- په يو اقتصاد کې د مجموعي تقاضا د لوړولو لپاره بله طريقه ددې څخه عبارت ده چې د دولت د مالياتو اندازه راتيټه کړي. دولت جان مينياږد کينز د کسري بودجي

پیشنهاد کری ترخو په دي توگه دولت وکولای شي چې دکومکونو ورکولو له لاري دارزانو پورونو له لارېپه انکه اچونه تشويق شي او په دي ډول اقتصادي بحران پر ضد مبارزه وکړي. البته دادنړيوال اقتصادي بهران څخه وروسته خبره وه.

بودجوي سياست بله يعنې دوهمه برخه په لنډه توگه

سريزه بودجوي سياست دعوايدو او مصارفو بدلون څيري ، بودجوي سياست دوسايو (عوايدو او مصارفو) په مټ په اقتصادي متغيراتو باندې اغيز بندد، د اقتصادي ستونزو دحل لپاره د بودجوي سياست له وسايو څخه په استفادي لپاره دستونزو مناسب مديريت او حل لاره وړاندې کوي. ، بودجوي سياست دا اجتماعي او اقتصادي سياست د يوې وسيلې په توگه د دولت بودجه د ساختماني سياست دوسيلې په توگه ، په دي مبحث کې لاندې موارد څيرل کيږي. په توليدي جوړښتونو باندې د بودجوي سياست هغه عوامل تربحث لاندې نيول کيږي. چې اقتصاد تر اغيز لاندې راولي . مخکې له دي نه چې په توليدي جوړښتونو او ملي عايد باندې يې اغيزې مطالعه شي لازمه ده چې توليدي جوړښتونو انواع وڅيرو. په يو ملي اقتصاد کې توليدي جوړښتونه لاندې ډولونه لري ۱- منطقي توليدي جوړښتونه: اقتصادي توليدي څرنګه په اقتصادي ساحاتو باندې تقسيم شوي دي ۲- سکتوري توليدي جوړښتونه: سکتوري توليدي جوړښتونه : توضيح کيږي پوره توليد ي سکتوري جوړښتونه په اقتصاد کې په څومره اندازه دهيواد په اجتماعي توليد کې سهم لري مثلاً: په اجتماعي توليد کې د زراعت سهم اوداسې نور ۳- عواملې توليدي جوړښتونه: دانوعه توليدي جوړښتونو کې توليد عوامل (ځمکه او سرمايه) شامل کيږي. په توليدي جوړښتونو باندې د بودجوي سياست اثرات: بودجوي سياست دعوايدو او مصارفو له لاري ديو اقتصاد په توليدي جوړښتونو باندې متفاوت اغيز لري نو له دي امله ضروري ده چې هريو يې په جلا ډول تربحث لاندې ونيول شي . الف: توليدي جوړښتونه باندې د بودجوي مصارفو اغيزې: په توليدي جوړښتونو باندې د بودجوي مصارفو له نظره لاندې مصارف د تشخيص وړ دي. داشياو خريداري فرمايشاتو لپاره دولت مصارف په سکتوري او منطقي توليدي جوړښتونو باندې تاثيرات لري مثلاً: د(تعميراتي اقتصاد قدامت حق) د تعميراتي اقتصاد د تشويق او تقويي لامل ګرځي. يادورسته سيمو لپاره د دولت فرمايشات هم د دي منطقو د تشويق سبب ګرځي. ۲- د تخنيکي اجتماعي او کلتوري زير بناوو لپاره د دولت مصارف د توليدي منطقوي او توليدي سکتوري جوړښتونو لپاره اساسي شرط شميرل کيږي. ۳- دوزگار تيا مخنيوي لپاره دولت مصارف د توليد په عواملې جوړښتونو باندې تاثير لري . مثلاً کله چې دولت په ساحه کې د استخدام کچه لوړه شي نو په کاروبار کې د عرضه کميږي او مزدونو نرخ صعوديا پورته کيږي په دي صورت کې ممکن کاري قوه د سرمايي په کار اچونې سره تعويض شي برعکس که دولت په ساحه کې استخدام سطحه کموالی و مومي نو د کار عرضه زياتيږي. او مزدونو نرخ کميږي په دي صورت کې

سرمایه په کاري قوي باندي تعویض کيږي. ۴- دولتي کومکونه: د جبران وړنه دي او دمقابلې ورکړې وړ نه دي. کومکونه ورکول د یو خاص طرز العمل له مخې صورت نیسي او دولت غواړي لاندې خاص اهداف لاسته راوړي. الف: تشویقي انطباقې کومکونه: دوخت له نظره محدود وي ترڅو د تصدیو امکانات او سهولتونه د یو نوي تولیدي جوړښت لپاره آماده شي یا له ځان سره آماده او مطابق کړي. ب: حفاظوي کومکونه: د اډول کومکونه: د حمایتوي گمرکي محصولاتو سره نږدې تعلق لري داکومکونه دوامداره خاصیت لري او دکومک اخیستونکي دعاید وضعیت بهتره کوي تولیدي شرایطو ته کوم تغیر نه ورکوي. ۵- دقرضونو ورکول: کولای شي چې په منطقي ، سکټوري او عواملې تولیدي جوړښتونو باندي تاثیر وارد کړي. په تولیدي جوړښتونو باندي د بودجوي عوایدو اغیزې: دولته مختلف عواید اومصارفو په څیر متفاوت تاثیرات لري او په لاندې ډول توضیح کيږي. اقتصادي عواید داقتصادپه منطقي او سکټوري جوړښتونو باندي مستقیم تاثیر لري مثلاً: په یوه معینه ساحه کې د برق دمصارفو معاف کول باید نورو ساحاتو په نسبت دنرخ دکموالي په منطقي تاثیراتو کې شمیرل کيږي. یا مالیاتي معافیت او تخفیف په معینه ساحه کې سرمایه گذاریتشویقوي ۲- په تولیدي جوړښتونو باندي مالیات تاثیرات لري. اول: د تصدیو دپانگې اچونې فرسایش لپاره مالیاتي مساعدتونه اومایاتي تخفیفات ډیر اهم رول لري او په یوه معینه سکټوري ساحه کې تاثیرات واردوي او همدارنگه منطقي تاثیرات هم لري. دوهم: د تصدیو دخرڅلاو په دوران باندي مالیات تصدی مجبوروي چې مرکزیت ته خواته حرکت وکړي الحاقې ختموي اوتصدی تشویقوي چې دمالیې څخه ځان ساتي په موخه اقتصادي مراحل کم کړي ۳: مالیات کولای شي چې د تصدیو حقوقي شکل ته تغیر ورکړي. مثلاً په موسساتوماالیات اودشرکتونو دسرمایې په عوایدو مالیات مجبوروي چې دمالیې نه دخلاصون پیه موخه ځان دیوې مالي تابع کړي ۴- مالیات په تصدیو باندي عوض تاثیرات واردوي او تولید عوامل تر تاثیر لاندې راولي. مثلاً: کله چې په مزدونو باندي لورشي نوکارگران یې په تصدیو باندي تاثیر اچوي ، سرمایه یوې تولیدي وسایلو باندي تعویض کيږي. ۵- په عوایدو باندي مالیات: دتولیداتو دترک تشویق باعث گرځي. مثلاً دوسطي حدله عوایدونه دمالیاتواخیستنل: په ملي عاید باندي دبودجوي سیاست تاثیرات === په لاس کې شته عوایدو په درست ډول کارولو سره دمصرف اوپس انداز په جوړښتونو باندي دبودجوي سیاست اثر لري چې تربحث لاندې نیول کيږي. دازاد بازارپه اقتصادي نظام کې هراقتصادي عامل دبازاردعملي اودمالیې دتادیه کولو نه وروسته عاید لاسته راوړي او دا عواید داحتیاجاتو سره سم کاراچول دیولر عواملو پورې اړه لري، مصرفي عادات ۲- پس انداز عادات ۳- دمصرف نورم ۴- اجتماعي موقف اونورد اقتصادي واحدونو تخمینات فرق کوي اومتفاوت تاثیرات لري په مصرف اوپس انداز باندي دبودجوي سیاست تاثیرات: په مجموعي عاید کې دمصرف اوپس انداز نسبت سرمایه گذارۍ په واسطه لوریري مثلاً دپس انداز تشویق ، معافیت او جایزي پس

انداز کونکي تر تاثیر لاندې راولي ۲:؛ دمصارفو ترکیب هم کولای شي چې په پس انداز اومصرف باندې تاثیر وارد کړي مثلا په تجملي اشي او باندي مالياتو وضعه کول دجنس قيمت لوړوي او تقاضا کموي اوداشياو مصرف لپاره کميري. دولت بودجه دتوليد عواملو معقول په کار اچولو وسيلي په توگه: کيريشن : دتحقيقاتو نتايجو له مخي چې په انکشافی اواقصادي همکاريو هيوادونو سازمان کې يي ترسره کړي دي دولت بودجه کولای شي چې لاندې اهداف ترلاسه کړي organization, economic, of cooperation and development(OECD)دداخلي رقابت تشويق اوتقويه: درقابت تشويق داقتصادی سياست اوقانوني تدابيروپه واسطه صورت نيسي. انحصاري قدرت: رقابت محدودوي وي اوانحصاري بازارونه منح ته راوري .ددي ستونزو مخنيوي لپاره بودجوي سياست(عواید اومصارف) وسایل لري چې درقابت محدودونکي عوامل په ضد تري استفاده وکړي، اوپه لاندې توگه دبودجوي سياست له هغو وسایلو څخه يادونه کوو چې رقابت تشويقوي:الف: دولت عواید درقابت تشويق ديوي وسيلي په توگه : لکه څرنگه چې مخکي يادونه شوي وه چې غيرناخالص خرڅلاوو په دوران ماليات اوپه مرحله اي خرڅلاو دوران ماليات په اقتصاد کې دتصديو دتمرکز او الحاق باعث گرځي او په نتيجه کې درقابت مانع گرځي. ځکه په دې ډول مالياتو سره يوازي دتصديو دبازارفروشي دمالیاتو کيري او دتصديو داخلي خرڅلاو دمالیې تابع نه گرځي چې ددې سره بازار عمليه له منځه ځي او مالياتونه ځان ساتي نو له دې امله دولت عواید درقابت مانع کونکي بڼه غوره کوي .ددي لپاره چې دولت عواید درقابت مانع کونکي واقع نه شي نو بايد داضافي ارزش مالیه وضعه شي ځکه په دې صورت کې اضافي ارزش توليد دمالیې تابع گرځي که تصدی په الحاق اومنفرد ډول فعالیت کوي ودارزش سره به سمه مالیه تادیه کوي . دتمرکز دوجودیت : نشي کولای چې دمالیاتو پس انداز رامنځ ته کړي چې دولت عواید زیاتيري اورقابت محدودیت له منځه وړي، داډول تدابير هغو تصديو ته چې کم امکانات لري دزیات رقابت امکانات رامنځ ته کوي داډول اضافي ارزش ، دتصديو حقوقي شکل او لویوالی رعایتوي اورقابت محدودیت له منځ نه وړي . دولت مصارف درقابت تشويقونکي وسيلي په توگه : دولت مصارف درقابت د محدودیت باعث گرځي. هغه تصدی چې کومک ترلاسه کوي مالي وضعیت يي بهتره کيري دتصديو تفوق اوبرتري رامنځ ته کيري دنورو تصديو په پرتله دزیات رقابت توانايي پيداکوي رقابت محدودیت مخنيوي لپاره بايد داکومکونه دايمي خاصیت ونه لري اوداقتصادی شرایطو تر/له مطابقت پوري اوسې .دتادیاتو دبیلانس پیژندنه: دتادیاتو بیلانس دعمل په ساحه کې مثبت او منفي حالاتونه غوره کوي دتادیاتو بیلانس هغه مهال مثبت شمیرل کيري چې دسره زر او سرمايي نورملکونو نه مطلوب هیواد ته تادیه شي. ديو هیواد دتادیاتو بیلانس هغه مهال منفي گنل کيري. چې یاد هیواد دبیلانس کسردسره زر او سرمايي په واسطه متوازن کړي. دتادیاتو بیلانس دبی توازی علتونه: دغيري واقعي تبادلې نرخ ټاکل:

دغیرې واقعي تبادلې نرخ تعیینول دتادیاتو دبیلاس دبی توازی لامل ګرځي . کله چې دیوهیواد دپیسو ارزښت ټیټ تعین شي نو په دې صورت کې دصادراتو قیمت کمیري اودوارداتو قیمت پورته کیږي چې په دې سره صادرات زیاتیري اودواردات کمیري. دپیسو دارزښت کموالی ددې لامل کیږي چې داخلي هیواد پیسو ارزښت دخارجي پیسو په وړاندې کم کړي چې ورسره سم دخارجي اجناسو قیمت په داخلي بازار و کې ارزانه تمامیري او دوارداتو لپاره زمینه مساعدیري اودتادیاتو بیلاس دمازاد باعث کیږي . که چېرې یو هیواد دپیسو ارزښت نسبتاً لوړتعین شي نو ورسره سم دیادهیواد صادراتي توکو قیمت نورو خارجي هیوادونو ته ګران تمامیري. اودوارداتي توکو قیمت ارزانه کیږي چې په دې صورت کې صادرات محدودیري واردات زیاتیري دتادیاتو دبیلاس منفي او کسر رامنځ ته کیږي. که چېرې داحالات(بې توازی) اورد مهاله شکل ولري داچې تغیرات دتبادلې تغیراتو له امله وي نو له دې امله باید دتبادلې ثابت نرخ له منځه نه یورل شي . مثلاً: که چېرې تادیاتو بیلاس کسر ولري نو داخلي پیسو په وړاندې خارجي پیسو ارزښت لوړتعینیري یاداخلي پیسو ارزښت ته تنزیل ورکول کیږي . ترڅو خارجي هیوادونو ته دتوکو قیمتونه ټیټ تمام شي او دصادراتو زیاتوالی ومومي او دتادیاتو دبیلاس کسر له منځه یورل شي. په تبادلې نرخ کې تغیرات داسعارو احتکار ته لارښوونه کوي او داچاره نړیوال پولې سیستم ته تاوان رسوي او که دا کسر په نورو اقتصادي سیاستونو اوتدابیرو سره دتوازن امکان ونه لري نوبیا دتبادلې نرخ تغیرته هغه مهال اجازه ورکول کیږي چې دتادیاتو بیلاس عدم توازن دوامداره او ناوړه حالت ته داخل شي دانفلاسیون منځته راتلل :دانفلاسیون منځته راتلل: په هغو هیوادونو کې چې دبازار اقتصادي نظام موجودوي دانفلاسیون له ستونزې سره مخامخ دي کله چې په یوهیواد کې انفلاسیوني تمایلات وجودلري نو: دنورو هیوادونو په پرتله یې دتوکو او مزدونو قیمت په زیاته اندازه لوړیري. ۲- اودکارمولدیت یې دقیمتونو زیاتوالی سره مطابقت نه لري یا داچې په اجتماعي محصول کې زیاتولای رانه ولي نوله امله یې دتادیاتو بیلاس کسر رامنځ ته کیږي ځکه دتادیاتو بیلاس کسر رامنځ ته کیږي چې : داجناسو او مزدونو قیمت دانفلاسیون له امله زیاتیري ۲-نوځکه دصادراتو دکموالی لامل کیږي. دبودجې انقباضي سیاست کولای شي چې دداخلي قیمتونو له لوړوالی څخه مخنیوی وکړي . هرکله چې ددې سیاست له امله داخلي قیمتونه درقابت کوونکو هیوادونوپه پرتله راکم شي نو په دې صورت کې صادرات زیاتیري او واردات راکمیري اودبیلاس مازاد رامنځ ته کیږي. دبودجې سیاست: دتادیاتو دبیلاس سیاست دیوې وسیلې په توګه هر کله چې دتادیاتو بیلاس کسر دانفلاسیون له امله وي نو دداسې کسر مخنیوي لپاره لازمه ده چې انفلاسیون یې ضد تدابیرو څخه استفاده وکړو چې په دې حالاتو کې دانفلاسیون ضد بودجوي سیاست وسایل عبارت دي له ۱- دمالیاتو موقتي لوړوالی. دداسې مالیاتو لوړوالی په پراخه او کنلوي تاثیر ولري په مجموعي تقاضا باندې تاثیر وارد کړي لکه په عایداتو اودخرڅلاو په دوران باندې

مالیات ددی مالیاتو په عملی کولو سره په اقتصادي مجموعی تقاضا کی کموالی څرگندیږي او دقیمتونو دنزول باعث ګرځي. ۲-ددولتي قرضونو لاسته راوړنه: دداسې چې ددولت دقرضونو دلاسته راوړني لپاره اسناد نشروي او له دې لارې غواړي چې په اقتصادکې دخلکو قدرت خرید جذب راکم کړي. چې په نتیجه کې ورسره په اقتصادکې دقیمتونو دنزول باعث ګرځي داچاره هغه مهال غوره اوسم تاثیر لري چې دولت لاسته راوړي پولي وسایل بیرته اقتصادي جریان ته شامل نه شي ځکه که چیرې داوسایل بیرته اقتصاد ته جریان ومومي نو په اقتصاد باندې توسعوي تاثیر واردوي نوترمورد نظر مهال دي یاد پولي وسایل راکد وساتي ترڅو مؤثر نتایج لاسته راشي. ۳-په دې اقتصادي حالاتو کې دولت باید دقرضونو له ورکړي څخه ډډه وکړي ترڅو په اقتصاد کې له اضافي تقاضا څخه مخنیوی وشي اودقیمتونو لوړوالی کابو کړي. ۴-ددولت دهغو سرمایه گذاریو تعلق کول چې عایداتي تاثیرات یې نسبتا ظرفیتي تاثیراتو ته لوړوي لکه څرنګه چې عایداتي پروژو کې دعاید سطحه لوړوي اودعاید په اندازه تولید او عرضه کې زیاتوالی نه راځي نو ددې لپاره چې تقاضا زیاتوالی ونه مومي او قیمتونه لوړ نه شي نوباید عایداتي پروژي تعلیق شي. لکه عمراني پروژي اوپه دې کې سرمایه گذاري ددې لامل کیږي چې عایداتي سطحه لوړه کړي دپورته تدابیرو علاوه یو لړ نور اقتصادي سیاست او بانکي سیاست، ازاد بازار سیاست، دحداقل ذخیرې سیاست، دتنزیل سیاست، دقیمتونو کنترول سیاست، اوبلاخره په اقتصاد کې مجموعی تقاضا سهیمه بندي کول او محدود کول دقیمتونو دنزول باعث ګرځي. دقیمتونو دکمیدو سره سم داخلي اجناس خارجي هیوادونو ته ارزانه تمامیږي دصادراتو زیاتوالی اوبیلانس کسر مخنیوي لامل کیږي. هرکله چې دتادیاتو بیلانس کسر دمالي توسعوي سیاست له امله وي نو په دې صورت کې دکسرله منځه وړلو لپاره انقباضي بودجوي سیاست یا محدود کونکی بودجوي سیاست مناسب ګڼل کیږي. داسیاست په اقتصاد کې دپیسو مقدار کموی او قیمتونو صعودي میلان له منځه وړي چې ورسره سم صادرات زیاتیږي او بیلانس کسر مخنیوی کیږي. کله چې دتادیاتو بیلانس کسر دزیاتو پیسو دارزیابی له امله اوسي نودصادراتو پانګه اچونه کموالی او تضرر مومي له ناقص استخدام سره تیب استخدام حالات رامنځ ته کیږي په دې صورت داهداف تضاد هم رامنځ ته کیږي. په دې معنا چې دتادیاتو بیلانس کسر دزیاتو پیسو له امله دی نو باید انقباضي بودجوي سیاست عملي شي ترڅو صادرات زیات اوواردات کم کړي ولي دبیکاری مخنیوي کې توسعوي بودجوي سیاست څخه استفاده کیږي اوکه چیرې دتادیاتو بیلانس مازاد انقباضي بودجوي سیاست له امله رامنځ ته شي.

مارکیتینګ (بازار موندنه)

مارکیتینګ عبارت د ارزښتونو د پیدا کولو د پروسې څخه ده؟ ټولې کاروباري ادارې په کاربوختي په عمومي توګه ، په دوو برخو ویشل شوي دي ۱-انتفاعي ۲-غیرانتفاعي === غیرانتفاعي ادارې د ټولني دخیربښیګني لپاره جوړیږي او د شخصي ګټو په اساس فعالیت کوي او دا ادارې بیل اهداف او بیلي ګټې لري ۲-انتفاعي ادارې بیادنورو اداري اهدافو سره سره په عمده ډول د ګټې د ترلاسه کولو لپاره کولو لپاره فعالیتونه کوي او دغه ادارې هڅه کوي چې خپل فعالیتونه په دقیق ډول په هره برخه کې تر جدي کنترول لاندې ونیسي ترڅو د بیخایه مصارفو او د ګټې د فرصتونو څخه د ښې استفادي شرایط برابر کړي. مالي څانګه : دغه څانګه د کاروباري ادارې د مالي برخو د ټولو چارو مسولیت په غاړه لري او مهم وظایف یې د پیسو تدارک او د تمویل د سرچینو برابرول پرمختګ او فعالیتونو او ځایونو کې دهغې مناسب استعمال د کاروبار په نتیجه باندې تصمیم نیول د پانګې د کمښت په صورت کې د بیلابیلو ادارو څخه د پانګې لاس ته راوړنه د کاروبار پراخول او د کمپنۍ د پلانونو سرته رسول او داسې نورو فعالیتونو په مخ بیولو کې سهیم وی. د بشري منابعو څانګه: دغه څانګه د کاروبار لپاره د مسلکي او وړ پرسونل د استخدام چارې دهغوی لپاره دوظایفو ټاکنه او د کاري طرز العمل جوړونه د ټکنالوژۍ د تغییر په صورت کې دهغوی لپاره تړینګ چارې د کارکوونکو دوظایفو ترفیع او تنزیل د معاشاتو ټاکنه ، د کارگرانو د ژوند چاپیریال او داسې نور په مخ بیایي. د مارکیتینګ څانګه : دغه څانګه د کمپنۍ د تولیداتو د تولید په اړه تصمیم د قیمتونو ټاکنه و دهغوی تشهیر او توزیع ټولې چارې په دې څانګه پورې تړاو لري . د مارکیتینګ څانګه : د ادارې د پیرومهمو څانګو څخه ده چې د ادارې سره د اهدافو په لاس ته راوړنه او د منابعو په سمه کارونه کې مرسته کوي. مارکیت هغه ځای دی چې هلته اخیستونکي او خرڅوونکي یو ځای کیږي او د اجناسو او خدماتو د تبادلې په وسیله خپلي اړتیاوې پوره کوي. یعنی مارکیت د بازار په مفهوم سره له هغه ځای یا ماحول څخه عبارت دی چې هلته اخیستونکي او خرڅوونکي د شیانو او خدماتو تبادلې کوي . یا مارکیت : د شیانو او خدماتو موجود متوقعه(بالقوه) اخیستونکو د مجموعي څخه عبارت ده . د مارکیت ډولونه: مارکیت د مختلفو اړخو له مخه تقسیم شوی خو مونږ یې یواځې له مهمو څخه یادونه کوو ۱- د مشتریانو د خصوصیاتو له نظره ۱- د مولدینو بازار ۲- د مستهلکینو بازار- د عرضه کوونکو او تقاضا کوونکو د شمیر له پلوه ۱- د کامل انحصار رقابت بازار ۲- انحصاري بازار ۳- اولیګوپول بازار. د یادولو وړ ده چې په کوم بازار کې رقابت زیات وي په نتیجه کې مشتریانو او مستهلکینو ته ګټه زیاته وي ولې په هغو بازارونو کې چې انحصار زیات وي ګټه کاروبار ته وي ځکه هغوی په خپله خوښه قیمتونه ټاکي . مارکیتینګ: یوه پروسه ده چې په هغې کې افراد او ګروپونه ګډون لري ترڅو خپلي اړتیاوې او غوښتنې د تولیداتو او دهغوی د ارزښتونو د تخلیق او تبادلې له لارې ترلاسه کړي. تولید په دې برخه کې د تولید پلانونو او ډیزینول ، کیفیت د براند نوم ، بسته بندی اندازه ضمانت او داسې نور راځي . قیمت ایښودنه:

دمختلفو تولیداتو لپاره دمصرف جدول جوړول اوبیا دهغي له مخي دمناسب قیمت ټاکنه ، همدارنگه دخپلو رقیبانو دقیمت په اړه معلومات حاصلول او په پای کې دمشتریانو رضایت سره سم دقیمت ټاکنه. تشهیر یا پروموشن: داشتهاراتو مقصد دخلکو خبرول او دهغي تشویقول دي په دې برخه کې دتولیداتو معرفي کولو او پرمختگ لپاره کمپاینونه په کاراچول کیري او په دې اړوند مختلف تصامیم نیول کیري. توزیع PLACEMENT: په دې برخه کې دتولیداتو دتوزیع لپاره مختلفي لارې چارې تربحث لاندې نیول کیري، دمثال په توگه مستقیم ډول توزیع ترسره شي یا دمنځگرو په واسطه توزیع مصارف په تولیداتو څانگه تاثیر لري دتوزیع دچینلونو ټاکنه همدې برخې دنده تشریح کوي. بازار موندني اهمیت : بازار موندنه هم دمولد او هم دمستهلک له پلوه مهمه ده داځکه چې دداسې یوې پوهې او سیستم په لرلو سره کولای شو تولید شوي مواد او خدمات دپرتیا په مهال په ښه ډول دمولد څخه مقتضي ته هغه ځای ته اړتیا پکې لیدل کیري وړاندې کړو. دبازار موندني یو شمیر خدمتونه دلته په لنډه توگه ووايو----دتولیداتو ترانسپورت ۲- زیرمه ۳-سورت، ستنډرډ، بسته بندي او بارجامه . دبازار موندني تکاملي مرحلې: دتولیدولو اصل ۲- دتولید اصل ۳- دخرڅلاو اصل ۴- دبازار موندني اصل ۵- دبازار موندني ټولنیز اصل. دبازار موندني چاپیریال - دیوې کمپنۍ مارکیټ چاپیریال دټولو هغو عواملو اواسبابو څخه عبارت ده چې دکمپنۍ په خرڅلاوو دمشتریانو سره گټورو اړیکو دتغییرسبب گرځي. خارجي عوامل: داسې عوامل دي چې په کمپنۍ پورې نه مربوطیري ولې دکمپنۍ دداخلې کچې دچاپیریال ټول عوامل او کاري اسباب ترخپل اغیز لاندې راولي . په خارجي عواملو کې دنفوسو شمیرنه او تحلیل اقتصادي حالت، تخنیکي مهارت، خارجي شرایط ، سیاسي کلتوري ځواکونه شامل دي دا هغه ځواکونه دي چې دیوې کمپنۍ په باندې چاپیریال اغیز کوي. داخلي عوامل هغه عوامل دي چې په خپله په کمپنۍ پورې مستقیم ارتباط پیداکوي او ترډیره حده کمپنۍ کولای شي چې مهاري کړي او کنترول ورباندې ولري یعنی کمپنۍ ددې توان لرلای شي چې داتاثیرات کنترول لکه : مشتریان ۲- رقابت کوونکي ۳- دمارکیټینگ مینځگري ۴- دخامو موادو برابر ونکي او داسې نور. دخارجي چاپیریال عوامل ۱- دیموگرافیک عوامل ۲- اقتصادي چاپیریال ځواکونه ۳- طبیعي چاپیریال عوامل (ځواکونه) ۴- ټیکنالوژیکي چاپیریال ۵- سیاسي او قانوني عوامل ۶- ټولنیز او کولتوري عوامل. دټیټې کچې چاپیریال : په دې برخه دمارکیټینگ دچاپیریال داسې ځواکونه او تاثیرکوونکي عوامل راځي چې دکمپنۍ سره ډیرنژدې وي او مشتریانو ته دخدمت کولو په اړه په کمپنۍ باندې تاثیرکولای شي چې هغه عبارت دي له: ۱- دیوې کمپنۍ مارکیټ ۲- دکاریدونکو موادو عرضه کوونکي ۳- دمارکیټ منځگري ۴- مشتریان ۵- رقابت ۱- مارکیټ دمشتریانو مارکیټ ۲- صنعتي مارکیټ ۳- تجارتي مارکیټ ۴- تجارتي مارکیټ ۵- حکومتي مارکیټ ۶- نړیوال مارکیټ ۷- دمستهلیکینو مارکیټ ۷- دمارکیټینگ منځگري خپلواک کاروباري ادارې او اشخاص دي چې په مستقیم ډول دکمپنۍ او دمارکیټونو ترمنځ دشیانو او

خدماتو په جريان او تبادلې کې مرسته کوي. دغه منځگړي په عمومي ډول په دوه ډوله دي ۱- middle men-۲-facilitating org-ډمارکيټ په اړه کولای شو چې دلاندې مراجعو څخه معلومات په لاس راوړو ۱- داخلي ياداشتونونه ۲-دبازار موندني ټيټ کارمندان ۳-دبازار موندني تحقق. دزياتو توليداتو دخرڅلاوو لپاره مارکيټينگ معلوماتي سيستم ته اړتيا پيداشوه چې په لاندې ډول تشریح کيږي ۱-شيانو ته غوښتنه ۲-دشيانو کيفيت او خوښه ۳-دځلکو غبرگون . ديوه غوره او ښه مارکيټ د معلوماتي سيستم لپاره اړينه ده چې په دې باندې پوه شى چې ډمارکيټ د اداره کوونکو لپاره څه ډول معلومات ضروري دي او ترکومي کچې کولای شى چې دا معلومات راټول کړى . دمعلوماتو پرمخ بيول کله چې دلاندېنيو سرچينو څخه معلومات راټول شي نودلاکتورتيا لپاره بايد تحليل شي ۱-داخلي ريکارډونه ۲-ډمارکيټينگ سيستم ۳-دبازار موندني څيړنه. ډمارکيټينگ څيړنه: دشيانو او خدماتو ډمارکيټ په اړه د اړونده مسايلو په اړه په منظمه طريقه دمعلوماتو برابرول هغه په ليکلي بڼه چمتو کول او دهغه تحليل کول دي. دبازار موندني په اړه دڅيړني اهداف: ۱-دمصارفو کموالی ۲-منظمه پلانيونه ۳-دنوي مارکيټ پيدا کول ۴-دقيمت په اړه پاليسي جوړول ۵-liking and disliking ۶-ډمارکيټينگ رقابت ۷-study the impact of external forces. ډمارکيټ په اړه دڅيړني گټې : ۱-ډمارکيټ په اړه دڅيړني سره مونږ ته دمستهليکينو خوښه او ددوي عادات معلوم کيږي ۲-ډمارکيټ په اړه څيړني سره کولای شو چې دخپلو توليداتو لپاره نور مارکيټونه پيدا کړو ۳-ډمارکيټ په څيړني سره ډمارکيټ مدير ته داڅرگنديږي چې ترڅو په خپلو پاليسيوکې تجديد نظر وکړي او نوي پلانونه طرحه کړي ۴-دشيانو دکيفيت بهتره کول ۵-په لگښتونو کې لږوالی ۶-په توليداتو کې تنوع راځي.دبازار موندني دڅيړني پروسه : ۱-دمسلي پيژندنه ۲-دځانگړو موخو ټاکل ۳-دڅيړني لپاره پلان جوړونه ۴-دمعلوماتو دتفصيل يوځای کول ۵-دراجم شويو معلوماتو تحليل ۶-نتيجه اخیستل او د سپارښتنو برابرول ۷-دراپور برابرول ۸-دمعلوماتو دراتولوني سرچيني ۱-داخلي سرچيني دکمپني دداخلي کارکوونکو او شعبو دمعلوماتو څخه عبارت دی ۲-بهرنی سرچيني ۱-ثانوي سرشميرنه دا په کم لگښت سره ترسره کيږي او سم لاسي ورځيني وخت ستونزې راولاړوي ځکه دادبل هدف لپاره راجمع شوي وي ۲-لومړی سرشميرنه: زيات مصرف ته اړتيا لري او دزيات وخت ته ضرورت لري ولي زيات دقيق وي.ډمارکيټ دمعلوماتي سيستم او څيړنيز سيستم ترمنځ فرق ۱-ځيني خلک وايي چې ism ډمارکيټ په اړه دڅيړني پرمختللی شکل دی چې داوسنی تکنالوژي په واسطه يي پرمختگ موندلی ۲-ډمارکيټ په اړه څيړني تعريف: ډمارکيټ دستونزو په اړه بشپړ او باهدفه معلومات راټولول او دهغه تحليل او ارزوني څخه عبارت دی. توليدات څه شي دي: له توليداتو څخه هدف هغه څيز دی چې په مارکيټ کې دپاملرني وړ وگرځي.داستعمال دحصول لپاره وړاندې شي او دغه څيز دمستهليکينو اړتياوي لري او غوښتنې پوره کړای شي په دې څيزونو کې وجود لرونکي فزيکي محصولات

خدمات، وگړي ځایونه ادارې او نظریات هم شامل دي . هغه کسان چې دشیانو تو لیدولو لپاره دپلان طرح کړي هغوي ته دشیانو په اړه دلاندېنډیریو اصلو په اړه فکر کولو اړتیا بریښي ۱- بنسټیز محصول ۲- ریښتیني تولیدات دایول څیزونه باید لاندې ځانگړتیاوي ولري ۱- کیفیت په کې درج وي ۲- ځانگړتیاوي ۳- جوړښت ۴- دنوموڼي نوم (نمونه) بسته بندي کول ۳- اضافي څیزونه (تولیدات): په دې شیانو کې مصرف کوونکي ته دخرځلاوو نه وروسته داضافي گټې رسولو او خدمات کولو کوښښ کیري دتولیداتو طبقه بندي ۱- بي دوامه تولیدات ۲- دوام لرونکي تولیدات ۳- خدمات. بي دوامه تولیدات: دا هغه شیان دي چې په یو یا څو ځله استعمال سره بیخي له منځه ځي او ختمیري لکه ډوډۍ مالگه صابون ۲- دوام لرونکي تولیدات دا هغه شیان دي چې دپیروخت لپاره دوام کوي لکه: برمنځ ، کالي، موټر وغیره ۳- خدمات: دبیلگې په ډول : ډاکټر، استاد ترکان، او داسې نور. دخلکو داستعمال له مخې شیان (تولیدات) په دوه برخو ویشلای شو ۱- دمستهلیکینو تولیدات ۲- صنعتي تولیدات ۱- دمستهلیکینو اجناس: دا هغه شیان دي چې لگښت کوونکي یې دخپل شخصي استعمال لپاره واخلې او په هغو اړتیاوي لري کوی. استهلاکي شیانو بیلابیل ډولونه ۱- هغه شیان چې اسانتیاوي برابروی: دایول شیان هغه شیانو ته ویل کیري چې پیرودونکی یې بیا بیا او ژرژر اخلې او داخیستلو په مهال نه خو لکه دورځپانې تیل صابون کریم اونور(ب) هغه شیان چې دموازنه کولو وروسته اخیستل کیري دا هغه شیان دي چې پیرودونکی یې دپیرودنې په مهال گټورتوب کیفیت بیې او ځانگړنو موازنه کوي چې ډیر وخت ورباندې لگیري لکه : رختونه فرنیچرونه موټرونه اونور . نو دایول شیان په دووبرخو ویشل شوي دي ۱- یوډول اوورته شیان ۲- غیرمشابه اونورته شیان. ورته شیان: کله کله مستهلیکینو لپاره دورته او یو ډول ځانگړتیاوو لرونکي شیان په بیلابیلو بیو ترلاسه کیري خو په بیو کې ډیر زیات توپیر موجود وي لکه یخچال ، او تلویزون اونور. غیرمشابه ناورته شیان: په دې کې پیرودونکي دپیرودنې په مهال کې دشیانو دبیې په ځای دشیانو کیفیت په پام کې نیسي(ج) ځانگړي شیان داسې شیان چې ښه اوبې ساري وي یا هغه داسې وي چې دپیرودونکو یوه مهمه ډله دهغو دپیرولو هیله وکړي لکه دمرسیدیز موټر خوبونونکي ځانگړي کسان دي(د) نارین شیان هغه شیان دي چې په اړه یې خو مستهلیکین معلومات نه لري او که معلومات لری هم خو دپیرودنې په اړه یې فکر نه کوي مثلاً: تیپ ریکارډر ۲- صنعتي تولیدات: هغه شیان دي چې افراد یې او یا ادارې یې دنورو شیانو دجوړولو لپاره اخلې لکه تار چې درخت جوړولو لپاره اخیستل کیري صنعتي شیان په ۳ ډوله دتولیدي عملي له مخې ۱- سامان او پرزي ۲- پانگه درانه شیان ۳- عرضه او خدمات. که کومه کمپنی دانفرادي شیانو دجوړولو پریکړه کوي نولاندې ټکي دي په پام کې ونیسی ۱- دڅیز ځانگړني ۲- ښه لگول ۳- بسته بندي کول ۴- لیل لگول ۵- دڅیز مرستندویه خدمات. دڅیز ځانگړني ۱- کیفیت ۲- دڅیز ښي ۳- دڅیز طرحه یا خاکه . کله چې مارکیټ ته یوشی دخرځلاوو لپاره وړاندې شي نو هغه باید یو څه ځانگړني

ولري چې داسې شيانو ته *stripped down model* وايي . براند: په اصل کې د پيرو دونکي له خوانه ليکل شوي ژمنه ده . براند مارکه د يوڅيز د پيژندلو لپاره يو ځانگړي نخښه ده لکه ديورقم غورو ؟ نخښه خرما ده دعنوا صابون نخښه غواده. تړيد مارک: تړيد مارکه د براند يوه برخه ده چې د يوه کمپنۍ په قانوني ډول راجستروي او نوري کمپنۍ دانخښه نشي استعمالولی. بسته بندي . پاکټ کول يا پيکينگ کول دي ته وايي چې شيان په قطبو او کاغذونو کې بند کړای شي. د اعمل په دريو مرحلو کې تر سره کيږي الف لو مری پيک کول ب ثانوي پيک کول ج شپينگ کول. ليبل : د پيک کولو يو مهمه برخه شميرل کيږي په ليبل باندې بشپړ معلومات ليکل شوي وي ليبل يعنې چاپ شوي معلومات په ليبل باندې د جوړيدونېته فارموله وزن او استعمال طريقه او داسې نور. د توليداتو ټولگه يا گډ شيان: يوه داسې کاروباري اداره چې دگن شمير شيانو د توليدولو ليکه يې غوره کړي وي دغو توليدی توکو ته د شيانو ټولگه وايي . د شيانو ټولگي څلور مهمې ځانگړنې دادي ۱- پلن والی ۲- اوږدوالی ۳- ژوروالی. د بيو پاليسي تعريف : هغه پاليسي دکومې په واسطه چې يوه کمپنۍ دخپلو توليداتو او خدماتو د خرڅولو لپاره په عمده او پرچون ډول بېي ټاکي . د بېي مفهوم : له بېي څخه مراد هغه پيسي دي چې د شيانو د حاصلولو او دهغوی استعمال لپاره په کار راځي . د بېي اهميت : اقتصاد کې د بېي اهميت : په اقتصاد کې د شيانو بېي د توليد د عاملينو په معاوضه يعنې په اجوره اغيز کوی ۲- دکمپنۍ لپاره د بېي اهميت ۳- دمستهلکينو له نظره د بېي اهميت. د بيو ټاکلو اهداف ۱- په لنډه موده کې اعظمي گټه ۲- ټاکل شويو عوايدو لاسته راوړل ۳- د شيانو د خرڅولو زياتوالی دنويو شيانو د بېي ټاکلو بهير په دوه برخو ويشل شوی ۱- دنوي څيز يا نوي توليد شوی څيز بيه ۲- د موجوده څيز څخه دنوي نقلي څيز جوړولو بيه. نوی توليد شوی څيز بيه د بېي ټاکلو له مخې په دوو اساسي برخو ويشو ۱- دلوري بېي ټاکل ۲- دکمي بېي ټاکل. د مرکبو يا گډو شيانو د بېي ټاکلو پاليسي. که چيرته يوه اداره گن شمير شيان جوړوي نو دهغې ديو شي بيه ټاکل ستونزمن وي ځکه چې داتول يوله بل سره تړاو لري په دي اساس اداره د بيو ديو اسي سيټ ټاکي چې په مجموعي شيانو کې زياته لاسته راوړنه راوړي نوځکه داسې شيان د بېي ټاکلو په اعتبار په ۵ برخو ويشل شوي ۱- دورته شيانو بيه ۲- دمرستندويه شيانو بيه ۳- دلازمي شيانو بېي ۴- دضمني شيانو بېي ۵- دپيرو شيانو بېي. رعايت پخوانيو شيانو په بدل کې دنويو شيانو په پيرونې کې چې کوم رعايت ورکول کيږي. هغه ته په تجارت کې رعايت يا تخفيف وايي. د بازار موندنې چينلونه: هغه لارې چارې چې توليدونکي دهغې په واسطه معلومات ورکوي خپلو مشتريانو او مستهليکينو ته دتوليد شوو اجناسو او خدماتو په هکله مشتريانو او مستهليکينو ته دهمدې لارې اجناس او خدمات انتقالول چې د بازار موندنې چينلونو په نوم ياديږي. ياد بازار موندنې چينلونه دتوليدونکو څخه هغه شيان او خدمات اخلي او مستهليکينو ته يې رسوي د بازار موندنې چينلونو اهميت: ۱- دوسايلو کم کارول ۲- دځانگړي مهارت له امله غوره کړنه ۳- بيلابيلو

کسانو ته کارویشننه . دبازار موندني چينلونه لاندې وظيفه سرته رسوي ۱- معلومات ۲- دخيال تبادله کول ۳- اړیکه ۴- همغږي. هدف شوی مارکیټ ته دشیانو درسیډو لپاره درې ډوله چينلونه وجود لري ۱- ارتباطي وسایل ۲- دتوزیع چينل ۳- دخرځلاو چينل . توزیع کوونکي چينل په دوو برخو ویشل شوی ۱- ډیریکټ چينل: هغه چينل دی چې دتولیدوونکو څخه مستقيماً اجناس تر مصرفوونکي پورې رسوي. ۲- اینډیریکټ چينل: هغه چينل دی چې دتولیدوونکو څخه اجناس په غیرمستقیمه توگه مصرفوونکي ته رسوي. دخرځلاو چينل: هغه وسایل چې ډیپروډونکي ته دمعاملاتو په اجرا کې اسانتیا راولي لکه بانکونه او نور. داهدافو په اړخ کې نړیوالو چينلونو ته شکل ورکول لاندې عواملو پورې اړه لري ۱- ډیپروډونکي ځانگړتیاوي ۲- دمحصول ځانگړتیاوي ۳- دواسطه ځانگړتیاوي ۴- محیطي ځانگړتیاوي. دخرځلاو پرمختیا ټول پېشنهادونه چې په عادي حالت کې اخیستونکی تشویقي ترڅو زیات نه زیات اجناس واخلي نو په دې اساس دتولیداتو په خرځلاو کې زیادات راولو چې دا جناسو دخرځلاوو دغه وسیله دخرځلاو دپرمختیا په sale promotion په نوم یادېږي. پرمختیا داسې یو کمونیکیشن دی دکوم په وسیله چې نه یواځې خلک دتولید او موجودیت دتولید دکیفیت اوگټورتوب څخه خبروی مگر همدارنگه هغوي تشویقي ترڅو نوموړي تولیدات واخلي. David و له نظره دی وايي پروموشن یو تشویقي افهام او تفهیم څخه عبارت دی کوم چې خلک تشویقي ترڅو هغه څه چې یوه اداره یې خرڅوي که هغه اجناس وي او که خدمات وي یا نظریات وي واخلي. دپرمختیا اهداف: دپرمختیا اصلي هدف په خرځلاو کې زیات وي ددې ترڅنګ ځینې نور اهداف هم لري ۱- چې نوی تولید معرفي کړو ۲- چې موجوده اخیستونکي په قبضه کې وساتي او دنورو اخیستوونکو توجو راجلب کړو ۳- چې موسمی تولیدات حمایه کړي ۴- درقابت دچیلینجونو سره مخامخ کیدل. دخرځلاو طریقي: دهرتولید لپاره پرمختیا او زیاتوالی لپاره تولیدونکي مختلف قوانین اختیاروي لکه نمونه، تحفه، بونس، او داسې نور چې همدغه دخرځلاوو دسامانو(وسایلو) tools تکنیک او میتود په نوم یادېږي. کوپون یعنې دجایزي کاغذونو چې دځینو شیانو سره وي دخرځلاوو دپرمختیا په اړه تخنیکونه کوم چې په عام ډول استعمالیږي لازيات د معلوماتو ترلاسه کړو ۱- وړیا نموني ۲- جایزه یا بونس ورکول ۳- دتبادلي طرحه ۴- فرایټ افر price offer ۵- کوپون ۶- میلی یا نندارتونونه ۷- trading stump ۸- scratching and win offer ۹- money back offer دتولیدوونکو دنقطو له نظره پرمختیا ځکه ضروري ۱- په رقابتي مارکیټ دخرځلاو په زیادت کې کومک کوي ۲- او په دې توگه گټه کې زیاتوالی راځي ۲- دممکنو مصرف کوونکو اهمیت دتوجو راگرځولو په ذریعه په مارکیټ کې دنوي تولیداتو په معارفي کولو کې کومک کوي ۳- کله چې یو نوی تولید معرفي شوی وي او یا دمشتریانو په ذوق کې تغیر راشي نو موجوده زیرمه یا ذخیره په ډیره چټکۍ سره خلاصیدای شي ۴- دخپلو مشریانو په قبضه کې ساتلو سره دخرځلاو حجم ثابت ساتي او ترزیاتي اندازې امکان لري چې درقابت په

مرحله کې یو مشترې خپل ذهن ته تغیر ورکړي او بل مارکه وازمويي مختلفې انگيزې دخرڅلاو دپرمختیا طرحې لاندې وجود لري چې دمشتریانو په قبضه کې ساتلو سره مرسته وکړي. دمرسته کوونکي دنقطې له نظره ۱-دخرڅلاو پرمختیا دمصرف کوونکي لپاره ځکه ضروري ده چې ۱-مصرف کوونکي تولید په ارزانه بیه ترلاسه کولای شي ۲-مصرف کوونکي ته مالي گټې ورکوي دتحفو په ورکولو سره مختلفو ځایونو ته لیرلو په ذریعه ۳-مصرف کوونکي ته دمختلفو تولیداتو دکیفیت جنسیت او استعمال په اړه معلومات ترلاسه کول ۴-دخلکو دژوند دسطحې په لوړلو کې مرسته کومک کوي. ۱-په انفرادي ډول سره دیوه توکي پلورل په یوه کس یا فرد باندې عبارت دی دشخصي یا انفرادي خرڅلاو څخه ۲-خرڅوونکي عبارت له هغه کس څخه دی چې توکي یا خدمات په خرڅلاو باندې رسوي ۳-خرڅوونکي شخصیت: خرڅوونکي باید یو شخصیت وي چې هغه وکولای شي چې دنورو په ذهن کې یو مثبت فکر یا نظریه پیداکړي یا دخیري یا مخ څښتن وي کوم چې دپیرژر اخیستونکي ته دقبلیدو وړوي. دخرڅوونکي ورځني وینا ۱-خرڅوونکي باید دهغوخبر و کولو څخه خودداری وکړي کوم چې اخیستونکي لپاره دورځني شرایطو له کبله بې باوره شوي وي ۳-خرڅوونکي باید دهغه خبرې وکړي کوم چې نوي وي او پیرودونکي کله نه وي اوریدلي په بنار او بازار کې نوي وي.په ساده مفهوم بازار عبارت له هغه ځای څخه دی چې هلته اجناس او خدمات اخیستل او خرڅول کېږي. دمارکیت کلمه دلاندې حالاتو لپاره استعمالیږي ۱-مارکیت شاید یو ځای وي چېرته چې اخیستل او خرڅول صورت نیسي ۳-یوسازمان چېرته چې داجناسو تبادلې صورت نیسي ۴-داجناسو داخیستلو او خرڅولو عمل. بازار موندنه یوه پروسه ده چې دمشترې او دهغه په رضایت تمرکز کوي. دعصري بازار موندني په مفهوم : بازار موندنه دتولید په نظریه شروع او دمشترې په رضایت ختمیږي. په خلاصه ډول بازار موندنه په مناسب قیمت په مناسب وخت کې په مناسبه طریقه داجناسو او خدماتو رسول مشترې ته دبازار موندني څخه عبارت ده . دبازار موندني اهداف: ۱-دعصري بازار موندني دپالیسیو عملي کول ۲-دبني نتیجې ترلاسه کولو په خاطر دپالیسیو ایجادول او دهغې پلي کول ۳-دبازار موندني مربوط مشکلاتو مطالعه او دهغوي حل وړاندیز ۴-دمارکیت شکل په هکله دنورو اضافي معلوماتو ترلاسه کول ۵-دبازار موندني دوجودو وظایفو تقویه کول ۶-دضرورت په وخت کې دناسبو کړنو ترسره کول . دبازار موندني اهمیت ۱-داستخدام سطحه لوړول ۲-دهغه تولیداتو سره مرسته کوي چې دنورو هیوادونو کې ورته تقاضا وي ۳-دنویو کاروبارونو ایجاد سبب کېږي ۴-دنویو کاروبارونو په ایجاد دبیکاری له منځ نه وځي ۵-دخلکودعايد سطحه لوړول ۶-دپس انداز رامنځ ته کیدو سبب گرځي. خرڅلاوو او دخرڅوونکو دضرورتونو څخه حسابیږي چې دکاروبار داخلي اهدافو برخه ده چې دخرڅلاو دبازار موندني یوه برخه تشکیلوي. توزیع په فزیکي شکل دمولد څخه مستهلک ته داجناسو او خدماتو رسول دی. عصري بازار موندنه دمشترې رضایت ترلاسه

کول داجناسو او خدماتو په رسولو کې د عصري بازار موندنې په نامه یادېږي. د بازار موندنې ځانګړتیاوې ۱- دمصرف کوونکي جهت لري یعنې مشتري د مارکیتینګ لپاره ځانګړی ارزښت لري ۲- عصري بازار موندنه د مشتریانو څخه شروع کېږي او په مشتري ختمېږي . right څخه ته وايي : عبارت له هغه څه څخه دی چې په تولید کې/ موجود وي او مشتري دهغې په اساس له تا څخه راضي وي او right ته ځکه ضرورت پیدا کېږي چې په مارکیت کې رقیب شتون لري ۱- صحیح تولید ۲- صحیح کیفیت ۳- صحیح خلک ۴- صحیح قیمت ۵- صحیح ځای په دې معنا چې مشتریان په اسانۍ سره وکولای شي چې تولید ترلاسه کړي ۶- صحیح پرمختیا. په صحیح شکل د مشتریانو خبرول ترڅو ستاسې تولید زیات واخلي ۷- صحیح توزیع : رقیب په نظر کې نیولو سره د تولید نوعیت اقتصادیت او د مشتري رضایت په نظر کې نیولو سره د تولید ویشنه . ۱- د تولیدولو اصل : په دې اصل کې د تولید مولدیت یاد تولید زیاتوالی په نظر کې نیول کېږي او د مشتري غوښتنې په نظر کې نه وي او نه یې کیفیت په نظر کې نیول او د اصل هغه وخت رامنځ ته کېږي چې په بازار کې مشتریان زیات وي او مولدین کم ۲- د تولید اصل له دې اصل څخه هغه وخت استفاده کېږي کله چې په بازار کې مولدین تر اندازې زیات شي او مولدین خپلو تولیداتو په کیفیت کې په خپله خوښه ښه والی روالی ۳- د خرڅلاو اصل: له دې اصل څخه هغه وخت استفاده کېږي کله چې تولیداتو له تقاضا او عرضې سره مساوي وي نو مولدین کوشش کوي چې څنګه وکولای شي په بازار کې زیات اجناس او خدمات د تخنیک په اساس خرڅ کړي . ۴- د بازار موندنې اصل: له دې اصل څخه هغه وخت استفاده کېږي کله چې په بازار کې رقیبان زیات وي او مولدین هم په کیفیت کې په زیاته اندازه ښه والی راوستی وي او نو مولدین د کیفیت ښه والی ترڅنګ د مشتري رضایت او تسکین په نظر کې نیسي . مولد د تولید په ښه والي مولد کولای شي چې تولني ته په لاندې ډول پرمختګ ورکړي ۱- د استخدام سطحه لوړول ۲- اسانتیاوي رامنځ ته کي ۳- ضرورتونه رفع کوي ۴- عمومي رفاه رامنځ ته کوي ۵- نوی کاروبار رامنځ ته کوي او داسې نور porter 5 force model ۱- دنوي داخلیدونکي خطر یعنې نوی کمپنی مارکیت ته داخلیدل ۲- substitute pro په دې معنا چې دوه اجناس په یو شان بازار کې وجود لري لکه موبایلونه ۳- دخامو موادو عرضه کوونکي ۴- دخامو موادو اخیستوونکي . د مشتریانو د تجارو مدیریت . په دې معنا چې مشتریانو سره دخپل نوي تولید او یا هم موجوده تولید په اړه مرکه کول ترڅو خپل تولید دنواقصو او ګټو څخه خبردار اوسي چې په هغې bass مطابق تولید ترسره نشي چې همدغه مرکه د مشتري سره د مشتریانو د تجارو مدیریت په نامه یادېږي. marketing information system د بازار موندنې معلوماتي سیستم : دیو سازمان د بازار موندنې معلوماتي سیستم دی ته وایي چې په هغې کې د مارکیت په هکله پراخه معلومات موجود وي خو اجزای لري ۱- داخلي ریکارډونه : په دې کې د اتر بحث لاندې نیول کېږي چې مونږ څومره فرمایش لرو او څومره تولیدات موخرچ کړي دي یعنې د تولیداتو

دخرځلاو په هکله داخل د سازمان کې د معلوماتو ریکارډ کول ده ۲- د مارکیټینګ پټ سیستم : په دې معنا چې درقيب په هکله ټول معلومات تر لاسه کوي يا په بله وينا مارکیټینګ پټ کارمندان چې پر مارکیټ درقيب په هکله تاسو ته دښکاره يا پټه توگه د معلومات ورکوي. د مارکیټینګ څېړنه: د یوې مشخصې ستونزې د حل لپاره د معلوماتو لاسته راوړل. د مارکیټینګ decision support system په دې معنا چې په دې سیستم کې د مارکیټ په هکله ټول معلومات ته یې تنظیم او د پریکړې لپاره یې ستاسو په واک درکوي ترڅو تاسې په ښه شکل سره پریکړه ترسره کړی یعنې په پرمختللي تکنالوژي موجودیت. د اقتصادي قیمت اهمیت: د تولید په عواملو تاثیر کوی. یعنې کله چې د شیانو بیې لوړیږي نو عوامل هم خپل معاوضه پورته بیایي چې ویلای شو چې قیمت په اقتصاد کې یو اساسي اله دی * د کمپنۍ د؟؟ قیمت اهمیت : څومره چې یو جنس قیمت لوړیږي خلک ورته تقاضا لري او څومره چې د یو جنس قیمت ټیټ وي نو خلک ورته زیاته تقاضا لري . د قیمت ټاکلو اهداف: ۱- په لنډه موده کې اعظمي گټه تر لاسه کول ۲- د ټاکل شویو عوایدو لاسته راوړل ۳- د اجناسو د خرڅلاو زیاتوالی * په کومو حالاتو کې د لوړ قیمت ټاکنه غوره ده ۱- نوی تولید باید د مشتریانو د غوښتنې سره سم تولید شوی وی ۲- دنوي تکنالوژي په اساس د خپلو تولیداتو لپاره لوړ قیمت ټاکل ۳- له سیالو څخه د نویو شیانو ساتل * د مستهلکینو لپاره د قیمت ټاکنه اهمیت: هر څومره چې د یو جنس مطلوبیت د قیمت په اساس زیات وي نو زیات خلک یې اخلي او په مصرف یې رسوي . د قیمت ټاکلو طریقې ۱- د قیمت توپیري ټاکنه ۲- تبلیغي قیمت ټاکنه ۳- قیمت ټاکنه د پېشنهاد شوو وړاندیزونو په بنسټ لکه د تجار له خوا د الماری قیمت ټاکل ۴- قیمت ټاکنه د روان شناسۍ په بنسټ (مارکیټینګ ټیم) ۵- امتیازي قیمت ټاکنه ۶- نفوذی قیمت ټاکنه ۷- قیمت ټاکنه د اجناسو د لگښتونو په اساس ۸- اقتصادي قیمت ټاکنه ۹- قیمت ټاکنه د اختیاري محصولاتو په بنسټ ۱۰- قیمت ټاکل د اجباري محصولاتو په بنسټ. د ریسرچ پروسه ۱- د مشکل پیژندنه ۲- د ځانگړو موخو ټاکل ۳- د څیړنې لپاره پلان جوړونه ۴- د معلوماتو د تفصیل یوځای کول ۵- تحلیل یا ارزونه د معلوماتو ۶- پایله اخیستنه ۷- د راپور چمتو کول. د څیړنې لپاره معلومات له دوو لارو څخه تر لاسه کوو ۱- بهرنی سرچینه ۲- داخلي سرچینه: بهرنی په دوو ډلو ویشل شوی لمرني لاس معلومات --- د څیړنې طریقه ۲- د ارتباط طریقه ۳- د بیلگې اخیستني طریقه ۴- د څیړنې وسایل د ټولپوښتنلیک برابرول ۲- دوهم لاس معلومات: چې له رسالو سوداگریزو خونو مجلو کتابونو او د شخصي ادارو څخه په لاس راځي . لمرني لاس معلومات : د مرکو پوښتنو یا سروې او په مستقیم ډول په لاس راځي . د فیلیف کوټلر له نظره تولید : هرڅه چې مارکیټ ته د مصرف یا استعمال لپاره وړاندې کیږي او یو ضرورت پوره یا رفع کولای شي تولید بلل کیږي د کټگوری له مخې تولید : ۱- نوی جهان یا نړی ته ۲- نوی کمپنی ته ۳- کله چې یوه کمپنی نوی تولید کړنسی ته اضافه کړي ۴- د ترقی او نوښتونو ۵- تولید ته نوی ساخت ورکول ۶- د مصارفو کموالی. د بازار موندنې تکاملي مرحلې ۱- production concept د تولیدولو

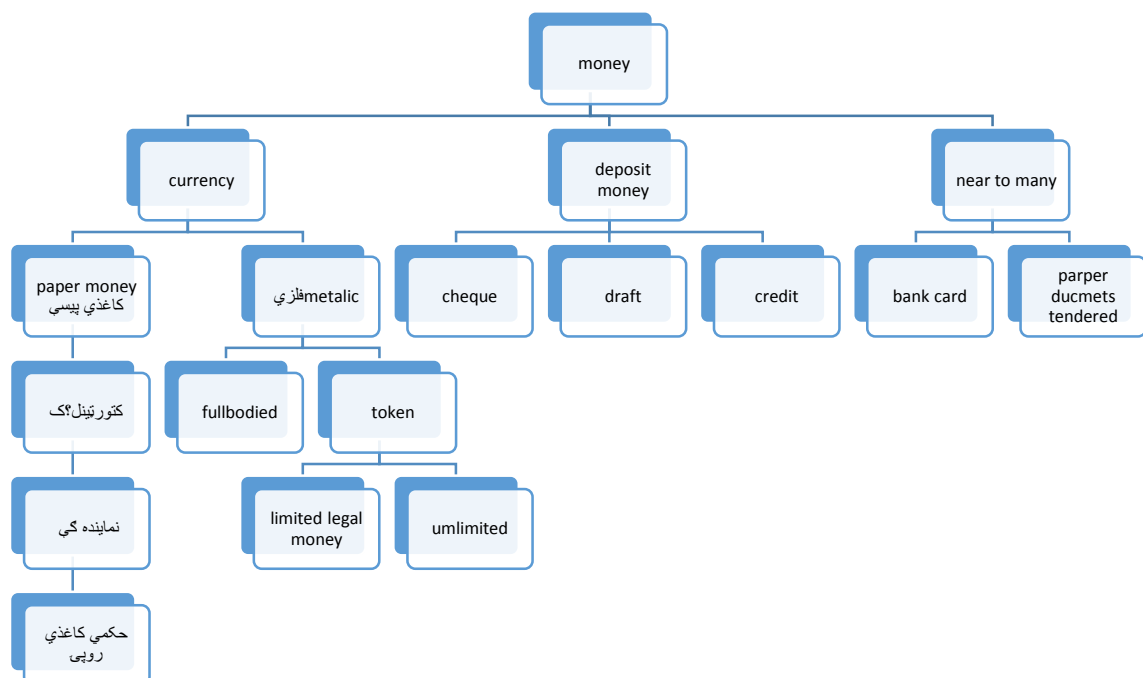

اصل ۲- دتوليد اصل product concept ۳- دخرڅلاو اصل selling concept ۴-
 د بازار موندني اصل marketing concept ۵- د بازار موندني ټولنيز اصل marketing
 . social concept

پولي (پيسو) اقتصاد

پولي اقتصاد عبارت له هغه اقتصاد څخه ده چې په عمومي ډول دپيسو څخه بحث کوي. Crowther په خپل کتاب outline of money کې ليکلي چې هر شی چې په عمومي ډول داجناسو دتبادلې لپاره دوسيلې په شکل او همدارنگه ديو مقياس به شکل دارزبنست دذخيره کيدو په توگه په کارپورل شي پيسې بلل کيږي همدارنگه Coleborn وايي هر هغه شی چې په پراخه ډول دتاديانو لپاره او همدارنگه دپورونو دتاديه کولو لپاره په کارپورل شي عبارت دپيسو څخه دی. دپيسو اصلي وظيفې احتوا کوي چې هغه عبارت دي له ۱- داجناسو دتبادلې وسيله ۲- دپوردتاديې وسيله ۳- دارزبنست دذخيره کيدو وسيله ۴- دپيسو قانوني تعريف: the state theory of money په اساس واضح کيږي او ددې تعريف لاندې يوشی ددولت له خوا دپيسوپه نوم اعلان شي دپيسو په نامه ياديږي. دپروفيسر knop په اصصلاح هر هغه شی چې ددولت لخوا دپيسو په نوم اعلان شي دپيسو په نوم ياديږي. او همدارنگه : د Hartley په اصطلاح پيسې بايد ديو قانوني حيثيت لرونکې وي پورته نقطو ته په کتو سره ويلاى شو چې هر هغه شی چې داجناسو دتبادلې دوسيلې په توگه کارول کيږي بايد ددولت لخوا په قانوني ډول اعلان شي. دعمومي قبوليت تعريف: ددې تعريف لاندې دپيسو يو بل بعد ترنظر لاندې نيول کيږي او دا په دې معنا چې هر هغه شی چې داجناسو او دتبادلې د وسيلې په توگه ددولت لخوا دقانوني پيسو په شکل اعلان کيږي بايد خلکو ته قابل قبول وي په دې اساس selly? man وايي يوشی چې دپيسو په شکل رامنځ ته کيږي بايد عمومي قبوليت لرونکې او همدارنگه او ارزبنستونو دمعيار په توگه خلکو ته قابل دقبول وي پيسې گڼل کيږي. نوبلاخره H-D-Robertson وايي هر هغه شی چې داجناسو دتاديانو لپاره خلکو ته قابل قبول وي پيسې بلل کيږي. جنسي پيسې سيستم : دهغه سيستم څخه عبارت دی چې اجناس لکه څرمن، روپی پانې، دتاديانو دوسيلې په سيستم کې دپيسو وظيفه اجراکوي خو دا خبره بايد په ياد ولرو چې دغه اجناس په خپله ديو خاص ارزبنست څخه برخو دداردي خو ديو اندازه مشکلاتو لکه ذخيره کول (ستورکول) ددوام کموالی، انتقال مشکلات، او همجنس والی او دويش قابليت په دې سيستم کې دناکاميدو عمومي علتونه دي credit money؟؟ دپيسو اهميت : په پانگه وال نظام دپيسو قواعد 1-money and price mechanism 2-importance in production 3-importance in consumption 4-importance in trade 5-importance in discription 6-importance in saving & investment 7-

importance in public finance 8-importance in political progres9-social
importance10-index of growth
Secondary functions of money1-aid to
specializaion2-production and trade3-influence of income and
consumption4-making loans5-tools of monetary management6-
instrument of economic policy 7-measurment of marginal productivity
liquidity of porperty8-?basis of credit system9-distribution of
income. دپيسو وظيفه په درې ډوله دي ۱- دپيسو ابتدايي يا اصلي وظيفه ۲- دپيسو دويمې
يا ضمني وظيفه ۳- دپيسو تصادفي اضطرابي وظيفه. اصلي وظيفه: هغه وظيفه دي چې
دڅه شي لپاره پيسې رامنځ ته شوي دي او دې وظيفو اجرا سره دبار تر اقتصادي مشكلات
له منځه يوړل شوي دي. measurement of marginal productivity. ددنه پي موندل
اندازه گيري: لکه څرنگه چې دتوليد په پروسه کې ديو عامل لوړوالی ديوې اندازه توليداتو
دزياتوالي سبب گرځي. چې دغه عامل توليد زياتوالی دتوليدزياتوالي په پيسو اندازه کيږي نو
په دې اساس ويلای شو چې دپيسو يو وظيفه دنه پي موجوديت اندازه گيري ده . الکترونيکي
سيستم : هغه اعتباري سيستم ده چې مال دخای نه خای ته انتقالوي. بانکي سيستم : دانلاين
اخيستلو او خرڅولو دا اعتباري پيسو په اساس ولاړوي . دبنو پيسو مشخصات ۱- عام
قبوليت ۲- دارزبنست ثبات ۳- داننتقال قبوليت ۴- دويش قبوليت ۵- يوشانوالی ۶- دذخيري قبوليت ۷-
دشناخت قبوليت ۸- نرم والی ۹- کموالی ۱۰- گټورتوب.

د نماينده گی کونکي پيسو څخه مراد golden گډي او کاغذي تبادلې کيدونکي روپي : څومره چې سره وړاندې کوي په همغومره اندازه يې ساتم. حکمي پيسې کاغذي معنا داده چې ددي شاته نځيره موجود نه وي بلکې حکومت اعلان کوي چې داسې دي کاغذي پيسې عبارت دهغه سندونو (کاغذونو) څخه دي چې د مرکزي بانک لخوا په خاص شکل ډول چاپيږي او خلکو ته د تبادلې دوسيلې په شکل وړاندې کيږي چې ددې پيسو استعمال په ۱۹ م پيړۍ کې او همدارنگه په اوسني وخت کې زيات شوی. دلاندې خصوصياتو لرونکي کاغذي پيسې زياتې راحت کونکي او دزياتي ډډو درلودونکي دي ۱- هغه پيسې چې شاته يې پيسې وي يعنې سره زر نه وي يعنې پيشتيباني پيسې ۲- يو شان ته ورته والی لري ۳- دارزبنټ ثبات. ددې بڼه ارزبنټ داده چې دوخت په تيريدو سره خپل ارزبنټ له لاسه نه ورکوي ۴- ارتجاعيت: په کومه اندازه چې ضرورت وي ارتجاعيت کوی ۵- داقتصادي ودي پرمخ وړونکي دي ۶- دولت گټې په کې وي . قانوني حيثيت لرونکي يا های پاورډ لرونکي پيسې: قوت لرونکي پيسې دهغه پيسو څخه عبارت دي چې ديو هيواد اوسيدونکي يې قانونا ددغه پيسو دتادياتو کې داجناسو او خدماتو دراکري ورکړي لپاره مکلف گڼل کيږي نو په دې اساس ويلای شو چې د هيواد قانوني حيثيت لرونکي پيسې دهغه هيواد پولي واحد دی چې په دوو برخو ويشل کيږي ۱- نامحدودي قانوني روپۍ ۲- محدود قانوني روپۍ. پيسو ته نژدې پيسې : هغه ټول اسناد چې په وسيله يې په عاجله توگه پيسې لاسته راوړل کيږي پيسو ته نژدې پيسې گڼل کيږي. خوداخبره بايد په يادوساتو چې چيکونه پيسو ته نژدې پيسې نه گڼل کيږي. برقي پيسې: دانټرنيت او انلاين څخه په استفاده چې کوم معاملات دتادياتو لپاره ترسره کولو لپاره په کارورل کيږي برقي پيسې گڼل کيږي. دپيسو ارزبنټ څخه هدف ديو

پولي واحد په مقابل کې دڅومره اجناسو او خدماتو خريداري ده چې دغه د پيسو دارزبنت ټاکل دمختلفو علماوو له نظره مختلف عوامل لري چې يوه برخه علما يې دپيسو مقدار پوري تړي او دپيسو مقدار روابط دپيسو دارزبنت او دقيمتونو دعمومي سطحې پوري تړاو لري لکه څرنگه چې پورته ذکر شو دپيسو مقدار دپيسو دارزبنت سره معکوسه رابطه لري دپيسو دارزبنت دپيسو دعرضې او تقاضا سره تړاو لري په دې اساس لازمه ده چې ترهر څه دمخه دپيسو دعرضې او تقاضا په هکله لازم بحث وکړو. دپيسو دعرضې منابع: ۱- مرکزي بانک ۲- دتجارت بانک ۳- دولت. دکينز په نظر خلک په درې حالاتو کې پيسو ته تقاضا لري ۱- دمعاملاتو په اساس پيسو ته تقاضا ۲- دپانگې اچونې لپاره پيسو ته تقاضا ۳- دپيسو لپاره احتياطي تقاضا. دکينز په نظر پيسو ته هروخت دمعاملاتو په اساس تقاضا پيدا کيږي چې خلک داجناسو او خدماتو دتاديه کولو لپاره پيسو ته ضرورت لري داډول تقاضا په مستقيم ډول دملي عايد سره تړاو لري په دې مفهوم چې دزياتو پيسو موجوديت دعايد دزياتوالي په معنا ده ۲- دپانگې اچونې لپاره پيسو ته تقاضا هغه وخت پيدا کيږي چې دهغه دمصارفاتو څخه اضافه شي چې په دې برخه کې اضافه پيسې په دوو لارو استعمال کيږي لومړۍ داچې اضافي پيسې له ځانه سره اوزگار ه ساتي او دوهم داچې دنورودلاسته راوړلو په خاطر يې دسود په مقابل کې پانگه کوو که چيرې دسودنرخ لوړ کيږي نو يو شخص دپيسو اضافي برخه دسود په مقابل کې ورکوي او که چيرې دسود نرخ ټيټ کيږي خلک پيسې دځان سره دراتلونکې لپاره ساتي ۳- دريم دپيسو لپاره احتياطي تقاضا رامنځ ته کيږي کله چې خلک دغيرې مترقبه مصارفاتو لپاره پيسو ته ضرورت پيدا کوي داډول تقاضا دپيسو دعمومي تقاضا ډيره کوچنۍ برخه جوړوي. بنې پيسې کومې پيسې دي هغه پيسې دي چې دپيسو اساسي حتمي - او مشکله وظيفې په بڼه ډول اجرا کړي. دبنو پيسو مشخصات عام اعتبار او قبوليت ۲- دارزبنت ثبات ۳- داننتقال قبوليت ۴- دتقسيم قبوليت ۵- دذخيري قبوليت ۶- يوشان والی ۷- دشناخت وړ ۸- نرموالی ۹- کموالی. دپيسو ډولونه: ډير موجود دي خو دلته ترې ترټولو مشهورې دادي ۱- کرنسې ۲- اعتباري پيسې ۳- سنډرډ پيسې ۴- قوت لرونکې (قانوني) پيسې ۵- پيسو ته نژدې پيسې ۶- بريښنايي پيسې. کرنسې ديو ملک پولي واحد ته کرنسې ويل کيږي دپيسو وړ دپيسو اصطلاح نظر کرنسې

کرنسې

په دوه ډوله ويشل شوي --- ۱- کاغذي پيسې ۲- فلزي پيسې کاغذي په درې ډوله ويشل شوي دي ۱- حکمي روپۍ ۲- دتبادلې کيدونکې کاغذي روپۍ ۳- نماينده کونکې او فلزي هم په دوه ډوله دي ۱- فول باډيډ ۲- توکن.

پولي اقتصاد پيسې هغه جنس ده چې د اجناسو د تبادلې اړتياوي ولري. د پيسو په تشرېحي تعريف كې د پيسو په وظيفو بحث كيري. هر هغه څه چې د دولت له خوا نه پيسو په شكل اعلان شي هغه پيسې بلل كيري. قانوني تعريف : عمومي قبوليت تعريف : هر هغه شې چې عمومي قبوليت ولري پيسې بلل كيري رابرت سن او شكين وايي هر هغه شې چې د تاديواتو يا د قرضونو د تاديوي لپاره وکارول شي . د پيسو عمومي تعريف: پورته نقاتو ته په کتو سره د پيسو لپاره عمومي تعريف په دې ډول دی هر هغه شې چې په با قاعده ډول په اقتصادي معاملو كې د تبادلې دوسيلې دشمير دواحد او دارزبنت د ذخيره كيدو په توگه په کارورل شي عبارت له پيسو څخه ده . د بارتز سيستم ځيني مشكلات: داشخاصو په ضرورتونو كې عدم مطابقت ۲- د پور د راکرپور كړې مشكل ۳- د تقسيم نه قابليت ۴- دارزبنت عدم ذخيره ۵- دارزبنت دانتهال مشكل ۶- د دولت د ماليې او تاديواتو مشكل. په پانگه وال نظام كې د پيسو رول: پيسې د ټولو خوشاليو طاقتوره ملكه ده داستاد لپاره دهغه استادي دوكيل لپاره دهغه فيصله . په كپيټاليزم نظام كې پيسې ځيني عمده فعاليتونه سرته رسوي. د قيمتونو جوړبنت او پيسې اصلا په كپيټاليزم كې رامنځ ته كيري ۲- د توليد په برخه كې مرسته ۳- د مصرف په برخه كې اهميت ۳- د تجارت په برخه كې اهميت ۴- د توزيع په برخه كې اهميت ۵- د ذخيره كيدو او پانگونې په برخه كې اهميت ۶- د دولت د مصارفو تمويل ۷- اجتماعي اهميت ۸- سياسي پرمختگ ۹- د پرمختگ د بنودلو شاخص. د پيسو اهميت په سوسياليست اقتصادي نظام كې : پيسې د تبادلې دوسيلې دارزبنت ذخيره او بلاخره دارزبنت د بنودلو لپاره استفاده كيري په سوسيالستي اقتصاد كې داقتصاد درې مهمې پوښتني ؟ څه بايد توليد شي څرنگه بايد توليد شي- د چاپلپاره بايد توليد شي. په سوسيالستي نظامونو كې پيسې د دولت په لاس كې وي. د پيسو منفي اړخونه : تر هغه وخته چې اقتصاد ته گټه رسول چې تر كنترول لاندې وي او كه له كنترول ووځي تاوونونه اقتصاد ته رسوي. چې د پيسو كنترول او مديريت ونشي انفلاسيون رامنځ ته كيري چې د اضافي پانگونې د تشويق سبب گرځي . د جعلي پيسو نقصانونه : جعلي پيسې د پيسو اعتبار له منځه وړي - كورنيو بزنسونو ته تاوان رسوي- دمخنيوي مصارف له منځه وړي- دا اعتبار بايلل- دمخنيوي مصارف- د پيسو ډولونه ۱- كاغذي پيسې ۲- جنسي پيسې ۳- فلزي پيسې ۴- كريدېټي پيسې ۵- الكټرونيكي پيسې . د پيسو دندې په دريو برخو ويشل شوي دي ۱- د پيسو اصلي يا ابتدائي دندې ۲- د پيسو حتمي دندې ۳- مشكله (مشروطي) دندې . اساسي دندې دهغو وظيفو نه عبارت دي دكومو لپاره چې پيسې رامنځ ته شوي ۲- د پيسو ضمني دندې : هغه دندې دي چې داساسي وظيفو په خوا كې پيسې سرته رسوي ضمني دندې بلل كيري ۳- مشكله يا مشروطي دندې : دهغو دندو څخه عبارت دي چې د پيسو د مثبتو نتايجو له وجې رامنځ ته كيري. د پيسو اصلي دندې لاندې وظيفې ترسره كوي ۱- پيسې د تبادلې دوسيلې په توگه ۲- د اجناسو او خدماتو اندازه گيري اله ۳- د ټولو اجناسو ارزبنت بيانوي ۴- د راتلونكو تاديواتو ترسره كول ۵- دارزبنت ذخيره مطلب پيسې اوس مهال او په

راتلونکي کې داجناسو او خدماتو داخيستلو توان لري. دپيسو ضمني وظيف: ۱- دتخصص توليد او تجارت سره مرسته کوي ۲- عايد او مصرف باندې تاثيرات ۳- دپورونو درامنځ ته کولو منبع ۴- دپولي مديريت دتطبيق وسيله ۵- داقتصادي پاليسيو وسيله= اصلا دپيسو په واسطه صورت نيسي دپولي مديريت دتطبيق وسيله لکه مرکزي بانک چې پيسي دوسيلې په توگه کاروي ترڅو دپيسو بڼه مديريت وکړي مشکله وظيف: ۱- دتوليد نهايي بهرې اندازه گيري ۲- دملکيت دخرڅلاوو اسانتياوي دپيسو رامنځ ته کړي ۳- اعتباري سيستم اساس ۴- دعايد توزيع دندې دپيسو په واسطه صورت نيسي. دفلزي پيسو ارزښت په څه کې ده ۱- ژرله منځه نه ځي ۲- دنورو هيوادو ته تري قاچاق نه کيږي. دکاغذي پيسو بڼه والی اقتصادي دي کاغذ ارزانه ده نسبت نورو اجناسو ته ۲- داننتقال اسانتيا ۳- دپيسو ارتجاعيت ۴- يوشان ته والی ۵- دارزښت ثبات ۶- اقتصادي ودې پرمخ وړل ۷- دولت ته گټه. دکاغذي پيسو بدوالی: دانفلاسيون ويره ۲- دخارجي تاديواتو ويره ۳- خرابولي خطر ۴- جعلي پيسي ۵- دنورو هيوادونو په حدودو کې استعمال. پولي نورم پولي سيستم يا monetary system دهغه ميکانيزم څخه عبارت دي چې دهغي په اساس ددولت دپيسو شکل ديزاين او دهغوی دمقدار اندازه دپيسو په دوران کې ټاکي که چيرې ديو هيواد پولي واحد سره زر وي نو پولي معيار هم سره زر دي golden coin standard-golden bullion –golden exchange-gold reserve standard. علما دانفلاسيون علتونه په دوه برخو ويشي ۱- دمصارفو په اساس انفلاسيون ۲- دتقاضا په اساس انفلاسيون ۱- دمصارفو په واسطه انفلاسيون هغه وخت رامنځ ته کيږي کله چې داجناسو او خدماتو په توليد کې داستعمال کيدونکي خامو موادو او کارگري قوې په مصارفو کې په دوامداره توگه زياتوالی رامنځ ته شي او دتقاضا په اساس انفلاسيون دعامه خلکو ته خطر صورت په داسې حال کې چې دمصارفو په اساس انفلاسيون دعرضه کوونکو له خوا صورت نيسي په دې اساس دکينزيانو عقیده دانفلاسيون رامنځ ته کيدو ددوهم علت دتوليد په مصارفو کې دزياتوالي څخه دمجموعي عرضي دکمبود سبب گرځي. دگټې په اساس انفلاسيون په هغو ټولنو کې چې دبازاري انحصار او يا دانحصار ته نږدې وي انحصارکوونکي دلورې گټې طلب کوي. دغه گټه دانفلاسيون په ډول څرگنديږي دموادو په اساس انفلاسيون که چيرې په هيواد کې دځينو مهمو عناصرو لکه تيل-او سپنه گاز او نور قيمتونه لوړ لارشي داجناسو او خدماتو په توليد کې نوموړي مصارف راڅرگنديږي. دوامدره زياتوالی يې دمصارفو په اساس انفلاسيون رامنځ ته کوي ۳- که چيرته هيواد ته په واريديونکو توکو مصارف لوړ شي او يا په صادرونکي هيواد کې داجناسو قيمتونه پورته لارشي نو دغه مصارف زياتوالی دانفلاسيون په شکل څرگنديږي. دانفلاسيون علاجونه ۱- پولي پاليسي: عبارت له هغه تدابيرو څخه ده چې له مخې په يو هيواد کې دپيسو عرضه دپيسو تقاضا دمرکزي بانک له خوا کنتروليري ددې ډول پاليسي دتطبيق لپاره دوو عناصرو څخه استفاده کيږي ۱- quantities control کمي کنترول ۲- qualitative control کيفي کنترول

دپيسو دکنترول لپاره دمرکزي بانک له خوا مختلفي پالیسي په کاراچول کيږي او دهغي له مخي دانفلاسيون مخنيوی کيږي چې ځيني يي عبارت دي له 1-open market operation 2-variation in bankrates 3-credit rating 4-varing reserve requirement 5-consumer credit requirement.

سټنډرډ

مفاهيم: سټنډرډ جوړونه هغه قوانين او قواعد دي چې بشري کړني او فعاليتونه په يوه معلومه ساحه کي چې عموما دگټي دلاسته راوړلو په منظوروي منسجموي. سټنډرډ: له هغه تخنيکي سند څخه عبارت دي چې نورمونه، قوانين، غوښتنې تقاضاوي، او معيارونه په کي په نظر کي نيول کيږي. او ذیصلاح ارگانونو لخوا ټاکل کيږي. نورم: دعلم او تخنيک په وسيله دسنجشونو اساس دی او يا هم ويلای شو چې نورم يوه کميټه ده چې دعلمي او دعلمي تجربو په ترڅ کي طرحه او تثبيته شوي ده. او ديوي ذیصلاح مرجع لخوا تصويب شوي ده. تخنيکي کميټه: عبارت له يو گروپ پوهانو څخه ده چې دارونده سکتورونو او مشخصو موضوعاتو دستندردونو دانکشاف او دستندردونو جوړولو په منظور دملې سټنډرډ دقانون دنهمي مادي په اساس دعلمي تحقيقي، خصوصي اونورو اړونده دولتي نهادونو څخه تشکيل کيږي. دستندرد نړيوال سازمان درهنمود په اساس تخنيکي کميټه درې ډوله غړي لري ۱- ثابت يا اصلي غړي: دستندرد جوړونې ريس، دلابراتوار کارپوه، دستندرد جوړولو متخصص، دمستهلکينو دحمایت نهاد سوداگريزخوني او نوردولتي اداري دي ۲- متغيرياغيرثابت غړي: دتوليدونکو استازي اودصنایعو مالکان دمسلكي اتحاديو استازي، دوزارتونو او سکتورونو استازي اوصادراتي او ورداتي سکتورونو استازي دبهرنيو موسسو استازي کوم چې له دولت سره همکاري وي ۳- ناظره غړي: دولتي او غير دولتي نهادونه او ټولني او يا هغه ځانگړي اشخاص چې دستندرد پروسې دتعقيب او څارني غوښتنې وي پرته له دي چې په فعاله توگه په فعاليتونو کي سهم او حضور ولري په ۱۹۰۱ م کال کي دبرتانيا سټنډرډ کميټه دايره شوه. دملې سټنډرډ دډيروموسسات له لومړي نړيوالي جگړي وروسته جوړ شو دهيوادونو ترمنځ دنړيوال تجارت اړيکي او دمالونو اومه موادو بدلول او همدارنگه دفرهنگي علمي او تخنيکي اړيکو دپيدا کولو اړتيا ددي سبب شوه ترڅو دستندرد ايښودني نړيواله ټولنه (ISO) رامنځ ته شي په ۱۹۴۶ کال کي دستندرد نړيوال سازمان په لندن کي جوړشو (ISO). چې په هغه کي ۲۳ مملکتونه شامل شول. دسکرو او فولادو اروپايي اتحاديه وه په ۱۹۵۲ کي تاسيس شوه په ۱۳۴۵ کال کي دوه ډوله نړيوال سټنډرډونه اورډوالي واحد (متر) او بل دمتریک اوزان (کلو گرام) دافغانستان دتجارت وزارت په چوکاټ کي مروج شول. متریک سيستم: دنړيوال عصري او ساده سيستمونو څخه شميرل کيږي چې دعلمي

او تحقیقاتي او توليدي فعالیتونو دښه تنظیم لپاره داخلي او خارجي تجارت ساحو کې یې خاص نقش درلوده او د یوې بیلې مقرري په مرسته د یاد شوي سیستم تطبیق د هیواد په ټولو ځایونو کې ترسره کېږي. د ستندرد دنورم لومړي د معادن وزارت په چوکاټ کې په کال ۱۳۵۲ کې رسماً په عملي ډول په کار پیل وکړ او په ۱۳۵۳ کال کې لومړنۍ مقالې او علمي مضامین د ستندرد او دهغه د اهمیت په اړه د ټولنیزو اطلاعاتو له لارې خپاره شول. په ۱۳۵۷ کال کې د حمام او جامو مینځلو د صابون ستندردونه د افغان صابون جوړونې صنعتي فابریکې لپاره د صابون ستندرد کمیسیون په منځګړیتوب بشپړ شو. په ۱۳۵۸ کال کې د ترانسپورتي موټرو د سوځنده موادو لګښت مقررات او نورمونه بشپړ شو په (ستندرد افغان) مجلې د ستندرد دنورم ادارې په امتیاز په خپرونو پیل وکړ په ۱۳۵۹ م کال کې د داخلي سمټو تولید ستندرد د تثبیت کمیسیون په منځګړیتوب بشپړ شو او هم د دانه لرونکو مالوچو د سورت بندۍ طرز العمل، کیفیت دښه والي او د تکرره بزګرانو د هڅونې په موخه توزیع شو. سیستم: یو له بل سره د تړلو برخو او اجزاوو مجموعه ده چې دموخو د ترلاسه کولو په برخه کې یو د بل ترڅنګ فعالیتونه سرته رسوي. هغه سیستمونه: چې د ستندرد جوړونې تراغیزې لاندې راځي په لاندې ډول دي ۱- ټولنیز سیستم ۲- پوهنیز سیستم ۳- دقانون پرېښودنې سیستم ۴- اجرايوي سیستم ۵- قضایي سیستم د ستندرد جوړونې سیستم ۶- دښوونیز او روزنیز سیستم ۷- اقتصادي (پلان جوړونې) سیستم ۸- کرنیز سیستم ۹- صنعتي سیستم ۱۰- سوداګري ۱۱- چاپیریال ۱۲- مسرېز سیستمونه (مدیریت) ۱۲- لوبه ییز سیستم. د ستندرد جوړونې ارکان ۱- ستندرد څیرنه او پراختیا ۲- د ستندرد ټولونه تدوین ۳- د ستندردونو د ډول ۴- ستندردونو سرته رسول (اجرا) څیرنه او پراختیا: ستندردونو په هغه وخت کې عملي لوری ولري چې له څیرني او پراختیا سره یو ځای وي پرته له دې نه شي کیدای ګټور واقع شي. ستندردونو د ودیدل د لاندې امکاناتو په منځګړیتوب ترسره کېږي. بنوونه ۲- اطلاعات ۳- مشاور. عمومي او اساسي ستندردونو ډولونه: په عمومي توګه ستندردونه په ۴ برخو ویشل شوي دي ۱- کارخانه یي ستندرد ۲- ملي ستندرد ۳- سیمه ییز ستندرد ۴- نړیوال ستندرد. کارخانه یي ستندرد د یوې تولیدي کارخانې د طرحې د نظریو اتفاق تولیدکنترول اوزیاتره کړو وړو په برخه کې شامل دي ۲- ملي ستندرد د ستندردونه له بررسی او مشورې وروسته د تخنیکي صنایع او تجارت د کارپوهانو او متخصصانو په مرسته دملي ګټو د ساتنې په موخه په هر هیواد کې راټولېږي چې البته په هر هیواد کې دملي ستندردونو د تدوین اصلي دنده د هیواد د ستندرد د سازمانونو او موسساتو په غاړه وي. سیمه ییز ستندرد: د ستندردونه د یوې ډلې د ګټې اخیستونکو وګړو په مرسته په دوو یا څو ګاونډیو هیوادونو کې چې ګډ صنایع لري او یا د تجارتي راکړې ورکړې لرونکي وي تدوین کېږي. نړیوال ستندرد: د ستندرد د دغو هیوادونو د ستندرد د نړیوال سازمان د اړوندو کارپوهانو د نظریو سره د توافق لاسته راوړنې دي. نوټ==== کارخانه یي ستندرد د کارخانې د سطحې په محدوده کې، ملي ستندرد د مملکت

په محدوده کې ، سیمه ییز ستندرد دڅو هیوادونو په محدوده کې ، او نړیوال ستندرد دنړۍ په ټولو هیوادونو کې په کار اچول کېږي. دهر ستندرد اجرا او جوړونه په لاندې مرحلو کې څرگندیږي ۱-ستندرد جوړونې تنظیم او ټولنه ۲-ستندرد دچاپ او خپرول ۳-دستندرد دسندگټې او اجرا. دستندرد جوړونې اصول او گټې : ستندرد جوړونه او دستندردونو کار اچونه دتولیدونکو او مصرف کوونکو لپاره لاندې گټې په خوا کې لري ۱-دناسالمو سیالیو او دبی ځایه او غولونکو تبلیغاتو له منځه تلل ۲-دپیریدلو په وخت دمصرف کوونکي دغولیدلو څخه داندیښني له منځه تلل ۳-په اړیکو کې دپوهاوي رامنځ ته کیدل ۴-دتجارتی بدلونونو اسانتیا- تولیدونکو لپاره گټې : ---دپام وړ مشخصاتو او خواصو ټاکل، دتولید دچلند ټاکل او تشریح نصبول(مونتاژ)از موینه دنموني اخیستل، دبسته بندیو ډولونو، لیرد رالیږد، دساتني لاري چاري ، دعبارتونو ټاکل ددواړو خواو دپوهوني لازمي نښې او اصطلاحات ډلبندي او اصطلاحات په ډولونو کې ټیټوالی ، دتولید دساحي زیاتوالی او په لومړنیو موادو او بریښنا کې دلگښت مخنیوی ، دضایعاتو ټیټوالی، دمحصولاتو دکیفیت ښه والی، په زیرمه ساتنه کې اسانتیا دداخلي او بهرني تجارت پراخیدل. دمصرف کوونکو لپاره گټې : دغوره کالیو ساتنه ، دکالیو او محصول له امن څخه ډاډ په سپارښتنه کې اسانتیا دلرو پیسو ورکړه، دپام وړ کالیو ته په اسانۍ سره لاس رسی او دیو شمیر ملي او نړیوالو ستندردونو پیژندل. دستندردیشن ددولتي سیستم دمحویاتو داستعمال دځایونو له مخې لاندېني ستندردونه ټاکي ۱-دتخنیکي شرایطو ستندردونه دهر اړخيزي تخنیکي غوښتنې ۲-دپارامترونو ستندردونو دکچي یا اندازي ۳-داساسي پارامترونو او ټیټونو؟ ستندردونه ۴-دسورټمنټ ستندردونو دسورت کول ۵-دښو ستندردونه (مارکه) ۶-دکنترکشن ستندردونه دودانۍ او اندازي ۷-دتخنیکي غوښتنو ستندردونه؟ ۸-دمنل شو مقرارتو ستندردونه ۹-داز مویني دمیتود ستندردونه(کنترول) تحلیل او اندازه نیونه ۱۰-دښي ایښودني ، بسته بندی ، ساتني ، ترانسپورټ، دمقرارتو ستندردونه ۱۱- دکچي نیوني دالاتو عیارولو میتودونو لپاره ستندردونه ۱۲-دجوړوني (ترمیم) او استعمال مقرارتو ستندردونه ۱۳-دټینگ، تکنالوژیکو عملیو (پروسیسونو) ستندردونه . دستندرد محتویات: دعلمي او نړیوال تاریخ له پلوه دستندردونو یوه ښه هغه سنددی چي دنورمونو دغوښتنولرونکی وي او دباصلاحیته ځانگي لخوا نصب شوی وي . دستندردیشن نړیوال سازمان په عمومي توگه دوه لاندې اندازي تثبیت او سپارښتنه یي هم وکړه ۱-۲a4- ۲-۲a5 دستندرد دپښتۍ (پوښ) عنوان. دستندرد دپوښ دمخي عنوان او نښي هم له اړینو موضوعاتو څخه دي. معمولا دپوښ پرمخ دستندرد دموسسي نوم ، دستندرد پرلپسي شمیره ، دستندردونو چاپ او دچاپولو کال ستندرد ښه او ستندردشوي محصول نوم چاپیږي دستندرد متن کوم اساسي موضوعات چي په ستندرد کې ځای په ځای کېږي په لاندې ډول دي ۱- دهغوخلکو نومونه چي دستندرد دجوړوني دتثبیت په کمیسیون کې په رسمي ډول گډون کوي ۲-دستندرد دسرلیک یا نوم ۳-سرټیکي یا سریزه ۴-موخه ۵-داستعمال ځایونه(موارد) ۶-

تعريفونه ۷- سمبولونه او نښې ۸- دمحصول دلبندي يادرجه بندي ۹- ترمينالوژي ۱۰- دمحصول دتوليد ميتودونه ۱۱- دمحصول ځانگړي خواص ۱۲- دتو////؟؟؟۱۳- نمونه اخيستنه اودنموني اخيستني ميتودونه ۱۴- دازمايښت او بررسۍ ميتودونه ۱۵- ذنبه او او ايبښودنه او بښته بندي ۱۶- مرستندويه او لارښود ضمايم ۱۷- دصفي لاندېني ياداشتونونه ۱۸- دمټن اړوند ضمايم . دپرنسيپ له پلوه ياد شوي ستندردونه په متن کې ځای په ځای کيږي. زموږ په هيواد کې داسنادو واحد سيستم دستندردونو دپروژي دکار طرح او نښې ۱۳۵۵ کلونو راپه ديخوا دکابل پوليتخنيک دانستيتوت او دنورم اوستندرد په اداره او ځينو نورو موسساتو او اداراتو کې پيل شوي دي ۱- دمديريت کنترول: له هغو لارښونو او دستورالعملونو څخه عبارت دی چې مديريت په يوه تصدی کې دټولو بيلابيلو اقتصادي عملياتونو په کنترول قادروي ۲- اجرايوي چلندونه په يوه تصدی کې له اړينو ټکو دچلند څرانگوالي او داقصادي او خدماتي بيلابيلو عملياتو سرته رسول په هغه سازمان کې دي . چاپيريال: --د يوه مناسب چاپيريال شتون ديوي تصدی دبرياليتوب لپاره ناسم شرايط برابروي دچاپيريال دکيفيت ستندردونه بايد دعمومي گټو دساتني په منظور اجراشي ۴- ماشين الات او تجهيزات: ماشين الات او تجهيزات ساتني ته اړتيا لري په يوي تصدی کې دوسايلو اوافزارو ته لاس رسۍ او دهغو دپيژندنې سربيره دجامه بندي او کود ايبښودني له سيستمونو څخه گټه اخيستل هم اړين دي .طراحي: --- دتصديو په زياتره عملياتو کې دطرحي عمليات تل له بدلونونو او نوښتونو سره يوځای وي. له دي امله تصديگاني داطمينان دلاسته راوړني لپاره دښو چلندونو او تجربو دکارولو او لاس رسۍ يو مناسب سيستم دی. دستندرد کارپوه صلاحيت :: --په يوه سازمان کې دستندرد ځانگړي واک او ځواک بايد داسې وي چې دټاکلي اقتصادي کار له اجراڅخه مخکې .په موسسه کې دستندرد له ځانگړي سره مشوره وشي. يا دستندرد دځانگړي واک او ځواک داسې دی چې دتوليدي کوبښښ دکار له ترسره کيدو مخکې بايد دستندرد دځانگړي نظريات او لارښونو وپلټل شي، په عمومي ډول ستندردونه جوړوني او تولوني له پلوه په دوه ډوله دي ۱- هغه ستندردونه چې دبهريو ستندردونو په مرسته بيرته گرځول شوي چې دهغوي دجوړولو اړتيا سرچينه ISO ستندردونه دی لکه ۱- اصطلاحاتو ستندردونه ۲- تحقيقاتي چلندونو ته اړتيا لري.؟؟. دملي ستندرد په موسسه کې د يوه ستندرد دراتولوني دکار مراحل ۱- دوراندیزونو موضوع او ټاکلو موضوع . لومړنی کميسون دپيل ليکني (چمتوالی) لومړنی کميسون دتوليدونکو مصرف کوونکو او پوهنتونونو له هغو وگړو څخه چې درسره مينه لري، تري جوړه شوی دي. وروستی کميسون: وروستی کميسون جوړشوی متن دنظر غوښتني لپاره دولتي مراکزو کې ذیصلاح وگړو ، پوهنتونو او دصنایعو مرکزونو ته ليري او دوراندیزونو په لارښونو؟ دهغوي لخوا راټول شوی متن وروستی کيږي. ملي کمیته : دملي کميټې غړي دمنشي او دراتولوني مديريت په همغږي ذیصلاح واحدونو او سازمانونو دنماينده گانو له منځه بلل کيږي. دستندرد دموسسي جگپوړي مسولين ، دتوین منشي ريس او

د فني کمیسیونونو غړي شتون لري له غور او دقت نه وروسته د ټاکل شوي متن په اړه دملي ستندرد په توګه نتیجې ته رسېږي. ځانګړی کمیسیون: د اصلاحاتو او مهمو فني ستونزو دله منځه وړلو لپاره ځانګړی کمیسیون اړتیا په وخت جوړه شوي چې ستندرد ارزښاتي کوي اوبیایي خپروي. دستندردونو د بیا لیدو وروسته دانتایج لاسته راځی ۱-ستندرد دتجدید نظر ته اړتیا نه لري او په خپل مخکنی اعتبار پاتې کېږي ۲-جزوي بدلون او د بشپړ توضیحات ۳-ستندردونه چې په عمومي بدلون ته اړتیا لري په فني جلسو اودملي تصویب په کمیټه کې له څیړني او اصلاحاتو وروسته چاپېږي. په دې حالت کې دستندرد شمیره تغیر نه کوي خو مخکېني چاپونه باطله اعلانېږي ۴-ستندرد باطل اعلانېږي او امکان لري دهغه پرځای نوی ستندرد له نوي شمیرې سره ځای په ځای شي. په اوسني وخت کې د ISO نړیوال سازمان دنړۍ په ۱۷۵ هیوادونو کې دملي ستندرد دموساتو له یوې شبکې څخه جوړه شوي چې په هر هیواد کې دیوې مرکزې ځانګې په توګه اواصلي مرکزې د ژنیف او سویس په ښارونو کې فعالیت کوي. کوم سازمان چې نن ورځ ISO په نوم پیژندل کېږي خپل کار یې له ۱۹۳۶ کال څخه دملي ستندرد د انجمنونو نړیوال فدراسیون ISO تر عنوان لاندې پیل کړ ددوهمې نړیوالې جګړې د پېښېدو په دلیل منحل شو خوله نړیوالې جګړې وروسته په ۱۹۴۷ م کال کې د ۲۵ نړیوالو هیوادونو دناستي له کبله په لندن ښار کې دستندرد لپاره دنړیوال سازمان په تاسیس موافقه وشوه او له هغه وروسته د ۱۹۴۷ م کال د فبروري په ۲۳ نیټه ایزو رسما تاسیس شو. د سازمان لوګو په دوو انګلیسي او فرانسوي ژبو په لنډو تورو ISO ښودل کېږي په حقیقت کې ایزو کلمه له یوناني کلمې ایزو څخه اخیستل شوي ده چې دمسالوي یوانداز زبر ابر او همرنگي په معنا ده. د ایزو نړیوال ستندردونه ددی سازمان دتخنیکي او فرعي کمیټو په مرسته شپږ مرحلو کې راټولېږي ۱-دوراندیز مرحله ۲-دندوین مرحله ۳-دکمیټې مرحله ۴-دبررسی مرحله ۵-دمنلو مرحله ۶-دخپریدو مرحله. د ایزو دغړو هیوادونو غړیتوب په ددې سطحو کې ځای لري ۱-اصلي مرحله: هغه هیوادونه چې دستندرد او دهغې داړوندو مباحثو په برخه کې زیاته او ښه سابقه لري او ستندردونه یې دزیاتو هیوادونو تاید وړ وي یواځې هماغه غړي په رایه اچوني او نظر غوښتنه کې درایې ورکولو حق لري چې دغو غړو په تخنیکي کمیټو کې فعاله ونډه درلوده یعنی د ایزو فعال غړي parti patting members هم نومول کېږي ۲-خبرورکونکي غړي یا علی البدل: هغه هیوادونه چې دستندرد دسازمانونو نه لري داغړي د ایزو دسازمان اقداماتو په جریان کې ځای لري خو دستندردونو په راټولونه او اعلان کې دخالت حق نه لري همدارنګه داغړي په کمیټو کې درایې او ګډون حق نه لري ۳-ناظر غړي: ددی سازمان موادو ته لاس رسنی لري مګر درایې حق نه لري اود ایزو کتونکو په حیث رسما لري چې افغانستان په ۲۰۰۵ م کال کې د ایزو دا ډول غړیتوب ترلاسه کړ. ګډ (مشترک) غړي: هغه هیوادونه چې دکوچني اقتصاد لرونکي وي داغړي نسبت نورو څه حق العضویت لږ ورکوی او په دې کې کولای شي دستندردونو پراختیا تعقیب کړي. په

هرحال دایزو دنده چې وکولای شي دټولو غړو ترمنځ دستنډ دراتولوني او خپریدا په اړه نظریوالی رامنځ ته کړي. رایه اچونه ::::دایزو نړیوال دستنډ په توگه دیوه ستر منل کیدلو ته لازمه ده دایزو دغړو ددوه ټلټو رایې چې په راتولولو کې گډون درلود مثبتې وي مشروط په دې چې دټولو ورکړل شویو رایو څخه یې یو له څلورمې رایو لږ منفي وي. ټول نړیوال دستنډونه باید لږ ترلږه درې کاله وروسته له خپریدا تجدید نظر شی له هر ۵ کالو وروسته داخلي غړو په مرسته تجدید نظر شي داکتوبر ۱۶ نېټه دستنډ نړیواله ورځ ده او هرکال لمانځل کيږي.دافغانستان دملي دستنډ نېټه (ANSA) انسا ده. دستنډ محتویات عبارت له دستنډ اندازه او ۲ عنوان دستنډ عنوان یا پوښ ۳- دستنډ متن. دافغانستان دستنډ قانون په ۱۳۹۱ کال کې جوړ شو.

د اقتصادي پرمختیا تیوري

اقتصادي ترقی دخلکو دژوند دښه والي په مانا ده چې یواوسط حد ورته ټاکل کيږي. پروفیسر مایر او پروفیسر بالدوین اقتصادي پرمختیا تعریف داسې کوي. اقتصادي پرمختیا یوه پروسه یا پړاو دی چې دهغې په ترڅ کې دټولني حقیقي عاید په یوه اوږده موده کې زیاتوالی مومي. دملي عاید او نفوسو ترمنځ اړیکه په فرمول کې ښودنه په لاندې ډول د $y = y/p$ سړي سر عاید (y) ملي عاید (p) نفوس دی. دپرمختیا دمطالعي ارزښت: د اقتصادي ودې او پرمختیا دپراخه اقتصادي ډگرونو سره سیده اړیکې لري او خپلې زیرمې شتمني خپلواکي ملي تقویت او پرمختیا وساتلای شي. ۴- نرکسي: هغه هیواد پرمختیایي بولي چې دطبیعي زیرمو او نفوس په انډول لږ اندازه پانگیز- اجناس او ابزار ولري. ۵- دشلمې پیړۍ له نیمايي راهیسې دهغې ترپای پورې دنړۍ هیوادونه په کومو برخو ویشل شوي وو. جواب: دشلمې پیړي له نیمايي راهیسې بیا ترپای پورې په اکثره سیاسي اقتصادي بحثونو کې هیوادونه په لاندې درې برخو ویشل شوي وو ۱- صنعتي چې اقتصاد یې دازاد بازار په بنسټ وو. سوسیالستي هیوادونه چې مرکزي پلان جوړونه پکې معموله وه او دریمې نړۍ چې په دریمې نړۍ کې همدا وروسته پاتې هیوادونه راځي. کوزنتر د اقتصادي پرمختیا په هکله وایي اقتصادي پرمختیا په اوږده موده کې دیوه هیوادو ټولني بیلابیلو تولیداتو ظرفیت او چټک دې کوزنتر د تولید په تنوع او ظرفیت تاکید کوي اقتصادي وده دملي عاید دزیاتوالي او اقتصادي ترقی دسړي سر گټې سره سره کارلري. اقتصاد پوهان وایي: اقتصادي پرمختیا دیوې ټولني د اقتصادي، ټولنیزو، دوگروو درفاهي وضعیت، اقتصادي دوام لرونکي ودې ښه کیدل دي چې ددغې ټولني د اقتصادي ټولنیزو سیاسي علمي او فرهنگي بنسټونو د مثبت بدلون له امله پیښیږي. ده یو هیواد په ټول ملي اقتصاد کې دلوی اقتصاد په کچه په یوټاکلي کال کې دتیر کال دمقدار په پرتله د تولید زیاتوالی اقتصادي وده، اقتصادي پرمختیا

دفریځي، بشري او ټولنیزو ظرفیتونو په پام کې ساتلو سره یوځای د تولیدي ظرفیتونو له زیاتوالي سره تړلې وده پرمختیا بلل کیږي. همدارنگه: افغانستان دنړۍ په پرمختیا هیوادو کې شمیرل کیږي. دوه گونې اقتصاد عبارت له هغه اقتصاد څخه ده چې یوې بلکل طبیعي اقتصاد سره مشابه (عنعوي) او بل بازار اقتصاد په کې مروج وي یا شتون ولري. ددوی عنعوي اقتصاد ډیرمړژواندي بڼه لري دي ته *subsistence economic* هم وايي. دنفوسو فشار ستونزه زیاتره ډیرمختیایي هیوادو ستونزه ده چې په راتلونکې دوی ته داستونزې راولاړه ولی شي: اقتصادي، اجتماعي، صحي، محیطي، فرهنګي، او ان سیاسي ستونزې رامنځ ته کولای شي. معمولاً پرمختیایي هیوادونه خپل مواد بهر ته صادروي ددې پرځای مصرفي نوري (اجناس) او لومړني توکي له بهر پوره کوي. په پرمختللو هیوادو کې هر وګړي ته دورځي ۳۵۰۰-۳۰۰۰ واحد کالوري میسره خو زمونږه په هیواد کې په مشکله سره ۱۷۰۰ کالوري میسره کیږي پرمختللو هیوادو کې هر وګړي ته دورځي ۳۰ ګرامه پروټین مهیا کیږي حال داچې زمونږ هیواد اوس هم ځینو مرفه کورنیو ته ایله ۱۵ ګرامه پروټین ورسیدلای شي. دملګرو ملتونو دارقامو له مخې به دزیرونونو مجموعي انډول (۱۷ اعشاریه ۶) ده دماشومانو دتغذیې سلنه (۱۳) دپنځه کلنۍ عمر څخه دتیت عمر مړینې سلنه (۱۷ اعشاریه ۲۵) بنودل شوی د عمر منځنۍ حد (۴۷-۴۲) دنفوسو کلنۍ وده (۱۷ اعشاریه ۲) فیصده او ځینې وخت له دې پورته بنودل شوی دی. دافغانستان طبیعي سرچینې عبارت له: افغانستان په جنوب او جنوب لویدیزو ولایتونو کې دکرولو لپاره پراخي ځمکې لري چې داوبه خورسیستم په جوړولو سره ۹۰ میلیونو ټنو غنم تولیدولای شي. او همدارنگه دکانونو او نوري زیرمې هم شته او همدارنگه ځنگلونه هم لري، ترڅنګ یې دخامو موادو او کاني توکو په غیری قانوني او غیری فني ډول ویستل کېږي او همدارنگه ځنگلونه او څرخایونه په مناسبه توګه نه کارول کیږي. چې ګڼ شمیر ځنگلونه دبریندېدو په حال کې دي چې په راتلونکې کې دژورې ویجاړتیا (erosion) امکان شته، او داسې نوري ډیری بدې بیلګې په دې برخه کې له نورو پرمختیایي هیوادو زمونږ حالت ډیر بدتردی په بل عبارت دیوېځانګړي دورې په لړکې دهرمتغیر کمي بدلون ته وده وايي. دهاروډ ډومر دودي موډل: دغه موډل په پانګو او سپما او دسپما په اندازه باندي تاکید کوي او داقتصادي ودي ملي تولید په زیاتیدو پورې تړلی بولي $i = dk$

$$= \frac{\Delta k}{dy} \Delta k = k = k \Delta y \frac{k}{x}$$

$$1.3=3$$

$$2.3=6$$

یو بشپړ ټولنیز پلان لاندېني پړاوونه لري ۱- دپلان طرحه او تهیې پړاوو ۲- دپلان دتطبیق پړاو ۳- دتیر پلان دارزوني او دراتلونکي پلان لپاره مقدماتي چمتوالی. دپلان دتطبیق لپاره لاندېني عناصر ضروري دي. ۱- دبودجي ارزښت ۲- دادري مناسباتو سیستم ۳- دروزل شوي فني پرسونلو شته والی ۴- دپلان سره سمه او اغیزمنه رهبري ۵- بیلابیلو څانگو کي هماهنگي. په پلان جوړونه کي سیمیز توازن اهمیت لري په پلان جوړونه کي باید دیوي ستراتیژی او دورنما هدف په توگه دهیواد دبیلابیلو سیمومتوازن پرمختگ په نظر کي ونیول شي. دپلان جوړوني نړیوال تجارب: لکه چي وویل شول پلان جوړونه داقتصادي علومو یوه نسبتا نوي څانگه ده نن ورځ داسي هیڅ یو هیواد نشته چي په هغه کي پلان په یوه نه په یوه بڼه رواج نه وي. دپلان جوړوني دتیوري موضوعات: ۱- دپلان ټولنیزه او اقتصادي برخه، دټولني دارتیاو دپوره کولو لپاره دمجدد تولید او ملي عاید دلورولو د تدابیرو عملي والی یا دتطبیق امکانات څرگندوي ۲- دپلان اسلوب پیژندنه برخه دپلان تخنیکي او تشکیلاتي چاروترتیب او په ټولو ټولنیزو او اقتصادي برخو کي دپلان اجرا څیري. ددغو ټولو برخو ترمنځ ریالیکتیکي (سره پیلي) اړیکي شته. اقتصاد علم په مجموع کي هغه ټولنیز علم دی چي دټولني پراخو غوښتنو ته محدودې سرچیني بیلوي. داقتصادي پلان جوړوني میتودولوژي: دپلان جوړوني میتودولوژي دولت داقتصادي پلانونو دطرح دلارو چارو عمومي پرنسیپونو دمجموعي څخه عبارت ده. افغانستان کي تراوسه لاندېني پلانونه تطبیق شوي: په هیواد کي لومړنی اقتصادي اجتماعي پلان په ۱۳۳۵ کال طرح او په تطبیق یې پیل وشو. دیره غوره نتایج یې درلودل. دویم ۵کاله پلان په ۱۳۴۰ کال پیل شو چي دترانسپورتي ستونزو له امله پیشبیني شوی ارقام پوره نه شو خو بیا هم بریالی گڼل کیده. دریم پلان: په ۱۳۵۲ بدلون پیل شو او په ۱۳۵۴ د۷کلن اقتصادي پراخ پلان په تطبیق شروع وکړه او دیري ښي پایلي یې لرلي. عامه مرستي په دوو برخویشل شوی oda یعنی رسما پرمختیایي کومکونه: هغه مرستي دي چي رسما راته راځي په ملي بودجه کي لیکل کیري ۲- اعلی بشري کمکونه: دي چي دسره میاشت یونیسیف او نورو موسساتو له خوا ورکول کیري. یاني اقتصاد: هغه اقتصادي نظام دی چي هلته اړتیاوو دپوره کولو لپاره داجناسو او خدماتو تولید دټولني اکثریت غړو دارتیاوو پوره کولو په خاطر او اقتصادي او ټولنیزو اهدافو ته درسیدو لپاره دپلان جوړوني اداري له خوا په پام کي نیول کیري. ځوانان: دهیواد دپرمختگ لپاره کولای شي لکه ځوانان باید نورو هیوادونو ته لارنه شي اودلته په خپل هیواد کي خپلو وطنوالو ته خدمت وکړي او ځان په معیاري بڼه برابر کړي تریننگونه واخلې اودروزي بیلابیل مرکزونه ولټوي ترڅو هیواد مو پرمختیا وکړي. دبیزلی شیطاني دایره: دفقیر کرښه هغه ده چي دژوند سطحه داساسي اړتیاو له پوره کیدو څخه راټیټه وي یا هغه

اندازه عاید چې په کورنۍ یې لري او له هغه څخه ډیر لږ راکم شي نودغه کورنۍ په بیوزلو کې شمیرل کیږي. دیوې کورنۍ حداقل ژوندې پاتې کیدو په اندازه . په پرمختیایي هیوادو کې دپانګې عرضه ځکه کمه ده چې دلته پس انداز وجود نه لري. دلیویس داقتصادي پرمختیا درې شرایط بنودلې چې ډیر ضروري دي. ۱-دپانګې اچول ۲-دپوهې دسطحې لوړول ۳-دپلان جوړونې څخه کار اخیستل. دپرمختیا لپاره ضروري شرایط دادي: ۱-اقتصادي ۲-غیري اقتصادي شرایط. دپرمختیا غیري اقتصادي شرایط په څلور ډوله دي: ۱-تولنیز کلتوري: دغه شرایط پس انداز ته دوګړو علاقه او میلان ټاکي ۲-بنوونه او روزنه-پروفیسر ګالبریت په دې هکله ویلي دي نني وخت کې دپرمختیا لپاره دبنوونې او روزنې بل هیڅ ضروري شرط نشته دی ۳-باکیفایته حکومت: باکیفایته وګرځول احساس لرونکی ، باوجدانه ، او صادق حکومت کولای شي قانوني نظم برقراره، بڼه لویح تطبیق، بڼې پروژې پیل، بڼه هیوادني پلانونه طرحه، او په نهایت کې داقتصادي پرمختیا زمینه برابره کړي، او خپل خلک ټولنیزې رفاه ته ورسوي او وګړو ته دژوند دلوري کچې (رفاه) امکانات برابر کړي. ۴-نفوس: که چیرې دپانګې دزیاتوالي ضریب دنفوس دزیاتوالي په انډول لږ وي اقتصادي پرمختیا نشي راتلای . بڼکیلاک دوروسته پاتې هیوادو سره څه وکړل او لابه څه کوي. دوي ته بې صنعتي کیدو اجازه نه ده ورکړي او یایې هم ډیره انرژي وخت او پاملرنه دازادۍ دګټولولپاره تیر شوی نوځکه اقتصادي ودې ته نه دي وزگار شوي استعمار ددغو هیوادونو خلکو ته یوه ناوړه احساس پرېښي چې دوی دترقي په لور نه هڅیږي او ځان ورته دروحي پلوه وروسته پاتې او ناتوان بڼکاري. نیمګړی بازار هغه بازار ته ویل چې ؟؟؟؟له لږ مولد سکتور څخه لور مولد سکتور ته دتولیدي عواملو دلیردولو خنډونه باید له منځه ولاړ شي کورنې تولید کې انحصارکه موجود وي له منځه ولاړ شي مارکیټ ته دهرمتشبت داخلیدل او پانګه اجونه وهڅول شي ترڅو بازار په بشپړ ډول بڼه ونیسي. دپانګې ټولول یوله بل سره درې پړاوونه لري. الف: پس انداز او زیرمو زیاتول ب: مالي او کریديټي میکانیزم ج: دپانګې اچونې څخه عملي ګټه اخیستنه. دپرمختیایي اقتصاد عوامل او داقتصادي ودې لپاره شرایط او دوروسته پاتېوالي لاملونه: ۱-دډیرومنابعو څخه لږ استفاده ۲-دپانګې کمښت ۳-تکنالوژي کمزورتیا ۴-زیربناوي چارې ۵-دبڼکیلاک تاثیرات ۶-موسسو وروسته پاتې والی . غیر اقتصادي وروسته پاتې والی لاملونه: ۱-ناپوهي ۲-بې اتفاقي ۳-بې قانوني ۴-خرافات. افغانستان کې دوروسته پاتې والی نښې چې بڼکاري هغه کومي دي نظر دادی چې په افغانستان کې دوروسته پاتې والی ټولې نښې بڼکاري. متوازنه وده: په هیواد کې دپرمختیا هغه ډول حالت دی چې دملې اقتصاد ټولې برخې او سکتورونه یو بل سره برابر په برابر توګه وده کوي. فزیوکراتان په اقتصاد کې دعلمي او عملي مکتب لومړني بنسټ ایښودونکي ګڼل کیږي. مخکې ځینې منفرد موضوعات وه لکه بهرنی سوداګري دپیسو دجریان ربح او نور خو فزیوکراتانو دلومړي ځل لپاره داقتصاد دکلي جریان جامع تحلیل وړاندې کړ. کړنه دلاندې شپږو عواملو له امله

دملي اقتصاد په وده اثر کوي ۱-دنفوسو زياتوالی سره سم دهغوی غذايي اړتياوې پوره کول ۲-دصنعتي محصولاتو ورځ په ورځ زياتيدونکي تقاضا ډيرومهمو اقتصادي سکتورونو ډيراختيا اړتيا رامنځ ته کوي ۳-دکرنيزو محصولاتو زياتوالی ددې امکان برابروي چې بهرني اسعار جذب او په دې ډول دراتولي شوی پانگي په ذريعه ماشين الات وارد او هيواد دترقی باعث شي ۴-دکليوالي وگړو دعايد دسطحي لوړول چې بيا دحکومت له خوا راتوليري دمالياتو په بڼه ۵-دبيکارۍ دټولو ډولونو کمښت او دکاردزميني برابرول ۶-په مجموعي توگه دستندردونو لوړول. Johnston and mellow or melon له نظره دکرنيزوتوکو زياتوالی: دعامه لومړنيو اړتيا دلگښتونو کمښت دکرنيزو امتعو دبيو راتييدل او له کروندگرو له بيلابيلو لارو دمالياتو ترلاسه کول په برکي لري نوددې لپاره چې زياته پانگه ترلاسه شي. په متوازنه ولي انتقاد شوی؟ ځکه Hirschman په خپل اثر کې متوازنه وده داقتصادي پرمختيا تيوري په توگه نه مني داځکه چې دوروسته پاتي اقتصاد په فرضيه ولاړه نظريه ده په يو پرمختيايي اقتصاد کې تل دتوليد عوامل ناانډوله موجود وي نو ځکه دمتوازن رشد دپاليسی تطبيق په کې گران ښکاري. په متوازنه وده کې اقتصادي سکتورونه يو په بل اغيزې لری. پرمختيايي هيوادونه دڅو سکتوري اقتصاد دودي يا دوري يا دڅو سکتوري انکشاف په شرايطو کې ډيرې زياتې پانگې ته اړتيا ليدل کيږي يا لري يعنې دی وايي که مونږ اقتصاد ته متوازنه وده ورکو نو اړيو چې ټولو برخو کې پانگه واچو او داډول پانگه اچونه ډيره پانگه غواړي حال دا چې په پرمختيايي اقتصاد پانگي دکمښت سره مخامخ وي. نوځکه دداډول اقتصاد شرايط غواړي چې غوره شويو ډگرونو پاملرنه وشي له بلې خوا پرمختيايي اقتصاد دډني پرسونلونو او کدرونو صنعتي ماهرينو له کمښت سره اوپه تيره دمنجمنت او تشبث په ساحه کې دمجرب ستاف دنشتوالي سره مخامخ وي نو نشي کولای سکتورونه په متوازنه توگه پرمخ بوزي. که عايد او نفوس يو شان وي دي ته ثابت حالت وايي يعنې دي ته ولاړ حالت وايي يعنې اقتصاد پوهان وايي داهم ناسم حالت وي يعنې عايد بايد دنفوس نه زيات وي، داسم حالت دی. ډيرمختياوي هيوادونو ځانگړتياوي ۱-دهيواد دټول مساحت په مقايسه کم نفوس ۲-دپانگي کمښت. داقتصاد نامتو څيرونکي R.Rodan په خپل مشهور اثرکې دکرنې او صنعت کلکې اړيکې يې تشریح کړي. داځکه دا دواړه مولد سکتورونه دي دهغو په پرمختيا سره کانونه جوړښتونه سوداگري او نور ټول سکتورونه تحرک او پرمختيا مومي. دکرنې سکتور په بنسټ دصنایعو وده وښودله رودان هغه لومړنی اقتصاد پوه وه چې پرته له دي چې دمتوازي ودې اصطلاح يې وکاروله دمتناسب رشد تيوري يې په ۱۹۴۳ کال کې کشف کړه. دافغانستان لپاره متوازنه وده ښه ده ځکه په پرمختيايي هيوادو کې غيرې متوازنه وده حالات نور هم خرابوي. دهيرشمين له نظره: ډيرمختيايي هيوادو ستونزه دمنابعو کمښت نه دی بلکې دمنابعو څخه دگټې اخيستنې دظرفيت نشتوالی دی دغه خبره په خپل استدلال او نظر توضیح کړي. داقتصادي پرمختيا موخي ۱-

په ناخالص ملي توليد کې زياتوالی ۲-دبنارونو انکشاف او پراختيا نفوس/عاید=pci-۳-
 دټولنيزې رفاه اواسوده گۍ شکل لري ۴-دکار او روزگار رامنځ ته
 کول.. [Type equation here](#) پرمختيايي تيوري پوهه او علم عقل او پرمختيايي پالیسي
 تطبيق او اجراکول دي . هغه څه چې مونږ ته نظرونه او پيشنهادونه راکوي او هغه څه چې
 مونږ ته لارې چارې جوړوي هغه پالیسي ده . دپرمختيا مهم پړاوونه ۱-ابتدایي او عنعنوي
 ټولنه ۲-توليدی ټولنه ۳-ټوپ وهل ۴-پوځوالی ۵-وخت . پرمختيا يو شمير پلانونو ته اړتيا لري
 پلان يو شمير تدابير نيول داینده لپاره پلان دپرمختيا لپاره اړین دی. بلاعوضه مرستې هغه
 پیسې دي چې ديو هیوادوگرو یا سازمانونو لخوا نورو هیوادو وگړو یا سازمانونو ته
 دمرستې تر عنوان لاندې راشي . سړي سرملې ناخالص توليد. ديو هیواد ټول هغه ملي
 ناخالص توليد چې ددغه هیواد په نفوس تقسیم شي حاصل يي هغه عاید دی چې ددغه هیواد
 هروگړي ته رسیري. اقتصادي پرمختيا دژوند دمعيارونو وار په وار او چټیدل اودخلکو په
 هوساینې بڼه کیدل پرمختيا بلل کیږي. دوه گونې اقتصاد : دپرمختيايي او وروسته پانې
 هیوادو دبنارونو او کلیو ترمنځ دژوند دکچې او اقتصاد وضعیت ډیر توليد ته ویل کیږي.
 مطلق فقر: هغه حالت او وضعیت دي چې یو وگړی ته دده حد اقل لومړنی اړتیاوې چمتو نه
 وي. ملي عاید په یو هیواد کې یاملي اقتصاد کې دټولو وگړو دعوایدو مجموعه ده او کله چې
 دا عواید هیوادونو په نفوسو تقسیم شي سړي سرگټه ورته وایي ایم فکتورونه: هغه نامتو
 فکتورونه دي چې په اقتصاد کې یې ځانگړی ارزښت موندلی ۱-ماشین ۲هدف ۳دمدیریت
 طریقه ۴-وسيله ۵median-سړي men. نړیوال ددغو نفوسو څخه جوړشوی دی . دنړیوال
 پرمختيا اتحادیه، دبیار غاونې او پراختيا بانگ میگا او نړیواله مالي موسسه . دبیزلی عوامل
 هم اقتصادي او غیرې اقتصادي دي او دپرمختيا میکانیزمونه دادي ۱-سړي سر گټه لوړه
 کړو ۲-دپانگې دتولیدو مرحلې ته ورسیرو او ۳-میکانیزم دادی چې پانگه باید په مولده
 تولیدونکي سرمایه بدله شي او په تولیدي برخو کې په کارولویږي. په عمومي توگه بهرنی
 مرستې دوروسته پاتې او اړو هیوادونو لپاره لاندې گټې لري ۱-د فقر په کمښت کې مثبت
 رول ۲-د اقتصادي زیربناوې پروژو فعال کیدل ۳-دجگړې وچکالی یابل ناڅاپي عامل
 دتاثیراتو مخنیوی ۴-کلیوال انکشاف ۵-داستخدام دفرصتونو ایجاد ۶-دودې دداخلې منابعو په
 کاراچول. پرمختيايي هیوادو ته دبهرنیو مرستو منفي اړخونه ۱-عیاشي اودلتي روحيې
 خپریدل ۲-دبیعدالتي زیاتیدل ۳-په خپل ځان دبسیوالي روحيې ضعیف کیدل ۴-دتور او جرمي
 اقتصاد پراختیا ۵-دمرستو اخیستونکو هیوادونو ملي غرور ته زیان رسیدل ۶-دمرسته
 اخیستونکو له خوا په پټه یو شمیر (نه بنکاره کیدونکو) شرایطو تحمیل ته غاړه ایښودل.
 مونږ ديو شمیر نامتو پوهانو نظریات ددوی ژوند لیک او اثار هم معرفي کوو. پروفیسور
 لويس: میردال روستو، الفرد مارشال، نیو کلاسیکانو، جوزف شومپتر جان تنبرگن جیمز
 بوکان او هاروډ دومر نظریات او مودولونه مو بیان کړل. پروفیسور ایم -ایل- جهنگان

دپرمختيا لپاره لاندې عوامل ډير ضروري بللي ۱-طبيعي سرچيني ۲-دپانگي تجمع ۳- اورگانيزيشن ۴-تکنالوژيکي ترقي ۵-دتوليد برخو او دکارویش ۶-په اقتصادي جوړښت کې بدلون. ځانگړتياوي عمومي دپرمختيا ۱-دهيواد ټول مساحت په نسبت دنفوسو کموالی دپانگي کمښت ۲-دنورو توليدي عواملو په نسبت دپانگي کموالی ۳-دصنعت کمه ونډه ۴-ديوهيواد دازدی عمر پرتله ۵-دسري سر عايد دزياتوالی امکانات. په اقتصاد کې يوه تيوري کوم څلور شرايط چې لري هغه دادي: ۱-فرضيات ۲-ديوي تيوري دارايي لپاره متغيرات ۳- ادعا ۴-اساس، قاعده، قانون. دشومپتر دتيوري اصلي ټکي دادي يانې نوموړي داقتصادي پرمختيا عوامل هم دغه بولي: دغه تيوري داقتصادي ودي محدودونکی عامل دمتشبت قلت ښکاره کوي، برخلاف دمتشبت موجوديت داقتصادي پرمختيا عامل بولي. روستو والټ په ۱۹۱۶ م کال کې نړی ته سترگي غړولي په ۱۹۳۶ م کال کې خپل ليسانس ديبل پوهنتون څخه او فوق لسانس يې په ۱۹۳۸ م کال کې له کمبريج پوهنتون څخه او دکتورايي ۱۹۳۹ م کال کې ديبل پوهنتون څخه ترلاسه کړه او په ۱۹۵۲ م کال کې ددغه پوهنتون داقتصاد دتاريخ په تدريس پيل وکړه په ۱۹۶۶ کال کې دملي امنيت په چارو کې دامريکا دمتحده ايالاتو دهغه مهال دولسمشر جان کينډي ځانگړی مشاور غوره شو. دکارل مارکس او روستو دپرمختيا تيوري يوله بل سره توپيرلري چې: يوشمير اقتصاد پوهان دروستو نظريات دمارکس دنظر سره ورته بولي، خو کټ مټ يا ددهغه نقل يې نه بولي داځکه مارکس دټولني ټول نهادونه په پنځو مرحلو کې ښودلي خووروستو يواځي داقتصادي ودي پراودپرمختيا پراوونو باندي تمرکز کړی دی. زيربناوي: داقتصادي ودي لپاره هغه بنسټيز جوړښتونه دي چې دتوليد اودخدماتو دپرمخ بيولو لپاره اسانتيا رامنځ ته کوي. ارتور لوييس دهغه نامتو اقتصاد پوهانو په لړکي دی چې داقتصادي پرمختيا په هکله يې نظريات ورکړي وه. په ۱۹۱۵ کال په سن لوسيا کې زيريدلی دی نوموړی يوتورپوستی او دنوبل دجايزي گټونکي دی او دوه گوني اقتصاد نظريه هم ده ورکړه يعنې توضيح کړله. هغه معيارونه او علايم چې دپرمختيا په پايله کې راڅرگنديږي. ۱-دکرنې په سکتور کې ديو تن زراعتي کارگر دتوليد داندازې لوراوی ۲-دسري سر دبريښنا دلوروالي دلگښت ۳-دډبروسکرو يا کومي بلي منبع انرژيکي منبع لگښت ۴-دگرو د عمر اورودوالی ۵-دسري سر حيواني پروټين لگښت ۶-په ښوونځيو کې دماشومانو دشموليت سليفه ۷-داوسيدو په يوه کوټه کې دوگرو سطحې شمير ۸-دهروزروتنو لپاره دورځپانو شمير ۹-ددوکتورانو شمير ۱۰-دښارونو پراختيا ۱۱-داجتماعي تحرک درجه ۱۲-دليک او لوست لوړښت ۱۳-دعصري ژوند دبيلگو سره اشنايي ۱۴-دمطبوعاتو دازادی درجه ۱۵-دبهرنی سوداگري دجوړښت ښه والی ۱۶-دبشري کار ځواک ورځ په ورځ ښه والی ۱۷-دمادي او پولي موسساتو اغيزمنتوب ۱۸-په صنعت کرنه کانونو ودانيزو او نورو بنسټيزو برخو کې دتکنالوژي عصري والی ۱۹-دسري سر گټي وده ۲۰-سياسي استقرار اودوضعي ثبات ۲۱-د اداري کفايت درجه ۲۲-دگوندونو ازادي ۲۳-دتفريحي

کلتوري او آموزشي مرکزونو شمير او دې برخو کې اسانتياوې اوداسي نور. بهرنۍ مرستي : په اقتصاد کې يو بحث اوددولتي عوايدو يا ددولت دمالي وساييلو منبع او عامل دی. دوروسته پاتې هيوادونو په مالي منابعو کې يويې بهرنۍ مرستي او پورونه دي. البته پورونه وروسته بيا په بيلابيلو قسطونو سره ادا کيزي او کله هم دپور ورکونکو له خوا په بشپړ ډول بېنل شوي هم دي. پرمختيايي هيوادونه ځکه پورونو او مرستو ته اړ دي چې دناوره ناڅاپي پېښو څخه متاثره شوي او دجگړو له امله يې اقتصاد خپل شوی او يادطبيعي ناڅاپي پېښو له امله زيانمن شوی وي. دنړيوال بانک له موخو څخه يوه يې داده چې په هغو هيوادو په اړينو ساحاتو کې دپانگوالی لپاره شرايط مساعد کړي او هڅه وکړي چې اقتصادي وده چټکه او دژوندانه کچه لوړه شي او دا هيوادونه په ځان بسيا کړي په ښو مشورو سره اساسي بنسټونه په پښو ودروي او دپرمختگ ادارې جوړې کړي. مرستي ورکول مرستو ورکونکو هيوادو (پرمختللو هيوادونو) په سياسي ستراتيژۍ کې داخله خبره ده ۲-دوی ځکه هم خوارو ملکونو سره مرسته کوي چې هغوی له روانې پلوه ځان ته متمایل اوليواله وساتي ۳-خپلو توليداتو ته دخرڅلاو مارکيت پراخ کړي ۴-نړيوالي اقتصادي اړيکې هم ددې ډول مرستو غوښتنه کوي اوورسره موافقه خبره ده ۵-دبشري عواملو اوانساني انگيزو او دپرمختللو او وروسته پاتې هيوادونو ترمنځ ډيرزيات توپير او واټن راکموي. ځيني انتقاد کوونکي دنړيوال دپورونو په هکله مخالف نظر لري او په دې اند دي چې دنړيوال بانک موخه څنگه چې دلومړي سره يا دپيل په وخت کې وه، هغسي ترسره نه شوه، يعنې بېوزلي لاهم شته دغريبو او بې وزلو دژوندانه په کچه کې دلوراوي راوستل نه دي ترسترگو شوي خو داچې دنړيوال بانک خپلې زياتې پيسې اوس په بنسټيزو بدلونونو ولگوي نو غريبو ته يې مخامخ گټه لږ يا هيڅ نه رسيزي. افغانستان بايد له پورونو څخه په لاندي ځايونو کې کار واخلي : دابايد دانکشافې بودجې په ترڅ کې په عام المنفعه چارو او ملي انکشافې پروژو کې ولگول شي.پولي سياست : ټول هغه تدابير چې دهغو په واسطه مرکزي بانک دمالي او پولي وسيلوپه کاراچولو سره دپرمختيايي هدفونو دترلاسه کولو په لورگام اوچتوي. په پرمختيايي هيوادو ځکه پولي پاليسي نه شي تطبيق کيدای چې: دپولي موسساتو عدم انکشاف ۲-دصنایعو او بازارونو عدم انکشاف ۳-لنډ مهاله او ژر سرته رسيدونکو پروژو ته لومړيتوب ورکول ۳- په حکومتونو داطمينان نه موجوديت ۴-داقتصادي وضعيت او حکومتي پلانونو وضاحت ۶- دکارگري اتحادیې ضعف. په لنډ ډول بايد وويل شي چې دپرمختيايي هيوادونو پانگه اچونه يعنې :دملي (لوی) اقتصاد له نظره: په معلوم وخت کې دثروت او حاصل زياتوالی ده يادپانگې داسې په کاراچول دي چې په ملي دخايرو کې دزياتوالي سبب وگرځي . دتصدی(کوچني اقتصاد)له نظره : په مادي ، غيرمادي او مالي شتمنيو باندې چې دهغوی څخه په مستقيم ډول يا غيرمستقيم ډول دتصدی په توليدي فعاليت کې استفاده وشي دپانگې اچونې په نامه ياديزي. په پرمختيايي هيوادو کې دپولي سياستونو محدوديتونه دادي:لکه

څنگه مو چې ولیدل په وروسته پاتي هیوادو کې غیر تنظیم شوي او یاغیرې متشکله مالي موسسې په پراخه کچه خوري دي اکثره تجارتي بانکونه په دي هیوادونو کې دخارجي بانکونو شعبات دي ، له دي پلوه دخو میلیته تصدیگانو په شان دهغوی زیاته پاملرنه خپلې مورنۍ تصدی ته چې په خارج کې ده نظر دوروسته پاتي هیوادونو اقتصاد ته ده . بهرنۍ پانگه اچونه : هر هغه پانگه اچونه چې دخصوصي شرکتونو یا افرادو لخوا دخپل هیواد څخه دباندې ترسره شي ، خو ددولت ددهفونو په چوکاټ کې وي بهرنۍ پانگه اچونه بلل کيږي. دخومليتي کمپنیو مثبت رول: ۱-دمنابعو خلا له منځه وړل ۲-خومليتي کمپنی دبنسې گټې نوي منابع رامنځ ته کوي ۳-دپرمختللي تکنالوژي استعمال ۴-دپرمختیایي هیوادونو دمنابعو بڼه استعمال ۵-ددولت د عاید زیاتوالی ۶-له داخلي استعدادونو بڼه استفاده ۷-دنړیوال کیدل ۸-دنړیوالی سولې منبع. دخومليتي کمپنیو منفي رول: ۱-انحصار ۲-خاص هیوادونه او خاصې څانگې په نظر کې نیسي ۳-نامناسبه تکنالوژي ۴-دپانگې بهر ته تگ ۵-په کورني اقتصاد باندې ناوړه اغیزې ۶-سیاسي مداخلات ۷-ټولنيزې اغیزې ۸-دنړیوال کنترول کموالی. کورنۍ پانگه اچونه : دا هغه پانگه اچونه چې پانگه وال یی دیو هیواد په دننه کې په کاراچوي اوبیلابیل ډولونه لري. چې مخکې مو تري یادونه وکړه ، بهرنۍ پانگه اچونه: هر هغه پانگه اچونه چې دخصوصي شرکتونو یا افرادو لخوا دخپل هیواد څخه دباندې ترسره شي . خو ددولت ددهفونو په چوکاټ کې وي. بهرنۍ پانگه اچونه بلل کيږي. بهرنۍ پانگه اچونه په عمومي ډول په دوه برخو ویشل کيږي. خصوصي بهرنۍ پانگه اچونه ۲-رسمي یا عمومي بهرنۍ پانگه اچونه ده . خصوصي بهرنۍ پانگه اچونه هرډول فزیکي یا مالي شتمني چې دافرادو یا خصوصي شرکتونو په واسطه یو بل ملک ته انتقال شي، دخصوصي بهرنۍ پانگې اچونې په نوم یاديږي . خصوصي بهرنۍ پانگه اچونه په دوه برخو ویشل کيږی. ۱- مستقیمه ۲-غیر مستقیمه . مستقیمه بهرنۍ پانگه اچونه : له هغې پانگې اچونې څخه عبارت ده، چې بهرنۍ پانگه اچونکي په مستقیم ډول په کوربه هیواد کې پانگه اچونه وکړی ، په مستقیمه بهرنۍ پانگه اچونه کې پانگه اچونکي داقتصادي واحد اداره او کنترول مستقیما دخپل فزیکي حضور او مالي مسولیت په منلو سره په واک کې لري. غیرې مستقیمه پانگه اچونه : له غیرې مستقیمې بهرنۍ پانگې اچونې څخه مطلب د مالي داریي گانو اخستل دي، لکه اسهام چې په واردونکې هیواد کې پیسې نشرکيږي. ۲:رسمي یا عمومي پانگه اچونه: عمومي یا رسمي بهرنۍ پانگه اچونه په دوه ډوله ترسره کيږي. ۱-د دو هیوادو یا ددهغوی دمرکزي بانکونو ترمنځ اوقرضي دقرار دادیا بهرنۍ مرستې په شکل ۲-چې دنړیوالو سازمانونو لکه نړیوال بانک ، دپیسو دنړیوال وجهي صندوق اونورو په واسطه دپیسې دهیوادونو ترمنځ انتقال پیداکړي. دبهرنۍ پانگه دکومو علتونو له مخې کيږي. په بهر کې دداخل په پرتله دزیاتې گټې موجودیت ۲-دمستقیمې بهرنۍ پانگې اچونې بل علت په بهر کې په خپله پانگه او مدیریت دمستقیم کنترول درلودل دي. ۳-له گمر کې تعرفو او نورو گمرکي

او تجارتي موانعو څخه مخنيوی يا له صادراتي اعانو څخه استفاده. ۴-دFDI لپاره دتوليد دعواملو دقيمت کموالی هم يو دليل کيدای شي. ۵-څرنګه چې اکثره پرمختيايي هيوادونه په دې ونه توانيدل چې دتکنالوژۍ په پرمختګ باندې عيار کړي. ۵-۱-که څرنګه چې په دې ورستيو کلونو کې ځيني هيوادونه لکه چين ، جاپان ، جنوبي کوريا ، پرمختګ ۶-په يوجنس کې ديو هيواد نسبي مزيت درلودل ۷-ځيني کمپنۍ ديوخاص جنس په توليد کې دزياتي پوهې درلودونکې وي او نه غواړي چې دامعلومات نورو ته انتقال کړي. ۸-شاید ځيني شرکتونه چې بهرنۍ پانګه اچونه کوي دا ارزو ولري چې دخامو موادو يوه منبع مستقيما کنترول کړي، ۹- شاید دپانګې اچونکې هدف ديو معين هيواد داوليګووپول بازار ته داخليدل وي او په دې ډول نه غواړي چې ممکنه ګټه له هغه شرکت سره چې نيمه انحصاري شکل لري تقسيم کړي .دغیرې مستقېمي بهرنۍ پانګې اچونې عمده علت دهيواد څخه دباندې دزياتي ګټې ترلاسه کول دي بنا داقتصادي مقاصدو په نظر کې نيولو سره دغیرې مستقېمي بهرنۍ پانګې اچونې عمده عامل زياته ګټه ده ، ديوهيواد اتباع په دې خاطر يوه بهرني هيواد کې دقرضي اوراق يا اسهام اخلي چې دهغه ګټه دهيواد دداخل په نسبت زياته وي ، څرنګه چې پانګه اچوونکې کوبنس کوي، چې دپانګې اچونې خطر حد اقل ته ورسوي ، بنا دهغو کمپنيو اسهام اخلي چې دهغو ګټه زياته او دضرر خطر يي کم وي.دبهرنۍ پانګې اچونې دجذب اغيزمن عوامل کوم دي. جواب په درې برخو ويشل کيږي ۱-اقتصادي عوامل ۲-حمایت اوتشويقي عوامل ۳-بنیادي (امنيتي) عوامل. دپولي سياست عمده وسايل عبارت له : ۱- دبانکوتونو دنشر امتياز ۲-دحد اقل سپما سياست ۳-دازاد بازار سياست ۴-دمجددتنزيل سياست ۵-دطلا او اسعارو سياست ۶-دکريديت سياست ۷-دپولي او مالي موسساتو شخصي غوښتنه(خواهش).دبهرنيو پانګه اچونو مثبتې اغيزې ۱-دسپما خاليګاه پوره کول ۲-دباندينو اسعارو دتبادلې دکمبود پوره کول ۳-دتوليداتو دکمبود پوره کول ۴-دتوليد دعواملو په توليدي ظرفيت کې زياتوالی ۵-توليزي ګټې ۶-دګټو دوباره استعمال. دبهرنۍ پانګې اچونې منفي اغيزې ۱-هوساينه او سهولت ۲-دوروسرمايوې سکتورونو وده ۳-دتادياتو دبيلاس دتوازن مشکل ۴-ددولت دعوايدو کميدل ۵-نامناسبه تکنالوژي ۶-منفي توليز او اقتصادي چلند. دپرمختيايي هيوادو سره بهرنۍ مرستې تاثيرات لري :داقتصادي ثبات او پرمختګ سره مرسته کولای شي. پلان : هغه منسجمو تدابيرو مجموعه ده چې دهغو په پلي کولو سره په ټولنه کې دبيلابيلو سکتورونو هغه اهداف چې دټولني داقتصادي ځانګړتيا او عيني قوانينو يا شرايطو په پام کې نيولو سره په نظر کې وي ترلاسه شي عبارت له پلان څخه ده. او پلان جوړونه دهغو تدابيرو مجموعه ده چې دچارو مسولين يي په يو ټاکلي وخت کې يو يا څو هدفونو ته درسيډو لپاره په نظر کې لري. دوخت له پلوه پلانونه په درې ډوله دي ۱-لنډمهاله ۲-منځ مهاله ۳-اوږد مهاله. دمرکزيت درجي او ادارې له پلوه ۱-کنترول کيدونکې او مرکزي پلانونه ۲-مختلط يا ګډ پلانونه ۳-لارښود يا رهنما پلانونه: په رهنمايي پلانونو کې

د تطبيق له پلوه مسوليت حكومت ته نه راجع كيږي او يوازي لارښوونه كوي حكومت په مختلط پلان؟ عامه سكتور كې داومرو او هداياتو په واسطه دمرکزي پلان مطابق وده مومي او خصوصي سكتور دمطلوب هدف ته درسيډو په منظور رهنمايي او تشويقي وسايلو په واسطه لارښوونه ورته كيږي زمونږ په هيواد كې تطبيق شويو پلانونه اكثر ا همدا بڼه لري ۳- دددي پلان هدف داده چې ټولنه دترقي عالي درجو او دهوساينې لوړ حد ته ورسيري او هر نظام همدا هدف خو طريقي بيلي وي.

پانگه اچونه

دتصدی اقتصاد له نظره دپولي پانگې تهيه كول دتوليدي فعاليت په منظور دتمويل په نامه اودپولي پانگې تبادله په داسې مادي، غيرمادي او مالي شتمنيو باندې چې دهغوی څخه په مستقيم او غيرمستقيم ډول سره دتصدی په توليدي فعاليت كې استفاده وشي دپانگې اچونې په نامه ياديږي. ۲- دپولي تصدی بيلانس له دوو برخو څخه جوړ دی چې يوې برخې ته يې پسييف او بلې برخې ته يې اکتيف دبيالانس پسييف اړخ ښکاره كې چې دتصدی پولي پانگه دكومو منابعو څخه تهيه شوي ده او دبيالانس اکتيف اړخ څرگندونه چې دتهيه شوي پولي پانگې څخه څومره په مادي او غيرمادي او مالي شتمنيو باندې بدلې شوي او څومره داريي او نډه داريي په څير دتوليدي فعاليت داجرا لپاره چمتو دي ۳- خپلنۍ پانگه : يعنې دتصدی مالک شخصي پانگه او پردی پانگه يعنې هغه پانگه چې دنورو څخه يعنې بانک او نورو اشخاصو څخه دقرض په ډول تمويل شوي وي ۴- دتمويل او پانگې له نظره چې دپانگې دتهيه منابع ښکاره كوي دتمويل دساحې په نامه ، دبيالانس دكڼ اړخ هغه برخه په هغه كې پولي پانگه په شتمنيو بدله شوي دپانگې اچونې دساحې په نامه او دبيالانس دكڼ اړخ پاتي برخه چې دتصدی پانگه اونډه داريي ښکاره كوي دتادياتو دساحې په نامه ياديږي. ۵- دشتمنيو؟؟ دخصوصياتو له پلوه پانگه اچونه په درې برخو ويشل كيږي. ۱- مادي پانگه اچونه ۲- غيرمادي پانگه اچونه ۳- مالي پانگه اچونه. ۶- كه دتصدی پولي پانگه دمادي شتمنيو لکه تعمير، تجهيزات، مواد، ترانسپورتي وسايل، اوداسې نوردرانيولو له پاره په كار اچول شوي وي دمادي پانگه اچونه په نامه او دتصدی پولي پانگه دغيري مادي شيانو لکه حق الاختراع ، علمي، تحقيق، تعليم وتربيه ، اشتهارات، او اجتماعي خدماتو دلاسته راوړلو لپاره په كاروړل شوي وي دغيرمادي پانگه اچونې په نامه ياديږي. همدارنگه دپولي پانگې تبادله په مالي شتمنيو باندې لکه : دقرضې سندونه ، دسهم سندونه،... اوداسې نور دمالي پانگې اچونې په نامه ياديږي.

پولي پانگه چې دپولي استهلاك شوي دستگاه دتعويض او بيا فعالولو لپاره په كاروړل كيږي دتعويضي يا تجديدي پانگه اچونې په نوم ياديږي. ۹- پانگه اچونه ۱- بنسټيزه ۲- توسعوي

پانگه اچونه ۳-تجدیدی پانگه اچونه په دوه برخو ویشل شوي دتعویضي پانگه اچونه توسعوي

تأثيرات ۲- دتعویضي پانگه اچوني کم مصرفي تاثيرات ۱۰- پانگه اچونه نظر دپانگي اچوني حقوقي موقف ته په دوه برخو ویشل شوی ۱- دولتي پانگه ۲- خصوصي یا شخصي پانگه اچونه. ۱۰- که پولي پانگه ددولتي ارگان لخوا دتولیدی فعالیت داجرا لپاره په مادي، غیرمادي، یا مالي شتمنیو بدله شوي وی ددولتي پانگي اچوني په نامه یادیري. او برعکس که پولي پانگه دخصوصي سکتور یا انفرادي اشخاصو لخوا دتولیدی فعالیت داجرا لپاره په شتمنیو بدله شوي وي د شخصي پانگه اچوني په نامه یادیري. ۱۱- پانگه اچونه

۱- تولیدي پانگه اچونه ۲- شخصي پانگه اچونه : پانگي اچوني دسنجش عنعنوي میتودونه ۱- دپانگي اچوني دسنجش عنعنوي میتودونه ۲- د پانگه اچوني دسنجش نوي میتودونه دپانگي اچوني د عنعنوي میتودونو په واسطه دپانگي اچوني اقتصادي گتورتیا سنجش او دمختلفو امکاناتو اقتصادي گتورتیا یو بدله سره مقایسه کیري. په دې میتودونو کې دپانگي اچوني رابطه دتمویل او تولید په نظر کې نیول شوی نه دی پانگي اچوني په نوي میتودونو کې نه یواځې دپانگي رابطه دتمویل او تولید دساحو سره په نظر کې نیول شوي دي. دپانگي دسنجش عنعنوي میتودونه په عمومي ډول سره په دوو گروپونو ویشل کیري. ۱- دپانگي اچوني دسنجش ساکن میتودونه ۲- دپانگي اچوني دسنجش متحرکه (دینامیک) میتودونه ۱- دپانگي اچوني دسنجش ساکنه میتودونو د عملي تجربو په واسطه په تصدیقو کې انکشاف کړي او له دې پلوه په تصدیقو کې په اسانۍ سره دتطبیق وړ دي. دپانگي اچوني دسنجش ساکنه میتودونو په چوکاټ کې لاندېني میتودونه د یادوني وړ دي ۱- دمصرف دمقایسي میتودونه ۲- دگټي دمقایسي میتودونه ۳- گتورتیا او دپانگي د بیا اعادي میتودونه ۴- دپانگي دبیرته راگرځیدو دوخت

دمقايسي ميتود. دمصرف ديمقايسي ميتود په دي ميتود كي معمولا دوه يا څو پروژي، دوه يا څو توليدي ماشينونه او يا توليدي مستعمل او توليدي نوي ماشينونه ديوي اقتصادي دوري دمجموعي مصرف اوفي واحد مصرف له پلوه يو دبله سره مقياسه كيږي. دپانگي اچوني هغه پروژې او هغه توليدي ماشينونه چې مساوي توليدي ظرفيت ولري دمجموعي مصرف له پلوه او هغه پروژي يا توليدي ماشينونه چې متفاوته توليدي ظرفيت ولري دفي واحد مصرف له پلوه يودبله سره مقياسه كيږي. دگټي ديمقايسي ميتود : په دي ميتود كي دوه يا څو پروژي دكلني متوسطي گټي له پلوه يو دبله سره مقياسه او په هغه پانگه اچونه گټوره بلل كيږي. چې دټولو څخه لوړه كلني متوسطه متوقعه گټه ولري. دپانگي دبیرته راگرځيدلو دوخت ديمقايسي ميتود دپانگي دبیرته راگرځيدلو دوخت څخه مطلب هغه وخت دی چې په هغې كي ټوله په کارچول شوی پانگه ددشتمنيو دفرسايش او كلني متوسطي كلني گټي له لا ري تصدي بیرته راگرځوي.

منجمنت (مدیریت)

منجمنت : دهغي پروسې څخه عبارت دی دکومي په وسيله چې بشري ټولني او تخنيكي منابع په اعظمي او مؤثره ډول په کارچول كيږي کوم چې دنن ورځ دغوښتنو او ضرورتونو لپاره جواب ويونكي شي . يا په بل عبارت منجمنت دداسي محيط طرح کولو اوساتني څخه عبارت دی په کوم چې انفرادي وگړي په گروپي شکل په مشترک ډول کارکوي ترڅو ټاکلي اهداف په اغيزناکه توگه ترلاسه کړای شي . يا منجمنت ديوي اداري دمنابعو داستعمالولو دپروسې څخه عبارت ده کوم چې دپلان جوړوني ،تنظيموني رهنمايي او دکنترول په وسيله په اغيزناکه او مؤثره توگه د اداري ټاکلي موخي ترلاسه شي. منابع عبارت دي له خلک ماشين الات، اومه مواد، معلومات مهارتونه ، مالي سرمايه . منجمنت : دهغه مهارت او پوهي څخه عبارت دی دکومي په وسيله چې دنوروانسانانو څخه په لازم ډول سره کاراخيستل كيږي. دمنیجر دندی : منیجر دهغه کس څخه عبارت دی کوم چې دنورو په وسيله دکاردتسرره کولو مهارت ولري. ۱- هغه کيدای شي خپله شخصي قدرت ولري او يا ونلري ۲- هغه په رسمي ډول دقدرت لرونکی وي حق لري چې امر وکړي ۳- منیجر ټاکل كيږي او له ټاکلو وروسته په موسسه كي خپل موقف ترلاسه کوي. هنري فایل دمنیجر دندی څلور وبللي په اتلسمي پيړۍ كي کله چې هغه په فرانسه كي ديوکان مشر وه. ۱- پلان جوړونه ۲- تنظيمونه ۳- رهنمايي ۴- کنترولونه. دمنجمنت خصوصيات: ۱- منجمنت يوه پروسه ده ۲- منجمنت باهدفه دی ۳- منجمنت انساني فعاليتونه په برکي نيسي ۴- منجمنت يو جامع او ټولنيزه پروسه ده ۵- منجمنت يوه نړيواله پديده يا مفهوم دی ۴- منجمنت په هرډول ادارو كي دتطبيق وړ ده ۷- منجمنت په هره سطحه منیجرانو تطبيق ده ۸- منجمنت کارونه

سرته رسوي ۹-منجمنت هم ارت يعني هنرده او هم ساينس ده. دمنجمنت او اداري توپير په څه کي دی: منجمنت هغه ميتود طرز او طريقه ده چې په ذريعه يي مادي وسايل او بشري زيرمي په اغيزمن ډول استعمال او دلر وخت او لږ زيار په ويستلو ټاکلي موخي ترلاسه کيږي. مگر اداره هغه ځای او محل چې يوشمير کارکوونکي (وگړي) په کي دوضع شويو مقرراتو په رڼا کي دمادي او نورو زيرمو څخه په استفاده دندې سرته رسوي ترڅو ټاکلي اهداف ترلاسه کړي. (زما په نظر داتعريف د ځای په لحاظ د اداري تعريف اوداهم درست ده). مولديت: په يوخاص وخت کي کي دکيفيت په نظرکي نيولو سره دحاصل او عامل ترمنځ نسبت څخه عبارت دی. په دي معنا چې دتوليدقابليت = $\frac{\text{عامل}}{\text{حاصل}}$.

Efficiency يا باکفايتي (مثمریت): کارونه په بنه طريقه ترسره کول يا ترټولو ډير حاصل دخورا لږ عامل څخه ترلاسه شي اداري اندازه اخلي چې څومره په بنه توگه دغه منابع استعماليږي ترڅو هدف ته ورسيري. موثريت Effectiveness يا اثراکي: بنه کارونه ترسره شي. يا په بل عبارت کړني په داسي شکل ترسره کول ترڅو ديوي اداري ټاکلي اهداف ترلاسه شي. دمنجمنت اهميت: ۱- منجمنت انساني ، نورو ته وړتيا ورکوي ترڅو دموسسي موخي په لازم ډول ترلاسه کړي او ددوي کوبنښونه رهنماي کوي ترڅو دموسسي دموخو څخه لاس ته راوړني ريښتيني کړي. ۲- منجمنت يواځيني لاره ده چې په هغي کي منابع په لوړه پيمانه په کاراچول کيږي ۳- منجمنت دغوره پلان ، غوره تشکيل او مؤثر کنترول په لرلو سره دموسسي لگښتونه راتيږي اوددي قابليت وربښي ترڅو نورو سره رقابت وکړي ۴- منجمنت دموسسي دکارونو دمؤثر او بنه ډول په مخ بيولو کي ضمانت ورکوي ۵- منجمنت موسسي ته دنويو ايډياگانو فکرونو او يوي بني اينده په اړوند دسوچ کولو قدرت وربښي ۶- منجمنت موسسه دوخت دتغيراتو سره اشناکوي اودوي ته قابليت وربښي ترڅو چيلينجونو دوخت ضرورتونو ته ځواب ووايي. دمنجمنت مقاصد: دزيات توليد ترلاسه کول، دمصارفو کموالی او لوړمؤثريت ۲- دکار لپاره دروزل شوی او غوره انساني قوي وړاندې کول ۳- دکاردميتودونو موادو او سامان الاتو ستندرد او معياري کول ۴- دانساني کار دهرې برخي لپاره دعلم او پوهي رامنځ ته کول ۵- ديوبل سره کومک کول او دهمکاری کولو دروحيي رامنځ ته کول ۶- دکاروويش او دهغوی دمسوليتونو تامينول. ۱۴ نظرونه او دهنري فايل

دمنجمنت بنسټونه:

۱- division of work- ۲ authority and responsibility- ۳ discipline- ۴ unity of command- ۵ unity of direction- ۶ subordination of individual to general

interest-۷remuneration-۸centralization-۹scalar chain-۱۰order-۱۱
equity-۱۲stability-۱۳initiative-۱۴esprit de corps .

سازماني محیط: کي سازمان یا اداره فعالیت ترسره کوی دهغه چاپیریال تاثیرات د اداري په کړنو باندې ډیر زیات دي په چاپیریال کي ډیر زیات عوامل دي کوم چي د اداري په کړنو باندې مستقیم یا غیر مستقیم تاثیر اچوي. سازمانی محیط: هغه قوتونه دي چي کوم یي د سرحداتو نه خارج وي کوم چي کولای شي متاثره یي کړي. تهدیدات : هغه مسایل دي کوم چي کولای شي یو سازمان متضرر کړي . چاپیریال په دوه برخو ویشل شوی ۱-عمومي چاپیریال ۲- عملیاتي چاپیریال یا خصوصي چاپیریال. عمومي چاپیریال د یوې ادارې لپاره روښانه او عام چاپیریال په کوم کي چي یو اداره خپلې کړنې ترسره کوي. د عمومي چاپیریال د عواملو په لاندې ډول یادونه کوو. اقتصادي برخه ۲- تکنالوژي شرایط (برخي) ۳- قانوني شرایط ۴- ټولنیز شرایط ۵- سیاسي شرایط. عملیاتي یا خصوصي چاپیریال د لاندې برخو درلودونکی دی ۱- عرضه کوونکي : عرضه کوونکي هغه څوک دي کوم چي ادارو ته خام مواد برابروي او تهیه کوي ۲- مشتریان : هغه څوک دي چي دچا لپاره چي اجناس او خدمات تولیدیږي یا مشتریان هغه څوک دي چي کوم اجناس او خدمات اخلي خوښوي او یا مستردوي. رقابت: په عملیاتي چاپیریال کي یو مهم علت رقابت دی او درقابت کوونکو اثر د کاروبار لپاره دکامیابی راز ده یوه اداره باید په مارکیټ کي رقابت کوونکي . دهغوی اصول، دهغوی د تولید کیفیت او نور عوامل په دقیقه توگه مطالعه کړي. ۴ کارگر د یوې اداري مؤثریت دهغې دکار کوونکو په نوعه او کیفیت پورې اړه لري. خصوصاً د پرسونل په عرضه پورې اړه لري کوم چي د چاپیریال څخه ترلاسه کوي . داخلي محیط: ددې لپاره چي یو مناسب پلان طرحه او تطبیق کړو نو یواځې د بهرنی محیط مطالعه او پیژندنه حالات نشي روښانه کولای بلکې ددې ترڅنگ د اداري د داخلي محیط مطالعه هم هم دومره ضروري ده څومره چي د بهرنی محیط د داخلي محیط اساسي عوامل چي باید مطالعه شي هغه عبارت دي له د اداري د منابعو ، منجمنت ، پانگه ، اونورو ټولو ساحو د قوت او ضعف نقطو . په دې مانا چي اداره په کوم نقطه کي قوت لري او په کومه ساحه کي ضعف. د منجمنت درجي . په یوه موسسه کي د مشرتابه د موقوفونو غوره تشکیل دی د منجمنت سطحی د منیجرانو د صلاحیت او قدرت حالت اندازه بیانوي. د منجمنت لپاره ټاکلي اندازه وجود نلري. په هر صورت مختلف برخي په لاندې دريو کټگوريو ویشل شوی دي. دلویي سطحی مدیریت ۲- منځنی سطحی مدیریت ۳- ټیټی سطحی مدیریت.

دیوې کمپنی یا کاروبار دلوري سطحی مدیریت عبارت له ۱- اجرايه مشر ۲- عمومي رییس ۳- د مشرتابه هیئت. دلوري سطحی مدیریت د موسسې د صلاحیتونو هغه لوړه سطحه ده چي په هغې کي د موسسې د ټولو برخو د پرمخ بیولو لپاره پلان او پالیسي جوړیږي. دلوري سطحی

مدیر یا مدیریت وظایف: ۱-دموسسی او یاکاروبار دتولو اهدافو تاکنه ۲-دموسسی تشکیل جوړول ۳-دټاکلو اهدافو دلاسته راوړني لپاره پلان او پالیسي جوړول ۴-دموسسی دداخلي او بیروني چاپیریال ترمنځ داریکو ایجادول او هم دموسسی نماینده گي کول ۵-دموسسی اړوند انساني، ماشيني او مادي اوپولي، منابعو یوځای کول ۶-دموسسی ټولو څانگو ته دلیدرشیپ برابرول دي ۷-بلاخره دموسسی دتولو برخو او څانگو په مؤثرډول دکنترول څخه عبارت دی. دمنځنی سطحی منجمنت ددیپارتمنتونو معاونین دڅانگو منیجران ساحوي منیجران او نور په برکي نیسي. دمنجمنت داسطحه دپالیسیو او پلانونو دعملی کولو دنده پرمخ وړي کوم چي دلورپورې مدیریت لخوا تصویب شوي وي. دمنځنی سطحی مدیریت عمده وظایف: ۱-دلوري سطحی مدیرانو دتصویب شویو پالیسیو او پلانونو په عمل کي پیاده کول ۲-دمناسبو کارکوونکو او څارونکو کسانو ټاکل ۳-دوظایفو او مسولیتونو ټاکل او سپارل ترڅو پلان په خپل وخت او لازم ډول عملی شي ۴-دموسسی کارکوونکي تشویقول، ترڅو دکارونو په ترسره کولو کي لوړمؤثریت رامنځ ته شي ۵-دموسسی په جوړښت او تنظیم کي دبقا لپاره اړونده دنده اړونده دیپارتمنت ته سپارل ۶-څارونکو یا سوپروایزرانو ته دهغوی دکنترول لاندې وظایفو په اړوند لازم معلومات او پوهه مهیا کول ۷-دموسسی دټولو څانگو ترمنځ دهماهنگی رامنځ ته کول ترڅو دموسسی دټولو څانگو دپرمختگ تضمین به یقیني شي ۸-دلوري سطحی مدیریت ته دکارونو دنتایجو دراپور تهیه او لیږل ۹-دموسسی دروانو پروژو په اړوند دمعلوماتو جمع کول او دراپور لیږل. ۱۰-بلاخره دپلانونو او پالیسیو دغوره تطبیق لپاره (T.L.M) ته دغوره پیشنهادونو وړاندې کول. دمنځنی سطحی مدیریت عبارت دي له دلویو څانگو مشران یا Departmental heads او دورو څانگو مشران branch managers. دټیټي سطحی مدیریت دعمل او دڅارني مدیریت هغه مدیریت دی کوم چي دیوې موسسی دمدیریت په لاندې برخه کي وجود لري. دمدیریت لمرني څارونکي او دکمپنی دتولیداتو دخرڅون افسران او همداراز منشیان او نورپه خپل ترکیب کي نیسي. دټیټي سطحی دمدیریت وظیفې په لاندې ډول دي ۱-دلاس لاندې کارکوونکو ته حکم او لازمي لارښوونې کول او همدا راز دهغوی دکارونو څارنه او کنترول ۲-دلاس لاندې برخي ته دفعالیتونو پلانول طبقه بندي کول او کارکوونکو ته ددندو مشخص کول ۳-دکارپروسی په نظر کي نیولو سره دکارکوونکو رهنمایی کول ۴-ددندو په اړوند دکارکوونکو روزنه ۵-دلاس لاندې کارکوونکو دستونزو حلول ۶-دلاس لاندې کارکوونکو ترمنځ دنظم راوستل او په دوی کي دکارغوره اجراکولو توانمندي پیداکول ۷-دلاس لاندې کارکوونکو ترمنځ دگروپ په شکل دکارکولو لپاره دلور میلان رامنځ ته کول ۸-په کارکي دانساني اړیکو (همکاری) مینه، عدل، وروگلو، خوشاله فضا، رامنځ ته کول. دټیټي سطحی مدیریت: دکارگرو مشر ۲-څارونکي ۱-foremen-۲-supervisors دیوې غټي ادارې غوره تنظیم لپاره دمختلفو ډولونو مهارتونو ضرورت پیښیږي ۱-مفکوروي مهارت دادهغي توانایی څخه عبارت دی

دکوم په وسیله چې دمختلفو فعالیتونو یوځای کول او هماهنگ کول ترسره کيږي ۲-انساني مهارت: څرنګه چې منیجر ته په کارده چې دنورو خلکو په وسیله کارونه سرته رسوي همداراز ضروري ده چې انساني مهارت يا هغه مهارتونه چې انتخاب ، تشویق ، او کارکوونکو لارښوونې او کارونو سپارل په برکې نیسي ولري. تخنیکي مهارت څرنګه چې یو منیجر ته انساني او مفکوروي مهارتونه ضروري او لازمي په همدې ډول که منیجر غواړي منابع په مؤثر ډول وکاروي لازمي ده چې دمنابعو ، اجناسو ، تکنیکونو ، او پروسیجرونو، سره بلد او دهغوی څخه لوړه استفاده وکړي مهارتونه په مختلفو درجو کې فرق کوي . ځکه C.S یا مفکوروي مهارتونه باید دلوري سطحې مدیران ولري او منځنۍ سطحې مدیران باید مفکوروي مهارتونه او انساني مهارتونه ولري او ټیټ پورې مدیران باید په پوره ډول تخنیکي مهارتونه ولري ځکه دوی دعمل په ساحه کې کارکوي دوی په ټوله معنا تخنیکي مهارتونو ته ضرورت لري مدیرانو ته دانساني مهارتونو لرل یوه لازمي خبره ده ځکه دوی دانسانانو او دهغوی څخه دکاراخیستلو سره سره کارلري چې دا عمل دمدیریت په دريو سطحو کې صورت نیسي . رولونه : دخوی اخلاقو او مدیریتی صفاتو دمجموعي څخه عبارت دي چې په منظم ډول دکارونو په ترسره کولو کې ور څخه استفاده کيږي داداخلاقو مختلف اړخونو سره سره اوکارلري Henry Mintzberg د ادارې او مدیریت عالم دمنیجر رولونه په دريو برخو ویشلي ۱- دخلکو اوافرادو ترمنځ رول ۲-معلوماتي رول ۳-تصمیم نیولو رول. دخلکو او افرادو ترمنځ رولونه کوم چې دیومنیجر په وظیفې پورې تړلي دي او نه بیلیدونکي دي ترسره کوي a-دیو سمبولیک مشر په حیث: دلته یو منیجر دخپل ادارې لپاره دیو سمبول په توګه دقانوني صلاحیت لرونکی او دځینو نورو مشخصو مراسمو وظیفې لکه داسنادو امضا کول دفتر ته دراتلونکو اشخاصو یا مراجعینو پذیرایي کول(منل) او نور b-دلیدر په حیث په دې ځای کې منیجر دلیدر په حیث ځیني نوررولونه لکه مزدورانو نیول دهغوي روزل او تشویقول په برکې نیسي c-دراپته ټینګوونکي په حیث: درابته ټینګوونکي په حیث یو منیجر رول داسې بیانولی شو چې منیجر دخپلې ساحې یعنی موسسې څخه بیرون دپیرو خلکو سره په تماس کې کيږي کوم خلک چې دده دلاس لاندې خلکو یا دده دمشرانو پورې تعلق لري ۲-معلوماتي رول: دمنیجر دارولونه یو له پیرو مهمورولونو څخه دي چې نوموړي ته دمالوماتو دسرچینې په توګه ورپیژني A-څارونکی رول: دلته منیجر دټولو فعالیتونو څارونکي په توګه رول ترسره کوي B-دمالوماتو خپرونکی: څرنګه چې منیجر دمعلوماتو سرچینه ده نو ټول معلومات چې نورورڅخه باید خبر شي هغوی ته پرخپل وخت ورسوي C-دویاند په توګه: منیجر دلته دټیم دویاند اوسرواک په توګه رول لري ترڅو دخپل ټیم نماینده ګي وکړي . ۳- دتصمیم نیونې رول: دادهغو میتودونو پورې تړلی ده چې منیجران یې دیوي ستراتیژی دطرحه کولو اودمنابعو دپه کاراچولو په منظور استعمالوي ترڅو خپلو اهدافو ته

ورسیري. A-دنتشېت کونکي (معامله کولو) رول دنوي پروژي او پروگرامونو په هکله تصمیم نیسي ترڅو هغه پیل کړي او پانگه اچونه په کې وکړي B-دمزاحمتونو دلري کولو رول دناڅاپي واقعاتو او بحرانونو دليري کولو او اداره کولو مسولیت په غاړه لري C-منابعو ته اختصاص ورکولو رول: دادوظایفو او تقسیماتو ترمنځ منابع ته اختصاص ورکوي او لاندې طبقې منیجرانو ته بودجې تعینوي D-دمذاکره کونکي په توگه: کونښن کوي ترڅو نورو منیجرانو، اتحادیو، مشرانو، او سهم لرونکو ترمنځ دخل دلارو چارو دپیداکولو په رابطه مذاکره وکړي. دمنجمنت دمطالعي لاملونه په لاندې ډول ۱-ودظیفې تخصص ۲ صنعتي انقلاب په ۱۸ م پیری کې رامنځ ته شو ۱۸ م پیری څخه وروسته دمديريت رسمي مطالعه رامنځ ته شوه نو همدا وه چې دمنجمنت تیوریگاني رامنځ ته شوي او لومړی رسمي مطالعه چې ترسره شوي هغه دکلاسیک په نوم یاده شوله په کوم چې دوه مهمې تیوریانې مطالعه کړي چې یوه یې لومړي، علمي مدیریت ۲-عمومي اداري تیوري په نوم یادیري. Fredrick Taylor څلور قاعدې وړاندې کړي ۱-هغه لاره مطالعه کړی په کومه لاره چې دغه وظیفه اوس ترسره کیږي اودکومو لپاره یې نوي معلومې کړی یعنې ددواړو لارو په ځای دنووولارو څخه رامنځ ته کوي خپل مفصل وخت او حرکت معلومات سره شریک کړی په مختلفو میتودونو باندې ازمایینت وکړی چې کوم یو ترټولو غوره دی. ۲-په علمي توگه دنوي میتودونو تعین او کارکرانو ته تدریس ورکولو، تریننگ ورکول اودهغوی دسویې لوړول ۳-هغه کارکونکي انتخاب کړی دچا چې مهارتونه په دوهم قدم کې دځای په ځای شو اصولو سره انډول کیږي. په دې معنا چې څوک په کوم کار پوهیږي هغه ته هغه کاروسپارل ترڅو وکولای شي هغه په خپله خوښه کار ترسره کړي ۴-یوه مناسبه سطحه داجراتو لپاره تاسیس کړی او دنورو لوړو اجراتو په خاطر تادیه کړی. کارکونکي باید ددغه اوچتي کارکردگی output او محصول نه گټه واخلي. همدارنگه منیجر او کارکونکو ترمنځ دي کارویش رامنځ ته شي او منیجران دي هغه کارونه ترسره کړي کوم چې دوی سره وړ او مناسب وي.

گلبرتس the gilberts

فرانک او لیلین گلبرت frank and Lilian gilberts خاوند او ښځه وه دواړو دټیبلر میتودونه تصفیه کړه. دوخت او حرکت په مطالعاتو کې یې ډیر زیات اصلاحات رامنځ ته کړل. او کونښن یې وکړو ترڅو دلاس او وجود ترمنځ غیر مؤثر حرکت دمنځه یوسي. دوخت او حرکت مطالعات time and motion studies ۱-هریو عمل ویش په اجزاوو باندې ۲-داجراکولو لپاره یې دغوره لارو پیداکول ۳-دزیاتي اغیزناکی په خاطر دهریوکار دوباره تنظیمول گلبرتس همدارنگه دستریا مشکلات لکه گرمي روښنایي او همدارنگه

دکارکونونورمسایل هم مطالعه کړي وه. دویمه تیوري general administrative theory یو بله ډله لیکوالانو چې هغوی منجمنت ته د سازمان له نظره گوري، دې طریقې ته د ادارې عمومي تیوري ویل کيږي. داتیوري داتشریح کوي چې منیجر څه کوي؟ او یو ټاکل شوی منیجر څه په عمل کې تطبیق کوی. په دې ډله کې ددو علماو نظریات مطالعه کيږي لومړی دهنري فایل او دویم ماکس ویبر

لومړی هنري فایل : دهنري فایل نظریه مخکې په لومړي فصل کې وړاندې کړي او دمنجمنت تعریف وو چې په هغې کې دمنیجر لپاره ۴دندې بنسټولې وي چې عبارت دي له پلان جوړونې ، تنظیمونې ، رهنمایي ، او کنترول څخه . فایل په هغه وخت کې خپل نظریات وړاندې کړل په کوم وخت کې چې ټیلر وړاندې کړي وه . ددوي دنظریاتو فرق په دې کې دی دټیلر نظریات یواځې دټیټې سطحې مدیرانو لپاره وو ولې دفایل نظریات دټولو سطحو مدیرانو لپاره دي. فایل په دې عقیده وه چې منجمنت دتولید ، غیرتولیدي ، دولتي ، شخصي ، کاروباري یاغیري کاروباري ټولو ادارو لپاره ضروري دی اود منجمنت دپروسي دپرمخ بیولو لپاره یی ۱۴ اصول وړاندې کړل دکومو څخه چې مونږ مخکې یادونه وکړه .

دویم ماکس ویبرتیوريMax Weber theoryماکس ویبر دجرمني هیواد ټولنپوهنې عالم وه .ده د ادارو مطالعه وکړه او ۱۹۰۰ په اوایلو کې یې لیکنه وکړه اودیوې خیالي ادارې په اساس یی دصلاحیت اواریکو په اساس یې یوه نظریه رامنځ ته کړه چې دبیروکراسی پهbureaucracyمفکورې په نوم یاديږي. بیروکراسي د ادارې داسې یو رسمي شکل یی وړاندې کړلو په کوم چې دکارویش موجود وي، واضیح سلسله مراتب وجود ولري، مفصل

قوانین او اصول ولري او په اداره کې بي طرفه اړیکې موجودوي ويبر ځني اصولو ته

پراختیا ورکړه چې په لاندې ډول ورڅخه یادونه کو .

واک یا Authority: عبارت دهغه قوي څخه ده کوم چې خلک دخپلو کارونو لپاره مسول ساتي. مقامونه په یو شرکت کې باید په اجراتو باندې بنا وي نه په اجتماعي روابطو باندې . دمقام وظایف په واضحه توگه مشخص شوي خلک باید پوه شي چې ددوی نه توقع څه ده؟ Lines of authority باید واضحه توگه مشخص شوي وي کارکوونکي باید پوه شي چې څوک دچالپاره کارکوي او دچاپه وړاندې مسولیت لري چې باید راپور ورکړي او دچا څخه هدایت ترلاسه کوي. قواعد rules: ستندرد عملیاتي پروسیجرونه (sops) اونورمونه په دې خاطر باندې استعمالیږي ترڅو داتشخیص کړي چې یو شرکت په څه شکل عملیات ترسره کوي. دکارویش: هرکارکوونکي باید پوه شي چې زما کارڅه دی او کوم کارباید ترسره کړم دهرکارلپاره باید خپل کارکوونکی اوسي . یعنی دکارکوونکي دمسلك او استعداد په اساس وویشل شي. بي طرفي impersonality: داپه دې معنا چې په اداره کې روابط باید دشخصي اصولو په رنآ کې نه وسي اونه دکوم طرف په خاطر ، بلکې ټولې اړیکې د ادارې داصولو مطابق وي. څوک چې بنه کارکوي هغه ته ارزښت ورکول اوبرعکس. اداري اخلاق organization behavior: داپه هغه طرز العمل باندې تمرکز لري دکومي په وسیله چې یومنیجر ته باید چې مشخصا داسې اداره ورکړي چې دهغې په وسیله کارگران تشویق کړي. Mary parker پولیت: په خپله تیوري کې کارگرانو ته زیات (ارزښت)چانس ورکړی چې کارگرپه خپله دکاردښه ترسره کیدو په خاطر نظریات ورکړي اوداسې اسانې لارې

چاري رامنځ ته کړي او کارگران خپله خپله کارونه تحليل کړي. کارکوونکي په غوره توگه پوهيږي چې په څه شکل خپل وظيفې اصلاح کړي . که چيري کارکوونکي دخپلي وظيفه په هکله پوهه لري نو بيادوی بايد خپل وظيفې کنترول کړي.

دهاوتورن مطالعات the Hawthorne studies

۱۹۲۴-۱۹۳۲ کلونو په دوران کې دکارکوونکو داغیزناکی مطالعه په (هاوتورن دغربي برقي کمپنی په کارونو کې Hawthorn works of the western electric co. دکارکوونکو دتوليد قوه productivity په مختلفو سطحو کې دواضحو څرگندونو په ترڅ کې اندازه کړای شوه. پلټونکو researchers بيا موندل چې په اعتنايي سره يا light level پورته تللی وو ياداجې بسکته راغلی وو مگر توليدي قوه يې پورته تللي وه. په واقعيت کې داڅرگنديږي چې کارکوونکي دهغه توجه او پاملرنې نه کوم چې دوی دمطالعي ديوي برخې په حيث لاسته راوړي دي خوند واخسته او زیاته توليدي قوه يې ترلاسه کړه.

د(z) تيوري-Z-theory

ويليم او چي William Ouchi دUSA او جاپان ترمنځ مختلف کلتوري فرقونه پلټلي وه دUSA کلچر په فرد باندي تاکيد کوي او مديران متوجه کوي ترڅو کارکوونکو ته دوی احساس ورکړي چې دX ماډل تيوري تعقيب کړي

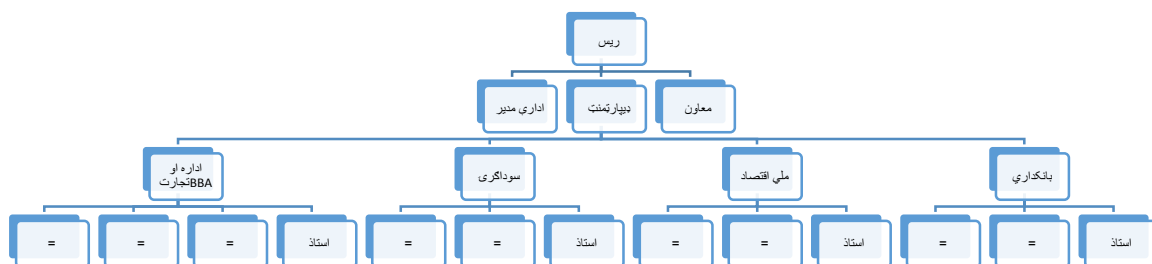
دجاپان کلتور داتوقع لري ترڅو لومړی کارکوونکي دسازمان سره متعهد کړي او ځکه نو دUSA دکارکوونکو په نسبت په بيل شکل سلوک کوي . دZ تيوري هم دجاپان او هم دUSA دساختمانونو برخې سره يوځای کوي. مديران په طويل المدت شغل باندي فشار اچوي گروپي کار او همدارنگه سازماني تمرکز باندي ددي تيوري اساسي هدف منجمنت دی چې بايد عملي دول سره دموسسې په بيلو بيلو منابعو او برخو کې ترې کارواخيستل شي . منجمنت بايد کاري ساحې بلکه توليد او مارکيټينگ له ځانه سره ولري اوداسې چې بايد په هغه کې دتوليد کوونکي او لگونکي گټې خوندي وي. منجمنت دزياتو حاصلاتو په ترلاسه کولو کې دانساني سلوک دهڅونې په چوکاټ کې توليد کوونکي او لگونکي سره نژدې کوي ترڅو په دې لاره کې ستر برياليتوبونه لاسته راشي.

دډوگل می گريگور دوه مختلفي تيوري: دX تيوري دا دامريکي اداري سيستم پوري تړاو لري په X تيوري کې دانسان کرامت ته هيڅ اهميت نه دی ورکړل شوي اودی وایي چې کارگران لت خلک دي او دابايد کنترول شي او له دوی څخه کارواخيستل شي. او تيوري y ددجاپان اداري سيستم پوري اړه لري په y تيوري کې دانسان کرامت ته زيات اهميت ورکړی شوی

دی ددوی وپه وینا کارگر په خپله خوښه پریردی چې کار ترسره کړي یعنی هر کارگر دخپلې خوښې ساحې کې په کار وگمارل شي ترڅو کارونه په ښه شکل ترسره شي. د تیوري دادواړه تیوریکاني سره یوځای کړي او دا تیوري یې تري جوړه کړي ده. چې د تیوري په نوم یادېږي. په دې تیوري کې هم انسان کرامت ته اهمیت ورکړی شوی او هم ددوی نظر په کې اخیستل کېږي چې په نتیجه کې پریکړه په شریکه صورت نیسي او کارونه په ښه شکل ترسره کېږي. تجربوي منجمنټ: تیوري په دې تیوري کې دایې وڅیړل چې څنگه کولای شو چې دکار د اجرا وخت راکم کړو چې په نتیجه کې یې په فی واحد مصارفو کې کموالی راشي. د منجمنټ سلوکي تیوري د تیوري د منجمنټ په سلوک استواره ده چې دهغه افرادو اداره کول دي او هغه کومه طریقه خپل پرسونل تشویقوي. ساینټیفیک تیوري په تجربو ولاړه ده. پلان جوړونه: یوه پروسه ده چې په نتیجه کې یې پلان جوړېږي. پلان هغه ذهني طرحه ده چې د کاغذ په مخ رسمېږي او دهغې له مخې اهدافو ته ځان رسول کېږي. نوټ پلان جوړونه یوه عملیه ده چې د کاغذ په مخ ډیزاین کېږي. Planning یوه عملیه ده چې دهغې په وسیله د یوې ادارې اهداف تامینېږي او دهغې د لاسته راوړلو لپاره وسایل او امکانات چمتو کوي ترڅو ټاکلي اهداف په ښه شکل ترلاسه شي. *پلان ډبل حیثیت لري چې اوسنی حالت دراتلونکي حالت سره وصل کوي یا پلان هغه اسناد دي چې د کاغذ په شکل وي چې په هغې کې واضح ذکر شوي چې ټاکلي اهداف په ښه شکل ترلاسه کول* هدف د یوې ادارې غوښتل شوی ټارگیت هدف په نامه ده. د پلان قسمونه* پلان اسناد دي ۱- د پراختیا په اساس پلانونه: A- اساسي یا مهم پلانونه ستراتیژیک پلانونه: هغه پلانونه دي چې د ټولې ادارې لپاره جوړ شوي وي او په دې کې د ادارې اهداف معرفي شوي وي B- عملیاتي پلانونه: هغه پلانونه دي چې مختلف ډوله وي او په مختلف وخت کې تطبیق کېږي چې د یوې ادارې مشخصې ساحې لپاره ترتیب شوي وي او هلته په کار اچول کېږي ۲- دوخت په اساس پلانونه: A- داوړدې مودې پلان هغه پلان دی چې د ۳ څخه تر ۵ کلونو لپاره ترتیب کېږي. B- متوسط پلان هغه پلان دی چې د یو هدف لپاره ترتیبېږي چې دهغې موده د یو کال څخه تر ۳ کلونو پورې وي C- دلنډې مودې پلان: هغه پلان دی چې د یو کال څخه کم وخت لپاره ترتیب کېږي. ۳- د مشخصوالي په اساس: A- direction plan هغه پلانونه دي چې په هغې کې عمومي فعالیتونه تر لارښوونې لاندې نیول کېږي B- specific plan: هغه پلان دی چې د یو خاص فعالیت یا هدف په خاطر ترتیبېږي ۴- د استعمال د تکرار په اساس پلانونه: ۱- یوځل د استعمال وړ پلان: هغه پلان دی چې د یو ځل لپاره ترتیبېږي او هدف ته درسیدو څخه وروسته بیا په کار اچول کېږي او ترمنځه ځي لکه په ننګرهار پوهنتون کې د سرکونو جوړول. B- ثابت پلانونه: هغه پلانونه دي چې د یو دوامداره فعالیت د اجرا لپاره جوړېږي او په هغې کې د فعالیت په تغیر سره تغیر رامنځ ته کېږي. د پلان جوړونې مرحلې: ۱- د اهدافو مشخصول یا تعیینول ۲- د فعالیتونو یا کړنو مشخص کول چې دهغې په وسیله تاسو خپل

اهداف لاسته راوری ۳-دفعالیتونو یا کرنو تحلیل کول ۴-دبهرترینی طریقی یا لاری انتخاب ۵-
دنتطبیق په خاطر دمنابعو تخصیص کول ۶-دهر فعالیت داجرا لپاره مهال ویش ترتیبول ۷-
مالي منابع organizing ترتیب کول : یوداسی پروسه ده دکوم په واسطه چې دبست یا
دتشکیل تعینول او پیژندل کیري او همدارنگه ددی په واسطه هماهنگی او دوظایفو
صلاحیت او مسولیت پیژندل کیري او ترتیب کیری دorganize معنا دنظریاتو خای په خای
کول دي placement of idea او خلکو ته دصحیح اوامرو ترتیب او داسی ترتیب کول
چې په اسانی سره هغه خلکو ته موجود کیري او هغوی چې کله وغواري هغه ورته
ورکړشي لکه د اداري شخص داوامرو صلاحیت*یا د اداري تشکیل یا سلسه مراتب منظم
تنظیم او ترتیب کول د organizing څخه عبارت دي د organizing پروسه یا مرحلې : ۱-
دکارونو طبقه بندی ۲-دمختلفو کاري واحدونو ساختمان جوړول ۳-دمختلفو فعالیتونو
مشخصول ۴-دمختلفو واحدونو ترمنځ هماهنگی رامنځ ته کول او تشکیلونه یا position خای
په خای کول او دهغوي ترمنځ ارتباطات جوړول لکه داسی

دتنظیمولو پروسه : ۱-مخکې له دې چې د اداري ساختار په نظر کې ونیسي نو لمری باید
پلان باندې ریویو وشي ۲-دفعالیتونو په نښه کول ۳-دفعالیتونو تقسیم بندی ۴-کار په مختلفو
دپيارتمنتونو باندې ویشل ۵-اداري ساختار جوړول basic ۱-وظیفی ساختار ۲-منطقي
ساختار ۳-میتریک اورگانیزیشن metric org ۴-مهم کاروباري ساختار ۱-وظیفی ساختار :
داساختار دوظیفی د تخصیص په اساس رامنځ ته شوی دی افقي ساختار شکل لري او له دې
ساختار څخه دمؤثریت او اقتصادیت په خاطر ورڅخه استفاده کیري. ۲-منطقي یا تقسیم

شوي ساختار: له هغه ساختار څخه عبارت دی چې په هغې ادارې واحدونه کارونه تقسیم شوي خو ټول د یوچتر لاندې کارکوي.

اداره

داداري دندې او عناصر کوم دي واضح يې کړئ. ۱- پلان جوړول: دهدف يا داهدافو ټاکل او هغو ته درسيډلو دلارې دپيشبيني څخه عبارت ده ۲- استخدامي چارې: استخدام چارې چې ټول هغه پروگرامونه او فعاليتونه چې دبنوونې اوروونې سويي په بنسټ ولاړ وي. ۳- سازماندهي: ديوې موسسې تشکيل دوظيفو دډول حدودو له مخې جوړيزي او په هغه کې صلاحيتونه اداري اړيکې او مسوليتونه مشخص وي. ۴- داوامرو ورکول: چې دعامو تصاميمو نيول په کې شامل دي او په يوه موسسه کې دوظيفو دبنه ترسره کولو په غرض دلاربنوونې او احکامو دورکولو لارې چارې دي ۵- هماهنگ کول ټول هغه فعاليتونه مسلي پکې ځانگړي کيږي چې دموسسې هدفونو ته درسيډو په غرض دوظيفو دتطبيق وروي. ۶- رپورټينگ: په يوټاکلي وخت کې اړوندو مقاماتو ته د تشکيلاتي واحد دکار رپورټ برابرول دي. ۷- بودجه جوړول: چې دمالي بودجې او مسايلو تنظيم تخصيص او دطرحې موضوعگانې په کې شاملې دي. ديوې سالمې ادارې مشخصات په لاندې ډول دي. ۱- په يوه سالمه اداره کې دمقرراتو، قوانينو، لوايحو، اواصولو رعايت حتمي ده. ۲- بايد د ادارې تشکيل دلازيمو اړتياوسره برابر وي اود ادارې له اهدافو سره سم اجرات وکړي ۳- دکارکونکو په انتخاب، انتصاب، تبديلي اومعاشونه کې دتعادل، تخصص، گټورتوب، اغيزمنتوب، انساني روابطو کلتوري سطحې سره سم چلند وشي اود ادارې مراتيبو سلسله مراعت شي ۴- اداره بايد دتقلب، استفاده جويي، رشوت بيروکراسي څخه پاکه وي ۵- کاربايد اهل کار ته وسپارل شوی وي ۵- په اداره کې بايد هماهنگي، دکنترول بنه سيستم اودهېرې له مقام څخه اطاعت موجود وي. ددوسيې جوړولو څخه هدف داده: ۱- ټاکلي وخت کې شتوالی ۲- ددوسيې ناشخصي والی ۳- دقيق والی او شفافيت ۴- ددوسيې منطيقوالی ۵- کنترول ۶- قانوني مصونيت. دغونډو ډولونه: ۱ رسمي ۲- غيررسمي ۳- ربيسه هيت غونډه ۴- عامه غونډه ۵- خصوصي غونډه ۶- عمومي کلنی غونډه. دمفاهمي عناصر: ۱- ليرونکی ۲- پيغام ۳- چينل ۴- اخيستونکی ۵- غيرگون ۶- غالمغال. مفاهمي ته ورپيښ خنډونه: ۱- غالمغال ۲- له خبرو څخه مختلف درک ۳- په ځان بې باوري ۳- عقيدوي سيستم ۴- دمعلوماتو اعتباري منبع (کيدای شي نه لري) ۵- ټولنيزه فيصله ۶- دمفاهمي لپاره دناسب وخت ټاکل ۷- دمعلوماتو ورکول لپاره دځای انتخاب. دسي اوو گوني اصول: ۱- دوينا او ليکنې بشپړوالی ۲- لنډيز ۳- دقت ۴- محکموالی اومرتب والی ۵- وضاحت ۶- تواضع غوره کول ۷- د وينا او ليکنې سموالی. سمپوزيم: ديوشميرپوهانو لخوا ديوې ټاکلي موضوع په هکله پرله پسې ډيرې لنډې لنډې خبرې دي، يعني ډيرکسان دډيرو کسانو

په اړوند معلومات ورکوي مطالب له یو بل سره اړیکې لري . پلان تعریف او اهداف په لاندې ډول دي. پلان جوړول . هدف یاداهدافو ټاکلو او هغې ته درسیدلو دلاري پیشبیني څخه عبارت ده . پلان جوړونې اهداف: ۱-دفعالیتونو تنظیم په وسیله هدف ته درسیدلو دا احتمال لوړوالی ۲-دفعالیتونو دبنه تنظیم په واسطه په لگښت، وخت ، انرژۍ او کارکې سپما راوستل ۳-داهدافو او مقاصدو په لاسته راوړلو تمرکز او اصلي مقصد ته پیر ځیرکیدل اوله مسیر یا لاري څخه د انحراف مخنیوی ۴-دکنترول دلارو چارو برابرول ۵-دهماهنگی رامنځته کول ۵-دپلان ترتطبیق وروسته دراپور دچمتوکولو په خاطر دیو معیار موجودیت. دراپور ډولونه ۱-کلنی راپور ۲-دکمیتي راپور ۳-دمجلس راپور ۴-دپروژي راپور ۵-مياشتني ، ربعوار ، اوشپږمياشتني راپور. ددفتر جوړونې عمومي عناصر :دوسیو مجموعه، د معلوماتو میز ۲-لارښوونې او اشاري ۳-د دفتر نښي ۴-کاري چوکاټ(دکار ټاکلي وختونه، دصلاحیت ورکړه، پرځای کول) ۵-ددفتر لوازم (میز ، چوکۍ ، کمپیوټر ، اسناد، او الماری) ۶-دواردي او صادري مدارکو او اسنادو ته منظم سیستم ۷-دکارپراوونه په یوه دفتر کې (دندې ، ددندو ټاکل ، دکارویش) ۸-خپل ځان جوړونه ۹-معیارونه(لستونه، مکتبونه، اسناد او مدارک، چک لستونه اوداسي نور)دشخړو په اوارولو کې درې مهارتونه عبارت له : ۱-دمقابل لوري نظر موندل. الف:موضوع په اړه پوښتل ب:له یرغل او بی ځایه اشارو څخه ډډه کول ت:په دقت سره اوریدل ۲خپل نظریه روښانه توگه بیان کړی. الف : ډیرو کوچنیو خبرو پسې مه گرځی اوله تعرض څخه ډډه وکړی ب: په دقت سره مقابل لوري ته درناوي سره غور ونیسی ت: ډاډ ترلاسه کړی چې مقابل لوري تاسې دخپلو پوښتنو په ترڅ کې درک کړي یاست. ۳:دگډې لاري موندل: الف: دمقابل لوري دغوښتنې لپاره دحل مناسب ټکي پیدا کړی ب: مقابل لوري سره په معقوله او عادلانه ډول خبرې وکړی. تهیه او تدارک دوه ډولونه لري ۱-مستقیم ۲-غیرمستقیم ؟. راپور نیولو کې باید لاندې نقطې په نظر کې ونیول شي. ۱-ایا راپور دچا لپاره لیکل کيږي ۲-پرتله دپام وړشخص څخه نورېي څوک لولي ۳-ترکومه حده باید رسمي او غیر رسمي وي اودراپور اساسي او غیر اساسي مقاصد کوم دي ۴-په راپور باندېصرف تاسو خپله کارکوی او که له نورو سره یې هماهنگ جوړوی ۵-دراپور تفصیل او لنډوالی له نورو سره دهغه په هکله مشوره اونه مشوره مهمه ده . دیوې ښې پروژې ځانگړتیاوي. ۱-واضح هدف ولري ۲-مرتب شوي او منظمي کړني او فعالیتونه ولري ۳-دژوند دوران ولري ۴-پیل او پای بایدولري ۵-خاصو منابعو ته چې په بودیجه کې به ترې یادونه وشي ضرورت لري ۶-دپروژي فعالیتونه باید چې مورد هدف خلکو او ټولني کې تغیر راوړي. پروژې هغه سیستم دی چې په هغه کې عوامل په محصول اونتایجو بدليري. مفاهمه دوه لوري لري چې یو یې ویونکی اوبل اوریونکی دی . دوسیو مجموعه، د معلوماتو میز اودلارښوونې اشاري ددفتر جوړونې او عمومي عناصرو له جملې څخه دي. لیدرشیپ یوه متحرکه او متقابله پروسه ده چې دانسانانو انرژي دگډ هدف خواته رهنمايي

کوي. لیدر شیب تعریف : لیدر شیب یار هبري هغه ځواک دی ، چې دانسانانو فکري او جسمي توانايي له مادي معنوي منابعو سره یوځای داسې تر لارښوونې لاندې راولي ، چې هغوی په فردي او یاهم په جمعي توگه یوه اجتماعي عمل ته اړ باسي. دتاریخ په اوږدو کې لیدران په داسې شکلونو رامنځ ته شوي ۱- دعلم تجربې ، او اجتماعي اخلاقو له لارې ۲- ددعغني سره سم ۳- په میراثي بڼه ۴- فوق العاده صفات ۵- دکلکې اړتیا له مخې ۶- دخلکو رایه او اتفاق و چې رهبر به یې رامنځ ته کاوه. درهبري شیوي یا طریقي ۱- امرانه رهبري (اتوکرات یادکتاتور) ۲- مشارکتی رهبري (دموکراتیکه رهبري) ۳- ازاده رهبري (خودبخودي رهبر) ۴- پلارانه رهبري.

بانکداری

بانک دسهامي شرکت په ډول یوه موسسه ده ، چې دهر هیواد دسوداگریز قانون مطابق بانکي چاري ترسره کوي. او بانکداری علم دبانکي کړنو دپیداښت پایښت اودڅرانگوالي له ودځه عبارت دی . او همدارنگه بانک پوهانو بانکي عملیات په لاندې برخو ویشلي دي : ۱- پولې تجارت ۲- کريدیت D یا اعتباري عملیات ۳- بانکي مالي عملیات. دبانک په اړه په تولید ډول دوه موخي ترڅیرني لاندې نیول کیږي. ۱- دخلکو لپاره دبانکي خدمتونو سرته رسول ۲- دکارول شوي پانگې په تناسب دسود لاسته راوړل. دلومړی موخي تر لاسه کولو لارې چارې عبارت دي له : ۱- دټولني دپیسو راټولول اوداسي عقلاني او اوږدې مودې ته په کتو په کاراچول چې خاوندانو ته یې ترټولو گټه ورسیري ۲- دنوروموسساتو یا بانکونو دااعتبار جلبولو هڅه ۳- په بنوشرايطو سره دنماینده گيودموقیعت انتخاب. ددویمې موخي ته درسیدو لارې چارې عبارت دي له ۱- دموخو تشخیص ۲- ستونزې په نښه کول ۳- دستونزې حل او دخلاصون لارې ۴- بانکي پوهه ۵- دفرصتي مصارفو له منځه وړل. دجاري حسابونو له پلوه : ۱- دمال التجاره کريدیت ۲- ساده کريدیت ۳- دارزښت لرونکو پانو کريدیت ۴- منل کیدونکي کريدیتونه ۵- بورسې کريدیتونه. په باندنی سوداگری کې کريدیتونه: اکريدیتيف ۲- ریمباورس (rembours) او همدارنگه بانکي بانکي ذخایر هم په دوه ډوله ویشل شوي دي ۱- قانوني ذخایر ۲- اختیاري ذخایر. کريدیت دوخت له پلوه په لاندې برخو ویشل شوی ۱- لنډ مهاله ۲- منځمهاله ۳- اوږد مهاله او دجاري حساب له پلوه په لاندې برخو ویشل شوی ۱- دمال التجاري کريدیت ۲- ساده کريدیت ۳- دارزښت لرونکو پانو کريدیت ۴- منل کیدونکی کريدیتونه ۵- بورسې کريدیتونه. دکارونې له پلوه کريدیت په لاندې برخو ویشل کیږي ۱- سرمایوي کريدیت ۲- استهلاکي کريدیت. او په عمومي توگه بانکي مالي عملیات په دریبو کتگوریو کې ترڅیرني لاندې نیسو: ۱- اوږدمهاله بانکي عملیات ۲- لنډ مهاله بانکي عملیات ۳- دارزښت لرونکو پانو خپرول. دااعتبار ددرجي له پلوه دمشتريان په دریبو ډولونو ویشل شوي: ۱- لومړي درجه

اعتبار ۲- دویمه درجه اعتبار ۳- دریمه درجه اعتبار. امانت هغه مبالغو ته ویل کیږي، چې دټولني دافرادو له خوا په بانک کې کینودل کیږي، چې دهغه خاوند کولای شي د اړتیا پر مهال له هغې نه گټه واخلي او په هره اندازه چې یی غواړي هغه تر لاسه کړي. امانتونه په دوه کټگوريو ویشل کیږي. ۱- رویتي (ناټاکلي وخت) امانتونه ۲- میعادې (ټاکلي وخت) امانتونه. دمیعادې امانتونو د حساب ځانگړتیاوي عبارت دي له ۱- له حساب څخه برداشت د یوه ټاکلي وخت له تیریدني سره امکان لري ۲- گټه یا سود ددغه وجهې دکارونې په مقابل کې د حساب خاوند پورې اړه پیدا کوي ۳- دغه مبالغ دټاکلي وخت لپاره دلگښت له ساحې وځي او دبانک په واک کې وي ۴- بانک مشتري ته چک، یا بانکي کتابچه ورکوي چې دچک له مخې وکولای شي خپل وړ ضرورتونه له خپل حساب څخه پوره کړي. چک : لیکلي حواله ده ، چې په بانک کې دحواله کوونکي د خاوند له خوا صادر یږي او بانک ته اجازه ورکوي چې ټاکلی مبلغ شخص ته چې په چک کې نوم ذکر شوی پرداخت کړي. حواله (پامخې لیکلي شوي پاڼه) هغه لیکنه ده چې دهغې له امله یوکس ته دستور ورکوي چې دژمنې، یا ټاکلي وعدې سره سم دهغې له مخې درېیم تن یا حامل ته پیسې حواله یا ورکړي. په اوږدمهاله بانکي عملیاتو کې لاندې کړنې ترسره کیږي. ۱- دپانگوني د اعتباراتو ورکول ۲- مالي عملیات (داقتصادي کمپنیو یا فابریکو په ونډه اخیستو کې دگډون اومالي موسساتو ایجادولو په توگه) ۳- دبانکي اعتباراتو ورکول، چې دبانکونو ډیر معمول کاردی چې دښه مدیریت په لرلو سره کولای شي (فوق العاده) گټې بانک ته ورسوي. او دمنځمهاله اعتبار ځانگړنې : ۱- دلنډ مهاله او اوږد مهاله اعتبار ترمنځ دفاصلې حد دی ۲- زیات وخت یې پنځه کاله ټاکل شوی دی ۳- تر دویمې نړیوالي جگړې وروسته دصنعت په ترکیب کې رامنځ ته شو. تنزیل هغه مبلغ ، چې له یوې قرضې یا یو برات څخه دچټکې تادیې په نسبت وضع کیږي. ارزښت تنزیل: دیوه ملت پولې ارزښت ته دبل ملت دپیسو ارزښت په مقابل کې تنزیل ورکولو ته دارزښت تنزیل ویل کیږي. دخبرودتاثیر تنزیل: له دغه اصطلاح نه موخه داده ، چې ځنې وخت افواهاټو په سازمانونو کې دتجارتې اسنادو پرېیو مثبت یا منفي اثرات غورځوي ، چې داخبارونو داغیزو په ترڅ کې داسنادو دقیمتونو تنزیل ته اخباري تنزیل ویل کیږي. تجارتي تنزیل : دا هغه ډول تخفیف ته ویل کیږي، چې دفیصد په حساب رامنځته کیږي، کله چې له داسې تخفیف څخه کارواخیستل شي، نوپلورونکی دې ته اړوځي، چې قیمتونه د بازار دقیمت په ترڅ کې نوي کړي . دپام وړ تنزیل : دبی سوده حجت تنزیل له قانوني نرخ څخه په دتنزیل په ډیر لوړنرخ سره عبارت دي له دپام وړتنزیل څخه. نقد تنزیل : داپه اصل کې هغه تخفیف دی، چې دیوې قرضې دوخت له پوره کیدو دمخه پلي کیږي. سپما دراتلونکې لپاره دمادي یا پولې اجناسو دخیره کولو عملیې ته وایي. په ټولیز ډول په دوو برخو ویشل کیږي. ۱- ارادي سپما : هغه سپما ته ویل کیږي ، چې په قصدي اوشعوري ډول دیوه پلان په ذریعه دبیلابیلو دلایلو په لرلو دبیلابیلو افرادو په ذریعه او یا هم داقتصادي موسساتو له خوا

داقتصادي فعالیتونو دپراختیا په منظور ترسره کيږي. ۲- اجباري سپما: هغه وخت رامنځته کيږي، چې حکومت د مالیاتو په زیاتولو سره د افرادو او خصوصي برخو د لگښتونو کچه کموي. قانوني ذخایر: هغه ذخیرو ته ویل کيږي، چې بانکونه د قانون له مخې مکلفیت لري دخلکو دامانتونو یوه برخه د (ودیعی) په ډول په مرکزي بانک کې کيږدي، ترڅو د مشکلاتو په وخت کې بانکي ودایع بیرته ورکړي چې د بانک مشتریان له خنډونو او رېږو سره مخ نه شي. اختیاري ذخایر: هغو ذخیرو ته ویل کيږي، چې دعادي او تجارتي بانکونو په واک کې دي او بانکونه کولای شي له بانکي تحلیل یا څیړني سره په مطابقت کې چې د بانکي معاملاتو له مجموعې څخه ترسره کيږي او دهغې په ایجاد کې لاسوهنه وکړي. د اعتباري بانکونو نظارت په دوه ډوله دی ۱- کمی نظارت ۲- کيفي نظارت او اصلي ذخایر په څلورو کټگوريو کې تر نظارت لاندې راولو. قانوني ذخایر ۱- په صندوقونو کې نقد وسایل ۲- د معاملي د طرف په بانکونو کې د بانک د طلباتو پاتې برخه ۳- په نقدو بدلیدونکي چکونه. د دولت د بانک د ایجاد سبب عبارت و: دیوداسي موسسې رامنځ ته کول چې وشي کړی د مرکزي بانک ټولې دندې دهغه د ابعادو سره چې د غریبانو له هغه څخه کارواخیست او تریوي اندازې د تجارتي بانکونو سپما صندوق، او تریوه حده د مالیې وزارت دنده په غاړه واخلي. په همدې موخه د دولت بانک رامنځ ته شوی دی او دندې په لاندې ډول دي ۱- د بانک نوټونو د نشر بانک ۲- د لنډ مهاله اعتباراتو ورکړه ۳- د ټولو تعمیراتو تمویل چې دولت ته حیاتي ارزښت لري ۴- کروندگرو ته د اوږدمهاله اعتباراتو ورکړه ۵- په کلیو او بانډو کې دکورونو د جوړولو لپاره د اعتباراتو ورکړه ۶- د دولت دورکړو او دعوايد دورود ځای. په عمومي توگه بانک په ۳ ډوله دی ۱- مرکزي بانکونه: مرکزي بانکونه په ټوله نړۍ کې د بانکي فعالیتونو اصلي سازمان ورکونکي، لوري ټاکوونکي او حرکت ورکونکي رول لري. چې ډیری د دولتي بانک په توگه جوټيږي او په نیمه انتفاعي ډول خپل بانکي پالیسیو ته نظم وربخښي ۲- سوداگریز بانکونه: په اکثر و هیوادونو کې تجارتي بانکونه هغه بانکونو ته ویل کيږي چې لنډ مهاله بانکي عملیات او امانتونه ترسره کوي. ۳- تخصصي بانکونه: د بانکي فعالیتونو هغه برخه ده چې داقتصادي تکامل په خاص یا ځانگړي پړاوو کې رامنځ ته شوي وي دغه بانکونه وروسته د ټولو هغو دندو څخه چې د تخصص په برخه کې تجارتي بانکونه سرته رسوي، دخپلو صلاحیتونو په چوکات کې راوستل او اقتصادي تازه انکشافات یې رامنځ ته کړي او د فعالیت ساحه یې پراخه شوي. د سویفت نړیوالې شبکې په اړوند معلومات: سویفت کلمه د لاندې جملې لنډیز دی

SWIFT=Society for worldwide interbank financial telecommunication.

سویفت د مالي نهادونو له جملې څخه دی چې د بانکدارۍ په ساحه او نورو اقتصادي ساحو کې ورځني کاراخیستل کيږي. او د دغه د جوړولو موخه د ځانگړو بین المللي معیارونو په چوکات کې د مالي معاملاتو لپاره د یوې نړیوالې عامې مالي ژبې ایجاد، دیوه نړیوالو

اطلاعاتي او دنريوالو مالي موسساتو ترمنځ داطلاعاتو موسسه اوداريكو دشبكي جوړول و. دسويقت كارونكي ۱-بانك ۲-بروكرز/ډيلرز ۳-central counterparties-۴-clearers-۵-issuers-۶-custodians-۷-exchanges-۸-fund administrators-۹-fund manager-۱۰-agents markets data providers. الکترونيکي بانکداري دپيدايښت تاريخچه کولای شو په څلورو دورو کې رالنده کړو ۱-لومړۍ دوره : دعقبې اتوماسيون: دغه پړاو چې دبانکداري په سيستم کې دکمپيوټر دکاروني ډيپل ټکي دی دمرکزي کمپيوټر نه په استفادي اطلاعات او په دفترنو کې کاغذي اسناد په ډليزه توگه مرکز ته ليردول کيدل اودشپي له خوا په دې کار کيده ۲-دوهمه دوره : دمخامخ اتوماسيون: دغه مرحله هله پيل شوه چې دشعبې کارکونکي دمشتري په مخ کې بانکي عمليات په الکترونيکي ډول ثبت او تعقيبول. ۳-دريمه دوره : دمشتريانو نښلول خپلو حسابونو ته : په دې پړاو کې چې د ۱۹۸۰ لسيزو په منځ کې رامنځ ته شوه ، مشتريانو ته په مستقيم ډول ددې امکان برابر شو چې خپل حسابونو ته لاس رسې ولري په دې مانا چې مشتري دټيليفون يادصرافي ماشين په ذريعه او دالکترونيکي کارتونو اودخپلو شخصي کمپيوټرونو نه په استفادي سره خپلو حسابونو ته لاسرسې ولري. ۴-څلورمه دوره : دبانکي سيستمونو يوځای کول او دټولو بانکي عملياتو سره دمشتري نښلول: دغه پړاوو هغه وخت پيليري چې له مخکښو دريو دورو څخه ټولي لاسته راغلي پايلې ترپوره دقت او څيرني لاندې ونيول شي او په هغو پوري تړلي ستونزې له منځه يوړل شي او ټول بانکي عمليات په الکترونيکي ډول ترسره شي، په دې دوره کې هم بانک او هم مشتريان کولای شي په منظم او دقيق ډول خپل اړين اطلاعات ترلاسه کړي. صنعتي بانکونه: دغه بانکونه دتجارتې بانکونو په څير عادي عمليات نه ترسره کوي، بلکې دغه بانکونه په بشپړ ډول دصنعت په برخه کې فعاليت کوي . معاملاتې بانکونه: دپانگې اچوني له طريقه دموسساتو په رامنځته کولو اويا پراختيا کې پرمستقيم اشتراک سره ددغو بانکونو دفعاليت ساحه پيژندل کيږي، ددغه بانکونو دفعاليت دصنعتي بانکونو په څيرده. زراعتي بانکونه: زراعتي بانکونه خپل فعاليت دزراعت او کرنې په برخه کې سرته رسوي. تعميراتي بانکونه: ددې بانکونو دفعاليت دساختماني فعاليتونو اودځمکو معاملاتو په ساحه کې ترسره کيږي. دبانک مامور بايد دلاندې خواصو لرونکی وي ۱-هوبنيار اوڅيرک ۲-کارتو چمتو ۳-پوه او فني ۴-ډيپلومات او په ادب ۵-شپک او بنه لباس لرونکی وي ۶-له تکنالوژي سره اشنایي ولري ۷-دبانک دراز ساتونکی وي . مزارعه : دغه بانکي کړنه په حقيقت کې يوه زراعتي معامله ده چې بانک خپله ځمکه دکارکولو لپاره بل شخص ته ورکوي اودواړه په گټه او تاوان کې مساوي شريکان وي. مسافات : دغه معامله دباغداري او ځنگل په برخه کې دبانک او دبل حقوقي شخص ترمنځ قرار داد پواسطه چې بانک خپل باغ اويا ځنگل دکارکولو اوحاصل ټولولو په منظور بل چاته ورکوي او حاصلاتو کې سره شريک وي. دصرافي ماشين پواسطه مشتريان کولای شي لاندیني کارونه ترسره کړي ۱-حساب څخه

برداشت ۲-دبانکي صورت حساب غوشتنه ۳-دچک يا نقدوجهي حساب ته کېښودل. داماشين کولای شي دبانک ديوې شعبي دنده ترسره کړي او دبانک پيري اصلي دندې سرته ورسوي . دپلور دنقطې ماشين : يوه دستگاه ده چې دهغې په ذريعه يو مشتري په يوه زماني نقطه کې کالي يا خدمات پيري . تيلفوني بانکداري : دبانک او مشتري ترمنځ ديوې معاملي سرته رسو ل دتيلفون له طريقي څخه عبارت دي .دالکترونيکي بانکدارۍ دوسايلو څخه يوه وسيله هم پلاستيکي کارتونه دي او په لاندې ډول دي ۱-دبيبيټ کارډ: دغه کارډ مشتري لپاره جوړشوی ده چې غواړي خپلو پرداختونو په برخه کې دکارت نه گټه واخلي مگر نه غواړي دااعتبار نه گټه واخلي. ۲-کريډيټ کارډ: کريډيټ کارتونه دځينو بانکونو يا کمپنيو لکه ماسټر کارډ، سيټيCiti يا visa card او نورو له خوا عرضه کيږي ددې کارتونو نه گټه اخيستنه په دې معنا ده چې مشتري دخپل بانکي حساب څخه نه بلکې دبانک يا کمپنۍ له حساب چې دهغې مشتري گرځيدلي دخپلو پرداختونو لپاره استفاده کوي ، چې ځان قرضداره کوي او وروسته ديوې مودې څخه خپله قرضه درېجې سره يو ځای ورکوي. ۳-Change Card: دغه کارتونه دکريډيټ کارتونو ته ورته دي يوازي په دې توپير سره چې دمياشتي په پای کې بايد ټول صورت حساب تصفيه شي .دوديزې او الکترونيکي بانکدارۍ ترمنځ توپير

نوي الکترونيکي بانکداري	دوديزه الکترونيکي بانکداري
د مکان په لحاظ لامحدوده بازار	محدودبازار
دپراخو خدمتونو وړاندې کيدل	دمحدودو خدمتونو وړاندې کيدل
دنوښت او مشتري اړتياوو پر بنسټ	په يوه ځانگړي ډول دخدمتونو وړاندې کول
بيلابيل خدمات وړاندې کول	پر شعباتو اتکا
په الکترونيکي امکاناتو مجهز څو منظوره بانکونه	دبانکونو ترمنځ دنژدې او ترلي اړيکو نه شتون
په زماني لحاظ نامحدود ۲۴ ساعته ايز فعاليت	په اداري ساعتونو پورې ترلي خدمات
دډار، غلا، او ورکيدو نه خلاصون	ډار، غلا، او ورکيدو امکان

داسلامي بانکدارۍ له مورده دهغو مواردو نومونه چې بانک يې له افرادو سره کولای شي. ۱-قرضه الحسنه ۲-مضاربه ۳-مزارعه ۴-مسافات ۵-مدني شرکت ۶-حقوقي شرکت ۷-مستقیمه پانگه اچونه ۸-دسلف معاملات ۹-دتاسيساتو ، ماشين الاتو، وسايطو پلور ۱۰-په

قسطونو دکورونو پلورل ۱۱- داولیه موادو احتیاطی سامان الاتو او دکاروسایلو پلورل ۱۲-
 جعاله ۱۳- رد دین. دکریدیت اعتبار لرونکی پانه چي دباطیلیدو ورتیا لري او هروخت کیدای
 شي فسخه شي. اوردمهاله اعتبارات له پنخوکلونو څخه زیات موده په برکي نیسي. داقصادي
 سرچینو ساتنه او څارنه اودمنابعو دکاروني په طرز کي دسپمولو عملیې ته سپما وایی. په
 کال ۱۹۶۱ م کي دپانگي اچوني بانک دزراعتي بانک، سوداگریز بانک، بناروالی بانک په
 شکل رامنځ ته شو. نه فسخ کیدونکي اعتبار پانه نه گرځیدونکي ده، چي له ټاکلي وخت نه
 وروسته بیا دفسخ کیدو وړ گرځي. سويفت په کال ۱۹۷۷ م کي په ژوندی بڼه دعمل ډگر ته
 راووت. دپیسو دنشرولو دنده دتولي نړی په بانکي سیستمونو کي په مرکزي بانک پوري اړه
 لري. سوداگریز بانکونه لنډ مهاله بانکي عملیات او امانتونه ترسره کوی. اسلامي بانکداري
 دلومړي ځل لپاره په ایران کي رامنځ ته شوه. دیو کس دمجبوریت په اداکولو سره دشخصي
 عمل په مقابل کي جعاله نومیري. په ۱۹۳۹ م کال کي دافغانستان بانک دهیواد مرکزي
 بانک په حیث تاسیس شو. بانکي نظامونو کي لاندې نظامونه شامل دي ۱- غیرمتمرکز ۲-
 متمرکز ۳- اسلامي. داقصادي سیاستونو له نظره مرکزي بانکونه دلاندې موخو درلودونکي
 دي ۱- دپیسو دداخلی او خارجي ارزښت ساتنه ۲- دتادیاتو دبیلانس مطلوب والی. په عمومي
 توگه بانکي عملیات په ۴ کتگوریو کي څیرل کیږي. بانکونه دپانگوني عملیات په لاندې
 میتودونو کي ترسره کوي چي عبارت دي له ۱- ونډه ورکول ۲- داقصادی موسساتو تاسیس.
 هغه اسناد چي بانکي نظارت کوونکي یې دبانکي کړنو دتحلیل لپاره تري استفاده کوي
 عبارت دي له ۱- اساسي او مرکزي بانک قانون ۲- دبانکداري قانون او بانکي مقررات. اصلي
 ذخیري دخومره کتگوریو ترنظارت لاندې راځي جواب د ۴ لاندې راځي. دصنعتي بانکونو
 دفعالیت ساحه عبارت ده له ۱- دصنعتي واحدونو تقویه کول ۲- په صنعتي پانگه کي گډون.
 داسلامي بانکداري له نظره دافرادو سره په معاملاتو کي بانک په څو مواردو کي دمعاملي
 جواز لري عبارت له ۱۴ موارد دي. دلومړي ځل لپاره سويفت ۵۰ بانکونو او ۲۵۳ نهادونو
 له خوا دملاتړ وروگرځید؟ په نړی کي لومړي ځل لپاره بانک په ۱۱۵۷ م کال کي تاسیس
 شو. دسلف معاملات دکومو شیانو ددوام لپاره مرسته کوي جواب: تولیدات. دنړی
 ۸۰٪ تجارتي معاملي دخلاص حساب په څیر اجرا کیږي. هغه کارتونه چي دیوه بانکي
 حساب پوري اړه لري او دهرې معاملي سرته رسولو وروسته ژر حساب نه اخیستل کیږي
 عبارت دي له ۱ single transaction debit ۲-monthly transaction debit. اعتباري
 کارتونه په دوه ډوله دي. بانکي سیاست: څوبانکي موخو ته درسید و په خاطر یو لړتدابيرو
 طریقو طرحو له ټاکلو څخه عبارت دی چي دیو یاڅو وسایلو نه په گټي اخیستنې سره چي
 بانکي او سوداگریز قوانینو سره ټکر ونه لري. دبانکداري ځنځیري عوامل: ۱- اساسي
 قانون ۲- بانکي قانون (مرکزي بانک قانون) دولتي اوخصوصي بانکونو قوانین ۳- دپیسو او
 بانکداري قانون ۴- بانکي ستراتیژي ۵- بانکي پالیسي ۶- دبانکي عملیاتو دډاډمنولو لپاره

اصولنامه او کرنلاره. بانکي عمليات عبارت دي له ۱- امانتونه ۲- جاري حسابون ۳- اعتبار ورکول ۴- دنورو ارزښت لرونکو پانډو او ونډو پورې اړوند عمليات، د هيواد په داخل او بهر کې د جوهاتو انتقال، ارزي (اسعاري) معاملات، دنجيبه يا قيمت لرونکو فلزاتو معاملات، د ضمانت تضمين، او صادرول، زراعت، رهن، صنعت، سوداگري، ساختمان، حمل او نقل چې د قانون سره په ټکر کې نه وي دبانکي عملياتو اجرايې برخې دي.

د تشبثاتو مدیریت

د تشبثاتو مدیریت د لوستلو موخې: د تشبث د پراختیا په مفهوم د تشبث په تیوریگانو او د تیوري او عمل ترمنځ په اړیکه باندې پوه شو ۲- د یوه هیواد د اقتصاد په وده کې د متشبثینو درول په اړه د پوهې د معلوماتو تر لاسه کول ۳- د متشبث د اقتصادي فعالیت او ابتکار رامنځ ته کیدو په اړه د یوې عمومي او جامعي پوهنې تر لاسه کول ۴- د نویونظرونو د ارزښت یا ارزولو لپاره د تحلیلي مهارتونو ته وده ورکول یا رامنځ ته کول او هم په دواړو یعنی هغه فرصتونو او ننګونو باندې پوهیدل کوم چې متشبثین ورسره لاس او گریوان وي یا ورسره مخامخ کېږي ۵- د تشبثاتي کړنو ته دودې یا پراختیا لپاره د نویو نظرونو په اړه د پوهې تر لاسه کول. پیژندنه: اقتصاد پوهان، سوداگر، او کاروباري افراد دوي په دې موافقه دي چې متشبث په اقتصادي او نورو ټولو ټولنو کې دخوځنده یا متحرکه اقتصادي ودې او کاري فرصتونو په هڅولو او تشویق کې مهم او حیاتي رول لوبوي په ځانگړي توگه پرمخ تللي نړۍ کې ریښتیا ده چېرې چې بریالي او کامیاب کوچني کاروبارونه دکاردرامنځ ته کیدو او د غربت دکمولو اساسي او بنسټیزه وسیله ده. تشبث څه ته وايي. د تشبث کلمه یو په زړه پورې تاریخي شالید او سیر لري او دفرانسوي کلمې انترفریندا څخه اخیستل شوي چې مانا یې اخیستل او تعهد کول دي. د بیلگې په توگه یو کاروباري شخص څوک چې نوی کاروبار خطر مني یا یې اخلي. ریچارډ کانتیلیون: خپله دفرانسوي وه او په ۱۷۲۵ م کال کې یې د تشبث کلمه وکاروله دي وايي متشبث هغه څوک دی چې گواښ اخلي او د یوې کړنې د ترسره کولو په وخت کې د ناڅرگندتیا سره مخامخ کېږي. سربیره په دې هغه دا خبره هم کړي چې یو متشبث د هغه چا څخه توپیر لري څوک چې پانگه عرضه کوي یا یې چمتو کوي. ادم سمیت په ۱۷۷۶ کال متشبث دیو فرد په توگه تشویق کړی او ویلي یې دي چې یو متشبث هغه څوک دی چې د سوداگریزې موخې لپاره سازمان جوړوي څوک چې سرمایه دار وي یعنی د پانگې لرونکي کس ته متشبث ویل کېږي. جان بافیت: په ۱۸۰۳ کال کې ویلي دي د تولید د عواملو پراختیا یا زیاتوالی د متشبث رول په توگه گڼل کېږي. فرانسوي اقتصاد پوه: وویل چې متشبث د مولدیت د ټیټې ساحې نه د مولدیت لوړې ساحې ته اقتصادي سرچینې لیردوي او په دې توگه گټه تر لاسه کوي. سربیره په دې ده داهم وویل چې متشبث یو اقتصادي نماینده ده څوک چې

د تولید ټول وسایل یانې انساني ځواک دیوه او ځمکه، پانگه دنورو افرادو دیو تولید درامنځ ته کیدو په خاطر سره یوځای کوي. تشبث : یوه پروسه ده دکومي دلاري چې متشبتين نوي تصدی جوړوي او وده ورکوي کاروبارونو ته . جان شومپتر: وايي تشبث دیوه هیواد په اقتصادي پرمختیا کې یوه اساسي مرحله یا پروسه ده. په همدې ترتیب ، ابتکار او تشبثات دیوکاروبار دکړني دپراختیا اساسي او بنسټيزې مرحلې دي او دیو هیواد داقتصادي پرمختگ لپاره خورا مهم دي . دپیتر ایف ډروکر peter f. droker په نظر تشبث نه علم دی نه هنر دایو پروسه ده دایو عمل دی داعلمي بنسټ لري دتشبث په برخه کې پوهه نهایی یا وروستی پایله ده په حقیقت کې کومه پوهه چې په عمل کې رامنځ ته کيږي په لوړه او پراخه کچه دپایلو له مخې تعریف شوي چې دادعمل له مخې دي. دپورته بحثونو څخه لاندې پایله اخلو:

یو متشبت : هغه کس دی چې نوي فرصتونه کشفوي ددوی ارزونه کوي دتولید ټول عوامل راټولوي نووړي کوي دزیان یا ناڅرگندتیا یا ناڅاپي پېښو گواښ په غاړه اخلي، او دخصوصیات: ۱- یووگړی یا دوگړو یوه ډله ۲- دلاسته راوړلو لپاره اړتیا ۳- خپلواک یا خپلواکی ۵- دخطر اخیستل ۶- نووړي یانوبنت ۷- هدف لرونکی ۷- پریکړه کوونکی یاپریکړه کول ۹- په خپل ځان باور ۱۰- دابتکار رامنځ ته کول ۱۱- هڅونکی وي ۱۱- دانساني اړیکو وړتیا ولري ۱۲- داقتصادي پلان جوړونکی. ۱- یو وگړی یادوگړو یوه ډله وي: یومتشبت کیدای شي یو شخص وي یاداشخاصو ډله وي ۲- دلاسته راوړلو لپاره اړتیا : دمتشبت دهڅولو لومړنی وسیله ده دوی ددې لپاره کړنه ترسره کوي چې ټاکلي اهداف لاسته راوړي ۳- که څه هم یواځې داقتصادي کړنو دترسره کولو لپاره بیلابیلې هڅونې شتون لري مگر متشبت دمنځ ته راتگ لپاره ترټولو لوی او اساسي لامل خپلواکي ده او خپلواکي غوښتونکي دي دی نه غواړي دبل چا لپاره کار وکړي. ۴- دخطر اخیستونکی دی: متشبت دخطر داخیستلو اوتحمل کولو توان لري او په حقیقت کې دهمدې خاصیت له مخې دمدير څخه جلادی ۵- نووړي یانوبنت کوونکی دی یو متشبت په خپل ذات کې نووړي کوونکي دی هغه تل دنویو نظرونو او نویو فرصتونو په لټه کې وي هغه غواړي نوي بازارونه نوي شیان په تولید کې دنویو میتودونو هم کارواخلي ۶- باهدفه : متشبت : دځانگړو او خاصو موخو لرونکی وي هغه یو په یو اهدافو ته درسیدو لپاره هڅه کوي ترڅو ټاکلي موخې ترلاسه شي. ۷- پریکړه کوونکی دی. یو متشبت منطقي فکر درلودونکی دی هغه باید دخپلي کاروباري مفکورې او نظريې په اړه په واقعیت کې څو پریکړي وکړي څو هغه په عمل کې پلي شي لکه څنکه وشي چیرته وشي او چاته وشي. ۸- په ځان باور لري . یو متشبت دخپلو اهدافو په لاسته راوړلو کې په لوړه کچه په خپل ځان باور لري او دځینو پېښو پروا هم نه لري ۹- ابتکار رامنځ ته کوونکي : متشبت تل هڅه کوي چې ابتکار رامنځ کړي دوی دمختلفو او بیلابیلو شیانو درامنځ ته کیدو په خاطر دنوو میتودونو لارچارو درامنځ هڅه کوي دبیلگې په توگه نوي یا تازه خام مواد دنوي تولید میتود ، نوي اعلانات، فیشن ۱۰- هڅونکی وي: یو متشبت یو هڅونکي دی

هغه خپل کارمندان هڅوي او هغوي ته انگیزه ورکوي ددې لپاره چې دکاري ټیم په زړه پوري همکاري رامنځ ته کړي او خپلې موخې په ښه توګه ترلاسه کړي. ۱۱- دانساني اړیکو وړتیا لري: یو متشبت دخپلو کارکوونکو پیروونکو عرضه کوونکو پورورکوونکو او نورو سره راکړوورکړو دترلاسه کولو لپاره باید دانساني اړیکو درامنځته کیدو او درلودو وړتیا ولري ۱۲-اقتصادي پلان جوړونکی: پلان جوړونه اقتصادي اهدافو ته درسیدو لپاره یوه طرحه ده متشبت هره کړنه دپلان پورې اړه لري دبیلګې په توګه دتولید پلان دپلورلو پلان مالي پلانونه دبیرودلو، پلانونه دپلټنې او پرمختګ پلانونه. دتشبت نظریه په ۱۸ پیړۍ کې دکاروبار او مالي ساحو په برخه رامنځ ته شوه له دې وړاندې دامفهوم یواځې په انجینري او نظامي برخو کې کارول کیده له دې وروسته بیلابیل اقتصادي پوهانو او ټولنیز رواني چاروپوهانو په دې اړه نظرونه وړاندې کړه. په هر صورت چې دوی ددې اصطلاح ددقیقې معنا په اړه سره توافق لري، ویلیم بونګو: وایي او لیکي: دتشبت موضوع دهمیش لپاره مغشوش والی لري دګډوتیا یا confusion په پایله کې دتشبت کلمه په مختلفو اوبیلابیلو شرایطو په بیلابیلو اصطلاحاتو وکارول شوي او تشبت معنا داقتصادي پرمختګ دبدلون سره هم بدلیري. دتشبت ماهیت: ۱- دخطر اخیستلو یا منلو وړتیا: متشبت دکاروبار دپیل کیدو په وخت کې دناڅرګندتیا او ګواښونو دبیلابیلو ډولونو سره مخامخ کیږي. دکاروبار چاپیریال متحرک او تل بدلون لري. اودیږی ګواښونه ورته دپانګې له امله راځي اوددې دتنظیم وړتیا لري، خو دناڅرګندتیا دکنترول وړتیا نلري. ۲- entrepreneur trait تشبت فطري یا ذاتي صفت نه دی. تشبت په خپله ذاتي یا فطري صفت نه دی دشرکت یا تصدی بریالیتوب دپریکړو کولو او دمتشبت دنورو وړتیاوو پورې اړه لري نو په دې توګه خلک په خپل ځان کې داوړتیا راولي ۳- creative activity دفعالیت تخلیق یا رامنځ ته کول.

What is creativity? simply creativity involves transforming your ideas imagination & dreams into reality.

دتشبت دندې: ابتکار دخطر منل اودبدلونونو منل.

دیو فعالیت تخلیق: تشبت په اساسي ډول یو تخلیقي کړنه ده اودنورو فرصتونو نوو نظریو دنوو تخلیقونو او نورو لپاره پلټنه او تحقیق کوي دوی په تخلیقي یا نوو شیانو په رامنځ ته کیدو باندې فکر کوي او په خپل شرکت کې نوي نظرونه عملي کوي داتشبت دی چې په ټولنه کې تخلیق او بدلونونه هڅوي ۴- دبدلونو پایلي: دتشبت پایله دسیاسي ټولنیزو علمي او تخنیکي بدلونو رامنځ ته کول په چاپیریال کې دایوازي اقتصادي پېښه یا فعالیت نه ده او په ټولنیزو طریقو کې خلک مجبوروي چې طریقې بدلې کړي او پرمختګ وکړي ۵- creative of resource داتشبت په ټوله کې خامه مواد په کارتمامو یا نیم کاره موادو بدلوي نو په دې

توگه تشبث دافادي درامنخ ته کولو او اقتصادي ارزښت اودشتمنی درامنخ ته کولو او وړتیا مرحله ده ۶-: په ټولو کاروبارونو او اقتصادونو کې ضروري او مهم دی تشبث په ټولو کاروبارونو ټولو اقتصادونو کې اړین او مهم دي که هغه غټ وي يا وړوکی وي که پرمختللی وي او که دپرمختگ په حال کې وي ۷-تشبث دژوند په هره کړنه کې مهم دی essential in every activity: په هره کړنه کې مهم او حتمي دي تشبث ته دژوند په هره برخه کې اړتیا لیدل کېږي یو شخص په هره سطحه په هره ساحه کې دخطر دفطرت او کاروباري چلند له لارې بریالی کیدای شي. په ښوونه او روزنه تحقیق طب ، سیاست ، نظامي او نورو ټولو برخو دژوند کې دبريالیټوب په خاطر دخطر اخیستلو ابتکار یا رهبري ته اړتیا لیدل کېږي. ډروکر ویلي دي تشبث : معنا دانه ده چې مونږ یواځې داقتصادي سازمانونو پورې تړلي وي ۸-کم خطر والی : تشبث پراخه کچه دخطر په مخ کې لري مگر دتخنیکي اجتماعي او اقتصادي محیط له امله یو تشبث دنورو په نسبت کم خطر لرونکی وي ۹-دابتکار قابلیت: ability of innovate تشبث یو ابتکاري فعالیت دی تشبث په ټوله کې هغه تخليقي نظريې عملي کوي یعنې دهغې غوښتنه کوي. تشبث دنوي نظريې تخنیکونه دیو تولید نوی شکل، دمدیریت نوی اصل، نوي بازارونه، نوي تولیدات، او نورپروسچرونه مني ددې له پاره چې مشتریانو ته ښه خدمات عرضه کړي او گټه ترلاسه کړي. ۱۰-دپوهې په اساس knowledge based فیتیر ډروکر ویل یو تشبث نه خدمت دی نه هنر دی دادپوهې په اساس باندي یو عمل دی ۱۱-دچلند پربنسټ پایلي result oriented behavior یوه کمپنی یا یوه تصدی ترهغه وخته پورې بریالی کیدای نه شي چې کم ترکمه پایلي گټه وري وي تشبث په پایلو ټینگارکوی نه په نصیب او قسمت. متشبتین دخپلو هڅو اوسختو کارونو له امله ښي پایلي لري. ۱۲-دچاپیریال په بنسټ فعالیتونه environmental oriented activity تشبث یو بیروني او خلاص محیط سره اړیکه لري متشبتین داقتصادي سیاسي اجتماعي اومادي فکتورونو سره په پام کې نیولو سره تولیدات کوی او خطرونه اخلي ددغې مفهوم په نظر کې نیولو سره شومپتر ویلي دي دادهر باندېني لپاره یو تخليقي حالت ته غبرگون او ځواب ویل دي . خطر دپیش بینی وړ دی او کنترولیدونکی دی او ناڅرگندتیا دپیش بینی وړنه ده او نه کنترولیدونکی ديه .لکه زلزله سیلاب طبیعي افات. دلته یوه خبره کول ضروري دي تشبث داهمیت په باره کې هغه کس چې یو نوی کارکشف کړي یانوی بازار ته راوښکي یا یو نوی میتود نه کار واخلي هغه ته متشبت ویل کېږي او که دوام ورکړي هغه ته بزښ مین ویل کېږي.

Creativity or initiative: is relating to imagination

کریټویټي او انیشیاتیف : دسوچ کولو پورې اړه لري

Innovation is regard to implication or implementation

Innovation the action or process of innovating new ideas, new methods, new products etc.

یوه انیویشن یو پروسه ده د عملي کولو د انیویشن دنوي طریقو نویو ایډیو او نوي تولید اوداسي نورو په باره کې. نوبت: د همیشه فکر و هې د تولید په باره کې او تل هڅه کوي چې نوبت رامنځ ته کړي یا نوبت وکړي دمختلفو شیانو درامنځ ته کیدلو په باره کې ۲-دلاسته راوړلو لپاره اړتیا: د متشبت دهڅولو لومړنی چلونک دی دوی ددی لپاره کړنه ترسره کوي ترڅو ټاکلي اهداف تر لاسه کړي دلوري کچې دلاسته راوړلو په اساس متشبت کولای چې د کړنو په ډگر کې دخپلو رقیبانو او همدارنگه دخپلو پخوانیو کړنو سره سیالي وکړي. ۱۳-د بدلون د پیژندنې بهیر **process of identify transformation** تشبث د معلوماتو د تشخیص اود اصولو او کنثیفونو بدلون دی یو سوداگر یا یو متشبت تر هغه وخته پوري په یوازي توگه متشبت کیدای نه شي ترڅو چې ددغه پورته ترڅنگ انیویشن ونلري یا په بل عبارت دایو فعالیت چې باید په خپل ذات کې دوامداره ډول باندې واوسي. د اودي پریخ او ندکمي (عالمان دي) په نظر تشبث یواځې دندې طریقې یا فعالیت خپلول نه دي مگر د ادشخصي ملکیت یادځانگړي شتمنی یو بدلون دی او همدارنگه یا په خپله باندې دیو نوی شي تخصیصول. ۱۴- مسلکي فعالیت: **professional activity** تشبث په پرمختللو هیوادونو کې دیو مسلک په توگه لکه طب، قانونو او انجینری کې رامنځ ته شوی دی کاروباري مهارتونو ته دروزني او تعلیم له لارې وده ورکول کیري لکه مدیریتی مهارتونه پرمختیایي هیوادونو کې حکومتونو پروگرامونو او پلانونه شروع کړي ترڅو خلک تشبث ته وهڅوي. ۱۵-مدیریت د تشبث یو اساس ده **management is the basis of entrepreneur** مدیریت د ټولو تشبثاتي تصمیمونو یو اساس دی متشبت په کاروبار کې د مدیریت په واسطه ځینې بدلونونه او پرمختگونه منځ ته راوړي ډروکر وایي تشبث دنن ورځ د مدیریت مهمو او اړینو دندو یوه برخه. ۱۶-د اصولو پربنسټ نه دپوهې یا درک په واسطه **based on principle not on intuition** تشبث دځانگړو اصولو مفکورو اوځانگړو برخو دپوهې په اساس ده یعنی په دې ولاړ دی دادعلم او اصولو په بنسټ درک نه دی، ځکه چې دوی داصلي مدیریت یو نسل یا یوه دوره ده. متشبت باید دبريالیټوب دلاسته راوړلو لپاره داقتصاد، احصایي، قانون پوهني، روانشناسی، او نورو موضوعاتو په اړه پوهه ولري. د تشبث اقسام: ۱-تقلیدي یا مقلد تشبث: د تشبث داپول پخپل ذات کې تقلیدونکی دی چې داموجوده تولید په نوي طریقې وړاندې کوي دنورو کمپنیو یا شرکتونو گټور نظریات اخلي او په اسانۍ سره د بازار کنترول لپاره دوی د شرکت وزن منځته راوړي یعنی د تشبث څخه دمقیاس په ډول استفاده کوي دبیلگې په ډول جاپانیانو په امریکایي تولیداتو باندې څیرنه کړي او دخپلو تولیداتو د پرمختگ لپاره یې نوي

طریقی پیدا کړي او دوی په ټیټ قیمت سره توکي تولیدوي او امریکایي بازارونو ته یې صادروي چې دتشبث ډاډول دجاسوسی یوډول دی اومشتریان دارزانه خدماتو او تولیداتو نه زیاتې گټې ترلاسه کوی. ۲-incubate entrepreneur دادتشبث یو بل ډول دی چې په دې ډول تشبث نوې نظریې منځ ته راوړي او دوی په مولده توگه باندې دغه نظریات او ابتکارات تطبیقوي اوددې څخه دسازمان گټې لاسته راوړي چې دوی مختلف تکنالوژیکي پرمختگونو له امله نوي ابتکاراتو ته وده ورکوي او مختلف ډوله تولیدات منځ ته راوړي لکه نوکيا او مایکروسافت ۳-فرصت لرونکی تشبث په دې ډول تشبث کې مدیران مسولیتونه سپاري اودمدیریت موجوده سلسلې مراتبو په اساس راپورنه ورکوي دوی دنیمة خپلواکه کاري چاپیریال څخه خوند اخلی اودنوبست لپاره یوه ساحه پریردې ۴-اداري تشبث : خپرونکي ددوي دسوداگریزو حقیقتونو په اړه ددوي نظریاتو په اړه دشرکتونو دمنابعو دچمتوکولو په وخت کې مرسته کوي نو په دې توگه اختراعات په شوق سره رامنځ ته کيږي اودوی دیو رهبر لخوا رهبري کيږي او اداره د نوي محصول رامنځته کولو ته چمتو کوی ۵-acquisitive entrepreneur دادتشبث ډاډول دودې او پرمختیا دودیزو میتودونو څخه مخکې یو گام دی چې مونږ دلته ددوه شرکتونو یوځای کیدو لاسته راوړنو او دگډې پانگې او نورو په واسطه دودې نورې بدیلې ستراتیژي پیدا کوي.

دیوبریالی متشبث ځانگړني

1-imaginative: creative thinking and imagination are important for entrepreneur quality since innovation come with this quality
2-shrap memory successful entrepreneur always have a memory shaper than people and generally every event of the recent past should be in his mind.

۳-په ځان مطمینه یا باور ولري: متشبث باید باوریوي چې څه شی ا ویا هغه څه شی چې دی غواړي په راتلونکي کې یې ترسره کړي بلکې هغه باید یوځای دځان سره دذخیره په ډول وساتي دمثال په ډول هغه باید ډیرمطمین وي مگر دهغه کړنې باید دخاورو سره خاوري نه شي یعنی بنکاره نه شي. Emerson وایی دکامیابی راز په ځان اطمینان ولری یعنی په ځان اطمینان دکامیابی رازده ۴-کامل یا پوره والی : یو بشپړ او کامیاب متشبث هغه څوک ده چې خپل وظایف په ښه شکل ترسره کوي او خپل مسولیتونه کې ایمانداره وي-او دهمیش لپاره استفاده نه مني. او دخلکو سره خبري کوي او زیات تمرکز په بحث مباحثه باندې کوي او په بشپړ ډول بحث اومباحثه باندې کنترول ولري ۵-پیشبیني کول: یو متشبث باید ددې توان ولري چې دپینسو ارزونه وکړي حتی چې واقع شوی نوي او همدارنگه دموجوده کړنو پلان دپیلو ارزونه وکړي او هغه متشبث چې دارزونو یا اټکل کولو وړتیا لري نو هغوی باید

راتلونکي مشکلات اټکل کړي او دهغي مخه ونيسي په راتلونکي کې. ۶- دستونزو لپاره چمتوالی: یو متشبت باید دنوو ستونزو لپاره چمتو وسي او هغه باید ومني نودوی عموماً هغه وظایفو ته چې ستونزمن وي ترجیح ورکوي ځکه چې دوی وایي چې غټ خطر ډیره گټه . او متشبت باید دیو شرکت اراده ولري او دا هغه خلک دي چې دننگوني او خونديتوب ترمنځ انتخاب کوي ۷- دښې راتلونکي په هیله خوشبینانه وي: یو متشبت باید دخپل کاروبار په اړه ښه فکر ولري او هغه باید دناکامی دکامیابی یو بل قدم وگڼي او دوی باید چې دکاروبار په اړه بدبینانه نظر ونلري او تل خوشبینانه نظر ولري ۸- Ambition دښو شیانو ترسره کول دي او په دې اړه دوی داسې فکر ولري چې دنورو کاروبارونو په وړاندې مونږ کامیاب یو او دوی باید داسې فکر وکړي چې مونږ له نورو کمپنیو څخه یوه مرحله مخکې یو او که چیرې متشبت موجود نه وي نو بیا دامشکله دی David وایي چې باید مونږ مخکې یوڅه لاسته راړنې ولرو . اندریو کارنیګي Andrew Carnigi وایي که چیرې یو کس دکاروبار څخه دگټې دلایسته راوړلو هیله ونلري نو داشخص ناکام دی ۹- دوخت مدیریت: یوکامیابه متشبت هغه څوک دی چې وخت ته ډیر ارزښت ورکړي که چیرې یوه کمپنی ددې وړتیا ونلري چې وخت مدیریت کړي نو بیا به داهدافو دلایسته راوړلو کې ناکام اوسي . دمتشبت اهمیت او څرانگوالی: تشبت دیو هیواد په اقتصادي وده کې ستر رول لوبوي دهیواد دانساني او فزیکي منابعو په حرکت راوستل دمتشبتینو ترټولو لوی او اساسي دنده. متشبت ددغي فزیکي او انساني منابعو څخه استفاده کوي چې دوی ابتکار وکړي یعنی نوي نظريې په کاراچوي نوي تولید په کاراچوي او دیوي مهمې وسیلې په توگه ترې استفاده کوي. دوی عموماً په ځینو فعالیتونو کې دخپل یارکوم چې داستخدام او فرصتونو په برابرولو کې مرسته کوي دوی مسول دي داستخدام دفرصتونو په برابرولو کې په زرهاو خلکو ته دوی باید بهرنیو هیوادونو ته خپل تولیدات ولیردوي هغه شیان چې ښه کیفیت لري ددوي دصادراتو په نتیجه کې زمونږ دتادیاتو بیلانس رامنځ ته کړي دسوداگری دپاره دا ښکاره ده چې متشبت دیو هیواد دگړندی اقتصادي ودې اصلي او اساسي عنصر دی په ټولنیز چاپیریال کې دتشبت پراختیا: تشبت په خپله په ټولنه کې پیداشوی دی دوی دټولنو دغړو په توگه مختلفو فعالیتونو کې مصروف یابوخت وي بغير دمتشبت نه دټولني موجودیت دصفرسره مساوي دی مختلف اجتماعي عوامل لکه کیست caste یعنی دټولنیزو وجوهاتو په اساس دیوبل څخه ویشل شوی . عقیده ، ټولنه ، مذهب دکورنۍ پس منظر ټولنیزو ارزښتونو ښوونیز رواجونه تخنیکي پرمختگونه هڅونه ابتکار نوښت. مسلکي چاپیریال یا پس منظر اوداسې نورداټول یو حیاتي رول لوبوي دمتشبت په پرمختیایي وده اودهغي په شخصیت په ټولنه کې رامنځ ته کیری ټولنه برابروي دمتشبتینو دپاره دتشبثاتي کیفیتونو لپاره اړینې برخې اطمینان، ازادي ، ابتکار، وقار فرصتونه برابروي چې هغوی دوی ته تمه لري او دخطررونو توان او قدرت لري اوباید وپي لري. دمتشبت لپاره لارښود کتاب کې دا راغلي دي. مهارتونه تخنیکي

مهارتونه ۲ دکاروبار کنترول او اداره کولو مهارتونه ۳-دفعالیت لپاره وخت لرل. شخصي خصلتونه: ۱- صداقت ۲- سبب يا علت ۳- دتوکل کولو هنر ۴- تصميم نيونه ۵- کورنی وضعیت ۶- مالي وضعیت. ددې لپاره چې ديو متشبت خصوصيات تر لاسه کړئ نولاندې توضیحات ستاسو لپاره دي ۱- دبريالي متشبتينو سره وگورئ او کارطريقي تري ذده کړه ۲- مرسته وغواړئ او مشورې وکړئ ۳- کتاب ولولئ ۴- تعليمي کورسونه ته لارشی. سوداگري هغه علم دی چې تاسو ته دخپلو مشتریانو اودهغوی دغوښتنو او اړتیاوو په هکله ذده کړي درکوي. لومړی پانگه: هغه پیسې دي چې دکاروبار دپیل کولو لپاره تاسو ورته ضرورت لری. دکاروباري مفکورې بیانول هغه اساسي قدمونه دي چې لاندې جهتونه لري ۱- کوم محصولات او خدمات غواړی چې عرضه کړی ۲- په چا باندې به هغه وپلوری ۳- محصولات او خدمات په څه ډول وپلوری ۴ کومې غوښتنې یا تولید به مشتریان قانع کړي. دکاروباري مفکورې یو ډول سنجش دSWOT تحلیل دی. قوي اړخ strength: هغه اړخ دی چې تاسو په ښه حالت کې قرار لری دمثال په ډول ستاسو محصولات کیدلای شي درقیبانو په تناسب ښه وي او یاداچې ستاسو مغازه په یومناسب ځای کې موقیعت لري او ستاسو کارکوونکي په کارپوه خلک دي ۲- دضعف weakness اړخونه: ستاسو دکاروبار ضعیف اړخونه دادي: ستاسو محصولات مثلاً درقیبانو په تناسب قیمته دي یادتبلیغاتو لپاره کافي پیسې نه لری ۳: امکانات opportunity ټولې هغه لارې چارې چې ستاسو په شاوخوا کې وجودلري مگر ستاسو او ستاسو له کارسره مرسته کوونکي دي امکانات بلل کیري. ۴- خطر ونه Risks: هغه عوامل دي چې ستاسو په شاوخوا کې وجودلري مگر ستاسو دکارپرمختگ سره مساعد وي خطر بلل کیري. بازار موندنه: دهغو فعالیتونو ټولگه ده چې تاسو یې دتخمیني پیروونکو اودهغوی دغوښتنو د معلومولو لپاره ترسره کوی. بازار موندنې پراوونه یا مرحلي: ۱- بازار موندنه دکاروبار له مفکورې څخه پیلیري چې دپیروونکو په غوښتنو استواره ده ۲- دکاروبار دمفکورې په واسطه تاسو باید خپل بازار وازمایي ۳- دبازار د معلوماتو له لارې تاسې کولای شی چې دبازار موندنې پلان ترتیب کړی ۴- په دوامداره توگه باید بازار مطالعه کړی. دپیروونکو او رقیبانو په اړه دزیاترو معلوماتو دموندلو لارې دلته توضیح کیري. ۱- دتخمیني پیروونکو سره خبري وکړي او لاندې پوښتنې له هغوی څخه وپوښتی ۲- خپل رقیبان وڅیری او پوه شی ۳- له هغو کسانو چې تاسو ته خام مواد برابر وي او له نورو دوکاندارانو څخه وپوښتی. دبازار موندنې دپلان په وخت کې هرپه اړخیزه توگه فکر وکړی چې محصولات او خدمات څه خرڅ کړی په دې اړه څلور اساسي رکنه په نظر کې ونیسئ ۱- محصولات ۲- بیه ۳- دکاروبار ځای ۴- پرمخ وړل. دکاروباري مفکورې بیانول داروښانه کوي چې کارکوونکي کوم قابلیتونه باید ولري. ددې لپاره باید لاندینی ۴ عملي اجرا شي. ۱- دکاروباري مفکورې دبیان څخه پیل کړی او وویي چې ستاسو دکاروبار لپاره کومې وظیفې اجرا کیري ۲- معلوم کړی چې دکومو وظایفو لپاره ستاسو وخت

اومهارتونه كفايت نه كوي. ۳- معلوم كړی چې دكاركونكو لپاره دكومو تجربو مهارتونه ضروري دي. ۴- معلوم كړی : چې دهرفعاليت لپاره څو كاركونكو ته ضرورت دی. حقوقي مسوليتونه عبارت دي له ۱- دمالياتو وركول ۲- دكاردقوانينو رعايت كول اودكار جواز اخيستل لومړنی پانگه هغه پيسې دي چې دكاروبار دپيلولو لپاره ضروري دي دكارپيل كې بايد تاسوته معلومه وي چې تاسو ته دلومړنی لپاره څومره پيسې لازمي دي او له كومه يې بايد پيداكړی لومړنی پانگه دلاندي موضوع لپاره اړينه ده ۱- پانگه اچونه ۲- دوراني پانگه . پانگه اچونه په دي معنا چې تاسو ځينو شيانو ته چې يې زيات مهم دي دديري مودي لپاره ضرورت لری. لکه ۱- تعمير ۲- تجهيزات او وسايل: لکه دستگاه اسباب وسايل او وسايل نقلیات موبل فرنيچر او نور شامل دي . دوراني پانگې دلاندي څرخونه عبارت دي ۱- دتيارو محصولاتو او خام شيانو اخيستل ۲- دمال په مخ بيول ۳- دكارمزد دپيسو اجاره ۵- بيمه ۶- نور مصارف ۱- دلومړی پانگې منابع دی ۱- خپله پانگه يا پيسې ۲- كريدپيونه(قرضی) ۳- ليزينگونه(تجهيزاتو قرض) گرتونه (وريا مرستي) . لاندي څو منابع چې ذكر كيږي دكاروبار پرانيستلو كې دقرض اخيستلو لپاره هغوی ته ورشی ۱- بانگونه ۲- ليزينگ ۳- گرتونه ۴- ملي بانک. ستاسو دكارخاني دمحصولاتو تمام شدقيمت محاسبې په دي وجه كوي ۱- دمحصولاتو دنرخونو ټاكل ۲- دمصارفو كمول او دهغوی نظارت ۳- دمهمو تصاميمو نيول دكاروبار دفعاليتونو په جريان كې ۴- دكارخاني دراتلونكي كارلپاره مرسته كوي. مختلف كاروبارونه مختلف څرخونه لری مگر ټول كاروبارونه خاص مصرفونه لري ۱- مستقيم مصارف ۲- دكارمزد مصارف ۳- مستقيم مادي مصارف هغه پولي زيرمي ته وايي چې ستاسو كارخانه يې دموادو توليد او دتركيبې اجزاو لپاره په مصرف رسوي. ۲- دكارمزد مستقيم مصارف : هغه پولي زيرمي ته وايي چې كارخانه دكارمزد كاركونكي او كارگرانو ته دتوليد په خاطر وركوي او همدارنگه كه كارخاني بيمه ولري هغې پيسې چې دكار كيونكي له مزد څخه په معينه اندازه گرځول كيږی او مكافت چې دمثمر كارونو لپاره ځينو كاركونكو لپاره وركول كيږي دكارمزد په مستقيم مصارفو كې راځي. مصارف(غيرمستقيم) ټول مصارف(غيرله مستقيم مصارفو) چې كارخانه يې دفعاليت لپاره منونكي وي . استهلاك: دتجهيزاتو دارزبنست كميدل دوخت په تيريدو سره دي چې ستاسو دكارخاني دمصارفو څخه شميرل كيږي . عمده او پرچون سوداگران څه كوي ۱- دوی محصولات نه توليدوي دوی مال بايد وپلوري ددوی مالونه رانيول ددوی مستقيم مادي مصارف تشكيلوي ۲- دوی دكارمزد مستقيم مصارف نه لري دوی هغه چې نور خلك يې توليد كړي اخلي او خرڅ كوي دوی تل دمال دساتني لپاره ددي لپاره مرستيال ته ضرورت لری مگر دوی دتوليدي چارو سره كار نه لري ددي لپاره دكارمزد ټول مصارف په غيرمستقيم مصارفو كې راځي ۳- غيرمستقيم مصارف ۴- دپرچون او عمده دوكاندار دعمومي مصارفو دمعلومولو لپاره درې قدمې بايد ترسره كړی. مادي مستقيم مصارف ۱- دا هغه

مصارف دي چې عمده او پرچون سوداگران يې دمال درانيولو لپاره کاروي ۲- غیرمستقیم مصارف نور ټول مصارف دي چې په کارخانه کې کارول کېږي لکه دبرېښنا مصارف اونور، کله چې په خپل کار پیل کوی دوه مهم شرطونه باید ستاسو لخوا رعایت شي ۱- ستاسو کار باید ګټوروي ۲- تاسو باید پانګه ولری. دمالی وضعیت دجوړولو او په هغه دنظارت لپاره لازمه ده چې ۱- ددخول او خرڅ دپلان ترتیبول ۲- ددغو پیسو دوران پلان ترتیبول ۳- دپادو شویو پلانونو پرتله کول دحسابداری له اسنادو څخه په هره میاشت کې ۴- که چیرې ستونزې اونقایص رامنځ ته کېږي دهغو لپاره دخل دلاړو چارو کتل. حسابداری ددې معلوماتو په باره کېږي ۱- کارخانه څه ډول دپیسو عاید لری ۲- دکارخانې څومره پیسې مصرف شوي. که چیرې دحسابداری بڼه ډول انتخاب شي او په بڼې طریقې سره ورڅخه ګټه واخیستل شي دهغې په برکت کارخانه خپلې ګټې ته پراختیا ورکوي دحسابداری ډولونه ۱- دحسابداری یو طرفه (یوګونی) سیستم دلته هغه سیستم راوړل کېږي چې ډیر ساده وي او دکارخانې په باره کې مفید او معین معلومات ورکوي. مګر یوازې دډیرې وړې کارخانې لپاره مفید دی تر هغه وخته چې پیشرفته سیستم دده کوي ۲- دلیکلو دوه ګونی اساسي سیستم: دلته دحسابداری پرمخ تللی سیستم راوړو چې په کافي اندازه اسانه دی اودوړوکارخانو لپاره مناسب دی ددې سیستم تشریح لپاره خپل کاروبار ته رواج ورکړي دلارښود څخه استفاده وکړي. مفصل توصیف: دمحاسبې ثبت تشریح کېږي. کسه: دلته ټولې هغه پیسې چې ستاسو په کسه کې دي تري وځي لیکل کېږي. مادي مستقیم مصارف: که چیرې مال تولیدوي ایا خدمت کوی دخل مال دخرڅلاو قیمت ولیکئ دکارمستقیم مادي مصارف: که چیرې مال تولیدوی او یا خدمت کوی په شتون کې دکارمزد ورسوي دغه ستون دسوداگرانو لپاره نه دی غیرمستقیم مصارف: په شتون کې ټول هغه مصارف چې دکارخانې دفعالیتونو دبرابرو لپاره ترسره کېږي. ۳- دحسابداری پرمختللی دوه ګونی سیستم: دحسابداری دغه ډول سیستم هغو کارخانو ته په کاروي چې مختلفو معلوماتو ته ضرورت لري نظر دوه نورو سیستمونو ته یې استعمالول ګران دي دحسابداری حساب هغه لوی دفتر دی چې په هغه کې دیوي ساحې عملیات اودمتشبت فعالیت لیکل کېږي. اکتیفونه: کارخانې ټول اکتیفونه ارزښت لري اودغه ارزښت داکتیف حساب لوی دفتر کې لیکل شوي دي. درآمد: هغه پیسې دي چې دکارخانې دخدماتو یا مالونو دخرڅولو څخه رامنځ ته کېږي دمصارفو لپاره درې ډولونه په کار دي په کارخانه کې ۱- مادي مستقیم مصارف ۲- دمحنث مزد مستقیم مصارف ۳- غیرمستقیم مصارف.

د څیړنې میتودولوژي

دڅيړني پيژندنه : دڅيړني کلمه د(تحقيق) چې عربي کلمه ده ، مترادفه معنا لري. په پښتو کې څيړنه، عربي ، کې تحقيق انگريزي کې research په يو مفهوم کاريزي . څيړونکو لخوا په مختلف ډول تعريف شوي ده لکه څيړنه دسمو او صحيحو معلوماتو لاسته راوړلو لپاره په يوه ځانگړي موضوع کې علمي او سيستماتيکه پلټنه ده. تحقيق دحقوقودريښې جوړه کلمه ده چې لغوي معنا يې حقيقت راسپړنه ده.څيړنه ، يو څو مرحليزه پروسه ده چې په يوموضوع کې دمعلوماتو دراتولولو او تحليلولو څخه عبارت ده. دتحقيق کلمه په لغت کې پلټنې . مطالعې ، دحقايقو پيداکولو او ديوه کاربنسټ موندنې ته وايي . دتعريفونو پايله: څيړنه (تحقيق)ددلایلو په واسطه دمسلې ثبوتولو ته وايي او ياهم هغه محصول دی چې په علمي توگه دټينگو دلایونو په واسطه ثبوت شوی وي . يا څيړنه : دسيستماتيک لټون هغه پروسه ده چې دموجوده پوهې دزياتولو او يادنوي علم ترلاسه کولو لپاره ديوي مسلي په اړه دنويو معلوماتو پديدو او حقيقتونو دکشف او ترلاسه کولو په موخه ترسره کيږي. څيړنه درې مرحلي لري لومړۍ:دپوښتنو راولاړول،بيا دهغې په اړه معلومات راتولول او اخر کې پوښتنې ته ځواب ورکول.دڅيړني ميتود: هغه طريقه او کړنلاره ده چې څيړونکي يې ديوي موضوع دڅيړني په مهال تعقيبوي. هغه مشخص اصول او قوانين دي چې دڅيړني او تحقيق په پروسه کې بايد په نظر کې ونيول شي. ميتودولوژي: ددووکلمو څخه جوړه شوي ده چې ميتود(کړنلاره)اولوژي د(پوهې)څخه عبارت ده خو کله چې دڅيړني کلمه هم ورسره وکارول شي نو بيا دڅيړني ميتودولوژي څخه عبارت دي. دڅيړني ميتودولوژي هغه علم دی چې د څيړني لپاره چې دکوم ميتودونو او تخنيکونو څخه گټه اخيستل کيږي هغې په اړه پوهه ترلاسه کول. هغه علم دی چې دعلمي څيړني اصول مونږ ته بنسايي.دڅيړني موخي ۱- ديوي پيښې سره ځان اشنا کول او يا هغې کې کوم نوي څه پيداکول ۲-ديو مشخص گروپ افرادو او حالاتو دځانگړنو بې پردې (بې نقابه) کول ۳-ديوشي دپيښيدو فريکونسي روښانه کول او يا دبل شي سره دهغې تړاوو په گوته کول ۴-ديوي فرضيي امتحانول او دهغې دعلت اړيکه دنورو متحولونوسره معلومول. دڅيړني تشويق: څيړونکي بايد ددغه اصولو او قوانينو ،مقرراتو ضوابطو او لاروچارو څخه دعلمي او څيړنيزو مقالو،رسالو په ترتيب او ليکنه کې گټې واخلي. او دا ډول قوانين بايد دخپل کار دکړنلاري په توگه وټاکي . دڅيړني په ميتودونو پوهيدنه هغه پياوړی،اسباب دی که نورو مهارتونو سره يوځای شی . لکه دنوښتگر استفادي او منطقي تفکر ، دنړۍ دپوهيدو لپاره به پياوړي وسايل رامنځ ته شي. په څيړنه کې دميتود :گټه داده چې دهغه په بنسټ څيړنه منظمه ، سيستماتيکه ، او اسانه کيدای شي هغې پايلې چې لاسته راځي مطلوبې ، اغيزمنې ، او قانع کوونکي وي . دعلمي رتبې دنترلاسه کولو په موخه څيړنه ترسره کول ، توانې ته خدمت ميل درلودل ، لکه دامعلومول چې ولې په افغانانو کې دجرم کچه لوړه ده . په خلکو باندې دځان پيژندلو ميل درلودل داسې کارونو څخه خوند اخيستل چې کوم نوښت او ابتکار په کې وي. دداسې ننگونو سره ځان

مخامخول چې لاتراوسه نه وي حل شوي او ته يې حل کړي. ټولنيز فکر درلودل، ددې ميل درلودل چې خپله پوهه زياته کړي او داسې نور . څيرنه يوه پروسه ده چې دغه پروسه بايد سمه او دقيقه اوسې دځينو ځانگړنو درلودونکې وي. علمي څيرنه ځينې ځانگړنې لري چې عبارت دي له ۱-معلومات بايد په سيستماتيکه توگه تفسير شي او تحليل شي ۲-معلومات بايد په سيستماتيکه توگه ترلاسه شوي وي ۳-ديوي ځانگړې موخې لپاره معلومات راجمع شوي وي او يوه نوي لاسته راوړنه ولري ددې ترڅنگ ځينې نورې ځانگړنې لري چې بايد په نظر کې ونيول شي ترڅو څيرنه علمي راشي دغه ځانگړنې دڅيرنې داصولو په نامه ياديري. ۱-موخه لرونکې : وي علمي څيرنه بايد يو روښانه موخه ولري دغه موخه دستونزې حل او ياد معلوماتو زياتوالی وي او همدارنگه سازمان او يا ټولنې ته يې گټه ورسيري ۲-دقت والی: دقت څخه موخه په څيرنه کې پاملرنه ، ځيروالی او کره والی دی، کله چې ديو څيرنې لپاره قوي تيوريکي بنسټ او سمې مناسبې کړنلارې وټاکل شي دقتوالی په خپله رامنځ ته کيري ۳-ازماينست وړ: څيرنه بايد دازماينست وړ اوسې په دې معنا کله چې څيروونکی فرضيه وټاکي نو دغه فرضيه بايد دازمايلو وړ او اندازه شي. ۴-ورته والی لرل: که څيروونکی دا ترلاسه کړي چې په سازمان کې تصميم نيونه کې گډون يو له مهمو فکتورونو څخه گڼل کيري. کوم چې دکارکونکو متعهدوالی زياتوي. اوس که يو بل څوک په همدې سازمان په اړونده برخه کې څيرنه ترسره کړي، دوهم څيروونکی بايد ورته پايله ترلاسه کړي په څيرنه کې همدغه اصل ته ورته والي اصل وايي ۵-بې طرفه والی: کومه پايله چې دڅيرنې څخه ترلاسه وي بايد ديوبي طرفه قضاوت پايله کې وي او دڅيروونکې د شخصي نظر څخه پاکه وي. که چيرې کمي څيرنه وي نو پايله بايد په مفعولي بڼه وي په دې معنا چې خپله راتول شو معلوماتو له مخې پايله ترلاسه شوي وي او دڅيروونکې درک په کې شامل وي ۶-عمومي والی : اصل څومره چې په يوه څيرنه کې عمومي والي اصل زيات ترسترگو شي په هماغه کچه دڅيرنې ارزښت او اعتبار زيات وي دعمومي والي اصل څخه موخه کومه پايله چې ترلاسه کيري هغه عمومي وي او په نورو سازمانونو کې هم دتطبيق وړ وي. ۷-سپما اصل: ددې اصل څخه موخه دڅيرنې ساده والی دی لکه چې څيروونکی څيرنه کوي نو بايد هڅه وکړي چې تراخړه حده پورې څيرنه ساده راولي اوددې پيچلتيا څخه وساتي په دې معنا که چيرې څيروونکی په خپله څيرنه کې پنځه متحولونو ته اړتيا ولري همداسبه کوي. او دهغه متحولونو څخه دي ډډه وکړي کوم چې په څيرنه باندې تاثيرات ونه لري. دڅيرنې اهميت: څيرنه نه يوازې په علمي ساحو کې داهميت وړه بلکې په ورځيني ژوند کې هم خپل اهميت لري زموږ په ژوند کې هره ورځ نوې ستونزه ، پيښې او پديدې رامنځ ته کيري، نو په علمي ژوند کې دغه ستونزو او پيښو ته جواب ويل يو اساسي ضرورت دی څيروونکی په دې اند دی چې دغه ستونزو علت حل لاري ، شرحه او نورې برخې پيداشي په دقيقه توگه څيرنه په طبيعت کې دپيښو دپوهيدو لپاره کارول

کیري. څیرونکی هغه ستونزې دحل لپاره څیړنه کوي چې خپله څیرونکی ، کمپني ، تواني او دولتي ادارې ورسره مخامخ وي . په موجوده نظریاتو باندې څیړنه مونږ سره مرسته کوي چې یو حد او اندازه دحل راپه گوته کړي—حسابي او منطقي څیړنه په سوداگری او صنعت کې دستونزو اعظمي ټکي راپه گوته کوي. دڅیړني دلبندي : په دريو ډولو ویشل شوي ده (۱)-ماهیت ته په کتو ۱-بنیادي ۲-عملي . (۲) هدف ته په کتو دڅیړني ډولونه: ۱- تشریحي ۲-پيوسته ۳-اکتشافی ۴-توضیعي (۳)-معلوماتو ته په کتو ۱-کمي ۲-کيفي. هدف ته په کتو دغه دلبندی کې څیړنه دڅیړني اصلي موخه په گوته کوی داچې څیړنه ولې ترسره کیري همدغه جواب ترلاسه کول یې اصلي موخه وي ۱-تشریحي : په تشریحي څیړنه کې دیو شي خلکو ، گروپونو ، اوسازمانونو ځانگړني رابرسیره کیري او تشریح کیري. په تشریحي څیړنو کې معلومات په کمي او کيفي بنو ترلاسه کیري او دڅه او څومره پوښتنې ته ځواب پیدا کیري. ۲-پيوسته : په پيوسته کې دیو شي اړیکه دملگرتیا او تکیه په بل شي باندې په گوته کوي یا په دغه څیړنو کې ددو شیانو اړیکه چې دیو بل سره څه ډول پېښیري مثال په ډول : څومره چې پلور زیاتیري په همدغه اندازه گټه زیاتیري په دغه مثال کې دپلور او گټي ترمنځ اړیکه فقط کتل کیري ۳-توضیعي څیړنه: په دې څیړنه کې هڅه کیري چې ولې پوښتنې ته ځواب وموندل شي. دولې پوښتنې په ځوابولو سره مونږ دعلت اړیکه پیدا کوو ۴- اکتشافی څیړنه : هغه وخت ترسره کیري کله چې دیوه ځانگړي موضوع داحتمالاتو په اړه څیړنه کوي. معلوماتو ته په کتو څیړنه: ۱-کمي څیړنه : هغه څیړنه ده چې په کمي معلوماتو ولاړه وي کمي معلومات هغه معلوماتو ته ویل کیري چې داندازې وړ وي ځکه په دې ډول معلوماتو کې شمیرل کیدونکي معلومات وي چې دشمیر په بڼه وړاندې کیري ۲-کيفي څیړنه: هغه څیړنه ده چې په کيفي معلوماتو ولاړه وي کيفي معلومات هغه معلوماتو ته ویل کیري چې دشمیرني او اندازې وړنه وي او دشمیر په بڼه نه وړاندې کیري. بلکې دکلمو په بڼه وړاندې کیري. کوم تخنیکونه چې په کې استعمالیري عبارت له گروپي مرکو ، پروژې تخنیکونو او نورو څخه دي . هغه وسایل چې دکيفي معلوماتو په لاسته راوړلو کې په کار وړل کیري عبارت دي له : مصاحبي ، داسنادوتحلیل، دگډون کوونکو دتولید شو کارونو کارونو تحلیل لکه ژورنالونه ، ځیني یادښتونه ، انځورونه، او نور. ماهیت ته په کتو : عملي څیړنه: دورځني ژوند په عملي ستونزو دحل په موخه ترې گټه اخیستل کیري چې اوس وخت کې داکثرو څیړونکو دا رایه ده چې په سازمانونو او صنعت په برخه ددغه ډول څیړنو څخه گټه اخیستل کیري ۲-نگه څیړنه: داڅیړنه بنیادي څیړنو په نوم هم یادیري ، داډول څیړني دعلمي تیوري دزیاتوالي لپاره په علمي برخه کې ترسره کیري او په دې برخه کې ترسره کیري په دې څیړنه کې دمووضوع په اړه معلومات پیدا کیري ستونزې په اړه ، نکه څیړنه ډیرزیات وخت په برکي نیسي لکه څیړنه دیو ځانگړي سازمان پورې نه وي تړلې بلکې ټولو سازمانونو لپاره وي شه مثال یې دکارکوونکو تشویقونه ده څیړونکی

غواړي هغه فکتورونه پیدا کړي چې څرنگه کار کونکو ته جرت ورکړی چې خپل ځانونه د سازمان دمخو دلاسته راوړلو لپاره وقف کړي.

دڅیړني څخه لیدنه:دموضوع ټاکل---څیړنیزه پوښتنه پیدا کول---تیرولیکنو ته کتنه--- فرضیه---متحولونو ټاکل---دڅیړني ډیزاین ټاکل---معلوماتو ټاکل او د نموني ټاکل--- دمعلوماتو پروسیس او تحلیل---دڅیړني لیکل. ۱-دڅیړني موضوع ټاکل: دڅیړني پیل دموضوع ټاکلو څخه کيږي*څیړنه کې موضوع ټاکل مهمه برخه ده او همدغه برخه نورې برخې متاثره کوي*څیړنه کې دموضوع ټاکل یوه ستونزمنه برخه ده*څیړونکی باید موضوع ټاکلو وخت کې دموضوع پراخوالی په نظر کې ونیسي*څیړونکی باید داسې موضوع وټاکي چې لیوالتیا ورسره ولري*دڅیړني موضوع چې څومره روښانه او مشخصه وي په هماغه اندازه ښه وي*څیړونکی دموضوع ټاکلو کې باید اخلاقي اړخ ته یې پاملرنه وکړي*څیړنه کې هڅه وشي چې نورو ته یې زیان ونه رسیري. دڅیړنیزو اخلاقو پیژندنه: څیړونکی دڅیړني پرمهال داسې رویه خپله کړي چې دخلکو حقوق په پام کې ونیسي او هغوی زیانمن نشي دارویه څیړنیزو اخلاقو په نامه یادیري. دڅیړني عمومي اصول: څیړنه : دځینو اصولو تابع ده او پرمختللو هیوادونو کې دغه اصول عبارت دي له: ۱-نورو ته احترام ۲-دضرر مخنیوی ۳-دبرخوالو معلومات پټ ساتل ۴-دبرخوالو خپلواکه ساتل ۵-دڅیړونکي روغتیا ۶-که چیرې دوهم لاس معلومات څخه گټه اخلي نو دامعلومات باید دقانوني لارو څخه ترلاسه کړي ۷-څیړونکی باید د ادبي غلا څخه مخنیوی وکړي.څیړنیزه ستونزه : هر هغه څه چې ته یې په هکله څیړنه کوي یا هغه ادعا چې ته یې ثابتول غواړي یا هغه پوښتنه چې ته یې ځوابول غواړي څیړنیزه ستونزه ده یا ==هغه ستونزه چې ته یې په اړه څیړنه کول غواړي څیړنیزه ستونزه ده چې همدغه ستونزه ستا دڅیړني دموضوع محتوا برابر وي*ستونزې ته باید خپل فکر کې جوړښت ورکړي ترڅو راتلونکو پړاوونو لپاره یو سمه لاره خپله کړي. دڅیړنیزې ستونزې اهمیت: ۱-څیړني پروسه کې مهم کار دڅیړني دستونزې جوړښت برابرول دي دا داسې مثال لري لکه : مخکې دسفر ځان ته موقعیت معلومول. ۲-که څیړنه کې په څیړنیزه ستونزه زیات فکر وشي په هماغه اندازه ښه راځي ۳-که ته غواړي یوه ستونزه حل کړي نو دامهمه ده چې په ټوله معنا ستونزه وپیژني ۴-څیړنیزه ستونزه چې کله؟؟؟نودازمونږ دڅیړني په نورو برخو کې همکاري کوي لکه: کوم ډول څیړنه وکړو او کوم ډول ستراتیژي پکار واچوو. دیوې ښې موضوع ټاکل: ۱-دیوې ښې موضوع ټاکل دڅیړني لپاره دحالاتو پورې اړه لري ۲-که دپوهنتون محصل یاست دتحصیلي دیپلوم ترلاسه کولو لپاره څیړنه کوی نو داسې موضوع باید وټاکي چې داروند پوهنتون شرایط پوره کړي ۳-موضوع باید دمحصل دمسلك مطابق وي ۴-دڅیړني موضوع لپاره باید مالي امکانات او مناسب وخت په پام کې ونیسي ۵-اکثره څیړونکي وايي چې دڅیړني لپاره ښه موضوع هغه وخت شوني ده چې کله روښانه څیړنیزه پوښتنه او روښانه موخي ولري. دڅیړنيزي

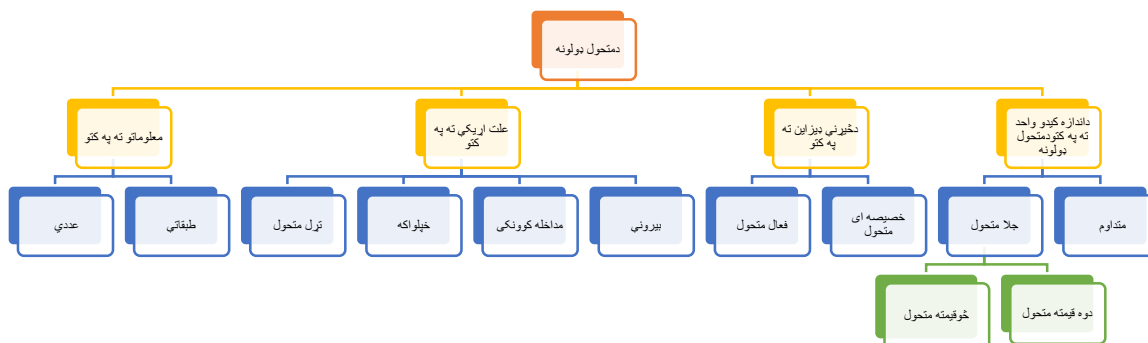
ستونزې په ټاکلو کې دپام وړ ټکي ۱- ليوالتيا: څيرنيزې ستونزې ټاکلو وخت کې څيرونکي بايد خپلې ليوالتيا وگوري چې ايا دغه موضوع کې ليوالتيا لري که نه ۲- څيرونکي سره بايد دڅيرنې دپروسې په اړه په زياته اندازه معلومات پراته وي. ترڅو وکولای شي چې ځان سره دغه څيرنه انځورکړي چې څومره وخت او څرنگه يې پای ته ورسوي ۳- دمفکوري اندازه کول: کله چې څيرونکي کومه څيرنه ترسره کوي بايد دهغي مفکوري داندازه گيری او شاخصونو په اړه معلومات ولری ۴- دتخصص کچه: داچې څيرونکي په غاړه ده نو بايد څيرنه په خپله سرته ورسوي که څه هم لارښود استاد ورسره مرسته کوي ۵- معلوماتو شتون: څيرونکي بايد داروند ستونزې معلوماتو دراجمع کولو فکر مند وسي ۶- اخلاقي موضوعات: څيرونکي بايد څيرنه کې اخلاقي اړخ په پام کې ونيسي . دڅيرنې موضوع ټاکل: کومار دڅيرنې دموضوع ټاکلو لپاره لاندې اووه مرحلې بنودلې دي ۱- هغه ساحه چې ته په کې دخپل مسلک له مخې ليواله يې هغه وټاکه ۲- لمري قدم کې مو يواځې دخپلې خوښې موضوع وټاکله ، په دې برخه کې اوس هغي پورې تړلې کوچني برخې ديو لسټ په بڼه ترتيب ول ۳- دغه مرحله کې دخپلې ليوالتيا له مخې دلست شوو ستونزو کوچنيو موضوعاتو څخه يوه موضوع ټاکو ۴- دې مرحله کې دڅيرنيزې پوښتنې راولارول دي ۵- دمخو تشکيلول (برابرول) چې هغه څيرنه دکوم هدف لپاره ترسره کوو. څيرنيزه پوښتنه او څيرنيزې موخې ترمنځ فرق دادی چې څيرنيزه پوښتنه هغه پوښتنه ده چې په څيرنه کې ورته ځواب ويل کيږي او هماغه سوال الفاظو ته بدلون ورکوي او بيانیه شکل ته يې اړول موخې دي ۶- دې برخه کې دخپلې څيرنې اړوند سرچينې گورو معنا وخت، او مالي امکانات لرم او که نه لرم ترڅو دغه څيرنه ترسره کړم ۷- دې برخه يو ځل بيا پورته ټوله پروسه وگوري که مو پوره اندازه منابعو او نوره کومه ستونزه نه وه. نو ځان څخه بيا وپوښته چې ايا زه حقيقي توگه ليواله يم چې دغه څيرنه ترسره کړم . ايا زما لپاره دغه منابع بسنه کوي. دغو پوښتنو ته په حقيقي بڼه ځواب ترلاسه کړی که ځواب مو منفي وه نو دڅيرنې پوښتنو ته بيا کتنه وکړه. دڅيرنيزې پوښتنې ټاکل (پيدا کول) دڅيرنې موضوع ټاکلو وروسته دموضوع اړوند څيرونکي لخوا څيرنيزه پوښتنه راولاړيږي *دڅيرنې پوښتنه هغه پوښتنه ده چې څيرونکي يې په خپله څيرنه کې ځوابول غواړي *څيرنيزه پوښتنه څيرنه کې مرکزي نقش يا رول لري *څنگه چې څيرونکي پوښتنه رامنځ ته کوي بايد خپلو منابعو او په نښه شوو معلوماتو ته وگوري له هغي وروسته دې پوښتنه رامنځ ته کړي . څيرونکي دڅيرنې په وخت کې لاندې نقاط په نظر کې ونيسي ۱- دڅيرنې لپاره سمه موضوع ټاکل: داسې موضوع وټاکي چې زړه راښکونکي، جالبه او ټولني ته يې گټه ورسيري ۲- که علمي رتبې ترلاسه کولو په موخه وي نو بايد همغه پوهنتون سرايطو ته په کتو موضوع وټاکي ۳- څيرنه بايد روښانه وي ۳- تيروليکنو ته کتنه: ۱- تيروليکنو ته کتنه دڅيرنې هغه برخه ده چې څيرونکي ته دڅيرنې موضوع په اړه ژور معلومات ورکوي ۲- تيروليکنو ته کتنه داگټه لري چې

دڅيړني دميتودونو په اړه نقل وركړي او ستا په ميتود كې چې كومه نيمگړتيا وي هغه درته په گوته كړي ۳- پخوانيو ليكنو لوستل څيړونكي سره مرسته كوي چې ايداموضوع دڅيړني وړده كه نه ده ۴- تيرو ليكنو ته كتنه څيړونكي ته يوه روښانه لارښوونه كوي چې دغه څيړنه كوم محدوديت لري ۵- اكسفورډ په قاموس كې (لټريچر) دوه معناگانې لري ۱- دادبياتو په معنا سره ۲- په يوه مشخصه موضوع كې چاپ او ليكل شوو معلوماتو ته وايي ۶- تيرو ليكنو ته كتنه په دوو برخو كې كارول كيږي ۱- دپروپوزل په مهال ۲- څيړونكي دليكنو په برخه كې تري كار اخيستل كيږي. تيروليكنو ته د كتنې گټې ۱- څيړنيزه موضوع روښانه كوي ۲- دڅيړني ميتودولوژي بڼه كوي ۳- تيروليكنو ته كتنه څيړونكي سره مرسته كوي چې ټاكل شوي موضوع دڅيړني وړده او كه نه ده. څرنگه تيرو ليكنو ته كتنه وكړو. تيرو ليكنو ته دكتنې په موخه په اړونده برخه كې دنورو ليكوالانو ليكنې خلاصه كول دي چې په دې برخه كې لاندې چارې وړاندې شوي ۱- دكومې ژبې دليكنې څخه گټه واخلم انگليش، دري، عربي *زما موضوع كوم مضمون پورې اړه لري حسابداري، مديريت، او كه عامه اداره *موضوع كومې برخې پورې اړه لري، دولتي كه خصوصي يا صنعتي يا سوداگريز *جغرافيايي سرحد داسيا كه افغانستان ختيځ كه لويديځ *دنشر موده دتيروڅو كالو ليكنې راوخلي ۲- دوهم قدم كې ټاكلي موضوع په اړه مهم ټكي په گوته كړي --- ۱- لكه دموسمونو تاثيرات په جرايمودغه موضوع كې موسمونه او جرايم مهم ټكي دي ۳- كله چې موضوع كې مهم ټكي په گوته شو نو بيا دي اړونده مواد پيداكړي چې دي كې تيرو ليكنو ته توجه وكړي چې تيرو ليكنو ته دكتلو لپاره زياتې سرچينې شتون لري لكه: ۱- درسي كتابونه ۲- جورنالونه ۳- علمي ويب پاڼې ۴- تيز سونه. درسي كتابونه يو له شو منابعو څخه دي ۴- دلتون طريقه: په انټرنېټ كې دخپلې ټاكل شوې موضوع لټول *كه په كتابونو كې دموضوع لټول غواړي نولمړي خپله موضوع پوره ولټوي *كه جورنال څخه گټه اخلي لمړي مشخص جورنال خلاص كړه په هغې كې لمړي پوره موضوع وركړي كه ونشوه، بيايي مهم ټكي ولټوه ترڅو ټاكل شوې برخه موضوعات پيداكړي ۵- اكثره څيړونكي دنورو څيړونكو پوښتنه كوي چې څومره علمي څيړني راجمع كړي، دعلمي څيړنو راجمع كولو لپاره كوم معيار نه دي ټاكل شوي خو بيا هم بايد دومره زيات نه وي چې راټولول يې امكان ونه لري او نه دومره كم وي چې يو يا دوه ليكنې وي. خو ځينو كتابونو يې حد تر ۵۰ پورې ښودلي دي *كله دي چې دغه ليكنه پيداكړه الف احمد ليكنه ب محمود ليكنه چې دغه برخه بيبلو گرافي په نوم ياديږي. ۶- ورپسې دي راټولي شوي مقالې او ليكنې له نظر څخه تيري كړي چې انگليسي كې ورته سكيمينگ وايي ۷- بيا دهرې مقالې اړونده برخې له ځان سره ياداښت كړي --- سكيمينگ دراتولو شوليكنو او مقالو څخه مطلب نقاط يا دموضوع مطابق نقاط اخيستل عبارت دسكيمنگ څخه دي. كله مو چې راټولي شوي مقالې او ليكنې له نظر څخه تيري كړي بيا دهرې مقالې اړونده برخې په لاندې ډول سره ياداښت كړي. بيبلوگرافي ياداښت: په دې برخه كې دمقالې كتاب او نورو

برخو په تراوو او هغه مکمل معلومات چې دنشر په برخه کې ترې کار اخیستل کېږي. هغه باید ولیکل شي که مقاله وي نو دلیکوال نو م دلیکوال دکورنۍ نوم دنشر تاریخ ولیکل شي. که کتاب وي دکتاب اړوند معلومات له ځان سره ولیکي په دغه برخه (ای پی ای) اپاډیزاین څخه گټه واخلي ۲- دمتن لنډه خلاصه: هرڅه چې لولی په هغې کې اړونده برخې یادابنت په بڼه ترتیب او دهغې خلاصه ولیکئ او دا دوخت سپما او زیاته مرسته کوي. نوټ: چې دې سره اړوند موضوع په اسانۍ سره پیداکولای شو ۳- تکمیلوونکي معلومات : : په دې برخه کې دلیکنو زیاتي معلومات لکه دکتاب د(ای بی اس این isbn)نمبر اوداسې نور ځان سره ثبت کړئ ددې کارگټه داده چې که انلاین کتاب پیداکول غواړی نو په اسانۍ سره پیداکیري*دخلاصه کیدو وروسته په منظمه توگه جوړبنت ورکړه چې همدغه پروسه چې دې حل کړه دي ته دتیرولیکنو کنتو وایي چې دڅیرني پروپوزل او دمقالې لیکنه کې ترې گټه اخیستل کېږي.دلیکلو ارزیاې خپله کېږي.داچې انټرنیټ په واسطه کولای شو چې دیو موضوع په اړوند په لسگونو مقالې یا موضوعات لاس ته راوړو څیرونکی به څنگه وپوهیږي چې اړونده موضوع یا مقاله زما دټاکل شوېموضوع مطابق ده دپورته پوښتنې لپاره کوم معیار نشته خو بیا هم داسې ټکي شته چې لیکوال سره همکاري کوي چې په لاندې ډول دي ۱-کله چې کومه موضوع لولی نو لومړی دخپلې موضوع پوښتنه او موخو ته وگوره بیا له هغې وروسته موضوع ته وگوره که داموضوع ستا دټاکل شوې موضوع او موخو سره ورته یا نږدې وي نو ویې لوله او که ستا دموضوع مطابق نه وي نو بیا مه لوله ۲-که څیرونکی په دې ونه توانیږي چې کیفیت یې معلوم کړي بیادې دنشر جورنال لټه دې وکړي چې دغه جورنال په کومه کټه گورۍ کې راځي. دتیرولیکنو په اړه مهم ټکي کوم دي ۱-تیرولیکنو په اړه مهم ټکي په لاندې ډول دي ۱-دتیرولیکنو کتنه باید په منطقي ترتیب سره ولیکل شي یعنې هغه په خپل فکر کې انځور او ترتیب یې برابر کړي ۲-دلیکلو پرمهال دنورو خلکو دکړنو نقل کول یو اساسي شرط دی که دغه کارونه کړي نو څیرونکی دادبې غلامرتکب شوی ۳-کله چې دتیرولیکنو کتنه پای ته ورسیده څو ځله یې ځان سره تکرار کړي ترڅو نیمگرتیاوې ترې ختمې شي ۴-ځینو کتابونو کې بیا دتیرولیکنو لپاره یوه نقشه جوړیږي او بیا هغې ته په کتو سره دنقشې منځ برخې راخلي او هغې څخه په لیکنه کې گټه اخلي*مخکې له دې چې څیرونکی دتیرولیکنو دبرخو په اړه لټه وکړي نو لومړی دی دڅیرني موضوع موخې او څیرنیزه پوښتنه په روښانه توگه وټاکي او همدارنگه په دې وپوهیږي چې ایا زه ددې توانایي دمالي او بدني اړخه لرم چې دغه څیرنه ترسره کړی *دتیرولیکنو کتنه په کیفی څیرنه کې دڅیرنیزې ستونزو دپوهیدو په برخه کې مرسته کول او ددې ترڅنگ دڅیرنیزې پوښتنې او فرضیه ټاکلو کې مرسته کوي همدارنگه دمعلوماتو راټولولو او تگ لاره هم داپه گوته کوي. دڅیرني پروپوزل: څیرنیز پروپوزل دڅیرني یوه مهمه برخه ده*څیرنیز پروپوزل هغه پلان دی کوم چې څیرونکی خپله څیرنه څرنگه ترسره

کوي دهغي په اړه معلومات ورکوي. دڅيړني دپروپوزل اړتيا: ۱- يوه روښانه تگلاره دڅيړني لپاره برابروي يعنې څيړنه چيرته څنگه او څرنگه ترسره شي ۲- دتاثيرکونکي دغوښتنو سره ورته والی ولري کوم سازمان لپاره څيړنه کوي دهغي سازمان شرايط په نظر کې ونيسي ۳- دامکان وړ وي: داچې څيړنه يوه پروسه ده چې نوي شيان پکې پيداکيري نو کله چې يو موضوع ډير جالبه وي وي نو هغي برخه کې دڅيړني عملي کول امکان ونه لري نو همدا وجه ده چې څيړونکي پروپوزل برابروي پکې داپه گوته کوي چې دغه څيړنه کې دکوم ميتود څخه کار اخيستل شوی يا واخلي. دپروپوزل دليکلو برخي: داچې پروپوزل څرنگه وليکل شي په دې تړاو دوه جوړښتونه شتون لري ۱- هغه جوړښت چې په نړيواله کچه ترې گټه اخيستل کيري او شوي ده ۲- هغه جوړښتونه چې هر سازمان دخان لپاره بيل بيل جوړ کړي وي. نوټ: هغه پروپوزل چې په نړيوالو انگليسي کتابونو کې ترې يادونه شوي هغه په خپل وجود کې دعنوان-تاييد -څيړنيزه پوښتنه او موخه ميتودولوژي -تقسيم اوقات -واخليکونو برخي هريوجلجللا تشریح کوي. همدارنگه دڅيړني عنوان او نوم بايد ساده او لنډ وي همدارنگه څيړونکي هڅه وکړي چې داسې نوم څيړني ته ورکړي چې لوستونکو پام خان خوا ته راوړوي او دې ته اړ شي چې ويې لولي . ميتودولوژي *دڅيړني پروپوزل کې دميتودولوژي برخه ډيره مهمه ده*دې برخه کې هغه معلومات وي چې څرنگه دغه څيړنه ترسره کړم دکوم ميتود څخه گټه واخلم *همدارنگه په دې برخي کې هغه معلومات وي چې څرنگه معلومات راټولوي او څرنگه يې پروسيس کوي*ددې لپاره چې دغه برخه سمه اوسي نو څيړونکي دڅيړنيز ډيزاين -گډوانوالو شمير-اخلاق اړخ او تگ لاره ټول روښانه کول غواړي. تقسيم اوقات دپروپوزل په دې برخه کې څيړونکي دخپلي څيړني وخت مقابل لوري ته وړاندې کوي چې دغه څيړنه دومره وخت په برکي نيسي لگښت ؛په دې برخه کې څيړونکي دکوم سازمان لپاره څيړنه کوي يا داسې ارگان وي چې څيړني مقابل کې څيړونکي ته مزد ورکوي نو څيړونکي بايد لگښت منظم لسټ برابر کړي. اخليکونه: برخه: *پروپوزل اخري برخه اخليکونه دي*څيړونکي دکومو منابعو څخه گټه واخلي هغه بايد دلته ذکر کړي. کله چې څيړونکي دخپلي څيړني لپاره پروپوزل برابروي دلاندې نيمگړتياوو له کبله نه قبليري. ۱- موخه روښانه نه وي: کله چې پروپوزل کې دڅيړني موخه او هدف روښانه نه وي دمقابل لوري لخوا نه قبليري ۲- کله چې دبيا ټاکل شوی ميتود او اړونده موضوع ترمنځ توافق سم نه وي معنا داچې ---که دغه ميتود وکارول شي نو څيړنه به سمه نه وي ۳- کومه موضوع چې ټاکل شوي وي هغه ډيره پراخه وي نوپه ټاکلي وخت کې داناشوني وي چې په اړونده برخه کې څيړنه وکړي يا ==کوم تقسيم اوقات چې جوړشوی وي حقيقت څخه لري وي لکه په يومياشت کې دافغانستان دولائتونو څخه لومړني لاس معلومات راټولول ۴- په ځينو پروپوزلونو کې دمعلوماتو راټولولو تگ لاره سمه نه وي روښانه شوي او هم معلوماتو تحليل په اړه سم معلومات نه وي راټول شوي چې داهم

دپروپوزل دنه قبلیدو سبب گرځي. دمتحولونو ټاکل (تشخیصول) دمتحولونو ټاکل په څیرنه کې یوه اړینه او مهمه برخه ده دمتحولونو درامنځ ته کولو پروسه په دواړو کې او کيفي څیړنو کې شته خو په کې څیړنه کې نظر کيفي ته یو څه زیات کارول کېږي. دمتحول او مفکورې ترمنځ فرق مفکوره خپله یوه ذهني انځور یا درکونه ده ۲- دمفکورې او متحول ترمنځ فرق په اندازه والي کې دی کله چې یوه مفکوره اندازه شي متحول ترې جوړېږي ۳- مفکور ترهغې نه اندازه کېږي چې متحول ترې جوړ نه شي چې متحول بیا داندازې وړدی . متحول : دڅیړني دبرخوالو هغه ځانگړنه ده چې مختلف قیمتونه اخلي لکه جنډر بنسټه او نر دوه قیمتونه دي چې دجنډر متحول يي اخلي) عمر عایدات او داسې نور* یا متحول هغه مفکوره ده چې داندازه کېدو وړ وي *هرمتحول باید حد اقل دوه قیمتونه واخلې* متحولونه یواځې داندازه کېدولپاره نه کارول کېږي بلکې داهمغه برخه ده چې څیړونکي په کې لاس وهنه هم کولای شي. یو څیړنه کې څو متحولونه شتون باید ولري ځواب: دمتحولونو تعداد هره څیړنه کې دبلې سره فرق کوي چې دغه تعداد هره څیړنه کې دڅیړنيزې موضوع پورې اړه لري کله چې څیړونکي موضوع وټاکي نو هغې وروسته دي فکر وکړي چې کوم شيان دی چې په ترلې متحول تاثیر اچوي له هغې وروسته دي همغه متحولونو په اړه معلومات ورکړل شي. لنډ ډول: دمتحولونو تعداد دڅیړني د موضوع تابع دی په دې معنا که یوه موضوع دوه متحول له لري خو بله لس متحولونه لري نو څیړونکي باید هڅه وکړي چې اړونده موضوع پورې ترلې متحولونه په نظر کې ونیسي . که په کومه څیړنه کې دمتحولونو تعداد زیات یا کم شي نو ستونزه به یې څه وي؟ ځواب داچې څیړونکي غواړي حقیقت ته ځان ورسوي نو که چیرته دمتحولونو تعداد زیات شي نو اصلي ځواب څخه کم راځي چې دغه کار دواقعیت دکم اټکلولو سبب گرځي خو که دغه تعداد داصلي حالت څخه کم شي نو دنورو اټکلونو سبب گرځي چې داکار په هغه وخت کې صورت نیسي کله چې دوه متحولونه خپل منځ کې یو بل سره خپل منځي اړیکه ولري نو بیا: کله چې یوه څیړنه کې دمتحولونو شمیر زیات وي په هغه اندازه څیړنه او د معلوماتو تحلیل سخت وي

داندازه کیدو واحد ته په کتو دمتحوّل ډولونه: ۱-متداوم پرله پسې متحوّل: هغه متحوّل دی چې اعشاریه لرونکي اعداد په خپل وجود کې قبليوي ۲-جلا متحوّل: هغه متحوّل ته وایي چې خپال وجود کې اعشاریه دارقیمتونه نه اخلي لکه جنډر کې څیرونکي نشي لیکلای چې نیم سړی چې جلامتحوّل بیا په دوه ډوله دی ۱-دوه قیمتته متحوّل: هغه متحوّل ته وایي چې خپل وجود کې فقط دوه قیمتته اخلي لکه سړی بنځه هوا اونور ۲-څو قیمتته متحوّل: هغه متحوّل دی چې په خپل وجود کې څو قیمتونه اخلي لکه دده کړي دولسم، لیسانس، ماسټري، او داسې نور. ۲-دڅیړنې ډیزاین ته په کتو دمتحوّل ډولونه ۱-خصیصه ای متحوّل: هغه متحوّل دی چې څیرونکي په هغې کې لاس وهنه نشي کولای چې دغه متحوّلونه اکثره دخپلواکه متحوّل په توګه پیژندل کيږي. لکه جنډر عمر ۲-فعال متحوّل: هغه متحوّل ته ویل کيږي چې څیرونکي په هغې کې لاس وهنه کولای شي او یا هغه کنټرولولی شي ۳-معلوماتو ته په کتو دمتحوّل ډولونه: ۱-په دوه ډوله دي چې ځینو کې دکمي او کیفي متحوّل په نوم هم یادشوي ۱-طبقاتي متحوّل: هغه متحوّل چې ديو ګروپ یا یوه کټګوري ځانګړنو پورې اړه لري مثال: دهو او نه پوښتنو ته ځواب ویل ۲-عددي متحوّل: عبارت له هغه متحوّل څخه ده چې په هغه کې معلومات په عددي ډول وي. لکه، د بازارموندني دلګښت تاثیرات په تولیدباندې ۴-دعلت اړیکې ته په کتو دمتحوّل ډولونه: په څلور ډوله دی ۱-بیروني متحوّل: هغه متحوّلونه دي چې په شکل داشکالو خپلواک متحوّل دتاثیر لاندې راولي او اغیز پرې کوي لکه چاپیریال، هوا او داسې نور ۲-مداخله کوونکې متحوّل: هغه متحوّل دی چې خپلواکه او تړلي متغیرو ترمخ اړیکه رامنځ ته کوي ۳-خپلواکه متحوّل: هغه متحوّل دی چې کوم په یوه پېښه حالاتو کې بدلون راوستلو مسولیت په غاړه لري*خپلواک متحوّل دتغییر کوونکي متحوّل په نوم هم یاديږي*کومه څیړنه کې چې خپلواک متحوّلونه زیات وي په هغه کچه (نیوکي)کچه هم کم

وي خو خپلواکه متحول بايد په ترلي متحول تاثيرات ولري مثلا(سوداقتصادي وضعه، کورنۍ تربيه، دخپلواک متحولونو مثالونه دي) ۴-ترلي متحول(حاصل متحول) هغه متحولونه دي چې په يوه علمي څيړنه کې دنورو شيانو تغييرات په همدې متحول کې کتل کيږي. ترلي متحول: ته ځکه ترلي متحول وايي چې داخپلواکه متحولونو پورې ترلي وي يا په يوه علمي څيړنه کې پيښه بايد يوه همدغه ترلي متحول تشکيلوي مثال دکارکونکو مزد دجرايمو کچه داترلي متحولونه دي. دمتحولونو داندازه گيرۍ -خپله اندازه کول هغه پروسه ده چې ديو شي اندازه او کميت په کې پيداکيږي* داندازه کولو نه هدف دلته نومرې(عدد) ورکول دي داچې مونږ دوه ډوله متحولونه لرو يو هغه چې مفعولي شکل لري په اسانۍ سره اندازه کيږي. او بل خلکو کې دفاعي بڼه لري اندازه کول يې سخت وي نو ددې لپاره لمړی مفکوره په ورو برخو ويشوو او هغه ورو برخو ته عناصر پيداکوو او په داسې ډول يې رامنځ کوو چې دبنکاره کيدو وړ وگرځي* ځيني شيان په اسانۍ سره عدداخلي لکه لوړوالی يا وزن خو ځيني نور يې دعدد په بڼه نه وي لکه (بنځه يا نر) نو اوس کله چې متحول په معياري بڼه عددنه اخلي هغه ته مونږ دليکنو داصولو له مخې دمعيار په مټ نومرې ورکوو دمفکورې داندازه کولو لپاره څلور مرحلې شتون لري ۱-مرحله:خپله مفکورې رامنځ ته کول په دې برخه کې څيړونکی دخپلې موضوع په اړه پوهه ترلاسه کوي چې په مفهوم يې پوه شي. ۲-قدم دهمدغه ټاکل شوي مفکورې بعدونه وټاکه: دې برخه کې څيړونکی فکر کوي چې کوم شيان دغه مفکورې سره پيوسته دي ۳-دبعدونو دمشخصولو وروسته داندازه کولو په خاطر غنام (شاخصونه) رامنځ ته کول: شاخصونه: هغه مشخص پوښتنې مقياسونه دي په کوم سره چې ځواب ورکونکي پوهه اونظريات اندازه کيږي. ۴-په تعليمي جوړښت کې دده کړي يوه مهمه مفکوره څخه ده نودده کړي مفکوره بايد په بعدونو وويشو لکه ۱-پوهه ۲-دغه پوهه ځان سره ساتل ۳-دغه ساتل شوي پوهي څخه په عمل کې گټه اخيستل. داندازه کولو مقياسونه: مقياس يوه وسيله يا ميکانيزم دی چې ديو متحول په داخل کې دوگړو او شيانو توپيرونه راپه گوته کوي چې له يو بل سره څومره فرق لري* څيړونکی په مختلفو لارو کولای شي چې متحول اندازه کړي لکه: نومول شوی مقياس: ترتيبی مقياس -وقفه لرونکی مقياس او نسبتي مقياس* نومول شوی مقياس او ترتيبی مقياس دکيفي معلوماتو لپاره او فاصله لرونکی او نسبتي مقياس دکمي معلوماتو لپاره په کارورل کيږي نومول شوی مقياس: يو دساده سيستمونو دمقياس څخه شميرل کيږي* په دغه اندازه گيرۍ کې څيړونکی يو متحول په دوه ډلو او برخو ويشي او هرې برخې ته ؟؟دلایل په بڼه ورکوي ورکوي ترڅو هغه وپيژني نومول شوی مقياس کې کيفي معلومات په کمي معلوماتو بدلوو* دامقياس دپوشي اړیکه دبل شي سره نه بنایي فقط ددوه برخو توپير لپاره رامنځ ته کيږي ۲-ترتيبی مقياس: داترتیب دصعود څخه دنزول دبنه نه دخراب په لور دلوړ څخه دنښت په لور او په داسې نورو طريقو سره ترتيبيږي.* ترتيبی مقياس کې دميديان څخه کار اخيستل کيږي ۳-وقفه

لرونکی مقیاس په دغه اندازه کې دڅیرونکي دبرخو ترمنځ داصولو له مخي مساویانه اندازه یو فاصله یا وقفه ټاکي*په دغه مقیاس کې دپیل او پای ټکی معلوم او هره برخه یې په مساوي برخو تقسیم شوي وي همدارنگه په دې مقیاس کې دجمع او تفریق عملیه سرته رسیږي. نسبتي مقیاس: *دغه میتود کې اندازه دتناسب په واسطه ټاکي* په دغه مقیاس کې احصایوي آزمایشونه ترسره کیږي*دغه مقیاس دنومول شوي ترتیبي وقفه لرونکی مقیاسونو د میتودونو په ګټه اخیستو رامنځ ته شوي. فرضیه جوړول : عمومي معلومات د فرضیې څخه یواځې په کمی معلوماتو کې ګټه اخیستل کیږي ۲-د فرضیې څخه موخه دڅیړنيزې ستونزې واضح کول او مشخصول او په هغې باندې تمرکز کول دي ۳-په څیړنه کې یو یا څو فرضیې رامنځ ته کولای شو . فرضیې دګومان په مټ رامنځ ته کیږي. د فرضیې تعریف: فرضیه دجمعیت دپرامیټرو په اړه ادعا یا انګیرنه ده : یا فرضیه دیوې پېښې اړیکې او حالاتو په اړه یو ګمان -انګیرنه ، شک یا یو نظر دي کوم حقیقت یا واقعیت چې تردې دمه تاته معلوم نه وي د فرضیې اهمیت په لاندې ډول دی ۱-فرضیه څیړنيزه ستونزه روښانه او مشخصوي ۲-د فرضیې رامنځ ته کول څیرونکي سره مرسته کوي چې کوم ډول معلومات راټول او کوم ډول معلوماتو راټولو څخه ډډه وکړو ۴-د فرضیې رامنځ ته کول دڅیړنې اهمیت لوړوي د فرضیې ځانګړتیاوی ۱-فرضیه باید روښانه او دقیقه وي څیرونکی باید هڅه وکړي چې فرضیه داسې ترتیب کړي چې دپوهیدو وړوي ۲-فرضیه باید دازمایشت وړوي څیرونکی باید فرضیه داسې ترتیب کړي چې دازمایشت وړ وي ۳-فرضیه باید مشخصه وي څیرونکی باید دا هڅه وکړي چې فرضیه وړه او محدوده کړي ۴-فرضیه باید دمتحولونو ترمنځ اړیکه په ګوته کړي. د فرضیې ډولونه ۱-جهت لرونکي فرضیه : عبارت دهغې فرضیې څخه دی چې دخپلواک متحول تاثیرات یا دارتباط جهت په تړلي متحول باندې معلوم وي یا ===هغه فرضیه ده چې ددوه متحولونو ترمنځ اړیکه (مثبته منفي) بیانوي ۲-جهت لرونکي فرضیه : هغه فرضیه ده چې د یو متحول اړیکه یا توپیر دبل سره ښایي خو دمتحولونو لار ی نه په ګوته کوي.

پای

۶/۵/۱۴۰۱ نیټه

ماسپینین مهال

یارمحمد شیرزی

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**